BJ.0.04
T32

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL
DE ISTORIE ŞI TEORIE LITERARĂ
„G. CĂLINESCU“

TEXTE UITATE
TEXTE REGĂSITE

****

FUNDAŢIA NAŢIONALĂ
PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI ARTĂ

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

TEXTE UITATE – TEXTE REGĂSITE

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ŞI TEORIE LITERARĂ
„G. CĂLINESCU“

TEXTE UITATE – TEXTE REGĂSITE

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

859.0.09
T32

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ŞI TEORIE LITERARĂ
„G. CĂLINESCU"

15765

TEXTE UITATE – TEXTE REGĂSITE

* * * *

Chipurile împăraţilor turceşti • Europa „podoaba lumii" • Nebunul înţelept • Ecouri ale filantropismului german în cultura română: „Învăţătura morală" a lui Joachim Heinrich Campe • Mihail Mologescu – „Stihuri"

Ediţii şi studii introductive de
PAVEL BALMUŞ, ILEANA STĂNCULESCU,
CĂTĂLINA VELCULESCU, MANUELA ANTON,
şi ANDREI NESTORESCU

BIBLIOTECA G. CĂLINESCU

FUNDAŢIA NAŢIONALĂ PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI ARTĂ
Bucureşti • 2005

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Copertă: **Ileana STĂNCULESCU**
Ilustrația copertei: Ms. rom. **1556**, f.2 (*Cosmografie*)

Redactor: **Daciana VLĂDOIU**
Tehnoredactare computerizată: **Constantin NIȚĂ**

Editat cu sprijinul Agenției Naționale pentru Cercetare Științifică

ISBN 973-7934-61-X

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

CHIPURILE ÎMPĂRAȚILOR TURCEȘTI

Ediție și studiu introductiv
de
PAVEL BALMUȘ

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

STUDIU INTRODUCTIV

Relativ redusă ca volum, întocmită, însă, într-un stil aproape de forma epicii populare, a unor cronografe şi cronici româneşti din secolele XVI-XVII, lucrarea de faţă este revelatoare şi relevantă pentru scrisul de la începutul veacului XVIII şi merită a fi cunoscută, prin intermediul tiparului, în întregimea ei, ca text, dar şi ca interpretare-prezentare, sub aspect istorico-literar, istoriografic, lingvistic etc.

1. Manuscrisul acestei lucrări a fost descoperit şi... „redescoperit" (ca aflându-se, în bune condiţii de păstrare, la biblioteca fostului Institut polonez Ossolineum, actualmente Biblioteca „Vasil Stefanik" a Academiei de Ştiinţe a Ucrainei, în acelaşi oraş: Lviv; ruseşte: Lwow; într-un timp şi Lemberg), în perioada 1930–1980, aşadar încă în secolul trecut (XX). Primul care prezintă această „O necunoscută istorie a imperiului turcesc în manuscris românesc" (în „Revista istorică română", vol.IV, Bucureşti, 1934, p.289–291) este istoricul-polonist Gheorghe Duzinchevici. Înainte de a reproduce câteva fragmente din acest articol-prezentare, considerăm nimerit a cita nişte caracterizări-aprecieri ce se fac, în dreptul numelui „Duzinchevici, Gheorghe", în două enciclopedii ale vremii.

Astfel, în Enciclopedia „CUGETAREA" a lui Lucian Predescu (din 1940, nouă fiindu-ne accesibilă „Ediţia anastatică", publicată, în 1999, la editurile: „Saeculum I.O." şi „Vestala", de către istoricul literar I. Oprişan), la pag. 299, citim: „...istoric, n.21 august (st.v.) 1904, în Drăguşeni (jud. Baia), fiu de arendaş şi fost proprietar în Bucovina [...] Rămânând orfan, îşi întrerupe şcoala şi se face funcţionar la Poşta din Iaşi, apoi e telegrafist la o gară din Basarabia. [...] La 1930, cu o bursă polonă, pleacă la Liov, unde obţine doctoratul (1932)..." Ceva mai concret e menţionat aproape acelaşi lucru, în *Enciclopedia istoriografiei româneşti* (Bucureşti, 1978, p.135, autorul articolului respectiv fiind viitorul academician Dan Berindei): „...Doctor în istorie şi filosofie al Universităţii din Lvov (1932). [...] Specialist în istoria medie şi modernă. Cercetări orientate spre studierea relaţiilor româno-polone. A adus în circuitul ştiinţific un număr important de izvoare istorice inedite..."

Evident, unul dintre aceste „izvoare...inedite" ar putea fi considerat şi articolul, de „simplă" semnalare-prezentare a manuscrisului lvivean, articol din care ne permitem a cita câteva alineate:

„În anul 1931 făcând cercetări în biblioteca Ossolineum de la Lwow, custodele, dl.doctor Tyszkowski mi-a arătat un manuscris românesc, rugându-mă să-i transcriu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

titlurile de la începutul şi din cuprinsul acestuia[1] [[1] *Manuscripta Instituti Ossoliniani. III/ 5835.* Manuscrisul a fost cumpărat de la o doamnă din Basarabia.]. Deoarece, din punct de vedere al istoriografiei noastre, manuscrisul este interesant, dau în rândurile de mai jos o descriere amănunţită a lui.

Dimensiunile sunt acestea: lungimea 34 $^1/_2$ cm, şi lăţimea 20 $^1/_2$ cm. Manuscrisul întreg are 21 foi, din care textul ocupă 9 foi, de la 3–20 inclusiv. Paginaţia, posterioară, este făcută pe foi în ordinea aceasta: 1, 3, 5 etc. Pe cele două feţe ale foii întâi se află desemnat în colori, cu mâna, chipul celor 27 sultani, a căror istorie e cuprinsă în manuscris[2] [[2] Menţionăm faptul că D. Cantemir la mss. original al *Istoriei Imperiului Otoman* adăogase sau avea de gând să adaoge chipurile sultanilor. Vezi N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti, II, de la 1688 la 1780*, ed.II, Bucureşti, 1928, p.444, nota 1.]. În partea din jos a fiecărui chip se află numele sultanului pe care-l reprezintă, precedat de numărul de ordine. Manuscrisul este scris frumos, citeţ şi fără corecturi, cu cerneală neagră şi roşie. Cu cerneală roşie e scris titlul principal şi iniţialele la începutul fiecărei istorii a unui nou sultan. Pe coperta manuscrisului – menţionez că legătura este mult mai nouă – se află scris: *MOLDAWSKIM Charakterem i Jezykiem / Opisanie Dwudzie[s]tu Siedmiu / Cesarzow Tureckich z Figurami, do Roku 1710...*

Când a fost scris. Manuscrisul nu are nici o dată. Totuşi, cu toate că noi nu ştim dacă e original sau copia unui manuscris mai vechi, el trebuie să fie posterior anului 1710. Originalul e din sec.[al] XVIII-lea. În adevăr, informaţiile se opresc la acest an, când Ahmet al treilea era hotărât să înceapă lupta cu ruşii... [moscalii]...

Autorul. Pe prima pagină de unde începe textul, deci foaia 3, în partea dreaptă, sus, îndată sub titlu, este o iscălitură, pe care n-am putut-o descifra. S-ar putea să fie a autorului [sau a celui ce copia textul pe curat? – ne întrebăm noi, la rându-ne, *P. B.*].

Autorul originalului trebuie să fie un străin de ţară, căci altfel nu ne-am explica de ce se dau aşa de puţine ştiri relative la români, în timp ce toate celelalte evenimente se detaliază. Pentru alcătuirea lucrării sale, necunoscutul autor a folosit mai mulţi istorici, dar pe care nu-i numeşte. Această lucrare, care, poate, circula prin Principatele Române, în manuscris sau tipărită [sic!?], a fost tradusă în întregime sau rezumată, poate, de un străin care ştia româneşte. Şi această lucrare a lui (sau o copie după dânsa) e manuscrisul de faţă.

Bănuim că această prelucrare românească s-a făcut mult după anul 1710. Dovada o face următorul citat din domnia ultimului sultan, Ahmet al treilea: «Şi luo în nazârul lui pre craiul leşăscu ce să afla la Bender, şi-i făcea mare cinste». Evident că aici e vorba de Karol XII, pe care autorul originalului îl socotea «crai» polon. Dacă manuscrisul românesc ar fi fost alcătuit în preajma anului 1710, când orice om cult din Principatele Române discuta evenimentele contimporane, desigur că s-ar fi îndreptat această eroare.

Lwow, octomvrie 1932

Gh.Duzinchevici"

2. De menţionat, aici, că în acelaşi volum (IV, la p. 175–214) al „Revistei istorice române" era inserată publicaţia profesorului-balcanolog Victor Papacostea (1900–1962),

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

„Viețile sultanilor". Scriere inedită a lui Dionisie Photino. În „Încheierea" acestei publicații, autorul notează *„Viețile sultanilor* alcătuiesc – după manuscrisul anonim găsit la Mănăstirea Caşin, după scrierea lui Cantemir şi după aceea a lui Enăchiță Văcărescu – a patra încercare de istorie turcească pornită din mediul nostru..."

Era, prin urmare, firesc ca același cercetător să ia cunoştință de descrierea-comunicare a lui Gh. Duzinchevici (care „completa", într-un fel, concluziile amintitului balcanolog) şi să scrie un articol-ecou, cu analize şi ipoteze în plus (pe lângă cele exprimate de proaspătul doctor-polonist...); ne referim la lucrarea lui Victor Papacostea, *O istorie a turcilor în românește. Notă asupra manuscrisului găsit în biblioteca Ossolineum*, „recenzie-prezentare" reprodusă în vol.V-VI (din 1935–1936) al aceleiaşi „Reviste istorice române" (p. 393–399), lucrare din care nu putem să nu culegem măcar câteva fraze şi fragmente: „...Cetind introducerea acestui manuscris, pe care d. Duzinchevici o reproduce în întregime, am fost izbit de marea asemănare cu prefața lui Dionisie Photino la *Viețile sultanilor*...; nu mai puțin de prezența portretelor în culori, pe care autorul comunicării le amintea doar, fără a le descrie...

Față de aceste asemănări am socotit necesară o comparație generală a celor două scrieri; d. Duzinchevici mi-a pus la îndemână o copie a manuscrisului românesc de la Ossolineum.

Am cercetat, la rândul nostru, cu atențiune copia acestui manuscris. Este o istorie prescurtată a turcilor...Autorul, necunoscut, a urmat, după obiceiul timpului, metoda biografică...Oricât de puțin ar oglindi acest gen de rezumate personalitatea intelectuală a scriitorului, ele lasă, totuşi, să se vadă, pe alocurea, un spirit viu, deprins cu meşteşugul scrisului istoric, capabil de discernământul şi de sinteza faptelor...

Este, astfel, un rezumat succint al istoriei otomane, în care găsim, într-o reuşită concentrare, faptele esențiale ale acestei istorii. Asupra legăturilor dintre istoria turcilor şi aceea a românilor se dau informațiuni puține şi cu totul sumare.

Din comparația celor două scrieri, am constatat că nu numai introducerea, dar şi biografiile lui Othman, Orhan şi [A]Murat sunt aproape identice, atât în manuscrisul românesc [Ivivean?], cât şi în scrierea lui Dionisie Photino...

Din cele arătate mai sus rezultă cu certitudine că manuscrisul găsit în biblioteca Ossolineum nu este o lucrare originală, ci o traducere...

...De asemeni, nu trebuie trecut cu vederea [faptul?] că manuscrisul românesc [de la Lviv?], deşi a fost găsit [s-a aflat, probabil, în păstrare?] în Moldova [chiar în Basarabia! – n.n. *P.B.*], totuş[i] este alcătuit în graiul muntean [subl. n. *P.B.*]... Rămâne o singură explicațiune plauzibilă: Manuscrisul de la Ossolineum cuprinde traducerea în românește a unei lucrări mai vechi, pe care şi Photino a cunoscut-o şi a folosit-o pentru o parte din biografiile sale. Judecând după marea potrivire a textelor – construcție, lexic – suntem înclinați a crede că originalul acestei scrieri, necunoscute nouă, a fost întocmit în greceşte. Se pare că această lucrare, «repertoire» de fapte şi date, însoțind portretele sultanilor în colori, era destul de răspândită în veacul XVIII şi pe la începutul veacului XIX..."

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

3. În fond, aceste două publicaţii (aparţinând istoricilor de prestigiu Gh. Duzinchevici şi V. Papacostea), cunoscute, prin intermediul „Revistei istorice române", în anii 30–40 ai secolului XX, constituie prima etapă, „bucureşteană", întru prezentarea şi „popularizarea" lucrării manuscrise de la Lviv (*Chipurile împăraţilor turceşti*), textul acesteia mai având a aştepta o eventuală editare; la modul indirect, tot la Bucureşti, în cadrul unei note desfăşurate (nr.148) la studiul de proporţii al lui M. Guboglu, *Dimitrie Cantemir şi istoria Imperiului Otoman*, inclus în vol. II de *Studii şi articole de istorie* (apărut în 1957), sunt citate şi *Chipurile...* lvivene, dar şi prezentările-analize ale istoricilor aceştia: „...*Historia... Aulae Othomanicae* a lui D. Cantemir, cu toate lipsurile sale, prin proporţia, varietatea şi noutatea informaţiilor interesante pe care le cuprinde, în special în Note, depăşeşte tot ce s-a scris în domeniul istoriografiei [«otomane»?] în ţările româneşti[148] [[148] Cf. *Chipurile împăraţilor turceşti, dimpreună cu istoriile lor scrise pe scurt, în ce fel au urmat unul după altul, de la cel dintâiu până la cel de acum la împărăţie.* Cu această operă, păstrată într-un manuscris frumos (Biblioteca Ossolineană, Lwow, nr.5835/III), s-a ocupat mai îndeaproape Gh. Duzinchevici: *O necunoscută istorie a imperiului turcesc în manuscris românesc*, în «Revista istorică română», IV(1934), p. 289–291, şi mai cu seamă prof. V. Papacostea, *O istorie a turcilor în româneşte. Notă asupra manuscrisului găsit la Biblioteca Ossoliniană* (Lwow), «Rev. ist. rom.», V-VI (1935), p. 393–399...]".

Următoarea etapă, cea din anii 70–80 ai secolului trecut, vine să se constituie din eforturile şi încercările unor cercetători literari de la Chişinău şi Irkutsk (chiar) întru „redescoperirea", efectuarea unor fotocopii (necesare unor instituţii cultural-ştiinţifice din capitala Republicii Moldova sau „pentru uz personal"), popularizarea, în presă, a cunoştinţelor despre acest manuscris de la Biblioteca "V. Stefanik" din Lviv, precum şi editarea (în „moldoveneşte" şi...ruseşte) a textului (comentat) al lucrării în cauză. Avem în vedere, în primul rând, strădaniile noastre personale („redescoperirea", studierea „de visu" a manuscrisului lvivean, identificat şi analizat, de altminteri, încă în 1931–1936, precum s-a văzut mai sus; efectuarea unor noi copii fotografice, pentru Muzeul Republican de Literatură din Chişinău, al cărui custode general eram, pe atunci, şi din partea căruia obţinusem deplasarea de studiu la Lviv, în anul 1972). Îmi amintesc, acum, că abia după ce m-am întors din călătoria la Lviv (unde am avut posibilitatea să lucrez „eficient" şi la Muzeul Istoric din oraşul acesta, la biblioteca Universităţii de acolo) am pornit să cercetez istoricul manuscrisului *Chipurile împăraţilor turceşti*. Şi desigur, primul nume, de posibil autor al acestui anonim manuscris, a fost cel al lui Dimitrie Cantemir; am căutat cu înfrigurare studiile „de specialitate", consacrate, în Ţară, lui D. Cantemir–orientalistul, amintita contribuţie, în sensul acesta, a lui M. Guboglu (din *Studii şi articole de istorie*, vol.II, Buc., 1957) găsind-o abia la Moscova, la fosta Bibliotecă Unională „V. I. Lenin" (actualmente: Biblioteca de Stat a Federaţiei Ruse). Din studiul acesta, mai bine-zis: din citata notă (subpaginală, nr.148, din josul p.207–208 ale volumului pomenit) am aflat de articolele lui Gh. Duzinchevici şi V. Papacostea (din „Revista istorică română", vol. IV şi V-VI). Numai că, studiindu-le, citindu-le şi recitindu-le (a câta oară?), am ajuns la... dezarmanta concluzie (încă de pe atunci), că numele lui D. Cantemir, drept autor (ori

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

chiar şi autor tradus) al lucrării Ivivene, trebuie exclus... şi că ar urma să presupunem (să „bănuim"?) pe altcineva dintre contemporanii marelui umanist (din Moldova şi Rusia sec.XVII – XVIII), de preferat pe cineva dintre oamenii de cultură, cărturarii din Ţara Românească de la aceeaşi vreme...

Între timp, pe la 1973–1975, s-a deplasat la Lviv, pentru a consulta manuscrisul *Chipurile împăraţilor turceşti*, şi istoricul literar Gheorghe Bogaciu (1915–1991), plecat din Chişinău şi stabilit ca profesor universitar tocmai la Irkutsk. Rezultatele acestei călătorii şi „redescoperiri", efectuate în oraşul ucrainean-„polonez", vor fi expuse (poate prea entuziasmant şi optimist) în articolul D-sale *D[i]mitrie Cantemir – inedit* (în ziarul republican din Chişinău „Moldova socialistă", nr.188, din 13 august 1976, p. 4). Faptul că autorul, „autoexilat" tocmai în oraşul siberian amintit, începea printr-o „nevinovată" mistificare („...În biblioteca ştiinţifică din Irkutsk se află un manuscris moldovenesc, cu titlul *Chipurile împăraţilor turceşti*..."; adică e vorba de 2 mistificări: Irkutsk, în loc de: Lviv sau Lwow, şi „moldovenesc", nu „românesc" ori „transilvănean", cum îl va numi ulterior), mai treacă-meargă (pentru că „localizarea" respectivă va fi efectuată, apoi, şi în aceeaşi „Moldova socialistă", nr.164, din 18 iulie 1979, p. 4, în cadrul articolului *Monumente literare necunoscute*, dar şi în culegerea *Alte pagini de istoriografie literară*, Chişinău, 1984, p. 4, ambele aparţinând lui Gh. B.). Ne-a mirat, însă, de la bun început, uşurinţa (şi credulitatea, îndărătnicia) cu care dl. Gheorghe Bogaciu „argumenta" paternitatea lui D. Cantemir asupra acestei lucrări manuscrise; nedumereşte, într-un fel, şi astăzi faptul că de această „demonstrare-argumentare" s-a lăsat lesne convins cantemirologul de prestigiu, academicianul Virgil Cândea (care s-a „grăbit", şi Domnia-sa, să înregistreze articolul *Dimitrie Cantemir – inedit* al lui Gh. Bogaciu, atât în „Bibliografia" la ediţia D. Cantemir. *Sistemul religiei muhammedane*, Bucureşti, 1977, cât şi în cea de la sfârşitul vol.VIII, de *Opere complete* ale lui D. Cantemir, din 1987, ca ceva definitiv-indiscutabil).

Regretăm ca nu dispunem de spaţiu, pentru a insista mai mult asupra acestui punct de vedere al unui serios cercetător al scrisului şi artei literare româneşti de veacuri (mai amintind, doar în treacăt, că dl. Gh. Bogaciu a mai revenit la subiectul în cauză şi în capitolul „O traducere inedită din D. Cantemir (Lwow)" din citata sa culegere *Alte pagini de istoriografie literară* din 1984, precum şi în numeroasele sale scrisori, adresate nouă din Irkutsk, în perioada 1978–1986), „opinie" ce se concentra asupra susţinerii paternităţii cantemireşti, de „nezdruncinat", asupra lucrării Ivivene, propusă aici spre publicare.

4. Totodată, precizăm că, de-a lungul vremii şi mai ales în ultimii ani, tot adunând contraargumente la „paternitatea" cantemireană asupra *Chipurilor împăraţilor turceşti*, anume confruntând textul acestei scrieri (de „Literatură veche românească" de la începutul secolului al XVIII-lea) cu *Istoria Imperiului Otoman*, am ajuns la următoarele concluzii: *Chipurile împăraţilor turceşti* pare să fie un fel de „carte populară" – rezumat, întocmită (şi „dictată" vreunui eventual conţopist al vremii), pe baza cunoaşterii unor surse istoriografice (de preponderenţă **creştine-greceşti**, accesibile oricui sau de colportaj... în circulaţie largă, tocmai la acea vreme); acest „oral" autor („străin", dar bun cunoscător al limbii române, a cărei „cunoaştere este uimitoare...", potrivit aprecierii lui G. Călinescu)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

putea fi, considerăm, ce-i drept încă nu întru totul siguri şi convinşi, mitropolitul Ţării Româneşti **Antim Ivireanul** (circa 1650–1716).

„Încă o lucrare manuscrisă a lui Antim Ivireanul"?, ne întrebam, citind şi recitind textul propus spre editare; acelaşi gând ne frământă şi acum, când ne aflăm pe punctul de a stabili, chiar şi cu aproximaţie, numele celui (celor?) ce întocmeau, la 1710 (şi nu cu mult mai târziu) o astfel de „istorie", un fel de „compendiu" istoric şi „fizionomic-caracterologic" al primilor 27 de sultani turceşti, aceste „Chipuri (ale) împăraţilor turceşti" (pictate „în peniţă", dar şi „povestite", „narate"...)

Presupunerea a căpătat contur (şi continuă a se apropia de momentul confirmării...) când ne-am amintit faptul că aceluiaşi mitropolit al Ţării Româneşti (între 1708 şi 1716), lui Antim Ivireanul, îi mai aparţine o scriere, cu un titlu aproape „identic", *Chipurile Vechiului şi Noului Testament* (lucrare şi mai „complexă", constituită din mai mult de 500 de portrete, „obraze", însoţite şi de texte concise, „istorioare" ale celor pictaţi... imaginaţi, scriere oferită în dar, la 1 iulie 1709, domnului de atunci, lui Constantin Brâncoveanu, „protector" al autorului acestei „opere").

De notat, de asemenea, că şi această lucrare „literar-artistică" a lui Antim, până mai acum 95 de ani, adică până la „descoperirea" ei, în 1910, în Muzeul sau Biblioteca Academiei Teologice de la Kiev, de către studentul român de acolo, Ştefan Berechet, nu figura în ediţiile de *Opere* ale marelui prelat de origine georgiană. De altminteri, chiar şi după această „identificare" – prezentare (de către acelaşi Şt. B., în 1910, 1920, 1928 etc.), elementul de „nesiguranţă" mai stăruia în rândul celor ce au scris sau au editat operele mitropolitului Antim Ivireanul; ne referim, în primul rând, la exegezele şi ediţiile aparţinând lui Gabriel Ştrempel (dintre 1962 şi 1997, adică pe parcursul a 35 de ani), căruia îi datorăm mult şi pentru „reabilitarea" acestei scrieri (*Chipurile Vechiului şi Noului Testament*).

Dat fiind faptul că avem de a face cu două lucrări asemănătoare şi prin conţinut, şi ca formă de prezentare (prin concepţie chiar... izbitor de apropiate, deşi paternitatea lor nu-i exclus a fi una şi aceeaşi, precum e posibil să fie şi a câtorva... semeni-contemporani, din aceeaşi epocă... a lui Constantin Brâncoveanu, să zicem), ne încumetăm a reproduce câteva fragmente din *Chipurile Vechiului şi Noului Testament*, un fel de „modele" pentru viitoarele *Chipuri (ale) împăraţilor turceşti*: „...Acest Avdon au luat stăpânirea după Elom. Acesta au născut 40 de feciori..." Sau: „Acest Olofern au fost căpetenie oştii lui Camvis. Şi, după ce au supus multe cetăţi şi ţinuturi, supt stăpânirea împăratului lui, veni şi la Iudea, asupra cetăţii Vethil. Şi, jefuind-o, fu omorât de Iuditha, tăindu-i capul cu sabia lui..." (Antim IVIREANUL, Opere, Bucureşti, 1972, p. 272, 302 ş.a.m.d.)

(Ne grăbim să mai precizăm, ca o „Notă asupra ediţiei", că textul lucrării publicate aici este transcris şi scanat după cele 2 variante ale fotocopiilor de la 1972 şi 1977, deţinute în prezent de Muzeul Literaturii Române „M. Kogălniceanu" din Chişinău, muzeu căruia îi mulţumim şi pe această cale.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

CHIPURILE ÎMPĂRAŢILOR TURCEŞTI dimpreună[1] cu istoriile lor scrise pre scurt, în ce fel au urmat /unul după altul, de la cel dintâi până la cest de acum/ la împărăţie.

Cu cale ar fi fost să începem istoriia de la Mahometu al doilea de vreame / că acela au luat împărăţiia Ţarigradului şi pre dânsul îl / numescu unii din istorici întâiul împărat al turcilor. Iar vrându / ca să ştii (de bine voitoriule cititoriu) de unde s-au tras şi / mai nainte vreame împărăţiia turcilor, vom să începem de la cel / ce au luat întâiaşi dată început stăpânirea turcească, şi o au/ până în zioa de astăzi toţi împăraţii turceşti. Şi acel/ ce au rădicat întâiaşi dată la turci stăpânirea au fost.

1. Otoman

Carele s-au născut la leatul 1260 din oameni proşti, pentru / că tată-său ce-l chema Ertuculu au fost ţăran dintr-un sat schithicesc/ anume Otoman, întru care sat mai toţi lăcuitorii era robi/ şi argaţi. Şi acest Otoman, cu îndrăzneala şi striştea/ ce avea la războiu, ajunse curându la puteare şi stăpânire/ mare.

Pentru că încă din tinereaţele lui strângându-şi/ o ceată de voinici ca vreo 50 călări, tot nebunateci, şi/ zburdateci, făcea multă silă şi groază, atât între creştini,/ cât şi între pământeanii lui.

De-acii preste puţină vreame/ dându-i pricină neunirea şi împrăştiiarea ce era atuncea între/greci, luo prin norocita-şi sabie multe ţări vestite
4 suptu // stăpânirea// lui, şi bătu pre Mihail Paleologul, împăratul grecilor, /

[1] Scris cu „m" latin. Această grafie se întâlneşte sporadic pentru „m" suprascris şi în paginile următoare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de au dat dosul. Și de sârgu luo Machidoniia, Pontul, Vithiniia, Galatiia, Pamifiliia, și Țițiliia. Și la leat 1302 fu/ ales stăpânitoriu turcilor, și-și puse scaunul la Prusiia. Și / era om cu mare puteare și înțelepciune, și la toate lucrurile/ și cugetele lui cu norocire.

Și după acesta zicu tuturor/ împăraților turcești otomani și împărăției lor otomănească/ împărăție.

Și au murit în bătrâneațe, la leat 1327, stăpânind ani 28.

2. Orhan

Orhan, feciorul lui Otoman; acesta încă câtva mai lărgi stăpânirea tatâne-său. Pentru că fiindu om straşnic și inimos, și, arzându de putearea slavei și a stăpânirii,/ nice cum nu să putea odihni. Ci văzându pre greci pentru ne/unirea ce era între ei slabi și împilați, luo cu războiu Misiia,/ Licaonia, Frighia și Cariia, lărgindu-și stăpânirea pân-în/ Elispondu.

Și chemându-l Andronicu, împăratul grecilor, întru ajutor, asupra ilirilor, îi deschise singur cale de luo și/ Thrachia. Și feciorul acestuia, anume Suliman, de carele zicu / să fie stăpânit și el împreună cu tată-său doi ani, gonindu un iepure, la / vânătoare, și poticnindu-să calul cu el, l-au rădicat mortu de la / pământ.

Iar Orhan apropiind 31 de ani de la stăpânirea lui fu/ ucis de ai săi, de tătari cu mulți oameni ai lui, la leat 1358.

3. Amurat

Amurat, feciorul lui Orhan, căruia îi zicea și Gațimurat. Acesta // era om// foarte înțelept, tare, și războinicu, iar și ficlean, înșălător,/ iubitor de slavă. Și văzându că-i slujaşte norocul, de-a pururea/ căuta prilej să-și mai lărgească stăpânirea, pentru că multe locuri lua/ unul după altul. Iar la leat 1360 luo și cetatea Odriiul, robind/ mulți creștini, pre carii, neputându să-i ia cu totul, au ales dintr-/înșii carii au fost mai frumoși, și mai de treabă, și i-au dus cu dânsul/ de i-au făcut ieniceari den cei aleși. Și peste puțin îș mută scaunul/ la Odriiu, și prădă Machidoniia, și făcu pace cu craiul mi/zilor, și pedepsi pre maghistanii săi cei zorbagii, și/ fiiu-său Zauca, scoțându-i ochii, îl înțărcă de a mai face hainlâcu. / Iar la leat 1367 încungiurându grecii cetatea Odriiului să o bată, / și fiindu într-o zi ei plin de vin și de veselie, îi lovi peste noapte/ împăratul Amuratu, și-i bătu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Şi la leat 1381 să mai întinse acest Amurat pân-în Serviia, Bolgariia, Bosna, Croaţiia, şi / până într-alte locuri din Iliriia.

Apoi lovi pre Lazar, domnul serbilor, şi-l bătu.

Iar o slugă a lui Lazar, anume / Kabilavit, făcându-să că au fugit de la dânşii, şi au năzuit/ la turci, junghie făr' de veaste pre împăratul cu un hanger la leat/ 1389, stăpânind ani 39 şi făcând războaie 37.

4. Baiazit întâiul

Baiazitu, feciorul lui Amurat; acesta fu ales stăpânitor de toată/ obştea turcilor, şi de locu sugrumând pre frate-său Ianpughem,/ făcu obiceaiu, de apoi fieşticarele cum să punea împărat în scaun/ întâi îşi omora fraţii.

Era om foarte semeţu, măreţu, / straşnicu, pentru aceaia şi câştigase acest nume: Ghelderon/ <a>decă Fulgerul ceriului.

6 Şi fiindcă tată-său perise junghiat // de o slugă //, mai făcu şi acest obiceaiu, cum când era să se împreune cu niscareva soli dupre la alte stăpâniri, punea totdeauna arcu cu săgeata lângă/dânsul, şi pre soli îi aducea înaintea lui, oameni de ai lui, dinlăuntru,/ ţiindu-i de supţiori. Care obiceaiu şi pân-în zioa de astăzi îl păzescu/ împăraţii turceşti. Şi la leat 1390 să bătu cu Lazar, domnul serbilor/ şi după ce-l birui, îl făcu tot bucăţi, şi pre fie-sa o luo luişi soţie/ şi supuse Machidoniia, Thesalia, Fokiulu. Şi bătu şi Ţarigradul/ câtăva vreame în zadar. Şi la leat 1393 deate şi cu chesarul Jicmont/ groaznicu războiu, la Nicopol, şi-l birui, iar la leat 1398 viind/ Tamerlan, craiul schithilor, cu multă seamă de oaste asupră-i, să bătu cu / dânsul. Şi-l birui Tamerlan, şi fiindcă-i împuşcase şi calul/ de supt dânsul, îl şi prinseră, şi îndată-l ferecă Tamerlan în obezi/ de aur, şi-l băgă într-o culivie de fier, şi aşa-l purta cu el/ pre unde mergea.

Iar el văzând că nici o nădeajde de scăpat nu iaste/ s-au tot lovit cu capul de fiarăle culiviei pân' ş-au dat sufletul, în/ al patrulea an al robiei lui, la leat 1402.

5. Suleiman întâiul

Suleiman, feciorul lui Baiezit, rămase în locul tătâne-său. Că Baiazit/ acesta lăsă în urma morţii sale cei ticăloase/ 7 feciori, din carii/ Mustafa era la Tamerlan în robie, iar Mahomet şădea la Cappa/dochiia de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

să odihnea. Iar Iozua mărgându la Prusiia, luo scaunul de acolo, şi puse mai toáte locurile turceşti de-i/ jurară.

Iar Suliman acesta, tocmindu-şi cum mai bine lucru/rile în Evropa, să duse cu oaste la Asiia asupra frăţine-său/ şi să/ bătu cu dânsul şi-l birui, şi-i luo stăpânirea lui. Iar frate-său Moze puindu-i-să tare împrotivă, îl făcură pre el stăpânitoriu în / Odriiu.

7 Iar Suliman iar veni cu oaste asupră-i, şi măcar că iar el //fu biruit//, dar tot nu să lăsă, ci făcând cu ficleşugu de să trase toată/ oastea lui Moze la el, iar luo Odriiul. Şi atuncea socotind că au biruitu/ de toată isprava, nu să mai grija de sabie, ci-şi făcea cheful cu / paharăle. Iar frate-său Moze, strângându-şi oastea iar la locu/, îl împresură şi-l trecu prin sabie, la leat 1411.

6. Iozua întâiul

După ce peri Suliman, şăzu Iozua, ca un fecior mai mare al lui/ Baiazit, în scaun. Dar nici el nu-l stăpâni multă vreame, pentru că/ frate-său Musulman, unîndu-să cu împăratul grecilor şi cu domnul/ de la Sinopu, mearse cu ajutoriul ce-i dedease aceia, şi cu inice/rime multă asupră-i; şi dând mare războiu cu dânsul la Cappa/ dochiia, îl birui şi-l omorî, în al patrulea an al stăpânirii lui.

7. Musulman întâiul

Macar că luo şi acesta scaunul după ce ucise pre frate-său, / dar tot nu putu nici el să-l stăpânească cu pace, pentru că frate-său, / Moze, unindu-să cu rumânii, mearse cu oaste asupră-i, şi măcar/ că-l bătu Musulman de să întoarse iarăşi în Ţara Rumânească, iar mai / pre urmă tot fu peirea lui Musulman de viiaţa cea tirănească a lui,/ ce o avea, că fugind toată oastea la frate-său Moze, şi el/ apucându drumul Ţarigradului, îl prinseră şi-l omorâră.

8. Moze

Acestuia îi zicea şi Muza Celebi; acesta să bătu la Ţarigrad/ cu Emanoil Paleologul, împăratul grecilor, pentru căci dedease/ ajutor lui Su-
8 liman, dar să întoarse de acolo făr-de nici o // ispravă//.

Iar în Serbiia şi în Bolgaria făcu multe tirănii, şi / pre feciorul lui Suliman, anume Orhan, ce i să pusease împrotivă, îl spânzură/, iar frate-său

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Mahomet ce fusease pre lângă domnul din Caramaniia, și lucra/ la tambure de-și schivernisiia viiața, unindu-să cu el grecii și turcii,/ luo Asiia, și veni în Evropa asupra frăține-său cu multă vrăjmă/șie, și dând de doao ori războiu cu el, îl birui de amândoao orile / Moze.

După aceaia făcându pre meghistanii turcești de să hainiră/ de cătră frate-său, și mai adăogându-și și oastea, mai deate războiu/ o dată cu dânsul, și atunci rănind pre Moze, îl părăsiră toți ai lui/ și dând fuga să scape să înnoroi, și-l prinseră, și apoi îl sugrumă/ în cortul lui Mahomet cu funie de mătase, la al treilea an de la/ stăpânirea lui, la leat 1414.

9. Mahomet întâiul

Acesta sugrumând pre frate-său Moze, ședzu el în scaun, și în tot/ chipul să siliia să-și mai lărgească stăpânirea, și avea mare prie/teșug cu grecii ce-i dedease ajutor asupra frăține-său. Și pentru/ căci în<ch>isease și pre Mustafa ce-i zicea că iaste din neamul lui Baiazit, / iar pre rumânii ce-i era vrăjmași îi puse supt greu biru. Și trecând/ Dunărea luo toată Bosna, și puse altu stăpânitor nou, și scaunul/ îi era în Odriiu, și acolo strângea tot jaful ce lua duprin țări/ și duprin cetăți.

Și-și izbândi și de cătră Tamerlan/ craiul schithilor pentru moartea tatâne-său, pentru că ucise pre doi/ feciori ai lui cu pumnul lui, și tot ce-i luase ș-au întorsu înnapoi, și/au murit la leat 1422, stăpânind ani 8.

10. Amurat al doilea

9 Acesta, șăzându după moartea tătâne-său în scaun, luo la leat 1431 // cu multă// bătaie Thesalonikul de la veneșiiani, așijderea și Țenderul/ sau Sinderovul din Serviia și, la leat 1437, luo Albaniia, dar iarăși/ o deate strașnicului Scanderbei înnapoi. Și la leat 1440 bătu și /Belgradul șapte luni în zadar și pierdu mai bine de 10.000 de oameni./ Și fu bătut de cinci ori de Ioan Uniad. Iar la leat 1444 îl bătu el/ pre dânsul. Și la leat 1448 deate și cu Vladislav craiul Țării/Ungurești mare războiu la Varna. Și-l omorî cu multe mii de oameni. Și scriu pentru dânsul că după ce-i aduseră capul lui/ Vladislav ar fi plânsu cu amar. Și urându-i unii-alții pentru/ biruința ce au făcut, ar fi răspunsu cu întristare, că n-ar mai pohti/ acest fel de biruință, fiindcă răpusease multe mii de oameni./Și muri de mult/ necaz (căci nu putu să ia Croia), în 18 ale/ lui fev., la leat 1450.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

11. Mahomet al doilea

Acestuia unii din istorici îi zicu întâi împărat al turcilor. Acesta/ cum şăzu în scaun întâi îşi omorî amândoi fraţii, şi-i îngropă/ deodată cu tată-său, la leat 1451. Şi era om ficleanu, sălbatecu/ groaznecu, şi mare râvnitor de vărsare de sânge. Şi atâta / să siliia după slavă şi puteare, cât hotărâse în gândul său toată / lumea să o supue şi cu tirănie să o stăpânească. Şi întâi / la Ţarigrad îş cercă striştea, pentru că bătându-l 40 de zile / (sau, dup<ă> cum zicu alţii, 52) cu necurmat focu, şi groaznică năvală, / îl luo în 29 de zile ale lui mai, la leat 1452, omorând pre lângă / Costandin Paleologul – împăratul grecilor cel dup-urmă: 40.000 de creştini/ şi robindu mai bine de 7000 de feate, cu muieri. Şi jaful ce au luat/ atunci din Ţarigrad s-au preţuit mai mult de 120 de bone de aur./ Şi aşa făcând istov împărăţiei grecilor, îşi mută scaunul de la // Odriiu //în Ţarigrad. Şi-şi tocmi împărăţiia lui. După aceaia, la leat 1453, sfărâmă cetatea Athinii, şi, la leat 1457, bătu Belgradul / în zadar. Iar la leat 1458 luo toată Morea, şi Corinthul. A/şijderea şi la leat 1461 luo Trapezondul, omorându pre împăratul/ David Comnen, dimpreună cu tot împărătescul lui neam; apoi mai luo / ostrovul Limnul, Negropontul şi Mitilinul. Şi în scurt acest / Mahomet zicu să fi luat de la creştini 12 crăii şi 2000 de cetăţi./ Şi muri de colică, în războiul ce rădicase asupra sultanului/ din Eghipet, în 3 zile ale lui mai, la leat 1481, la 51 de ani ai / vieţii lui, şi la 30 de ani ai împărăţiei lui.

12. Baiazitu al doilea

Acesta întâi cu frate-său Gano sau Ţiţino au avut război, / iar apoi îi veni veaste că fugind el pe cale l-ar fi otrăvit oare/cine. Şi făcu cruntate războaie cu sultanul din Eghipet, / căci dedease ajutor frăţine-său. Şi la trei războaie tot sultan-îl birui pre el, iar la al patrulea războiu bătu el pre sultanul. / După aceaia luo Duraţul din Apuliia, şi Lepantul din Amoreia/ şi luo şi Modonul din Peloponis ce era atunci al veneţiiani/lor, şi puse de tăie făr' de milă înaintea lui pre toţi lăcuitorii de acolo, dimpreună cu vlădica al lor îmbrăcat în odăjdiile/ arhiereşti, la leat 1500.

Iar mai pre urmă îl surguni fiiu-său Selim/ de la împărăţie, la leat 1511. Şi la anul adecă 1512 îl şi / otrăvi, la 47 de ani ai vieţii lui, şi la 31

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de ani/ ai împărăţiei lui. Şi-i aduseră trupul la Ţarigrad, şi-l/ îngropară în mecetul ce făcuse el.

13. Selim întâiul

11 Acesta// iarăşi cum să puse în scaunu îşi omorî amândoi fraţii, anume/ Corhus şi Ahomatu, dimpreună cu toţi copiii lor, ca să nu să mai pome/nească altul afară din el din neamul otomănescu. Şi acesta să oşti/ mai cu norocire decât tată-său asupra lui şah Ismail Sofi, pentru / că la leat 1514 îl bătu foarte rău, măcar că rămaseră şi despre / partea acestuia 30.000 de turci morţi la pământ. Şi la leat 1515/ bătu şi pre Camfon sultanul Eghipetului (ce era om de 77 de / ani) dimpreună cu toată oastea lui şi cu meghistanii lui. / Şi luo tot Eghipetul, toată Siriia şi toată Iudeea dimpreună cu Ierusalimul supt stăpânirea lui. Iar la leat 1516 bătu/ şi cetatea Alcairul (scaunul sultanilor din Eghipet) şi porunci/ de spânzurară în mijlocul cetăţii pre Tomumbei sultanul ce era atunci acolo, şi luo Araviia, şi Ţara Mamelucilor/ ce o stăpânise de 300 de ani şi alte locuri den Africa. Însă / la Ierusalim să arătă către creştini şi către Sfântul Mormânt/ cu multă blândeaţe şi milostivire. Şi după ce să înturnă acasă, muri la leat 1520 de o bubă veninată, în al optulea / an de la stăpânirea lui.

14. Suliman al doilea

Acesta să puse împărat tot într-o zi cu chesariul Carol al cincilea / şi era un tiran foarte înfricoşat, şi un viteaz prea norocit în / războaie şi chiar biciu al Ţării Ungureşti, pentru că la leat / 1521 luo Belgradul şi la leat 1522 mearse cu 200.000 de oaste / la ostrovul Rodis, şi în 9 luni îl luo, măcar că cu destulă / vitejie s-au apărat şi ostroveanii de acolo. Iar la leat 1526 / mearse iar cu 200.000 de oaste în Ţara Ungurească şi bătu pre craiul / Ludovig cu toată oastea lui de au dat dosul, şi luo Peştul şi
12 //Buda//, şi la leat 1529 mearse şi la cetatea Beciului cu multă sumă / de oaste, şi-l bătu 20 de zile una dup-alta, dar nu isprăvi nimicu. / Iar la pre cale[2] făcu multă tirănie. Şi robi ca la 10.000 de creştini. / Apoi trimise la Bohemiia iar 200.000 de oaste de prădă şi pustii/ şi acolo ţara foarte rău. Şi la leat 1541 iar să duse în Ţara / Ungurească. Şi bătând craiul Ferdinand

[2] Scris iniţial: „iar la plecare". Apoi corectat: „pre cale", dar a rămas cuvântul „la".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cetatea Budei o luo de la / Sulimanu. Și la leat 1545 iar să întoarse în Țara Ungurească, / și luo Granul și Vaisenburgul din mâinile creștinilor. Și / la leat 1566 iar să mai înturnă în Țara Ungurească, și luo Ghiula, / și Sighetul; și peri strașnicul conte Serin. Iar Suliman / muri acolo în tabără, la 76 de ani ai vieții lui, și la 46 / ai împărăției lui, omorând cu trei ani mai nainte pre câte/ trei feciori ai lui, pre cel mai mare cu ștreangul, pre cel mijlociu/ cu otravă, și pre cel mai mic cu sabiia.

15. Selim al doilea

Acesta la toate urmă tătâne-său Suleimanu, și întâi după ce șăzu / în scaun goni pre frate-său Baiazit cu patru feciori ai săi din / pământul lui, și năzuind ei la craiul din Persiia, trimise / tocma acolo de-i sugrumă pe toți. De-acii la leat 1570 mearse / de luo cetatea Famagusta și Ricozia, apoi și Chiprul, / ce ținea de Veneția, însă cu multă pag<u>bă a lui, pentru că i-au / perit 55.000 de tur<c>i morți și 4000 prinși de vii, măcar că și / din creștini afară din ce au pierit s-au răscumpărat 14.000 de robi/. Și muri la 50 de ani ai vieții lui, și la 9 ani ai împărăției lui, la leat 1574.

16. Amurat al treilea

13 Acestu// Amuratu, feciorul lui Selim al doilea, iarăș, cum să puse împărat, / întâi sugrumă pre 5 frați ai săi. Și la leat 1577 mearse cu / 200.000 de oaste în Țara Ungurească, și făcu și el ca ceailalți împărați / de mai naintea lui, prădând și robind multe mii de creștini. / Și la leat 1580 să bătu cu șah Muhamet craiul Persiei, însă mai cu multă pag<u>bă lui decât dobândă. Și la leat 1586 iar mearse în / Țara Ungurească, și luo Comorul, Sinsecul, Vesprinul și Rabul, /făcând mult omor și stricăciune, cu focul și cu tăiatul. Și muri la leat 1595, la 47 de ani ai vieții sale, făcându 102 / copii din trupul lui.

17. Mahomet al treilea

Acestu Mahomet, fecior lui Amurat al treilea, cum să puse în scaunu / iarăși sugrumă 18 frați ai lui și înnecă 10 cadâne ale/ tătâne-său și pre mumă-sa cea bună o surguni departe, și-i <dădu>/ de cheltuială din destul. Iar la leat 1596 îl bătu foarte rău / la Erla arhiduca Maximilian, că-i

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

luo cetatea Granului / înnapoi, şi-i omorî 15.000 de turci. Acesta avea pre trei / surori ale lui în loc de cadâne, şi precum îşi începu împărăţiia / cu omor şi cu ucidere, aşa o şi săvârşi. Pentru că a/proape de moartea lui, avându pre feciorul lui cel întâi născut / bănuială că are doru de împărăţie, îl sugrumă şi înnecă, şi / pre mumă-sa. Şi la leat 1604 muri şi el ciumat (iar alţii zicu: otrăvit), la 36 de ani ai vieţii lui.

18. Ahmet întâiul

14 Acesta era de şaptesprezeace ani când să puse împărat, şi-i // chivernisiia// împărăţiia Ali-Paşa de la Eghipet şi fiindcă nu după / multă vreame muri acest Ali-Paşa la Buda, în Ţara Ungurească, să puse / în locul lui, Amurat-Paşa, carele chivernisiia foarte bine împără/ţiia, şi făcu pace împăratului despre toţi creştinii. Iar/ la leat 1605 mearse în Ţara Ungurească, şi luo cetatea Granului, / şi alte locuri după acolo ungureşti. Şi avea acest împărat obiceaiu / ca oriunde mergea la războiu, ducea şi trupul tătâne-său cu dânsul / îmbalsamat, sfătuindu-l unii dintr-ai lui, că de va face aşa mare / norocu va avea la războiu. De-acii s-au sculat asupra lui Şah Aba / însă spre multă pag<u>bă a lui, pentru că tot ce au fost luat cu multă / vărsare de sânge împăraţii cei mai dinnaintea lui – au pierdut, şi / au răpus mai bine de 100.000 de oameni bătându-să în câteva rânduri / cu dânsul. Şi la leat 1606 făcu din îndemnarea şi sfatulu / lui Amurat-Paşa pace cu chesariul Rudolfu al doilea. Apoi la leat 1615 făcu pace şi cu chesariul Matthia pân-la 30 de ani. Şi / craiului franţozescu îi deate slobozenie să-i umble neguţătorii pen / Ţara Turcească oriunde le va plăcea să neguţătorească. Aşijderea / şi la 9 hagii le deate voe să meargă să să închine Sfântului Mormântu. Şi muri la leat 1617, la 30 de ani ai vieţii lui, lăsând / în urma lui 300 de cadâne.

19. Mustafa

Acestu Mustafa, fratele lui Ahmed întâiul, fu pus împărat de / ianiceari. Şi fiindcă să pricepea mai mult la Alcoran decât la ale împă/răţiei, şi punea de omora pre oameni făr-de vină, îl închiseră / şi puseră împărat pre Osman feciorul lui Ahmet, dar fiindcă şi pre / acesta nu-l lăsară să împărăţească, ci-l omorâră, puseră iar pre Mustafa / împărat, şi mai împărăţi un an, apoi iar îl băgară la închisoare / şi acolo s-au sfârşitu. // **20** //

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

20. Osman al doilea

Acestu Osman, feciorul lui Ahmet, iarăşi de tânăr luo împărăţiia, / că nu era mai mare de 12 ani, şi nu apucă să împlinească bine 4 ani şi-l deateră jos din scaun. Pentru că sculându-să / asupra leaşilor păgubi foarte mult. De-acii scoase cuvânt că va / să meargă la hagiilâcu la Meha (unde iaste Mehmet îngropat) şi / strânse avuţie multă, şi goli şi culele tătâne-său de banii / ce era într-însele cu cuvânt că va să-i ducă să-i închine la mormântul / lui Mehmet. Iar inicearii prinzând de veaste să strânseră foarte mulţi / făr' de seamă, şi diateră cu toţii năvală la curtea împărătească ca să / nu-l lase să iasă cumvaşi afară. Iar împăratul trimiţând soli / la ei să-i întreabe de pricina zorbalâcului, ei îl făcură acii pe locu / tot bucăţi, şi mai făcură şi la alţii trei tot aşa, şi/ rădicară împărat pre Amurat, iar pre Osman îl prinseră / şi-l purta în toate părţile ocărându-l, şi apoi îl sugrumară, la leat 1622.

21. Amuratu al patrulea

Fratele lui Osmanu al doilea. După ce scoaseră pre Mustafa / din împărăţie, puseră inicearii împărat pre acestu Amuratu / carele cum şăzu în scaun omorî pre trei fraţi ai lui, iar pre / al patrulea, adecă pre Ibraim trimiţându-l mumă-sa validé / la Eghipet îi scăpă viiaţa.

Şi acestui împărat întâi cazacii,/ apoi paşa de la Smirna îi deateră pricină de războiu, că întrasă / în ţară-i cu multă năvală. Iar la leat 1624 i[3] la leat 1625 / îi făcură tătarii şi persianii multă pag<u>bă şi stricăciune / şi pentru aceaia înnoi pacea cu chesariul Ferdinandu, şi o mai // prelungi //
16 încă 20 de ani. Şi la leat 1630 zicu că de multa vărsare de / apă s-ar fi surpat mecetul lui Mehmetu de la Meha. Şi la leat 1633 / în zioa de naştere a lui atât s-au aprinsu Ţarigradul, cât numai o / parte au scăpat, iar trei părţi s-au făcut cenuşă. Şi la leat 1635 / sugrumă pre un frate al său ce avea bănuială pe el. Şi la leat 1638 / sugrumă şi pre un patriarh al grecilor. Şi la leat 1639 opri / pre veneţiiani din neguţătoriia lor, dar iarăşi să împăcă cu ei. / După aceaia luo cetatea Vavilonul, omorând într-însa mai bine de 20.000 / de oameni. Apoi muri şi el la leat 1640, la 33 de ani ai vieţii, şi / la 17 ai împărăţiei lui.

[3] i = şi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

22. Ibraimu întâiulu

Acesta, după ce muri frate-său Amurat, îl chiemară de la Eghipet / de unde era pribeag, şi-l puseră pre dânsul împărat. Şi la leat / 1643 plecă cu gându foarte vrăjmăşăscu asupra cetăţii / Rabul, dar nu isprăvi nimicu, ci să întoarse ruşinat înnapoi. / Şi făcu pace cu chesariul Ferdinand al treilea pân' la 8 ani. Şi / la leat 1644 mearse în ţinutul prinţipului de la Stairmarc / şi deate focu la câteva sate de au ars de tot, şi robi şi 400 / de creştini şi luo şi 1000 de capete de vită.

Şi fiind/că după aceaia îi luară maltezii o corabie încărcată cu multă sumă/ de bani, şi cu vreo câteva cadâne, puse mare pizmă asupra / creştinilor. Şi găti 750 de corăbii pre mare, şi mearse asupra ostrovului Candia, şi bătându-l 45 de zile îl luo / şi mai luo şi alte doao cetăţi anume: Canca[4], şi Retinmo[5], / pierzându 40.000 de oameni. Şi pre uscat luo multe locuri / din Dalmaţiia. Şi la leat 1647 i se născu într-o lună din câteva / cadâne ale
17 lui 9 feciori. Şi fiindcă inicearii nu mai putură //suferi // tirănească lui stăpânire, deateră năvală la dânsul în saraiu / şi întâi îl ocărâră şi-l bătură, apoi îl închiseră şi-l sugrumară / cu un şireangu de mătase, la leat 1648, împărăţind ani 8.

23. Mahmet al patrulea

Feciorul lui Ibraim. Acesta şăzu în scaun numai de 7 ani, şi / fiindcă pentru multele lui tinereaţe nu era ajunsu de socoteală / îi chivernisi împărăţiia moaşă-sa Valenda, dimpreună cu veziriul / şi cu cadiul pân' ş-au venit în vârstă. Şi la leat 1649 tri/mise împărăţiia pre apă oaste mare la Candiia, pre care / oaste lovindu-o veneţiianii o sparseră/ şi o fărâmară de tot, şi pag <u>ba ce le-au făcut atuncea veneţiianii s-au preţuit o mie de mii de zlaţi. Şi la leat 1650 înnoi pacea cu chesariul Fer/dinand al treilea pân-în 20 de ani. Dar nu o ţinu pân' la sorocu, ci/iar o strică. Şi la leat 1658 rădicară fraţii lui mare / zorbalâc asupră-i, dar să potoli curându. Şi în Ardeal punea şi scotea prinţipi cum îi era voia. Şi la leat 1660 făcu războiu / cu chesariul Leopold şi luo Varadinul şi alte locuri după/ acolo. Şi la leat 1663 mergându iarăşi în Ţara Ungu/rească, fu bătut, şi făcu pace

[4] Canea.

[5] Rettimo, Resmo, Rethymon.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

pân-în 20 de ani. Şi la / leat 1669 luo cetatea Candiia bătându-o multă vreame. Şi la / leat 1672 luo Cameniţa. Dar în celalalt an, adecă 1673, îl bătură leaşii foarte rău. Iar la leat 1683 ocoli cetatea Beciului, dar îi deateră mare goană de acolo. Şi pierdu mai / toată Ţara Ungurească. Şi dintr-aceaia urându-l turcii făcură / zurbalâcu şi-l deateră jos din scaun şi-l puseră la închisoare / şi muri acolo la închisoare, la leat 1683. // **24.** //

18 **24. Suliman al treilea**

Acesta scoţându-să de la închisoare, fu pus împărat cu multă turbu/rare, încingându-i sabiia muftiul într-un mecet; şi într-a cu mare/halai în Ţarigrad. Şi era om tare de trup, şi ochii, sprânceanele / neagre, faţa sarbedă, şi părul negru amestecat cu căruntu. Şi / era om de 45 de ani, şi la năravurile şi shimele lui cam / gros şi nu foarte ştiut la ale împărăţiei şi ale oştirii. /

Şi întâi trimise la Beciu, ca să înnoiască pacea. Dar îi fu în za/dar trimisul că-i bătură oastea la Nişi, şi-i luară şi Nişul / şi-i păru foarte rău. Iar în celalalt an iar luo Nişul înnapoi, şi mai / luo şi Belgradul la leat 1690. Şi la celălalt an, adecă 1691, muri de moarte grabnică.

24. Ahmet al doilea

Acesta, după ce muri Suliman, fu pus împărat de veziriul, carele / era al treilea frate al lui Suliman; şi nu vru să priimească împără/ţiia ca să nu-şi primejduiască viiaţa. Acest Ahmet la leat / 1691 pierdu Varadinul, şi nu mai trăgea inima pre oastea / lui ca să să mai bată. Şi la leat 1692 atât să aprinse un focu / în Ţarigrad, cât în puţină vreame mai multu de 4000 de case şi / 1200 de prăvălii să făcură cenuşă. Şi fiindu că tot atuncea / îi născu şi împărăteasa doi feciori (cărora le puse numele unuia / sultan Ibraim şi altuia sultan Selim) nu putu să facă duna/maoa cum să cade. Şi la leat 1694 pierdu Ghiula. / Şi arapii îi făcea multe turburări, şi să siliia în tot chipul să le poto/leascâ, dar tot nu putea. Şi muri la leat 1695 de idropică, / găsindu-l şi cataroi. // **26.** //

19 **25. Mustafa al doilea**

După moartea lui Ahmet fu pus acesta împărat fiind de 30 de ani. / Şi la leat 1695 luo Lipa şi Titul, omorându pre ghenărariulu / Veterani şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

răsipindu-i toată oastea. De-acii îi deateră goană / veneţianii din Morea, şi-l bătu pre mare, şi întră în Ţarigrad / cu mare halai, că înnaintea lui ducea robii, câteva sute de creştini;/ după aceaia ducea steagurile, tobele, tunurile, şi altele ce / luase de la creştini. Şi pe urmă veniia el cu mumă-sa şi împără/teasa lui.

Şi de multe ori să făcea teptil pentru ca să / afle vreo jalbă de meghistanii lui, şi să le facă pedeapsă, că / foarte lua aminte de supuşii săi cu ce credinţă, şi nevoinţă / îi slujăscu. Iar la leat 1697 fu bătut foarte rău la Ţeta, / de oastea chesariului, şi părăsi Ovodriia cu tot ce s-au aflat în/tr-însa. Şi deate dosul la Timişoară până apucă la Odriiu / şi făcu pace cu chesariul, şi cu craiul leşăscu, şi cu veneţiianii./ Aşijderea şi cu muscalul până în doi ani. Şi la leat 1700 făcu / domnu în Moldova pre Costandie Duca, dându-i Costandie 100 / de pungi de zlaţi. Şi arapii îi făcea multe turburări; / şi sugrumă pre veziriul Mustafa-Paşa, şi puse alt veziriu,/ pre Ranu Mehmet. După aceaia să făcu un zorbalâcu mare în / Ţarigrad şi-l deateră jos pre împăratul din scaun, şi-l închiseră, şi de multa melanholie muri la închisoare la leat 1704.

26. Ahmet al treilea

Fratele lui Mustafa. Acesta după moartea frăţine-său / puindu-să împărat în Ţarigrad cu mare halai, făcu jurământ că, până / la împlinirea sorocului, nu va strica pacea. Şi la leat 1705 făcu vizir nou pe Chifucan-Paşa, feciorul lui Cara Mustafa şi // potoli // zorbalâcul paşii de la Anadolu. Iar pre harapi nu-i putea do/moli nicicum, ci mai răi să făcea. Şi la leat 1706 atât să încinse / o ciumă în Ţarigrad, cât de zi muriia câte 1500 de oameni. Şi la leat 1707 scoase pre Muftiu şi-l surguni la Brusa.

Şi la leat 1708 scoase hanul tătărăsc, şi puse pre Dailecu în locul lui. / Şi la leat 1709 mărită pre fie-sa cea mai mare după Ali-Paşa / [?] vizir. Şi luo în nazârul lui pre craiul leşescu ce să afla / la Bender, şi-i făcea mare cinste. Iar la leat 1710 scoase / pre Ali-Paşa veziriul, şi puse altu vezir. Şi dup<ă> 20 de zile / scoase şi pre acesta, şi puse pre Mahmet-Paşa de la Alepo / şi hotărî să arădice războiu asupra muscalului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

EUROPA „PODOABA LUMII“
(II)

Ediţie şi studiu introductiv
de
ILEANA STĂNCULESCU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

STUDIU INTRODUCTIV[1]

a. Date biografice.

Personalitate marcantă a Renaşterii italiene, Giovanni Botero se naşte la Bene Vagienna în Italia, după anumite opinii în 1533, conform altora, în 1544[2], iar Gioda, celebrul cercetător al operei lui Botero, propune anul 1540. Controversele legate de data naşterii sale au fost amplificate şi de însemnările pe cele două portrete ale lui: unul din 1603[3] (care l-ar reprezenta la vârsta de 63 de ani, cum este şi scris sub portret) şi altul din 1607 (la vârsta de 74 de ani).

Conform însemnării portretului din 1603, reprodus de Gioda pe coperta volumelor I-III din 1894 dedicate lui Botero, acesta s-ar fi născut deci în 1540.

G. Assandria[4] demonstrează că, deşi autentic, tabloul cu însemnarea 1603 nu poate fi o datare corectă, deoarece Botero este numit *abbate*, titlu de care nu se bucura în anul 1603.

Scrierile lui Botero sunt influenţate de patronii pe care i-a avut de-a lungul vieţii sale. Astfel, Gioda – celebrul cercetător din secolul XIX al operei lui Botero – distinge următoarele perioade mari:

- Tinereţea, marcată de relaţiile speciale de care se bucura, cu reprezentanţi ai Casei de Savoia, în particular cu Emanule Filiberto, între anii 1540–1576.

---

[1] Aceast studiu a fost realizat cu sprijinul material şi moral oferit de: Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", Svenska Institutet (Stockholm), Fondurile pentru cercetare oferite de Guvernul Italiei. Le mulţumim tuturor pe această cale.

[2] Carlo Curcio, *Letteratura italiana*, Marzorati, Milano, 1961, vol. II, p. 1383–1399 (în cont. C. Curcio, *Letteratura*). Traducerile în limba română a căror sursă nu o semnalăm în text ne aparţin.

[3] Gioda oferă o reproducere a acestui portret pe foaia de titlu a volumului I din opera: C. Gioda, *La vita e le opere di Giovanni Botero, con la quinta parte delle Relazioni universali e altri documenti inediti*, Milano, 1894, (în cont. C. Gioda, *Botero*). Acest portret apare şi ca ilustraţie la articolul dedicat scriitorului din *Enciclopedia italiana*, Treccani, Roma, 1949, p. 567–569.

[4] G. Assandria, *Giovanni Botero. Note biografiche e bibliografiche*, ediţie postumă coordonată de Gino Borghezio, Bene Vagienna, 1928, p. 5–8 (în cont.: G. A., *G. B.*).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

- Botero şi San Carlo Borromeo. Între anii 1576–1584, Botero se află în principal la Milano, în vecinătatea cardinalului.
- Trimiterea sa în Franţa (la solicitarea Curţii de Savoia) şi relaţia cu Federico Borromeo (1584–1586).
- Botero este la Roma (1586–1599).
- Botero revine la Torino la curtea lui Carol Emanuel I (1599–1603).
- Botero în Spania (1603–1607) pentru ca în 1607 să se întoarcă în Italia, la Torino, unde îşi petrece ultimul an din viaţă.

Privind această sintetică prezentare cronologică, asupra căreia vom reveni, observăm în primul rând că în afară de călătoriile în Franţa şi Spania, legate nu atât de propriile dorinţe, ci de traseele politice ale protectorilor săi, Botero nu a văzut cu ochii săi toate teritoriile despre care scrie în *Le relazioni*. Opera sa geografică este o operă bazată pe sintetizarea informaţiilor existente în epocă şi nu totdeauna pe observaţii proprii rezultate din călătorii.

Se cunosc puţine date despre prima perioadă a vieţii lui Botero. Abia după vârsta de patruzeci de ani intră în atmosfera culturală a vremii sale, numele său fiind rostit din ce în ce mai des în relaţie cu Carlo Borromeo şi, după moartea acestuia, cu numele nepotului său – Federico Borromeo.

La 15 ani (1559), probabil la recomandarea unchiului său iezuit, care preda gramatica la Palermo, Botero se înscrie la şcoala ordinului „Compagnia di Gesù" din Sicilia. Datorită rigorii cu care aceste şcoli ţineau evidenţa elevilor, cunoaştem astăzi câteva lucruri despre prima perioadă de viaţă a lui G. Botero. Conform acestora, Botero s-ar fi născut în 1543 sau 1544.

Tot registrele iezuite ne spun că în 1560 Botero este chemat la Roma pentru o perioadă de probă.

Un fapt important de menţionat ar fi iniţiativa lui Carlo Borromeo – arhiepiscopul de Milano (în 1564) de a crea în fiecare diocezăun seminar pentru educarea viitorilor preoţi. Primii profesori în aceste centre educaţionale au fost tocmai cei mai străluciţi absolvenţi ai colegiilor iezuite, printre care se numără şi tânărul Botero.

În 1566, la doar 22 de ani, este deja profesor de filosofie la Colegiul din Billom, de lângă Clermont, în Franţa, iar în 1568 preda retorică la Paris, unde-şi completează studiile de teologie. În 1582 este laureat în teologie al Universităţii din Pavia.

În 1573, ordinul iezuit („Compagna di Gesù") îl menţionează pe Botero în registrele sale asupra provinciilor lombarde, ca profesor de litere şi filosofie în Franţa şi Italia, elogiind şi calităţile sale remarcabile de poet şi predicator.

În acest an „Botero publică la Varşovia un amplu poem, de 370 versuri, un adevărat elogiu adus lui Henric de Valois, înscăunat rege al Poloniei, pentru că a luptat neostenit împotriva protestanţilor".[5] Legăturile sale cu Polonia vor continua apoi prin amiciţia

[5] G. A., *G. B.*, p. 10.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cu Andrei Bathory, iar sentimentele filopolone transpar şi din rândurile geografiei pe care o va alcătui. Polonia se bucură de o descriere lipsită de elemente critice negative.

În 1576, la solicitarea cardinalului Carlo Borromeo, Botero devine secretarul acestuia şi, din acest moment, datele referitoare la activitatea şi viaţa sa se amplifică, după cum relatează C. Gioda[6].

Tot Gioda afirmă că „dacă în prima parte a vieţii sale desfăşurată la Torino a putut vedea cum se structurează un stat", referindu-se la prezenţa sa de la Curtea Savoia[7], „cei opt ani pe care îi va petrece la Milano îi vor arăta cum se structurează o Biserică şi reformele din cadrul acesteia".[8] Distanţa dintre Borromeo şi Casa Savoia nu era deloc mare, deoarece o amiciţie profundă a legat mereu pe cardinalul Borromeo de membrii Casei Savoia[9], o amiciţie care nu se rezuma doar la planul personal al relaţiilor, ci se reflecta la nivelul larg al vieţii sociale, în îmbinarea optimă dintre preceptele religioase şi principiile politice.

Relaţia cu Carlo Borromeo îi permite lui Botero să asiste din interior la toate discuţiile Conciliului de la Trento[10] şi să participe activ la aplicarea concluziilor acestuia. Iezuiţii erau chemaţi să participe activ, prin activităţi educative desfăşurate în şcoli, la instruirea viitorilor preoţi. Astfel ne explicăm viitoarea activitate de profesor desfăşurată şi de Botero în Italia şi Franţa.

G. Assandria susţine însă că momentul crucial în existenţa lui Botero şi cel care îl apropie de Borromeo este marcat de anul 1572. Botero îl însoţeşte pe Carlo Borromeo[11] la Roma, pentru conclavul în urma căruia a fost ales Papa Grigore al XIII-lea (1572–1585), după cum rezultă dintr-o epistolă din 14.02.1592, publicată de Emilio Motta[12].

---

[6] C. Gioda, *Botero*.

[7] Pentru istoricul acestei familii (a cărei prezenţă în istorie este semnalată din 515), precum şi pentru relaţiile ei cu Franţa, vezi: G. Castelnuovo, *Nati per regnare*, în „Arheo", nr. 9, p. 91–111, De Agostini, Milano, 1999.

[8] C. Gioda, *Botero*, vol. I, p. 39.

[9] Pentru documentele care atestă această amiciţie a se vedea: C. Gioda, *Botero*, vol. I, p. 80.

[10] Conciliul se desfăşoară între 13.12.1545–3.12.1563, lucrările lui fiind legate în principal de operele şi activităţile teologilor dominicani, augustinieni, franciscani şi iezuiţi. Vezi: F. Chiovaro, G. Bessiere, *Urbi et Orbi, deux mille ans de papauté*, Gallimard, Paris, 1995, p. 75.

[11] Pentru activitatea lui Carlo Borromeo şi în mod special iniţiativele legate de Conciliul din Trento, vezi: J. M. Deadly, J. B. Tomaro (coord.), *San Carlo Borromeo Catholic Reform and Ecclesiastical Politics in the Second Half of the Sixeenth Century*, Washington, 1988. Pentru implicaţiile deciziilor conciliare asupra iconografiei vezi: Armand Guidetti, *San Carlo Borromeo, la vita nell'iconografia e nei documenti*, Rusconi, Milano, 1984.

A se vedea şi corespondenţa lui Carlo Borromeo: *Lettere del glorioso arcivescovo di Milano San Carlo Borromeo.* Veneţia, MDCCLXII şi *Aggiunta di una nuova raccolta di lettere del glorioso arcivescovo di Milano San Carlo Borromeo,* Veneţia MDCCLXII. Am consultat acest fond de epistole şi nici una nu este adresată lui Botero.

[12] G. A., *G. B.*, p. 9. G. Assandria se ocupă de mare parte din fondul de scrisori referitoare la Giovanni Botero, care se află în patrimoniul Ambrosianei (Milano) şi în Arhivele Vaticane.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ducele de Savoia, Carlo Emanuele I, îl trimite în anul 1583 într-o misiune secretă în Franţa. Botero concepe şi publică în această periodă *Delle cause della grandezza delle città, Della raggion di stato* şi *Le relazioni universali.*

Probabil se întoarce în Italia în cursul aceluiaşi an, deoarece documentele vremii ne atestă faptul că Botero îl cunoaşte pe Andrei Bathory la Milano, în 1583. Tânărul prelat transilvănean, pe atunci în vârstă de 17 ani, venise în Italia la Papa Grigore XIII, ca ambasador al unchiului său, Ştefan Bathory[13], regele Poloniei.

Botero îi dedică lui Andrei Bathory, însoţită de o scrisoare, una dintre cele mai importante scrieri ale sale din perioada de tinereţe[14] – *Del dispregio del mondo,* la 20 mai 1584[15], adică cu puţin timp înainte ca Andrei Bathory să îmbrace haina de cardinal (4 iulie 1584).

După călătoria în Franţa, Botero devine apropiatul tânărului Federico Borromeo, pe care îl însoţeşte la Roma. Având de acum înainte reşedinţa la Roma, în următorii 14 ani, Botero va călători în diverse părţi ale Europei, cum am menţionat anterior, având ocazia să culeagă informaţii şi să verifice diverse surse scrise[16] şi orale ale viitoarei geografii, pe care o va compune sintetizând cunoştinţele existente despre spaţiile geografice cunoscute până la finele secolului XVI.

---

[13] Trebuie menţionat aici rolul deosebit de important pe care l-a avut acest rege în încurajarea activităţii iezuiţilor din Transilvania şi Polonia, iar din 1588 şi de pe teritoriul Moldovei (unde iezuiţii şi şcolile lor au fost autorizate de Petru Şchiopul). Activităţile de sprijinire a iezuiţilor vor continua şi după anul 1589, prin iniţiativele noului rege al Poloniei, Sigismund III Wasa şi în Moldova prin eforturile susţinute ale lui Petru Şchiopu. „Activitatea iezuiţilor şi ofensiva Contrareformei înseamnă anjagarea mai largă a papalităţii în problemele politice din centrul şi din răsăritul Europei, angajare ale cărei consecinţe se vor resimţi în ultimul deceniu al secolului prin crearea Ligii creştine". Vezi: Şt. Stefănescu, C. Mureşanu (coord.), *Istoria românilor*, vol. IV, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p. 51.

[14] Ipostaza de poet a lui Botero este cunoscută în Polonia. Menţionăm că în anul 1573, Botero dedică un volum de versuri omagiale lui Henric de Valois, duce de Anjou, care devenise noul rege al Poloniei. Botero trimite în Polonia aceste versuri compuse în latină, de la Padova, unde fusese trimis să predea retorica şi să studieze teologia, prin bunul său prieten, preotul Pietro Kostka. Considerate demne de a fi tipărite, ele sunt publicate într-o ediţie restrânsă, fără retipăriri ulterioare, având astăzi o deosebită valoare documentară. L. Firpo publică foaia de titlu, vezi: L. Firpo, *Gli scritti giovanili di Giovanni Botero,* Edizioni Sansoni, Florenţa, 1955, p. 12–13 (în cont.: L. F., *Gli scritti giovanili*) .

[15] Versurile sunt publicate la Milano în 1584. Pentru scurtă descriere şi foaia de titlu vezi: L. F., *Gli scritti giovanili*, p. 32–33.

[16] Pentru aceste surse şi pentru bibliografia problemei vezi: G. Assandria, *Giovanni Botero. Note biografiche e bibliografiche,* ediţie postumă coordonată de Gino Borghezio în „Bollettino storico bibliografico subalpino", XXVIII, Torino, 1926, p. 407–442 şi XXX, 1928, p. 307–351; P. Orsi, *Saggio biografico e bibliografico su Giovanni Botero,* Mondavi, 1882.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

La 3 noiembrie 1584, cardinalul Carlo Borromeo a murit şi Botero, îndurerat, compune o scrisoare către Andrei Bathory[17] pentru a relata tragicul eveniment. Rândurile lui Botero se alcătuiesc într-un adevărat omagiu adus aceluia care i-a ocrotit existenţa.[18] Schema acestei scrisori va fi reluată cu amplificări, în *Discorso sopra i compimenti fatti dal cardinale Borromeo nell'ultimo atto della vita sua*, tipărită la 12 nov. 1584[19], de acelaşi tipograf din Milano Ponzio, care tipărise şi scrisoarea către A. Bathory.

Moartea cardinalului îl apropie pe Botero de Federico Borromeo, nepotul acestuia, după cum reflectă epistolele din acea perioadă.[20]

Între anii 1587–1591, rămas în mare parte la Roma, Botero publică *Delle cause della grandezza della città*, şi compune *Relazioni* – operă care apare pentru prima dată în anul 1591, la Roma, pe 25 mai şi care este reeditată la Roma şi Ferrara în anul următor.

În anul 1598, Botero este bolnav la Padova şi îi scrie lui Federico Borromeo. O altă informaţie reconstituită din traseul vieţii sale este anul 1601, când stabilit la Torino, publică prima parte din *De principi cristiani.* A doua parte urmează să vadă lumina tiparului doi ani mai târziu, la 20 februarie 1603.

La aproape 60 de ani, Botero părăseşte Roma, pentru a se muta la Torino, unde este chemat de ducele Carlo Emanuele I, pentru a avea grijă, timp de opt ani, de educaţia fiilor săi, după care rămâne secretarul personal al ducelui.

După o perioadă în Spania, Botero îşi petrece deci ultimii ani la Torino (1607–1617), unde compune, printre alte lucrări cu caracter poetic, şi ultima parte din *Relazioni.*

În 1617, înainte de a muri (la Torino), lasă prin testament ordinului iezuit întreaga sa avere.[21] Interesantă şi încă insuficient explicată, această revenire a lui Botero. Este cunoscut faptul că la 41 de ani, probabil în urma conflictului dintre Carlo Borromeo şi „Compagna di Gesù", Botero părăseşte ordinul.[22]

---

[17] Andrei Bathory, ajuns principe al Transilvaniei (29 martie 1599), va avea o moarte tragică. După înfrângerea de la Şelimbăr, pleacă pribeag prin munţi, fiind ucis mişeleşte de un secui. Mihai Viteazul îl înmormântează cu toate onorurile pe cardinal, pedepsind cu pedeapsa capitală pe ucigaşul lui (*Istoria Ţării Româneşti 1290–1690. Letopiseţul cantacuzinesc,* ediţie Constant Grecescu, Dan Simonescu, Bucureşti, Editura Academiei, 1960, p. 72; 75; C. C. Giurescu, D. C. Giurescu, *Istoria românilor,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, vol. II, p. 342–348). Pentru alte detalii legate de Andrei Bathory, desprinse din scrisorile vremii, vezi: A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti*, vol. I-IV, Bucureşti, Cartea românească, 1929 (în cont. A Veress, Documente).

[18] L. F., *Gli scritti giovanili*, p. 41 şi urm. (prezintă şi variantele latine ale scrisorii).

[19] L. F., *Gli scritti giovanili*, p. 66 şi urm.

[20] G. A., *G.B.*, p. 21.

[21] Pentru date suplimentare referitoare la relaţia lui Botero cu ducele de Savoia, precum şi cu Carlo şi Federico Borromeo, a se vedea: C. Gioda, *Botero,* vol. I.

[22] Nemulţumit de implicarea socială a iezuiţilor în timpul pestei, Borromeo doreşte chiar excluderea ordinului iezuit din Milano şi mutarea acestuia în sud. Pentru descrierea conflictului vezi: C. Gioda, *Botero*, vol. I, p. 78 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

b. *I relazioni*[23] *universali*

Giovani Botero a ajuns un nume cunoscut internaţional, prin opera sa *I relazioni universali* – o geografie menită a oferi o „viziune organică a lumii cunoscute".[24] Scopul declarat al autorului este acela de a oferi cardinalului Borromeo o descriere a întinderii pe care o avea religia creştină la vremea aceea în lume şi a raportului dintre teritoriile creştine şi cele păgâne.[25]

I relazioni este tipărită la Roma, în trei părţi, în anul 1591 şi ulterior republicată tot la Roma, în 1592 şi 1593. Aceste prime trei părţi sunt dedicate cardinalului Carlo de Lorena. Botero republică cele trei părţi în 1595, la Roma, unindu-le cu *Relazione del mondo nuovo*, dedicată lui Simone Tagliavia d'Aragona, cardinale di Terranuova şi cu o descriere a insulelor, dedicată cardinalului Pietro Aldobrandino. În acelaşi an, 1595, retipăreşte la Bergamo şi la Brescia a treia parte din *Relazioni* – cea în care vorbeşte despre răspândirea creştinismului în lume, dedicând-o lui Federico Borromeo, care la data de 24 aprilie a aceluiaşi an devenise arhiepiscopul de Milano.

Relazioni universali cu toate cele patru părţi sunt tipărite la Roma, la 20 mai 1596. Lucrarea este dedicată lui Carlo Emanuele, duce de Savoia. În dedicaţie Botero exprimă şi scopul cu care a fost alcătuită această lucrare de anvergură:

„Havendo io finito una peregrinazione di tanti anni
nam me iam septima portat
omnibus errantem terris et fluctibus aestas nella
nella quale io ho girato l'uno e l'altro emisfero; ricercato i siti dei paesi, e costumi dei popoli e le forze delli Re e (quel che m'haveva mosso all'impressa) lo stato della religione christiana per il mondo".[26]

„Din dedicaţie se deduce că el trăise cu adevărat experienţele religiilor pe care le descria [...] dar am văzut deja că în aceşti ani el fusese mereu în Italia, la curtea cardinalului Federico Borromeo".[27] Este vorba despre intervalul 1589–1596.

O altă ediţie apare la Veneţia, tot în 1596, urmată de alte 17 ediţii în următorii 10 ani, dintre care trei traduceri în latină şi în majoritatea limbilor de circulaţie europeană.[28]

---

[23] C. Gioda, *Botero*, vol. I., p. 402: *relazioni* cuvântul ales de Botero drept titlu pentru lucrarea sa are profunde rezonanţe veneţiene. Era utilizat de ambasadorii veneţieni trimişi în diverse locuri, pentru a aduna informaţii.

[24] C. Curcio, *Letteratura*, p. 1390. Vezi şi Federico Chabod, *Giovanni Botero*, Anonima Romana editoriale, XII, 1934 (un studio biografic însoţit de un studiu critic al operelor lui Botero).

[25] Pentru legăturile dintre opera geografică a lui Botero şi lucrarea cu un profund caracter politic – *La ragion di stato*, vezi: L. Pozzi, *„La ragion di Stato" e le „Relazioni universali" di Giovanni Botero*, Casale, 1881.

[26] G. A., *G. B.*, p. 24.

[27] G. A., *G. B.*, p. 24.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A cincea parte, compusă de Botero la Torino, a apărut abia în 1895, fiind publicată de Gioda,[29] care consideră că spre deosebire de restul lucrării, această parte reflectă opiniile autorului.[30]

După dispariţia autorului, *Relazioni* continuă să fie reeditate în italiană şi traduceri în alte limbi străine, iar opera lui Botero va fi comentată la mai puţin de un secol de la prima ei apariţie: G. Brusconi[31] cel ce va edita la Veneţia, în 1627, *Historie Universali d'Europa* în două volume, publică în 1629, tot la Veneţia, *Varie osservationi di Girolamo Brusoni sopra „Le relazioni universali" di Giovanni Botero.*

---

[28] Pentru descrierea tuturor ediţiilor vezi: G. A., *G. B.*, p. 41–57.

[29] C. Gioda, *Botero*, vol. II, p. 37 şi urm. Manuscrisul rămas de la Botero (1611) şi analizat de Gioda conţine în capitolul referitor la *Ongheria* (p. 165) numeroase referinţe la cele trei principate româneşti, dintre care citãm următoarele pasaje: „Sigismondo Bathori, Principe di Transilvania, mise in fuga le genti di Bassà, prima à Tergovisti e poi à... (ms. deteriorat) li sconfisse affatto; e cacciati di Valachia e di Moldavia i Voivodi, positivi da i Turchi, altri che da lui dipendessimo, v'introdusse.

Batori ... (ms. deteriorat) come, l'ánimo, cesse la Transilvania all'Imperatore, che vi lasciò al governo Mihal, Principe di Valachia: se ben, non guari doppo sendo della sua risolutione pentito, fece l'Imperator ricuperar quella provincia; ma il Mihal ingrossando tutto il di, per la fama delle sue militie, di seguito, e di forze militari, avendo mandato una parte delle sue genti ad altre imprese, egli verso à Erconstat si mosse. Vicino à Iemisun, intese che il suo luogo tenente, corrotto da i Turchi, andava cercando occasione di ucciderlo; ed egli, prevenendolo, fece di sua mano la vendetta.

Sopravenne quindi il Cardinale Bathori, che, non potendo soffrire, che, la Transilvania di casa sua uscisse, procurò che il Mihal la provincia li cedesse, e in Valachia si ritirasse, mà il Valacco, che ad altro pensava, subornò un suo colonnello, che si partì da lui con sembiante tutto sdegnoso, e a i quartieri del Cardinale si ridusse, il qual Cardinale, perché costui di gran rinomanza nel mestier delle armi era, con gratissima maniera, e con molta festa il raccolse: e confidato nella imaginata diminutione delle forze del Voivoda e nel finto accrescimento delle sue, non dubitò di far battaglia; in mezzo della quale, il tradittore, rivolgendo co'suoi soldati faccia addietro, in tal maniera lui, e la sua gente sgomentò, che ad altro, che à procacciar con la fuga lo scampo loro non attesero. Il Cardinal fù nella fuga preso, e morto da i villani, e la sua testa presentata al Vallacco, che, proseguendo la vittoria, prese Claudiopoli à patti, e à [...] recò tutta la provincia in suo potere. Così la Transilvania ha visto due Cardinali uccisi; ciò è fra Giorgio, vescovo di Varadino, al tempo di Ferdinando Imperatore; e il Batori, vescovo di Varmia. L'Imperatore mandò poi Giorgio Basti al governo di Transilvania. In questa guerra si è disordinato l'impero Turchesco in Europa, col sollevamento del Transilvano, del Valacco, e del Moldavo; e con le rotte date a i maggiori capitani, ch'egli si havesse. E si è visto, quella natione esser molto migliore per espugnare, e per difendere piazze, che per battaglie." Inexactităţile istorice sunt evidente şi comentariul lor îl vom face în prefaţa la ediţia Botero pe care o pregătim.

[30] C. Gioda, *Botero*, p. 189 şi urm.

[31] C. Gioda, *Botero*, vol. I, p. 403; G. A., *G. B.*, p. 60–61.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Brusconi are diverse obiecţii la descrierile lui Botero; referitor la Ţările Române, se regăsesc doar menţiuni indirecte, precum: „Betlem Gabor il Ragozzi, principe di Transilvania, e col suo mezzo il turco che è l'ultimo dei mali, che soprastavano a invadere l'Ungheria, come di fatto resta invasa".[32]

Un alt autor, care nu comentează textul lui Botero ci îi preia informaţiile, alcătuind o operă geografică de sinteză, este francezul **Pierre d'Avity**[33]. În anul 1661, la Paris, publică lucrarea *Nouveau theatre du monde contenant les estats, empires, royaumes, et principautez.*

În secolele XVIII-XIX, diverşi autori vor aduce elogii lui Botero şi activităţii sale cu caracter literar, politic şi religios. [34]

În opera sa, Botero oferă şi sistematizează diverse date istorice şi geografice, în intenţia de a alcătui un adevărat tratat de geografie politică universală, ce se distanţează prin trăsăturile sale de cosmografiile secolelor anteriore. Lucrarea geografică are multiple surse posibile asupra cărora ne vom opri, dar din perspectiva scrierilor boteriene, o lucrare care anticipă *Relazioni universali* ar putea fi considerată *Discorso de vestigii et argomenti della fede catholica ritrovati nell'India da portoghesi e nel mondo nuovo da castigliani.* Lucrarea concepută iniţial în stilul epistolar şi făcând parte din ciclul de cinci scrisori cu caracter teologic compuse şi publicate la Paris, în oct. 1585, este tradusă în italiana vulgară şi publicată ca operă de sine stătătoare la Roma, în 1588. [35]

La Biblioteca Academiei Române se află mai multe ediţii[36] ale lucrării *Le relazioni universali di Giovanni Botero Benese, divise in quattro parti* – însoţite de gravuri pe aramă reprezentând hărţi ale Asiei, Africii şi Europei.

---

[32] Girolamo Brusconi, *Varie osservationi di Girolamo Brusconi sopra le „Relazioni universali" di Giovanni Botero*, Veneţia, 1629, p. 84.

[33] Lucrare aflată în patrimoniul Bibliotecii Archiginnasio din Bologna. Menţionăm că Ţările Române nu prezintă pentru autor un interes deosebit, el rezumându-se la constatarea că Transilvania aparţine regatului ungar, iar Moldova şi Ţara Românească plătesc tribut turcilor. Aceste teritorii sunt totuşi menţionate ca ţări de sine stătătoare în cadrul descrierii Europei, p. 215, 812.

Interesant este faptul că în această riguroasă geografie de secol XVII, sunt conservate informaţiile legate de Ţara Preotului Ioan. Vezi tom. II, p. 1229–1224: *Discours de l'Empire du Pretre-Jan.*

[34] A se vedea elogiile din: G. Galeani Napione, *Elogio di Giovanni Botero* din *Elogi italiani*, tom. VII, Piero Marcuzzi, Veneţia, 1782; Felice Daneo, *Piccolo panteon subalpino ossia vite scelte di piemontesi illustri*, vol. I, Torino, 1858, p. 202–212 (la p. 212, autorul susţine că: „noi crediamo di poter affirmare senza contradizione che il Botero fu uomo savio e retto d'intendimenti, scrittore egregio e degno che sia dai posteri con onore ricordato)". *** *Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres*, Paris, 1729–1745, tom. XXIV, p. 305: *Jean Botero.*

[35] L. F., *Gli scritti giovanili*, p. 78–79, fig. 44.

[36] Cotele din Biblioteca Academiei Române sunt: CV II 12612: Bergamo – 1596; CV II 339385: Venezia – 1597; CV II 355201: Milano – 1598; CV II 378313: Venezia – 1599; CV II 381641, Brescia – 1599.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ediția de la Brescia (1599) este ultima ediție cu completări și corecturi introduse în text de autor. Opera geografică este structurată în patru părți (fiecare divizată în mai multe cărți[37]), fiecare parte fiind dedicată: descrierii geografice, vieții politice, credințelor și superstițiilor. Botero va compune la începutul secolului XVII o a cincea parte.

I relazioni este considerată a fi unul dintre primele exemple importante de proză în literatura italiană, conținând și importante considerații de ordin geografic și politic. [38]

Multe pagini sunt greu de urmărit, dar multe alte pagini au o neîndoielnică valoare literară. Dăm un singur exemplu din fragmentele pe care le editām acum: povestirea despre capră și cerb, din ținutul valonilor – Niam[39].

În toate edițiile există capitole dedicate Țărilor Române, percepute ca o realitate geografică de sine stătătoare[40]. Tabelul anexat lucrării noastre cuprinde respectivele capitole din prima ediție în trei părți, tipărită în 1595 la Vicenza, în paralel cu textul edițiilor pe care le-am găsit în Biblioteca Academiei Române din București (**Bergamo** – 1596, ediție după care se pare că a fost făcută traducerea din ms. rom. **1556**, pe care o editām; **Venezia** – 1597; **Milano** – 1598; **Brescia** – 1599 și **Veneția** tot în 1599, ediții apărute în timpul vieții lui Botero).

c. Posibile surse ale lucrării *Relazioni universali*

Este binecunoscut faptul că Botero își alcătuiește textul din diverse surse literare și nu călătorește efectiv, precum autorii de la care preia informații. [41] Probabil că aceste surse ar trebui cercetate și în relație cu personalitățile de la Curtea ducilor de Savoia, unde Botero și-a desfășurat o vreme activitatea.

Încercând o sistematizare a categoriilor de texte care ar fi putut să îl inspire pe Botero în alcătuirea operei sale de sinteză, menționăm două grupuri distincte:

A. **Cărți tipărite**, care au circulat în diverse tiraje și au avut multiple reeditări.

---

[37] Pentru numele celor patru părți și structura capitolelor, vezi: Ileana Stănculescu, *Țara Preotului Ioan*, în *Texte uitate – texte regăsite*, vol. II, F. N. S. A., București, 2003, p. 79.

[38] Luigi Firpo, *Gli scritti giovanili di Giovanni Botero*, Firenze, Edizioni Sansoni, 1921, p. 31–34.

[39] Vezi: ms. rom **1556**, f. 71^{v}.

[40] În cartea foarte documentată a lui Adolf Armburster, *Der Donau Karpatenraum in den Mittel-und Westereuropäischen Quellen des 10. – 16. Jahrhunderts. Eine historische Imagologie*, Wien, 1990, găsim prezentate diverse opinii despre Țările Române, Giovanni Botero fiind însă amintit doar în treacăt.

[41] Descrierea Transilvaniei dată de Botero, diferă de cea din alte două descrieri italiene contemporane, cea a lui Lorenzo d'Anania și Antonio Magini. Textul din Anania și Magini referitor la Transilvania este publicat în: *Călători străini despre Țările Române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1972, Vol. IV, p. 565–589 (în cont.: *Călători*).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

B. **Mărturii şi rapoarte** ale unor persoane care au circulat efectiv în anumite zone geografice.

A. Cărţi tipărite:

1. **Enea Silvio Piccolomini**[42], *Cosmografia* care vede lumina tiparului în anul 1501. Partea referitoare la descrierea *Europei* este alcătuită în urma călătoriei diplomatice efectuate în Scoţia în 1435, când avea 30 de ani. Referitor la descrirea Ţărilor Române[43], opera conserva printre altele ideea conform căreia românii descind dintr-un general roman, pe nume Flaccus, idee dedusă dintr-o falsă interpretare a unor versuri din Ovidiu[44].

2. **Sebastian Münster** (1488 – 1552), autorul celebrei *Cosmografii* (editată prima dată în 1537), îşi continuă opera cu caracter geografic, prin publicarea *Geografiei* lui Ptolemeu, la Basel, în 1540. [45] Ţările Române sunt tratate drept o entitate geografică bine definită. Scrierea lui Ptolemeu era una foarte dragă Renaşterii, italienii fiind aceia care au publicat-o pentru prima dată la Vincenza în anul 1475 (fără hărţi) şi la Bologna în anul 1477 cu plăci de gravură care reproduceau textul.

3. În anul 1551, la Paris, apare scrierea geografului şi cartografului francez **Oronce Finè**, *Elementale cosmographicum quo totius e astronomiae e geographiae rudimenta,*

---

[42] Papa Pius II (1458–1464). Vezi: Chiovaro F., G. Bessière, *Urbi et Orbi deux mille ans de papauté*, Gallimard, Paris, p. 69; Francesco P. Casavola, *Enciclopedia dei papi*, Treccani, Milano, 2000, p. 663–685.

[43] Informaţiile despre Ţările Române şi în special despre Transilvania ar fi putut să îi fie foarte cunoscute viitorului Papă Pius II, date fiind legăturile diplomatice strânse dintre acesta şi Ungaria. Pentru proiectarea campaniei antiotomane şi Congresul de la Mantova (1459) precum şi pentru relaţia E. S. Piccolomini – Matei Corvin, vezi: D. Maffei (coord.), *Actele congresului Enea Silvio Piccolomini, Papa Pio II*, Siena, 1968; L. Rotondi Secchi Tarugi, *Pio II e la cultura del suo tempo*, Milano, 1991.

[44] Vezi: C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni nella letteratura geografica italiana del cinquecento*, Cultura naţională, Bucureşti, 1929, p. 4 şi urm. (în cont.: C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*). Pentru raportul dintre opera lui Miron Costin şi lucrarea lui Enea Silvio Piccolomini vezi: C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 5, nota 2.

[45] Claudius Ptolemaeus *Geografia*, Basel, 1540 (ed. Sebastian Münster) publicată în ediţie facsimil la Amsterdam, Theatrum Orbis Terrarum LDT, 1966. Vezi: *Dacia* (p. 44), *Transilvania* (p. 44, 175, 179), *Vallahia* (p. 21, 178, 193). Pe lângă descrieri geografice reale, Münster preia elemente legendare, cum ar fi *Prete Gianni* (p. 187). *Preotul Ioan* este amintit în text, dar ca şi la Botero, el nu apare localizat pe hărţile ce însoţesc descrierea geografică. Relativ la problematica *Ţării Preotului Ioan*, la care ne-am referit în volumul II din „Texte uitate – Texte regăsite", Bucureşti, 2003, adăugăm câteva trimiteri importante: Baum Wilhelm, *Äthiopien und der Westen im Mittelalter*, Klagenfurt, 2001. (137–141, 156 s.u., 162–166, 179–181, 191–195, 199 s.u. etc). Baum Wilhelm, *Die Verwandlungen des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes*, Klagenfurt, 1999. Hans-Hennig Rausch, *Methoden und Bedeutung naturkundlicher Rezeption und Kompilation im „Jungeren Titurel"*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main etc., 1977, p.75 ş.u., 88, 148 etc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

certissimis breuissimisque docentur apodixibus. Nu putem deocamdată argumenta cu date concrete influența acestei scrieri asupra operei lui Botero, dar dat fiind că autorul provine din Delfinat – o zonă a Franței învecinată cu Italia de nord, de care Botero nu era străin, și datorită largii circulații a acestei cosmografii, ne permitem să o introducem în lista posibilelor surse ale geografiei lui Botero.

4. *Geografia* lui **Gian Lorenzo d'Anania**[46], apare pentru prima dată la Napoli unde autorul a locuit mai mult timp, în 1573, sub protecția arhiepiscopiei. „Nu cunoaștem izvoarele folosite pentru partea privitoare la Țările Române, în care, alături de unele erori și confuzii manifeste, aflăm prima mențiune a acelui bitum ce tâșnește din pământ la Trescorto. Toată această parte a fost însușită și inclusă de geografii italieni de la sfârșitul aceluiași veac, G. Botero și G. A. Magini în lucrările lor."[47] Afirmația este parțial adevărată. Dacă Magini include multe din informațiile lui Anania, în paginile referitoare la Țările Române, Botero nu le preia. Nu regăsim în paginile lui Botero nici datele numeroase și logic structurate din geografia lui Magini. Aprofundând cercetarea pe viitor, ne propunem să înțelegem din ce cauze Botero a recurs la alte surse, în loc să valorifice informațiile legate de teritoriile locuite de români din Anania și Magini, două repere importante ale scrierilor geografice italiene de secol XVI.

---

[46] Am consultat exemplarul din 1576 (aflat la Biblioteca *Archiginnasio*, Bologna): Gio. Lorenzo d'Anania, *L'Universale Fabrica del mondo overo cosmografia di Gio. Lorenzo d'Anania, divisa in quattro trattati, nei quali distintamente si misura il cielo e la terra e si discrivono particolarmente le provincie, città, castella, monti, mari, laghi, fiumi e fonti*, Veneția, 1576, Veneția. Acest exemplar este dedicat „alla Serenissima Caterina Iaggellonie sforza d'Aragonia principessa di Polonia e reina di Svetia, Gothia e di Vandali". Autorul se autodefinește pe foaia de titlu: „Eccelente Gio. Lorenzo d'Anania della Città di Taverna, Cosmografo e Teologo". În patrimoniul Bibliotecii Academiei Române se află un exemplar din 1582, apărut la Veneția (CR II 271137), exemplar după care este publicată și descrierea Transilvaniei, în *Călători*, p. 367–370. Menționăm că în nota 1 la textul din *Călători* este afirmat în mod eronat că ediția este din 1576. Ultima ediție apărută în timpul vieții lui d'Anania este într-adevăr cea din 1596. Pentru relația dintre Botero și Anania, vezi: A. Magnaghi, *D'Anania e Botero*, Ciriè, 1914 (în cont.: A. Magnaghi, *D'Anania e Botero*). Vezi și R. Almagià, *Scritti geografici*, edizioni cremonese, Roma, 1961, p. 189: „Anania è certamente uno dei migliori trattati del tempo e tien conto anche delle recenti scoperte, com dimostrano le citazioni di Colombo. Vespucii, Magellano, Pigafetta, Corsali, Cartier, Vertrazzano, Varthema, Cortes, Pietro Martire, Ortelio, Gastaldi ecc. ivi manca affatto la trattazione di problemi di geofrafia fisica e neppur si accenna ai più discussi; anche le descrizioni fisiche delle singole regioni sono brevissime in confronto alla parte storico-politica; l'opera arieggia insomma di già il tipo che rimase comune alla maggior parte delle nostre geografie fino a quarant'anni fa".

[47] *Călători*, p. 566.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

5. Alberto Magnaghi[48] menționând importanța deosebită a fondului de scrisori din Biblioteca Ambrosiană, referitoare la Botero, atrage atenția și asupra scrierii geografice a lui **Urbano Monte**[49] (1544–1613) dintr-un manuscris din această bibliotecă: *Trattato Universale – Descrittione et sito di tutta la terra sin qui consciuta, descritta da Urbano Monte, gentiluomo milanese, 1596*[50]. Aprofundând cercetarea pe viitor, aș dori să urmăresc edițiile acestei scrieri și relația dintre descrierile de aici și cele din opera lui Botero.

6. **Federico Borromeo,** protectorul lui Botero, după moartea unchiului său Carlo Borromeo, scrie și el o *Geografia universale*[51] aflată în patrimoniul Bibliotecii Ambrosiana. Această scriere se bazează pe informații diverse sintetizate de autor și, date fiind relațiile dintre Federio Borromeo și Botero, nu ar fi surprinzător să fi ajuns la cunoștința celui din urmă.

7. Geografia compusă de **Giovanni Antonio Magini** (1555–1617)[52] – profesor de astronomie la Universitatea din Bologna. Lucrările lui se află astăzi și în patrimoniul Bibliotecii Archiginnasio, ce a avut drept membru fondator pe unul dintre susținătorii și protectorii lui Giovanni Botero – Carlo Borromeo. Dacă opera lui d'Anania apare, cum

---

[48] A. Magnaghi, *D'Anania e Botero* p. 7, nota 1. Autorul evocă corespondența dintre G. V. Pinelli și Botero, considerând că studiul acesteia este absolut indispendabil pentru o înțelegere deplină a conceptului de geografie în secolul XVI.

[49] C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 67 pentru textul din această descriere referitor la Țările Române.

[50] A. Magnaghi, *D'Anania e Botero*, p. 8: Tratatul lui Botero este caracterizat de un „coordinamento di dati di fatto senza sufficiente critica delle fonti, compiuta da una mente vasta, filosofica che potè da essi salire ad una notevole concezione antropogeografica, ma che non aveva la preparazione tecnica che noi sappiamo caratteristica dei geografi del Cinquecento, il Trattato del Monte rappresenta invece il tipo dei trattati di Geografia della fine del 500 e del principio del secolo successivo, dettato da chi aveva vasta cultura cosmografica e geografica, ossia la preparazione che noi possiamo chiamare tecnica relativamente al tempo della redazione dell'opera".

[51] Vezi: C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 68 pentru textul referitor la Transilvania, Moldova și Valahia.

[52] Gio. Ant. Magini, *Geografia, cioè descrittione universale della terra. Otto libri della geografia di Cl. Tolomeo, nuovamente con singlare studio rincontrati e corretti, dall'eccell.mo sig. Gio. Ant. Magini Padovano publico matematico nello studio di Bologna con una larghissima e copiosissima spositione del medesimo sopra'l Primo de'detti libri d'intorno a'precetti e alle regole della Geografia.* Veneția, 1597.

În Biblioteca Academiei Române există atât o ediție în latină (CR II **523773**), publicată la Veneția în 1596, cât și o ediție în italiană (CR III **381150**), publicată tot la Veneția în anul 1598. Pentru relația cu textul lui Ptolemeu, referitor la descrierea Italiei, a se vedea culegerea de studii: Luciano Lago (coord.): *Imago Italiae: la Fabrica dell'Italia nella storia della cartografia trà medioevo ed età moderna: realtà, immagine ed immaginazione dai codici di Claudio Tolomeo all'atlante di Giovanni Antonio Magini,* Istituto geografico militare, Trieste, 2002.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

am menţionat deja, în anul 1573, Magini editează textul ptolemeic, structurat şi îmbogăţit cu informaţii care au circulat în epocă şi cu hărţi, în anul 1596 – în limba latină (la Veneţia) şi în versiunea italiană în anul 1597. „Geografia ptolemaică la care a lucrat 6 ani cuprinde şi o descriere bogată a Ţărilor Române, redactată desigur, prin 1593–1594, deoarece menţionează înţelegerea tainică a lui Aron-Vodă şi Mihai Viteazul împotriva turcilor".[53] Completările lui Magini la geografia ptolemeică pot fi considerate o sursă pentru Botero, dar trebuie luat în considerare faptul că activităţile celor doi autori, din perspectivă cronologică, nu sunt consecutive, ci practic paralele (se sting din viaţă în acelaşi an, 1617). Hărţile din lucrarea lui Magini sunt executate de un mare gravor al epocii – Girolamo Porro[54]. Ele abundă în detalii geografice, constituind un progres faţă de hărţiile lui Gastaldi, spre exemplu, care ilustraseră anterior textul ptolemeic.

Informaţiile despre Transilvania se datorează, după cum este şi menţionat în text, lui Giovanni Ertilio, un transilvănean ce studia la Padova între 1586–1595 şi care în anul 1592 va fi admis în corpul profesoral al Universităţii din Padova, unde activase şi Magini[55].

B. Informaţiile trimise de diferiţi soli către Roma şi Veneţia

Nu avem nici o dovadă istorică sau literară a faptului că Botero a vizitat Ţările Române şi chiar multe altele dintre ţinuturile pe care le descrie. El utilizează drept surse, pe lângă operele tipărite amintite anterior, şi „relazioni di ambasciatori, di legati pontifici, di missionari"[56], „e di mercanti, che percorsero in qule tempo la Romania"[57].

1. Din perspectivă cronologică amintim întâi raportul lui **Matteo da Murano** – medicul trimis de veneţieni pentru a trata rana lui Ştefan cel Mare. Matteo face o descriere elogioasă a Moldovei, în dialect veneţian, exaltând bogăţiile ei naturale şi considerând că, din punct de vedere politic, această ţară ar avea poziţia geografică cea mai potrivită pentru atacarea turcilor. Matteo vorbeşte şi despre domnitorul Ştefan accentuând calităţile morale ale acestuia: „huomo sapientissimo, degno de molta laude, amato molto da li subiditi, per esser clemente e justo, molto vigilante et liberale, prospero de la persona

---

[53] *Călători*, p. 578.

[54] Girolamo Porro (1520–1604) a avut o bogată activitate de desenator şi gravor de artă, pe lângă comenzile legat de cartografie. A ilustrat printre altele şi opera lui Camillo Camilli, publicată la Veneţia în anul 1586. Vezi: E. Bènèzit, *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs*, Paris, 1998; C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 70.

[55] Vezi: R. Almagià, *Padova e l'Ateneo padovano nella storia della scienza geografica*, „Rivista geografica italiana", XIX, 1912, p. 472 şi urm.

[56] Pentru legăturile dintre Italia şi Transilvania a se vedea studiile: Domenico Caccamo, *Eretici italiani in Moravia, Polonia, Transilvania (1558–1611) studi e documenti*, Le lettere, Florenţa, 1970; Giacomo Bascapé, *Le relazioni frà l'Italia e la Transilvania nel XVI secolo. Note e documenti*, Anononima Romana editoriale, Roma, 1931.

[57] C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 59.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

per la età sua, se questa infirmità non lo avesse oppresso". În continuarea portretului zugrăvit, medicul venețian adaugă o mărturie orală auzită, după cum mărturisește, chiar de la Ștefan: „io sono circondato da inimici da ogni banda, e hò avute bataie 36 da poi che son signor de queste paese, de le qual son stato vincidore de 34 e 2 perse"[58].

2. **Raffaello Volterrano** (1451–1522) în lucrarea sa de sinteză *Commentarii Urbani* apărută în anul 1506, combină date ale autorilor antici cu elemente de cosmografie și geografie la care are acces. Teolog și filosof, Raffaello, poreclit Volterrano după localitatea Volterra, în care s-a născut, se bazează pe date concrete despre Țările Române, deoarece este trimis în delegație oficială în Ungaria, la scaunul episcopal, pe vremea lui Matei Corvin. El amintește, spre exemplu, în cartea VII, pe românii din Transilvania și pe cei din Muntenia, „daci, qui valacchi"[59].

3. **Franceso Massaro**[60] (? – după 1523) a scris o scrisoare din 1 mai 1520 prin care descrie bogățiile Transilvaniei. Massaro – secretarul oratorului Veneției la Buda, făcuse numeroase vizite în Transilvania în cursul anului 1519.

4. **Antonio Possevino**[61] (1533–1611), iezuit din Mantova, scriitor, preot și diplomat, călătorește în Transilvania între anii 1583–1587, alcătuind o scriere intitulată *Transilvania*[62]. Lucrarea are 57 capitole și afirmă, printre altele, că interpretarea lui Enea Silvio Piccolomini referitoare la originea românilor este falsă.

d. Țările Române în *Le relazioni*

Este interesant de urmărit relația dintre informațiile prezente în descrierile Țărilor Române din diverse ediții, deoarece textele variază, deși tipăririle au loc la intervale relativ scurte.

Transformări majore intervin în descrierea Transilvaniei; astfel în 1595 se spunea că „transilvănenii vorbesc aproape ungurește", iar în orașele de acolo locuiesc „mulți nemți, foarte mulți sași, care vorbesc limbi diferite". Această informație, diferită de a altor autori, este păstrată în toate edițiile menționate, după cum putem observa și din tabelul anexat, dar este complet modificată în textul de la **Brescia** (1599).

---

[58] C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 6–7. Matteo se pare că și-a găsit sfârșitul în Moldova, deoarece un sol moldovean se prezintă la Veneția în anul 1503, pentru a solicita un alt medic pentru domnitor. Pentru aceasta vezi: C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 7, nota 1.

[59] C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 8–12. Preia idee cu Flaccus de la Enea Silvio Piccolomini.

[60] *Călători*, p. 162 și urm.

[61] C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 56 și urm. Alți iezuiți care au alcătuit scrieri despre Țările Române sunt Giulio Mancinelli și Antonio Possevino. C. Isopescu, *Notizie intorno ai romeni*, p. 54 și urm.

[62] Pentru o altă descriere a Transilvaniei, provenind din Italia aceleiași perioade vezi: Relatarea căpitanului Giovanandreea Gromo către un prelat de la Roma (din 19 decembrie 1564). Docum. 312 în Veress, *Documente*, vol. I, p. 250.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ediția de la **Veneția**, din 1599[63] este fragmentată din punct de vedere informațional:

– datele referitoare la Transilvania sunt aceleași ca cele din ediția 1596 de la **Bergamo**;

– datele despre Valahia și Moldova sunt la fel cu cele din ediția **Brescia** 1599;

O altă asemănare a ediției de la **Veneția**, 1599, cu edițiile anterioare este marcată de prezența capitolului despre Rascia, ca un capitol separat, intercalat între descrierea Transilvaniei și capitolul referitor la Țara Românească și Moldova.

Ediția de la **Bergamo** din anul 1596 va îmbogăți informațiile despre transilvăneni, menținând intacte datele din textul publicat în anul anterior: „sunt trei feluri de locuitori acolo: secuii, valahii și sașii care au fost aduși acolo, după spusele unora, de către Carol cel Mare". Ideea este comună tuturor edițiilor, cu o excepție: probabil sub influența altor surse de informare, Botero operează anumite schimbări: plasează „valahii" pe primul loc în enumerare, în textul de la **Milano** (1598), text preluat și de ediția **Brescia** (1599). „Transilvania este locuită de patru națiuni", aflăm aici, „de valahi, secui, sași și unguri", exaltând originea latină a primilor: „valahii sânt de origine italiană, locuiesc prin munți, printre fiare. Urmează ritul grec, dar cu multe elemente barbare, reflectate mai ales la înmormântări. Jură încă pe Zeus și Venera."

În textul din ediția **Brescia** 1599, este exclusă o informație legată de secui: „popor crud, care nu respectă gradele de rudenie". Se revine și asupra informațiilor legate de „rasciani" care inițial formau un capitol aparte ce separa descrierea Transilvaniei de cea a Valahiei și Moldovei. În 1598 ei sunt considerați a cincea națiune în Transilvania, dar țara lor s-ar afla între Bulgaria și Transilvania.

e. Traducerea textului în manuscrise românești

Interesant este că traducerea cărții lui Botero a circulat în Moldova și în Țara Românească. Traducătorul român a folosit, probabil prin intermediar polon, un text apropiat de ediția din 1596, care conține multe inexactități referitoare la Țările Române[64].

Copiștii au intervenit în text și au făcut modificări în textul cu descrierea Moldovei, pentru ca apoi să modifice anumite elemente și în textul despre Țara Românească.

Capitolul despre Transilvania este unica parte rămasă fără schimbări majore de text, ci doar cu minime intervenții, între care menționăm:

---

[63] Subliniem că în anul 1599 apar două ediții, una la Veneția și o alta la Brescia.

[64] Pentru istoricul acestei traduceri și pentru bibliografia problemei, vezi: N. A. Ursu, *Nicolae Costin, traducătorul geografiei universale după Botero*, „Revista de istorie și teorie literară", XXXIX, nr. 3–4, 1991; C. Velculescu, V. Guruianu, *Povestea țărilor Asiei. Cosmografie română veche*, Editura Vestala, București, 1997, p. 24–27, 93–94; Ileana Stănculescu, *Europa, podoaba lumii*, în vol umul colectiv *Texte uitate – Texte regăsite*, III, F. N. S. A, București, 2004, p. 51–150.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

a. introducerea unor explicaţii referitoare la denumirile geografice: „Transalpina", sau „Ţara Muntenească"; „Transilvania" sau „ţara a 7 cetăţi"; „Alba-Iulia" sau „Belgradul";

b. introducerea unor denumiri geografice precum „Ţara Ardealului" acolo unde Botero spune „Transilvania".

c. eliminarea negaţiei şi deci transformarea informaţiei într-una pozitivă: dacă Botero afirmă că vinurile din Transilvania nu sunt mai bune decât cele ungureşti, în manuscrisul românesc citim: „vinurile acolo aşa sânt de bune ca ceale ungureşti".

Un fel de punere la punct a problemei ar putea fi considerată introducerea în ms. rom. **1267**, chiar în corpusul geografiei lui Botero, a scrierii stolnicului Constantin Cantacuzino, *Istoria Ţării Româneşti*. Cum această scriere-se referă în realitate la originea tuturor românilor, ea conţine implicit şi un punct de vedere corect asupra Transilvaniei[65].

Sursele afirmaţiilor iniţiale ale lui Botero despre Transilvania ar putea proveni din anturajul tânărului, pe atunci, Andrei Bathory, ambasador al regelui Poloniei Ştefan Bathory: „i transilvani parlano quasi onghero". Totuşi, atenţie, Botero afirmă: „si che vi sono tre sorti d'habitanti, siculi, vallaci e i sassoni [...]."

În cea de a doua variantă, cea din ediţia **Brescia**, 1599, se schimbă ordinea şi numele popoarelor: „la Transilvania e habitata de quattro nationi, da'vallacchi, da siculi, da sassoni, da ongheri". Este foarte interesant că de această dată Botero afirmă clar originea italiană a valahilor: „I vallacchi sono d'origine italiana: abitano per li monti e tra le selve".

Care este motivul schimbărilor aduse de Botero? S-ar putea oare ca ele să se datoreze informaţiilor venite de la misiunile iezuite din Transilvania? Iezuiţii au intrat în Transilvania în 1579 şi au rămas până în 1588, când au fost alungaţi, dar au revenit după anul 1595, angrenându-se apoi în lungul şir de conflicte acute cu arienii şi cu protestanţii.[66]

S-ar putea ca anumite rapoarte anuale, mai ales de după 1595, să fi ajuns sub ochii lui Botero, care, să nu uităm, redacta o geografie cu un scop precis: acela de a-l informa pe Papă care este situaţia creştinilor în diferite ţări.

*

Traduceri din textul geografiei lui Botero sunt semnalate în următoarele manuscrise din Biblioteca Academiei Române: ms. rom. **3515, 1556, 1267**, la filele cuprinse în *Anexa II*.

---

[65] Pentru semnificaţia acestei intervenţii, din manuscrisul **1267**, vezi C. Velculescu, *Între scriere şi oralitate*, Mineva, Bucureşti, 1988, p. 37–58.

[66] Lucian Periş, *I cattolici e la vita politica in Transilvania (1601–1613)*, în volumul colectiv *Transylvanian Spirituality and European History*, ed. Iacob Mârza, Ana Dumitran, Alba Iulia, 1999, p. 139–148.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Menţionăm că mai există un manuscris târziu de mijloc de secol XIX, ms. rom. **1263**[67].

În traducerea românească pe care o editǎm, am remarcat prezenţa unor toponime sub o formă apropiată de cea latină (latinizantă), nu de forma italiană a acestora. Amintim că N. A. Ursu susţine că versiunea în română a textului lui Botero provine probabil dintr-un intermediar polon, alcătuit după o traducere din italiană în polonă. Totodată este susţinut faptul că românii au utilizat ediţia a doua în limba polonă – cea de la Cracovia (1659)[68] şi nu prima ediţie. N. A. Ursu vorbeşte despre o primă ediţie în polonă din 1609: *Relatiae powszechne...*, dar aceasta nu figurează în inventarul făcut de Assandria[69], care, în schimb, vorbeşte despre o ediţie în limba polonă, apărută la Cracovia, în 1613, unde pe foaia de titlu este trecut „Relazioni universali, ossia notizie degli stati [...] dall'italiano in lingua polacca [...] da un religioso dei bernardini fedelmente interpretate ed ora di nuovo corrette". Versiunea polonă din 1613 conservă deci titlul italian, prin utilizarea cuvântului *relazioni*, în timp ce ediţia din 1659 poartă titlul *Theatrum swiata wszytkiego* ceea ce ar indica faptul că traducerea ar fi alcătuită după o versiune latină a textului lui Botero (*Amphiteatrum...*) [70].

1. Descrierea Moldovei

În ms. **3515** capitolul despre Moldova este amplificat[71]. Această formă amplificată apare atât în copia lui Antim ieromonahul de la Cozia (ms. rom. **1556**), cât şi în cea a lui Anatolie de la Râmnicul Vâlcea (ms. rom. **1267**). După forma din **1267** acest capitol a fost publicat de G. Nicolaiasa[72].

S-ar putea ca amplificările să se datoreze intervenţiei a doi autori diferiţi:

a. În prima parte a amplificării, Moldova şi Ţara Românească (deşi se spune că sunt două state diferite) sunt confundate. Se afirmă că Bucureştiul şi Ruşciucul (?) sunt în Moldova şi că după Basarab, craiul care „s-au pricit cu Carol craiul unguresc în anul 1330", ar fi urmat la domnie un Ştefan! Principala sursă a adăugirilor este *Kronika polska* a lui J. Bielski.[73]

---

[67] C. Velculescu, V. Guruianu, *Povestea Ţărilor Asiei*, Vestala, Bucureşti, 1997, C. V., V. G., *Povestea*, p. 43 (în cont.: C. V., V. G., *Povestea*). G. Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 270.

[68] Titlul acesteia fiind: *Theatrum swiata wszytkiego...*

[69] G. A., *G. B.*, p. 57.

[70] G. A., *G. B.*, p. 53–61: Assandria menţionează următoarele ediţii latine: 1598 (Germania), 1600 (Germania, Lubeck) J. Boteri, *Amphiteatridion, hoc est Parvum Amphiteatrum, cui panca Mundi Theatra comparare vix ullum anteponere Amphiteatrum possis;* alte două ediţii latine 1664 (Germania, Helmstedt), 1670 (Germania, Helmstedt).

[71] C. Velculescu, trimite la Joachim Bielski, *Kronika polska* (Cracovia, 1597). Vezi: C. V., V. G., *Povestea*, p. 45.

[72] G. N., *Ţara Moldovei*.

[73] J. Bielski, cronicar polon (1495–1575).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

De la el sunt preluate (poate chiar în prelucrarea polonă a textului lui Botero) afirmaţiile despre aşezarea Ţării Moldovei şi războaiele cu Traian. Este omisă afirmaţia că în Moldova ar fi fost trimişi tâlhari de către romani.[74]

Paragrafele următoare, cele referitoare la generalul Flaccus şi la Ovidiu, provin din altă sursă[75]. Interesant este, că atunci când se vorbeşte despre Ovidiu, se spune că romanii trimiteau „vinovaţi preste mare şi mai mult **aicea unde este Crâmul**". Se aminteşte că Ovidiu spunea că „acel neam iaste acolo, care nici de moarte, nici de puterea Râmului se teame". Sigur ne punem întrebarea unde scrie cel care a alcătuit acest text.

De la fraza „să împarte dar Valahia în două părţi şi are doi voievozi", până la „şi aceasta era în anul 1359", se revine la textul lui Bielski, care este uşor prelucrat şi prescurtat. Este omisă, între altele, trimiterea la istoricul grec Zonaras. Următoarea referinţă, la anul 1376, este tot din Botero, dar luată dintr-o relatare ulterioară (ediţia 1597, p. 248).

b. A doua parte o identificăm de la fraza: „De alte vremi supt ce stăpâni era în rând vei afla la Ureche..." S-ar părea că avem în faţă intervenţia unui autor local, care dă mai multe amănunte despre târgurile Moldovei. Totuşi, nu mai ştie exact anii când a căzut Hotinul sub turci şi Cetatea Neamţului sub leşi, precum şi anul când a venit Petru cel Mare în Moldova. Sunt amintite cronicile lui Ureche şi ale lui Miron Costin. Se face trimitere şi la *De neamul moldovenilor* („au scris descălecătura ţării întâiu de la Traian împăratul Râmului"[76]).

Deşi, cum am mai spus, această a doua parte a capitolului despre Moldova s-ar părea că provine de la un autor local, remarcăm totuşi că, vorbind despre Moldova, are o altă perspectivă a percepţiei spaţiale, spunând că „oamenii acolo se bat cu neguţătoria".

2. Descrierea Ţării Româneşti

În ms. **1556** (manuscrisul de la Cozia) se dă şi pentru Ţara Românească o formă amplificată. Probabil că autorul, cel puţin pentru o parte din forma amplificată, este chiar Antim sau un alt călugăr de la Cozia, pentru că cea mai mare parte a adăugirilor se referă la această mânăstire.

---

[74] Am văzut ediţia din anul 1597 (Cracovia) (p. 234–235 şi p. 248) a *Cronicii* lui Bielski. Pentru comparaţie am folosit traducerea românească dată de G. I. Năstase în „Cercetări istorice", Iaşi, nr. 1, 1925, p. 114–158, traducere făcută însă după o altă ediţie decât cea din 1597, fără a fi menţionată care ediţie anume. Mai există o traducere a acestor părţi din J. Bielski, dar după altă ediţie decât cele două anterioare, Varşovia (1792).

[75] Vezi: Ion C. Chiţimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972, p. 184–185 (în cont.: I. C. Chiţimia, *Probleme*); P. P. Panaitescu, *Influenţa polonă în opera şi personalitea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin*, Cultura naţională, Bucureşti, 1925 (în cont.: P. P. P., *Influenţa*).

[76] Ms. rom. 1556, f. 89^r.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Autorul care amplifică, să spunem Antim, invocă printre izvoarele sale *Letopiseţele lui Neagoe-Voevod.* Textul său prezintă evidente apropieri cu acea formă a *Letopiseţului cantacuzinesc* în care fusese introdusă scrierea lui Gavril Protul, *Viaţa patriarhului Nifon*[77]. În scrierea sa, Gavril Protul enumeră şi descrie mânăstiri din străinătate şi din ţară, pe care Neagoe le-a fondat şi le-a reparat.

Interpolatorul de la Cozia aminteşte, ca şi Gavril Protul, mânăstirea Tismana[78] (ctitoria lui Nicodim), despre care dă mai multe amănunte. Încă şi mai apropiate sunt textele în părţile referitoare la alte două mânăstiri: Curtea de Argeş[79] şi Cozia[80]. Din felul cum interpolatorul de la Cozia citează *letopiseţul* lui Neagoe, înţelegem că fie a avut în faţă o formă azi pierdută a letopiseţului, fie a prelucrat el însuşi forma păstrată şi cunoscută nouă.

În acea redacţie a *Vieţii lui Nifon* care a fost preluată de *Letopiseţul cantacuzinesc,* ctitoria lui Neagoe de la Curtea de Argeş este descrisă cu admiraţie şi cu multe amănunte. Ca o concluzie se afirmă:

„[...] şi aşa vom putea spune cu adevărat că nu iaste aşa mare şi săbornică, ca Sionul carele-l făcu Solomon, nici ca Sfânta Sofiia carele o făcu Iustiniian împărat; iar cu frumuseţea iaste mai pe deasupra decât acelia"[81].

Acest pasaj apare puternic transformat în manuscrisul de la Cozia: „Măria Sa, răposatul întru fericire şi vreadnecul de pomenire Neagoe-Voevod, cel ce a zidit cu a sa chieltuială Mitropolia din Târgovişte şi mânăstirea ce să chiamă Argeşul (carea iaste foarte minunată lumii) zice în letopiseţile sale, făcând voroavă de laudă pentru mânăstirea Măriii Sale, către preaînţeleptul Solomon, de zice: <Întrecutu-m-ai, Solomoane, cu mărimea, dar cu frumuseţea te-am întrecut eu>."[82] Recunoaştem aici ecoul legendei despre cuvintele rostite de împăratul Iustinian când a terminat biserica Sf. Sofia[83] din Constantinopol.

---

[77] V. Grecu, *Viaţa sfântului Nifon*, Bucureşti, 1944.

[78] C. Grecescu, D. Simonescu (ed. critică), *Istoria Ţării Româneşti 1290–1690. Letopiseţul cantacuzinesc,* Editura Academiei, Bucureşti, 1960 (în cont.: *Ist. Ţ.R.*), p. 34–35: „Şi mai vârtos în Ţara Muntenească, mari şi minunate mânăstiri au făcut: Arhimandriia sfântului şi purtătoriului de Dumnezeu, părintelui npstru Nicodim, care să chiamă Tismeana, hram Adormirea Preacuratei Născătoarei de Dumnezeu şi pururea Fecioarei Mariei, toată biserica o au acoperit cu plumb şi alte lucruri au săvârşit".

[79] *Ist. Ţ.R.*, p. 35–36.

[80] *Ist. Ţ.R.*, p. 34, 37.

[81] *Ist. Ţ.R.*, p. 36.

[82] Ms. rom. 1556, p. 86^{v}.

[83] Iustinian decide începerea contrucţiei viitoarei biserici cu hramul Sf. Sofia în anul 532. Sfinţirea bisericii are loc după cinci ani şi zece luni, la 24 dec. Vezi: A. Grabar, *L'età d'oro di Giustiniano*, Milano, 1966, p. 86; Procopiu de Cezareea, *De Aedificiis*, ed. H. B. Dewing, Cambridge, 1971; Fernanda de'Maffei, *L'arte bizantina nell'età di Giustiniano*, „Art dossier", nr. 23, Giunti, Florenţa, 1988.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Acelaşi tip de transformare, mai accentuată prin amplificare, întâlnim în pasajul despre mănăstirea Cozia: „Iar acea **mănăstire Coziia**, de care am povestit, s-au înnoit biserica cea veche şi au pus icoane preafrumoase: sfânta şi nedespărţita Troiţă şi Preacuratei despuitoare a lui Dumnezeu născătoare şi pururea Fecioară Mariia şi alte poale de analoghi şi odăjdii mult şi frumoase. Că acea mănăstire are loc făr' de gâlceavă şi ales de petrecerea călugărească, dăpărtat de lume şi plin de toate bunătăţile, cu munţi mari îngrăditi şi cu văi, şi ocolită cu un râu mare, şi izvoară multe înprejurul ei. Şi are toată hrana călugărească, poeni şi livezi, nuci şi alţi pomi roditori fără de număr, vii şi grădini. Şi acolo cură piatră pucioasă. Şi tot pământul împrejurul ei iaste pământ roditoriu. Care şi noi cu ochii l-am văzut acel loc şi i-am zis: pământul cel făgăduit."[84]

Pentru interpolatorul de la Cozia, afirmaţiile lui Gavril Protul apar sub forma unui dialog între doi interlocutori neprecizaţi, poate chiar între Gavril însuşi şi Neagoe-Voievod:

„Zice:

– Văzut-au ochii voştri pre Sfânta Mănăstirea Coziia?

– Văzut-am, zice, şi m-am bucurat. Mi s-au bucurat sufletul şi mi s-au veselit inima, nu pentru frumuseaţea sau cioplirea pietrilor, ce pentru întemeiarea şi cuviinţa locului. Că are loc // 87[r] de hrană împrejurul mănăstirii, cât pot să-şi agonisească hrană călugăraşii cu mâinile lor. Sânt pomi şi izvoară frumoasă şi cişmeale cu ape dulci, răsădesc şi vii, măcar că iaste foarte între munţi, dar pământul<ui> îi crescu verdeţile mai timpurii[85] decât într-alte părţi. Şi zăpadă cade mai puţină şi nu stă, că o încălzeaşte boiarea apei şi curându să ia. Sânt schituri împrejurul mănăstirii în care lăcuiesc călugării după placul lor. Poate să să numească acesta partea cea mai mică din locul făgăduinţii, fără nici o doială."[86]

[84] *Ist. Ţ.R.*, p. 37.

[85] Scris: „tămpurii".

[86] Ms. **1556**, f. 86[v]-87[r]. Vezi *infra*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ANEXA I

Prezentăm în continuare pasajele referitoare la Ţările Române din ediţiile operei lui Botero 1595, 1596, 1597, 1598, 1599. Plasarea in paralel a textului pe coloane ne permite să observăm mai uşor ce relaţie există între informaţiile cuprinse în textul din ediţiile anterioare, faţă de ultima ediţie apărută în timpul vieţii scriitorului, la Brescia, în anul 1599.

Vicenza[1] **(1595)** **3 părţi**	**Bergamo**[2] **(1596)** **3 părţi**	**Venezia**[3] **(1597)** **4 părţi**	**Milano**[4] **(1598)** **4 părţi**	**Brescia**[5] **(1599)** **ediţie integrală**	**Venezia**[6] **(1599)** **4 părţi**
Nu are hărţi la capitole şi nici hărţi pentru fiecare continent la început	Nu are hărţi la capitole şi nici hărţi pentru fiecare continent la început	Are hărţi la început cu fiecare continent.	Are hărţi la fiecare capitol. Interesant este că pe harta generală a Europei sunt trecute Moldova şi Vallacchia şi lipseşte Transilvania. La capitolul dedicat Transilvaniei există harta acestui ţinut.	Are hărţi la fiecare capitol, identice cu cele din ediţia 1598. Hărţile sunt alcătuite pe metal, cu text în latină.	Are hărţi la fiecare capitol, identice cu cele din ediţia 1598.

[1] Ediţie care nu există în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române. Reproducem textul prin bunăvoinţa Institutului de geografie din Bologna, în a cărei bibliotecă am găsit ediţia. Titlul întreg *Relationi universali di Giovanni Botero Benese, di nuova da lui reviste e in piu luoghi ampliate con l'aggiunta della Terza Parte hor'hora uscita di mano dell'Auttore.*

[2] CR **II 12612**. Ţările Române sunt integrate între descrierea Ungariei şi a Schiavoniei: *Transilvania* (p. 162-163), *Rascia* (p. 163), *Vallacchia. Transalpina. Moldova* (p. 163-168).

[3] CR **II 339385**. Ţările Române sunt integrate între descrierea Ungariei şi a Bosniei: *Transilvania* (p. 94-95), *Rascia* (p. 95), *Vallacchia. Transalpina. Moldova* (p. 95-96).

[4] CR **II 355201**. Ţările Române sunt integrate între descrierea Ungariei şi a Bosniei: *Transilvania* (p. 185-186), *Vallacchia. Transalpina. Moldova* (p. 186-188).

[5] CR **II 381641**. *Transilvania* (p. 185), *Vallacchia. Transalpina. Moldova* (p. 186-188). Aceasta este ediţia pe care am folosit-o.

[6] CR **II 378313**. Este interesant de semnalat la această ediţie corecturile introduse pe alocuri, pe marginile textului lui Botero, de Sebastien de Juyè, cel ce a cumpărat cartea la Paris, în anul 1604, după cum a însemnat pe foaia de titlu. Textul referitor la Transilvania este identic cu cel din ediţia 1596, Rascia existând ca un capitol separat şi descrierea Moldovei şi a Valahiei urmează descrierea din varianta 1599 (Brescia).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Transilvania, Rascia	*Transilvania*	*Transilvania*	*Transilvania*	*Transilvania*	*Transilvania*
La provincia, che gli antichi chiamavano Dacia, comprende hoggi la Transilvania, la Transalpina e la Moldavia.	La provincia che gli antichi chiamavano Dacia, comprende hoggi la Transilvania, la Transalpina e la Moldavia.	La provincia che gli antichi chiamavano Dacia, comprende hoggi la Transilvania, la Transalpina e la Moldavia.	La provincia, che gli antichi chiamavano Dacia, comprende hoggi la Transilvania, la Transalpina e la Moldavia.	La provincia, che gli antichi chiamavano Dacia, comprende hoggi la Transilvania, la Transalpina e la Moldavia.	La provincia che gli antichi chiamavano Dacia, comprende hoggi la Transilvania, la Transalpina e la Moldavia.
La Transilvania è divisa dall'Ongheria, con una schiena di monti, che spicandosi da'Carpati, arrivano fino a Severino e la circondano tutta come un teatro.	La Transilvania è divisa dall'Ongheria con una schiena di monti, che spiccandosi da'Carpati, arrivano fino à Severino e la circondano tutta come un teatro.	La Transilvania è divisa dall'Ongheria con una schiena di monti, che spiccandosi da'Carpati, arrivano fino à Severino e la circondano tutta come un teatro.	La Transilvania è divisa dall'Ongheria, co una schiena di monti, che spicandosi da'Carpati, arrivano fino a Severino e la circondano tutta come un teatro.	La Transilvania è divisa dall'Ongheria, co una schiena di monti, che spicandosi da'Carpati, arrivano fino a Severino e la circondano tutta come un teatro.	La Transilvania è divisa dall'Ongheria con una schiena di monti, che spiccandosi da'Carpati, arrivano fino à Severino e la circondano tutta come un teatro.
L'Ongheria si divide in 62 contadi: da quali Transilvania ne occupa sei.			L'Ongheria si divide in 62 contadi: de' quali Transilvania ne occupa sei.	L'Ongheria si divide in 62 contadi: de' quali Transilvania ne occupa sei.	
È lunga e larga quattro giornate: è copiosissima d'oro, argento, metalli, sale di minera, cavalli eccellenti, bestiami e grani.	È lunga e larga quattro giornate è copiosissima d'oro, argento, metalli, sale di minera, cavalli eccellenti, bestiami e grani.	È lunga e larga quattro giornate è copiosissima d'oro, argento, metalli, sale di maniera, cavalli eccellenti, bestiami e grani.	È lunga e larga quattro giornate: è copiosissima d'oro, argento, metalli, sale di minera, cavalli eccellenti, bestiami e grani.	È lunga e larga quattro giornate: è copiosissima d'oro, argento, metalli, sale di minera, cavalli eccellenti, bestiami e grani.	È lunga e larga quattro giornate è copiosissima d'oro, argento, metalli, sale di maniera, cavalli eccellenti, bestiami e grani.
I vini non hanno la bontà degli Ongheri. I fiumi menano oro	I vini non hanno la bontà degli Ongheri. I fiumi menano oro	I vini non hanno la bontà degli Ongheri. I fiumi menano oro	I vini non hanno la bontà degli Ongheri. I fiumi menano oro	I vini non hanno la bontà degli Ongheri. I fiumi menano oro	I vini non hanno la bontà degli Ongheri. I fiumi menano oro

[7] În text descrierea este în continuarea Transilvaniei, fără a se introduce un titlu de capitol, precum în ediţiile următoare.
[8] Scris: *uribuoi.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

purgato in pezzi, grossi alle volte un dito. Nondimeno non usano molta diligenza in cercarlo.	purgato in pezzi, grossi alle volte un dito. Nondimeno non usano molta diligenza in cercarlo.	purgato in pezzi, grossi alle volte un dito. Nondimeno non usano molta diligenza in cercarlo.	purgato in pezzi, grossi alle volte un dito. Nondimeno non usano molta diligenza in cercarlo.	purgato in pezzi, grossi alle volte un dito. Nondimeno non usano molta diligenza in cercarlo.	purgato in pezzi, grossi alle volte un dito; nondimeno non usano molta diligenza in cercarlo.
Ne'boschi si trovano uri, buoi, e cavalli silvestri. L'acque sono cattive: perché partecipano dell'alluminoso assai, anzi dell'argento vivo e perciò inducono facilmente la collica e la sciatica.	Ne'boschi si trovano uri, buoi[8] e cavalli silvestri. L'acque sono cattive; perche participano dell'alluminoso assai; anzi dell'argento vivo: et perciò inducono facilmente la collica e la sciatica.	Ne'boschi si trovano uri, buoi e cavalli silvestri. L'acque sono cattive; perche participano dell'alluminoso assai; anzi dell'argento vivo: et perciò inducono facilmente la collica e la sciatica.	Ne'boschi si trovano uri, buoi, e cavalli silvestri. L'acque sono cattive: perché partecipano dell'alluminoso assai, anzi dell'argento vivo e perciò inducono facilmente la collica e la sciatica.	Ne'boschi si trovano uri, buoi, e cavalli silvestri. L'acque sono cattive: perché partecipano dell'alluminoso assai, anzi dell'argento vivo e perciò inducono facilmente la collica e la sciatica.	Ne'boschi si trovano uribuoi e cavalli silvestri, l'acque sono cattive; perche participano dell'aluminoso assai; anzi dell'argento vivo: et perciò inducono facilmente la collica e la sciatica.
E per la medesima regione i vini generano il calcolo nella vescica e nelle giunture della mani e de i piedi, per la moltitudine delle minere e del mercurio.	Per la medesima ragione i vini generano il calcolo nella vescica e nelle giunture delle mani e de piedi., per la moltitudine delle minere e del mercurio.	Per la medesima ragione i vini generano il calcolo nella vescica e nelle giunture delle mani e de piedi., per la moltitudine delle minere e del mercurio.	E per la medesima regione i vini generano il calcolo nella vescica e nelle giunture delle mani e de i piedi, per la moltitudine delle minere e del mercurio.	E per la medesima regione i vini generano il calcolo nella vescica e nelle giunture delle mani e de i piedi, per la moltitudine delle minere e del mercurio.	Per la medesima ragione i vini generano il calcolo nella vescica e nelle giunture delle mani e de piedi., per la moltitudine delle minere e del mercurio.
Non è paese molto sano, massime che i popoli disordinano assai nel mangiare e nel bere e la peste ne fa spesso volte strage miserabile.	Non è paese molto sano, massime che i popoli disordinano assai nel mangiare e nel bere e la peste ne fa spesse volte strage miserabile.	Non è paese molto sano, massime che i popoli disordinano assai nel mangiare e nel bere e la peste ne fa spesse volte strage miserabile.	Non è paese molto sano, massime che i popoli disordinano assai nel mangiare e nel bere e la peste ne fa spesse volte strage miserabile.	Non è paese molto sano, massime che i popoli disordinano assai nel mangiare e nel bere e la peste ne fa spesse volte strage miserabile.	Non è paese molto sano, massime che i popoli disordinano assai nel mangiare e nel bere e la peste ne fa spesse volte strage miserabile.
Intorno ai fonti del fiume Marisio, habitano i siculi,	Intorno a I fonti del fiume Marisio, abitano i siculi: popoli fieri e	Intorno a I fonti del fiume Marisio, abitano i siculi: popoli fieri e			Intorno a I fonti del fiume Marisio, abitano i Siculi: popoli fieri e

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

popoli fieri e crudi che non conoscono differenza di sangue.	crudi, che non conoscono differenza di sangue. Sono stimati reliquie degli unni.	crudi, che non conoscono differenza di sangue. Sono stimati reliquie degli unni.			crudi, che non conoscono differenza di sangue. Sono stimati reliquie degli Unni.
I transilvani parlano quasi ongaro, ma come in Ongheria, così anche in Transilvania, nelle città vivono molti allemani, massime sassoni che parlano lingua differente.	I transilvani parlano quasi onghero, ma come in ongheria, così anche in Transilvania, nelle città vivono molti allemani, massime sassoni che parlano lingua differente. Sì che vi sono tre sorti d'habitanti, siculi, vallacchi e i sassoni stativi trasportati, come vogliono alcuni, da Carlo magno. Il principe di Transilvania può mettere insieme dieci milla fanti e 40 milla cavalli e ha 300 milla scudi d'entrata.	I transilvani parlano quasi onghero, ma come in ongheria, così anche in Transilvania, nelle città vivono molti allemani, massime sassoni che parlano lingua differente. Sì che vi sono tre sorti d'habitanti, siculi, vallacchi e i sassoni stativi trasportati, come vogliono alcuni, da Carlo magno. Il principe di Transilvania può mettere insieme dieci milla fanti e 40 milla cavalli e ha 300 milla scudi d'entrata.	La Transilvania è abitata da quattro nationi, da'vallacchi, da siculi, da sassoni, da ongheri. I vallacchi sono d'origine italiana: abitano per li monti e tra le selve. Seguono il rito greco, ma con molte usanze barbare, massime nelle sepolture, e ne'matrimonij. Giurano ancor oggi per Giove e per Venere. I siculi sono relliquie d'unni, questi hanno sette terre: **Chisdi, Orbai, Scepsi, Cix, Uduareli, Aranios, Maros**. I sassoni, passati qua a tempi di Carlo magno, habitano sette bellissime città, **Cibinio, Stefanopoli, o Brassonia, Bistricia, Meduisa, Schespurgo, Claudiopoli, Albagiulia.**	La Transilvania è abitata da quattro nationi, da'vallacchi, da siculi, da sassoni, da ongheri. I vallacchi sono d'origine italiana: abitano per li monti e tra le selve. Seguono il rito greco, ma con molte usanze barbare, massime nelle sepolture, e ne'matrimonij. Giurano ancor oggi per Giove e per Venere. I siculi sono relliquie d'unni, questi hanno sette terre: **Chisdi, Orbai, Scepsi, Cix, Uduareli, Aranios, Maros**. I sassoni, passati qua a tempi di Carlo magno, habitano sette bellissime città, **Cibinio, Stefanopoli, o Brassonia, Bistricia, Meduisa, Schespurgo, Claudiopoli, Albagiulia.**	I transilvani parlano quasi onghero, ma come in ongheria, così anche in Transilvania, nelle città vivono molti allemani, massime sassoni che parlano lingua differente. Sì che vi sono tre sorti d'habitanti, siculi, vallacchi e i sassoni stativi trasportati, come vogliono alcuni, da Carlo magno. Il principe di Transilvania può mettere insieme dieci milla santi e 40 milla cavalli e ha 300 milla scudi d'entrata.
Le città di piu nome sono **Albaiulia, Claudiopoli, Bristitia, Cibino, Centocolli** e oltra il fiume **Aluta, Fogaras** e **Stefanopoli**.	Le città di piu nome sono **Albaiulia, Claudiopoli, Bristitia, Cibino, Centocolli** e oltra il fiume **Aluta, Fogaras** e **Stefanopoli**. **Cibinio** è la piu forte, **Bristitia** è la piu bella, **Claudiopoli** la piu piena.	Le città di piu nome sono **Albaiulia, Claudiopoli, Bristitia, Cibino, Centocolli** e oltra il fiume **Aluta, Fogaras** e **Stefanopoli**. **Cibinio** è la piu forte, **Bristitia** è la piu bella, **Claudiopoli** la piu piena.			Le città di piu nome sono **Albaiulia, Claudiopoli, Bristitia, Cibino, Centocolli** e oltra il fiume **Aluta, Fogaras** e **Stefanopoli**. **Cibinio** è la piu forte, **Bristitia** è la piu bella, **Claudiopoli** la piu piena.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

<Rascia>[7]	*Rascia*	*Rascia*	Gli ongheri vi hanno ancor essi sette città, Varadino all'entrata d'Ongheria, **Torda, Desus, Riuuli dominarum, Egnedino, Dena, Silay, Gela.**	Gli ongheri vi hanno ancor essi sette città, Varadino all'entrata d'Ongheria, **Torda, Desus, Riuuli dominarum, Egnedino, Dena, Silay, Gela.**	*Rascia*
Tra'l fiume Ternes e l'Danubio, habitano i rasciani, gente dedita al vino, rustica et faticosa, ricca di biave e di bestiami, ma di pocca fede. Habitano per lo più in villaggi. I luoghi di più conto e più metonati, sono **Smideronia**, ma lungi da Belgrado: **Zarnobia, Crusonecia, Covino, Novobardo, Severino, Calambes, Colombosta, Bodon**, s'allargano verso la Drava e si stendono da Samandria, fin'a confini di Possega e loro anche un'isola grande fatta dal Danubio che si chiama Coffin. Hebbero già un proprio Despote, che fu	Tra'l fiume Ternes e l'Danubio, habitano i rasciani, gente dedita al vino, rustica et faticosa, ricca di biave e di bestiami, ma di pocca fede. Habitano per lo più in villaggi. I luoghi di più conto e più metonati, sono **Smideronia**, ma lungi da Belgrado: **Zarnobia, Crusonecia, Covino, Novobardo, Severino, Calambes, Colombosta, Bodon**, s'allargano verso la Drava e si stendono da Samandria, fin'a confini di Possega e loro anche un'isola grande fatta dal Danubio che si chiama Coffin. Hebbero già un proprio Despote, che fu spogliato d'ogni cosa da Amuratte Re dei Turchi.	Tra'l fiume Ternes e l'Danubio, habitano i rasciani, gente dedita al vino, rustica et faticosa, ricca di biave e di bestiami, ma di pocca fede. Habitano per lo più in villaggi. I luoghi di più conto e più metonati, sono **Smideronia**, ma lungi da Belgrado: **Zarnobia, Crusonecia, Covino, Novobardo, Severino, Calambes, Colombosta, Bodon**, s'allargano verso la Drava e si stendono da Samandria, fin'a confini di Possega e loro anche un'isola grande fatta dal Danubio che si chiama Coffin. Hebbero già un proprio Despote, che fu spogliato d'ogni cosa da Amuratte Re dei Turchi.	Alcuni vi mettono la quinta natione che sono i Rasciani, che vi stanno, come i Cingani tra noi, senza proprietà alcuna. Mà il proprio lor paese è a mezo giorno di Transilvania tra Bulgaria e Servia, se ben ne anche qui hanno terre proprie.	Alcuni vi mettono la quinta natione che sono i rasciani, che vi stanno, come i cingani tra noi, senza proprietà alcuna. Mà il proprio lor paese è a mezo giorno di Transilvania tra Bulgaria e Servia, se ben ne anche qui hanno terre proprie.	Tra'l fiume Ternes e l'Danubio, habitano i rasciani, gente dedita al vino, rustica et faticosa, ricca di biave e di bestiami, ma di pocca fede. Habitano per lo più in villaggi. I luoghi di più conto e più metonati, sono **Smideronia**, ma lungi da Belgrado: **Zarnobia, Crusonecia, Covino, Novobardo, Severino, Calambes, Colombosta, Bodon**, s'allargano verso la Drava e si stendono da Samandria, fin'a confini di Possega e loro anche un'isola grande fatta dal Danubio che si Coffin. Hebbero già un proprio Despote, che fu spogliato d'ogni cosa da Amuratte Re dei Turchi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

spogliato d'ogni cosa da Amurathe Re dei Turchi.					
VALLACHIA. ***Transalpina, Moldavia***	*VALLACHIA.* ***Transalpina, Moldavia***	*VALLACCHIA* ***Transalpina. Moldavia***	*VALLACCHIA* ***Transalpina. Moldavia***	*VALLACCHIA* ***Transalpina. Moldavia***	*VALLACCHIA* ***Transalpina. Moldavia***
Scendo fuori della Transilvania a i confini della terra di **Severino** (ove si mostrano hoggi i vestigi del Ponte di Traiano) s'entra nella Vallacchia detta da'turchi **Carabogddana**, perche fa il formento negro.	Scendo fuori della Transilvania a i confini della terra di **Severino** (ove si mostrano hoggi i vestigi del Ponte di Traiano) s'entra nella Vallacchia detta da'turchi **Carabogddana**, perche fa il formento negro.	Scendo fuori della Transilvania a i confini della terra di **Severino** (ove si mostrano hoggi i vestigi del Ponte di Traiano) s'entra nella Vallacchia detta da'turchi **Carabogddana**, perche fa il formento negro. Si distende quindi sino al Nester, e sino al mar negro.	Scendo fuori della Transilvania a i confini della terra di **Severino** (ove si mostrano hoggi i vestigi del Ponte di Traiano) s'entra nella Vallacchia detta da'turchi **Carabogddana**, perche fa il formento negro.	Scendo fuori della Transilvania a i confini della terra di **Severino** (ove si mostrano hoggi i vestigi del Ponte di Traiano) s'entra nella Vallacchia detta da'turchi **Carabogddana**, perche fa il formento negro.	Scendo fuori della Transilvania a i confini della terra di **Severino** (ove si mostrano hoggi i vestigi del Ponte di Traiano) s'entra nella Vallacchia detta da'turchi **Carabogddana**, perche fa il formento negro.
Si distende quindi sino al Nester, e sino al mar negro. Si divide in due, cioè minore e maggiore: la minore si chiama Transalpina, la maggiore Moldavia (di cui è parte la Bessarabia sopra il mare, ove è Moncastro) quella s'accosta al Danubio, questa al mar negro.	Si distende quindi sino al Nester, e sino al mar negro. Si divide in due, cioè minore e maggiore: la minore si chiama Transalpina, la maggiore Moldavia (di cui è parte la Bessarabia sopra il mare, ove è Moncastro) quella s'accosta al Danubio, questa al mar negro et occupa tutta la marina che è dalla bocca del	Si divide in due, cioè minore e maggiore: la minore si chiama Transalpina, la maggiore Moldavia (di cui è parte la Bessarabia sopra il mare, ove è Moncastro) quella s'accosta al Danubio, questa al mar negro et occupa tutta lamarina ch'è dalla bocca del Danubio insino alla foce del Nester.	Si distende quindi sino al Nester, e sino al mar negro. Si divide in due, cioè minore e maggiore: la minore si chiama Transalpina, la maggiore Moldavia (di cui è parte la Bessarabia sopra il mare, ove è Moncastro) quella s'accosta al Danubio, questa al mar negro et occupa tutta la marina ch'è dalla bocca del	Si distende quindi sino al Nester, e sino al mar negro. Si divide in due, cioè minore e maggiore: la minore si chiama Transalpina, la maggiore Moldavia (di cui è parte la Bessarabia sopra il mare, ove è Moncastro) quella s'accosta al Danubio, questa al mar negro et occupa tutta la marina ch'è dalla bocca del	Si distende quindi sino al Nester, e sino al mar negro. Si divide in due, cioè minore e maggiore: la minore si chiama Transalpina, la maggiore Moldavia (di cui è parte la Bessarabia sopra il mare, ove è Moncastro) quella s'accosta al Danubio, questa al mar negro et occupa tutta la marina ch'è dalla bocca del

	Danubio infino alla foce del Nester.		Danubio insino alla foce del Nester.	Danubio insino alla foce del Nester.	Danubio insino alla foce del Nester.
Quella è alquanto aspera, questa piana e fertile, ma mal tenuta, conciosia che ciascuno coltiva quel che vuole (tanta è la copia de'terreni, e l'infrequenza de i popoli che si dilettano anche assai dell'otio) pur che altri non l'habbia prevenuto.	Quella è alquanto aspera, questa piana e fertile, ma mal tenuta, conciosia che ciascuno coltiva quel che vuole (tanta è la copia de'terreni, e l'infrequenza de i popoli che si dilettano anche assai dell'otio) pur che altri non l'habbia prevenuto.	Quella è alquanto aspera, questa piana e fertile, ma mal tenuta, conciosia che ciascuno coltiva quel che vuole (tanta è la copia de'terreni, e l'infrequenza de i popoli che si dilettano anche assai dell'otio) pur che altri non l'habbia prevenuto.	Quella è alquanto aspera, questa piana e fertile, ma mal tenuta, conciosia che ciascuno coltiva quel che vuole (tanta è la copia de'terreni, e l'infrequenza de i popoli che si dilettano anche assai dell'otio) pur che altri non l'habbia prevenuto.	Quella è alquanto aspera, questa piana e fertile, ma mal tenuta, conciosia che ciascuno coltiva quel che vuole (tanta è la copia de'terreni, e l'infrequenza de i popoli che si dilettano anche assai dell'otio) pur che altri non l'habbia prevenuto.	Quella è alquanto aspera, questa piana e fertile, ma mal tenuta, conciosia che ciascuno coltiva quel che vuole (tanta è la copia de'terreni, e l'infrequenza de i popoli che si dilettano anche assai dell'otio) pur che altri non l'habbia prevenuto.
Vi è penuria d'alberi, per la qual cagione fanno fuoco di stoppie e di sterco di buoi, che vi sono grandissimi.	Vi è penuria d'alberi, per la qual cagione fanno fuoco di stoppie e di sterco di buoi, che vi sono grandissimi. Et se ne cava numero grandissimo per li paesi vecini.	Vi è penuria d'alberi, per la qual cagione fanno fuoco di stoppie e di sterco di buoi, che vi sono grandissimi e se ne cava numero grandissimo per li paesi vicini.	Vi è penuria d'alberi, per la qual cagione fanno fuoco di stoppie e di sterco di buoi, che vi sono grandissimi e se ne cava numero grandissimo per li paesi vicini.	Vi è penuria d'alberi, per la qual cagione fanno fuoco di stoppie e di sterco di buoi, che vi sono grandissimi e se ne cava numero grandissimo per li paesi vicini.	Vi è penuria d'alberi, per la qual cagione fanno fuoco di stoppie e di sterco di buoi, che vi sono grandissimi e se ne cava numero grandissimo per li paesi vicini.
Ha fiumi, che menano oro e non le mancano minere di oro e d'argento, ma per rispetto de'turchi non vi attendono.	Ha fiumi, che menano oro e non le mancano minere di oro e d'argento, ma per rispetto de'turchi non vi attendono.	Ha fiumi, che menano oro e non le mancano minere di oro e d'argento, ma per rispetto de'turchi non vi attendono.	Ha fiumi, che menano oro e non le mancano minere di oro e d'argento, ma per rispetto de'turchi non vi attendono.	Ha fiumi, che menano oro e non le mancano minere di oro e d'argento, ma per rispetto de'turchi non vi attendono.	Ha fiumi, che menano oro e non le mancano minere di oro e d'argento, ma per rispetto de'turchi non vi attendono.
La Moldavia ha il nome da un fiume,	La Moldavia ha il nome da un fiume, che	La Moldavia ha il nome da un fiume, che	La Moldavia ha il nome da un fiume, che	La Moldavia ha il nome da un fiume, che	La Moldavia ha il nome da un fiume, che

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

che traversa fin che mette nell'Haluta e scorre sino al Nester lungo il mare.	traversa fin che mette nell'Haluta e scorre sino al Nester lungo il mare. Fa quindeci terre, ove come anche nelle ville, habitano sassoni, e ongheri ma piu di quelli che di questi. Il Prencipe tira da cento mila scudi, della decima della cera e del mele, cose che si stima arrivare a due millioni all'anno.	traversa fin che mette nell'Haluta e scorre sino al Nester lungo il mare. Fa quindeci terre ove, come anche nelle ville, habitano sassoni e ongheri, ma più di quelli che di questi. Il Prencipe tira da cento mila scudi, della decima della cera e del mele, cose che si stima arrivare a due millioni all'anno.	traversa fin che mette nell'Haluta e scorre sino al Nester lungo il mare. Fa quindeci terre ove, come anche nelle ville, habitano sassoni e ongheri, ma più di quelli che di questi. Il Prencipe tira da cento mila scudi, della decima della cera e del mele, cose che si stima arrivare a due millioni all'anno.	traversa fin che mette nell'Haluta e scorre sino al Nester lungo il mare. Fa quindeci terre ove, come anche nelle ville, habitano sassoni e ongheri, ma più di quelli che di questi. Il Prencipe tira da cento mila scudi, della decima della cera e del mele, cose che si stima arrivare a due millioni all'anno.	traversa fin che mette nell'Haluta e scorre sino al Nester lungo il mare. Fa quindeci terre ove, come anche nelle ville, habitano sassoni e ongheri, ma più di quelli che di questi. Il Prencipe tira da cento mila scudi, della decima della cera e del mele, cose che si stima arrivare a due millioni all'anno.
La Transalpina ha la terra di **Ternovizza** (ove habita il Vaivoda) e **Braila**, e **Trescorto**. Nel resto sono villaggi e ville. Regno nella Transalpina Dracola, huomo eccellente nell'arme, che contrastò lungo tempo con Amuratte Rè de'turchi, nelle quali guerre egli perdè tanta gente, che se ne desertò quasi il paese. Vicino à **Trescorto** sorge una sorte di bitume negro, che sente di cera dal quale	La Transalpina ha altra terra che **Ternovizza** (ove habita il Vaivoda) e **Braila**, e **Trescorto**. Nel resto sono villaggi e ville. Regno nella Transalpina Dracola, huomo eccellente nell'arme, che contrastò lungo tempo con Amuratte Rè de'turchi, nelle quali guerre egli perdè tanta gente, che se ne desertò quasi il paese. Vicino à **Trescorto** sorge una sorte di bitume negro, che sente di cera dal quale fanno ottime candele.	La Transalpina ha la terra di **Ternovizza** (ove habita il Vaivoda) e **Braila**, e **Trescorto**. Nel resto sono villaggi e ville. Regno nella Transalpina Dracola, huomo eccellente nell'arme, che contrastò lungo tempo con Amuratte Rè de'turchi, nelle quali guerre egli perdè tanta gente, che se ne desertò quasi il paese. Vicino à **Trescorto** sorge una sorte di bitume negro, che sente di cera dal quale fanno ottime candele.	La Transalpina ha la terra di **Ternovizza** (ove habita il Vaivoda) e **Braila**, e **Trescorto**. Nel resto sono villaggi e ville. Regno nella Transalpina Dracola, huomo eccellente nell'arme, che contrastò lungo tempo con Amuratte Rè de'turchi, nelle quali guerre egli perdè tanta gente, che se ne desertò quasi il paese. Vicino à **Trescorto** sorge una sorte di bitume negro, che sente di cera dal quale fanno ottime candele.	La Transalpina ha la terra di **Ternovizza** (ove habita il Vaivoda) e **Braila**, e **Trescorto**. Nel resto sono villaggi e ville. Regno nella Transalpina Dracola, huomo eccellente nell'arme, che contrastò lungo tempo con Amuratte Rè de'turchi, nelle quali guerre egli perdè tanta gente, che se ne desertò quasi il paese. Vicino à **Trescorto** sorge una sorte di bitume negro, che sente di cera dal quale fanno ottime candele.	La Transalpina ha la terra di **Ternovizza** (ove habita il Vaivoda) e **Braila**, e **Trescorto**. Nel resto sono villaggi e ville. Regno nella Transalpina Dracola, huomo eccellente nell'arme, che contrastò lungo tempo con Amuratte Rè de'turchi, nelle quali guerre egli perdè tanta gente, che se ne desertò quasi il paese. Vicino à **Trescorto** sorge una sorte di bitume negro, che sente di cera dal quale fanno ottime candele.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

fanno ottime candele. Ma la Moldavia ha le terre **Varna, Moncrasto, Ocazzonia** e ne i mediterranei **Barlania, Cutinari, Cocima** e **Zuccania**, ove risiede il suo Voivoda.	Ma la Moldavia ha le terre **Varna, Moncrasto, Ocazzonia** e ne i mediterranei **Barlania, Cutinari, Cocima** e **Zuccania**, ove risiede il suo Voivoda.	Ma la Moldavia ha le terre **Varna, Moncrasto, Ocazzonia** e ne i mediterranei **Barlania, Cutinari, Cocima** e **Zuccania**, ove risiede il suo Voivoda.	Ma la Moldavia ha le terre **Varna, Moncrasto, Ocazzonia** e ne i mediterranei **Barlania, Cutinari, Cocima** e **Zuccania**, ove risiede il suo Voivoda.	Ma la Moldavia ha le terre **Varna, Moncrasto, Ocazzonia** e ne i mediterranei **Barlania, Cutinari, Cocima** e **Zuccania**, ove risiede il suo Voivoda.	Ma la Moldavia ha le terre **Varna, Moncrasto, Ocazzonia** e ne i mediterranei **Barlania, Cutinari, Cocima** e **Zuccania**, ove risiede il suo Voivoda.
Nella Vallachia vi è una minera di sale sodo, come marmo, di color che tira al pavonazzo ma trito e pesto minutamente, diviene assai bianco. I popoli sono d'animo instabile e sdegnoso amici delle taverne e dell'otio. Habitano poveramente per lo più in casali. Le loro case sono di legna e di paglia intonicate di creta, coperte di cannuccie, delle quali abbondano. Le mercantie sono maneggiate (massime in Moldavia) da armeni, giudei, sassoni, ongheri, rugugei e consistono in grani e vini che si portano in Russia e Polonia, cuoi	Nella Vallachia vi è una minera di sale sodo, come marmo, di color che tira al pavonazzo ma trito e pesto minutamente, diviene assai bianco. I popoli sono d'animo instabile e sdegnoso amici delle taverne e dell'otio. Habitano poveramente per lo più in casali. Le loro case sono di legna e di paglia intonicate di creta, coperte di cannuccie, delle quali abbondano. Le mercantie sono maneggiate (massime in Moldavia) da armeni, giudei, sassoni, ongheri, rugugei e consistono in grani e vini che si portano in Russia e Polonia, cuoi di vacche, schiavine, cerem mele,	Nella Vallachia vi è una minera di sale sodo, come marmo, di color che tira al pavonazzo ma trito e pesto minutamente, diviene assai bianco. I popoli sono d'animo instabile e sdegnoso amici delle taverne e dell'otio. Habitano poveramente per lo più in casali. Le loro case sono di legna e di paglia intonicate di creta, coperte di cannuccie, delle quali abbondano. Le mercantie sono maneggiate (massime in Moldavia) da armeni, giudei, sassoni, ongheri, rugugei e consistono in grani e vini che si portano in Russia e Polonia, cuoi di vacche, schiavine, cerem mele,	Nella Vallachia vi è una minera di sale sodo, come marmo, di color che tira al pavonazzo ma trito e pesto minutamente, diviene assai bianco. I popoli sono d'animo instabile e sdegnoso amici delle taverne e dell'otio. Habitano poveramente per lo più in casali. Le loro case sono di legna e di paglia intonicate di creta, coperte di cannuccie, delle quali abbondano. Le mercantie sono maneggiate (massime in Moldavia) da armeni, giudei, sassoni, ongheri, rugugei e consistono in grani e vini che si portano in Russia e Polonia, cuoi di vacche, schiavine, cerem mele,	Nella Vallachia vi è una minera di sale sodo, come marmo, di color che tira al pavonazzo ma trito e pesto minutamente, diviene assai bianco. I popoli sono d'animo instabile e sdegnoso amici delle taverne e dell'otio. Habitano poveramente per lo più in casali. Le loro case sono di legna e di paglia intonicate di creta, coperte di cannuccie, delle quali abbondano. Le mercantie sono maneggiate (massime in Moldavia) da armeni, giudei, sassoni, ongheri, rugugei e consistono in grani e vini che si portano in Russia e Polonia, cuoi di vacche, schiavine, cerem mele,	Nella Vallachia vi è una minera di sale sodo, come marmo, di color che tira al pavonazzo ma trito e pesto minutamente, diviene assai bianco. I popoli sono d'animo instabile e sdegnoso amici delle taverne e dell'otio. Habitano poveramente per lo più in casali. Le loro case sono di legna e di paglia intonicate di creta, coperte di cannuccie, delle quali abbondano. Le mercantie sono maneggiate (massime in Moldavia) da armeni, giudei, sassoni, ongheri, rugugei e consistono in grani e vini che si portano in Russia e Polonia, cuoi di vacche, schiavine, cerem mele,

di vacche, schiavine, cerem mele, fiaschi di radici di teglia, stimate per la vaghezza delle vene, carni secche di bue, legumi, butiri per Costantinopoli.	fiaschi di radici di teglia, stimate per la vaghezza delle vene, carni secche di bue, legumi, butiri per Costantinopoli.	fiaschi di radici di teglia, stimate per la vaghezza delle vene, carni secche di bue, legumi, butiri per Costantinopoli.	fiaschi di radici di teglia, stimate per la vaghezza delle vene, carni secche di bue, legumi, butiri per Costantinopoli.	fiaschi di radici di teglia, stimate per la vaghezza delle vene, carni secche di bue, legumi, butiri per Costantinopoli.	fiaschi di radici di teglia, stimate per la vaghezza delle vene, carni secche di bue, legumi, butiri per Costantinopoli.
Vi passa il moscatello ò malvagia di Candia per Polonia, e per Alemagna, onde il Prencipe cava grande entrata. L'essercito principale de i naturali è la vettura.	Vi passa il moscatello ò malvagia di Candia per Polonia, e per Alemagna, onde il Prencipe cava grande entrata. L'essercito principale de i naturali è la vettura.	Vi passa il moscatello ò malvagia di Candia per Polonia, e per Alemagna, onde il Prencipe cava grande entrata. L'essercito principale de i naturali è la vettura.	Vi passa il moscatello ò malvagia di Candia per Polonia, e per Alemagna, onde il Prencipe cava grande entrata. L'essercito principale de i naturali è la vettura.	Vi passa il moscatello ò malvagia di Candia per Polonia, e per Alemagna, onde il Prencipe cava grande entrata. L'essercito principale de i naturali è la vettura.	Vi passa il moscatello ò malvagia di Candia per Polonia, e per Alemagna, onde il Prencipe cava grande entrata. L'essercito principale de i naturali è la vettura.
Mostrano di tirare origine da'romani nel loro parlare, perche ritengono la lingua latina, ma più corrotta, che noi italiani. Chiamano il cavallo, callo, l'acqua, apa, il pane, pa. Nel culto divino usano la lingua serviana, che è quasi toscana tra gli schiavoni.	Mostrano di tirare origine da'romani nel loro parlare, perche ritengono la lingua latina, ma più corrotta, che noi italiani. Chiamano il cavallo, callo, l'acqua, apa, il pane, pa. Nel culto divino usano la lingua serviana, che è quasi toscana tra gli schiavoni.	Mostrano di tirare origine da'romani nel loro parlare, perche ritengono la lingua latina, ma più corrotta, che noi italiani. Chiamano il cavallo, callo, l'acqua, apa, il pane, pa. Nel culto divino usano la lingua serviana, che è quasi toscana tra gli schiavoni.	Mostrano di tirare origine da'romani nel loro parlare, perche ritengono la lingua latina, ma più corrotta, che noi italiani. Chiamano il cavallo, callo, l'acqua, apa, il pane, pa. Nel culto divino usano la lingua serviana, che è quasi toscana tra gli schiavoni.	Mostrano di tirare origine da'romani nel loro parlare, perche ritengono la lingua latina, ma più corrotta, che noi italiani. Chiamano il cavallo, callo, l'acqua, apa, il pane, pa. Nel culto divino usano la lingua serviana, che è quasi toscana tra gli schiavoni.	Mostrano di tirare origine da'romani nel loro parlare, perche ritengono la lingua latina, ma più corrotta, che noi italiani. Chiamano il cavallo, callo, l'acqua, apa, il pane, pa. Nel culto divino usano la lingua serviana, che è quasi toscana tra gli schiavoni.
Il turco dà a' transalpini il Vaivoda, cioè governatore, che ordinariamente dura poco, perche per le	Il turco dà a' transalpini il Vaivoda, cioè governatore, che ordinariamente dura poco, perche per le	Il turco dà a' transalpini il Vaivoda, cioè governatore, che ordinariamente dura poco, perche per le	Il turco dà a' transalpini il Vaivoda, cioè governatore, che ordinariamente dura poco, perche per le	Il turco dà a' transalpini il Vaivoda, cioè governatore, che ordinariamente dura poco, perche per le	Il turco dà a' transalpini il Vaivoda, cioè governatore, che ordinariamente dura poco, perche per le

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

vanie turchesche sono spesso cacciati ad istanza di chi offerisce maggior somma di denari o amazzati da i popoli, per l'eccessive grandezze.	vanie turchesche sono spesso cacciati ad istanza di chi offerisce maggior somma di denari o amazzati da i popoli, per l'eccessive grandezze.	vanie turchesche sono spesso cacciati ad istanza di chi offerisce maggior somma di denari o amazzati da i popoli, per l'eccessive grandezze.	vanie turchesche sono spesso cacciati ad istanza di chi offerisce maggior somma di denari o amazzati da i popoli, per l'eccessive grandezze.	vanie turchesche sono spesso cacciati ad istanza di chi offerisce maggior somma di denari o amazzati da i popoli, per l'eccessive grandezze.	vanie turchesche sono spesso cacciati ad istanza di chi offerisce maggior somma di denari o amazzati da i popoli, per l'eccessive grandezze.
Paga al turco settanta mila ducati all'anno, ma per havere il governo, alcuno ne ha pagato trecento mila oltre quello che presentano a i Bassà e à gli altri ministri del turco, che lor succhiano il sangue.	Paga al turco settanta mila ducati all'anno, ma per havere il governo, alcuno ne ha pagato trecento mila oltre quello che presentano a i Bassà e à gli altri ministri del turco, che lor succhiano il sangue.	Paga al turco settanta mila ducati all'anno, ma per havere il governo, alcuno ne ha pagato trecento mila oltre quello che presentano a i Bassà e à gli altri ministri del turco, che lor succhiano il sangue.	Paga al turco settanta mila ducati all'anno, ma per havere il governo, alcuno ne ha pagato trecento mila oltre quello che presentano a i Bassà e à gli altri ministri del turco, che lor succhiano il sangue.	Paga al turco settanta mila ducati all'anno, ma per havere il governo, alcuno ne ha pagato trecento mila oltre quello che presentano a i Bassà e à gli altri ministri del turco, che lor succhiano il sangue.	Paga al turco settanta mila ducati all'anno, ma per havere il governo, alcuno ne ha pagato trecento mila oltre quello che presentano a i Bassà e à gli altri ministri del turco, che lor succhiano il sangue.
Il Vaivoda di Moldavia non è tanto soggetto al turco, ma li paga però tributo e l'accompagna alla guerra con buon numero di cavalli, de'qualli abbonda tutta Vallacchia e sono di forza e di lena indefatigalili.	Il Vaivoda di Moldavia non è tanto soggetto al turco, ma li paga però tributo e l'accompagna alla guerra con buon numero di cavalli, de'qualli abbonda tutta Vallacchia e sono di forza e di lena indefatigalili.	Il Vaivoda di Moldavia non è tanto soggetto al turco, ma li paga però tributo e l'accompagna alla guerra con buon numero di cavalli, de'qualli abbonda tutta Vallacchia e sono di forza e di lena indefatigalili.	Il Vaivoda di Moldavia non è tanto soggetto al turco, ma li paga però tributo e l'accompagna alla guerra con buon numero di cavalli, de'qualli abbonda tutta Vallacchia e sono di forza e di lena indefatigalili.	Il Vaivoda di Moldavia non è tanto soggetto al turco, ma li paga però tributo e l'accompagna alla guerra con buon numero di cavalli, de'qualli abbonda tutta Vallacchia e sono di forza e di lena indefatigalili.	Il Vaivoda di Moldavia non è tanto soggetto al turco, ma li paga però tributo e l'accompagna alla guerra con buon numero di cavalli, de'qualli abbonda tutta Vallacchia e sono di forza e di lena indefatigalili.
	Il moldavo può fare tre mila archibugieri e vinticinque milla cavalli. Il vallacco mille fanti e dieci mila cavalli.	Il moldavo può fare tre mila archibugieri e vinticinque milla cavalli. Il vallacco mille fanti e dieci mila cavalli.	Il moldavo può fare tre mila archibugieri e vinticinque milla cavalli. Il vallacco mille fanti e dieci mila cavalli.	Il moldavo può fare tre mila archibugieri e vinticinque milla cavalli. Il vallacco mille fanti e dieci mila cavalli.	Il moldavo può fare tre mila archibugieri e vinticinque milla cavalli. Il vallacco mille fanti e dieci mila cavalli.

ANEXA II

Manuscrisele româneşti care conţin pasaje din *Geografia* lui Botero.

3515		1556		1267		3391	
început XVIII		1766-1767		1774		1782	
Copist ?		Antim ieromonahul		Anatolie ierodiaconul		Copist ?	
Moldova		Muntenia (Cozia)		Muntenia (R. Valcea)		Moldova	
CAPITOL	FILA	CAPITOL	FILA	CAPITOL	FILA	CAPITOL	FILA
Ţara Ung.	80	*Ţara Ung.*	83	*Ţara Ung.*	199^{v}		
Ţara Ardealului	82	*Ţara Ardealului*	84^{v}	*Ţara Ardealului*	201^{v}	Are doar tabla de materii a *Geografiei.*	
Rastia	83	*Rastia*	85	Rastia	201^{v}		
Valahia Transalpina. Moldavia	83-83^{v}	*Valahia Transalpina*	85	*Valahia Transalpina*	202-202^{v}		
Ţara Munteniască	83^{v}	*Ţara Muntenească*	85^{v}	*Ţara Rom Introducere*	203		
				Libere	203v-206^{v}		
				Ist.Ţării Rom. (Cantacuzino)	207-248		
Ţara Moldovei	84-88^{v}	*Ţ. Moldovei*	88	*Liber Moldova*[1]	248v-254^{v} 255-258^{v}		
Bosnia, Serbia, Bulgaria, Machidonia	88^{v}	*Bosnia, Serbia, Bulgaria, Machidonia*	91-91^{v}	*Bosnia, Serbia, Bulgaria, Machidonia…*	258^{v}-259		
Basarabia[2]	101^{v}-102^{v}	*Basarabia*	98^{v}-99	*Basarabia*	269-270	Basarabia	
Ţara rusească	103	*Ţara rusească*	99	*Ţara rusească*	270-270^{v}		
Ţara leşească	103-104	*Ţara leşească*	99^{v}-100	*Ţara leşească*	270^{v}-271		

[1] G. Nicolaiasa, *Ţara Moldovei*, „Revista arhivelor", I, nr. 1-3, 1924-1926, p. 373-377 (în cont.: G. N., *Ţara Moldovei*).

[2] Text publicat de C. Velculescu, vezi : C. V., V. G., *Povestea*, p. 43-44 .

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

EUROPA „PODOABA LUMII" (II)

Istria

Istria să începeaze la apa carea să chiamă Risano sau La Formzonea[1] şi
54[r] să trage până la San Vito sau, cum vor unii, până la Ar/săa de 40 mile leşăşti[2]. Are pusoarea piscoasă[3], iară nu groaznecă[4], sânt acolo vii de ajuns, maslini[5], păşune. Între alţi munţi iaste acel munte care să chiamă mai mare, în a căruia vârfu iaste izvor foarte avut, unde să află lucruri multe foarte deplin şi pentru aceaia acolo merg doftorii din ţări foarte depărtate.

Ce-s mai bune târguri aceştii ţări pe lângă ostroy[6] stau tot pe lângă ostrovaş[7], pentru aceaia o am pus între ostroave cum Iustinopoli, Isola, Raugno[8]. Altele sânt aceastea: Piran, Umago, Ţitanova[9], Parinzo[10], Pola, carea pre vreamea lui Strabo au fost margine Italiei. Văzduhul acolo iaste foarte rău şi pentru aceaia nu sânt lăcuitori mulţi, ca şi mai multă parte a Istriii. Veniţianii, vrând să aşaze bine cu oameni această ţară, slobod celora ce merg acolo la lăcaş, cu aşăzământuri hotară stălpite şi volnicie în mijlocul ţării[11].

Nu iaste loc bun, făr' de poame, care să fac aicea. Aşijderea au târguşoarele pre lângă mare.[12] Într-această parte de locu sare de voie, cu care

---

[1] *Formione.*
[2] *200 miglia.*
[3] *Di sito montoso.*
[4] *Aspro.*
[5] Lipseşte *formenti* din enumerare.
[6] *Penisola.*
[7] Nu înţelege sensul frazei lui Botero, care se referă la oraşele care acolo sunt localizate pe insule.
[8] *Rouigno.*
[9] *Città nuova.*
[10] *Parenzo.*
[11] *În mijlocul ţării* este introdus. În continuare lipseşte o frază din Botero: *Ne'mediterranei non ciè luogo d'importanza, oltre ai frutti della terra...*
[12] Introdus, frază inexistentă la Botero.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

mai mult fac lăcuitorii neguţătoriia, au peaşte de ajuns, că sânt acolo multe ostrovaşe şi cozi[13] de mare.

Carii lăcuiesc acolo nu sânt arătoşi, nici în mâncat, nici în purtat şi mai multe locuri o sărăceaşte megiiaşiia cu Veneţiia, care pentru sine având om mult în sine, scoate toate ceale de folos ale ei. Iarăş cu mare folos sânt acelora carii sânt mai aleş întru aceale precupii.

Nedarlan<d> cel de jos[14]

Locurile, măcar că pre unele locuri sânt năsipoase, în Flandria şi în Brabente pre unele locuri iară sânt bune şi fac bune grâie şi alte pâini. Nu mănâncă nici un feliu de păsat, nici alte poame din grădini, fără bob şi mazăre şi aceastea pentru vânturile care ar scutura cealelalte mănunte poame. Samănă gocore[15] sau grâu turcesc[16], care pre unele locuri ale Italiei îi zic pâine saraţinească[17], pentru vite şi pentru pui de găină. Pearile şi mearile acolo în divuri[18] să fac foarte multe, iară alte poame puţină dulceaţă au. Finicile şi alte poame şi migdale nu să află acolo[19], doară cu mare nevoinţă, aşijderea şi vinul, fără numai pe lângă Lovanum[20], numai Luţemburguş,
54[v] Lieghia, unde să face vinul, dar puţin şi / acru. Nu e acolo nici brad, nici molidv, iaste prea puţin chipares.[21] Au vite de casă multe, făr' de bivoli.

În Frăsiia şi în Holandia preste seamă sânt de mari boii, atâta cât întru unul să găseaşte 1500 funturi de carne, funtul câtè 16 lotof[22] numărând[23] şi s-au aflat unul carele avu în sine 2528 fonturi[24] şi carnea lor iaste cu dulceaţă şi bună ca cei din Angliia. Flandria, Ghendriia, Frisia şi Olandria fac cai mulţi şi mari şi frumoş foarte, iară grei şi aleş la capete,

---

[13] *Seni.*

[14] Nu este introdus ca titlu în manuscris, ci în continuarea textului. În acest loc lipseşte o pagină întreagă din descrierea lui Botero.

[15] *Boccore.*

[16] *Sau grâu turcesc* este introdus în manuscrisul românesc.

[17] *Formento saracino.*

[18] *Minuni.*

[19] *Non si maturano se non a grande stento..*

[20] *Lovanio. Namurra* lipseşte.

[21] *Non ci sono pini, ne abeti, poche lauri, meno cipressi.*

[22] Unitate de măsură.

[23] *1500 libre di 16 oncie l'una.*

[24] *Libre.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

mai iuți. Și mai sânt caii de la Flandriia, unde când caii dintr-alte părți să fac acolo buni.

Sânt aicea de ajuns și cu folos păduri, că scot dintr-însele multe leamne. Heară[25] să țin multe. Aceaste părți n-au sare, nici piatră acră[26], nici piatră pucioasă[27], nici de alte fărmușuri[28], făr' de fier, plumbu și puțină aramă. Află-să acolo mult negoț de pânză și de postav[29]. Lânile acolo sânt cam tari și groasă. Pasări în divuri[30], făr' de aceastea care sânt la noi, și Holandriia are alte pasări de apă. Iar de peaște, care și din apă dulce și din apă sărată, nu-mi trebuie a mai lungi, fără numai a spune ce au zis Liudovic Cvițiando[31], care cu mare nevoință au scris aceaste țări. Zic că peaștele[32], carele să chiamă leșaște stocfiș[33], face venit la 50.000 șcute[34], lostosele[35] 20.000[36], scrâmpițile[37] 1 milion și 470.000 șcute pe an, ce să poate socoti de alți pești.

Izvoară sau fântâni acolo nu sânt multe și apele curătoare acolo mai alease sânt Ren, Mosa, Shelda și Emsu. Renul, de carele vom zice puțin și de Mosa pentru înțelesul locurilor, iase din muntele carele să chiamă Sfânta Gotarda[38], de unde cură tot cu un pârâu, până la Lobic sau Liusco[39], care iaste târgu în Ghendriia.

Acolo să împarte în 2 părți: pârâul de la dreapta trecând la Arsen, sloboade o parte de apa sa pre un pârleaz, care întâi o <a>u săpat-o Drusul Nere[40] în Isel și altă parte sloboade apele sale, cum zic, prin târgul Vereh[41]

---

[25] *Animali di caccia.*
[26] *Alumi.*
[27] *Zolfo.*
[28] *Altro metallo.*
[29] *Canape.*
[30] *Di ogni sorte.*
[31] *Lodovico Guicciardino.*
[32] Lipsește *molue che si salano.*
[33] *Carele să chiamă leșaște stocfiș* lipsește la Botero.
[34] *500.000 șcudi.*
[35] *Salmoni.*
[36] *200.000.*
[37] *Aringhe.*
[38] *San Gotardo.*
[39] *Sau Liusco* nu este la Botero.
[40] *Druso Nerone.*
[41] *Utrech.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

şi Leidim[42] şi la marea. Iar de câteva sute de ani, după ce s-au închis acolo calea, şi deaca s-au zăticnit cu năsipul care s-au abătut acolo de valurile ochianului, s-au înturnat la apa carea să chiamă Lehi[43], despre carea apă îi iaste şi numele. La satul care să chiamă Crimpis cade în Meruvea, iar pârâul din stânga cură la Liubih şi-i zic Uval, apoi la Hervenden să împreună cu Mosa, apoi, neschimbându-şi numele, să împraştie şi făcând ostrovul
55[r] carea să chiamă Bommaleaver[44]/tea.

Să strâng la Lonisten[45] şi supt Gorihum, să chiamă Merohe. Acolo, făcându-să ostrovaş cu gură reapede, carea să chiamă Selmon[46], iară Mosa ia numele său şi cade în mare cu atâta huet[47], cât să ţine pre lângă ţărmurile lui şi dulceaţă multă vreame.

Lăcuitorii aceia sânt mari la stat şi aleşi în Holandria şi Frisia şi zic să fie fost mai nainte vreame mai mari, precum Chesarion[48] scrie să fie din slobodă viaţa lor. Că din tinereaţile lor nici într-o datorie şi muncă, fiind neînfrânaţi, nemic împotriva voii lor nu fac[49].

Aşadar mărirea cailor şi a boilor de Holandriia şi de Frisia mie mi să pare că vine din umezeala şi din grosimea văzduhului şi a bucatelor, care mai de demult au fost şi <mai> mare decât acum.

Plecaţi sânt din naştere la musica; beau făr' de seamă. La toate sânt isteţi, orice ar vedea, numai pun nevoinţă mare la meşterşugur cu mâna, precum să veade din meşterşugul lor de postav saiale sau postav supţire, pânză, icoane săpate pre aramă[50], feliuri de scule[51]. Ei întâiu au aflat zugrăvitura supt oloiu, aşijderea şi zugrăvitura sticlii[52] şi alte multe lucruri alease. Ei au pus nume vânturilor, aşa cum le zic acum oaminii dupre mare şi în lucrurile mării nici un neam nu-i întreace.

---

[42] *Leiden.*
[43] *Lech.*
[44] *Bommeleruuert.*
[45] *Louestem.*
[46] *Iselmont.*
[47] *Rapidità.*
[48] *Cesare.*
[49] *Quod à pueris nullo officio, aut disciplina affuefacti, nihil omnino contra voluntatem faciant.* Textul este dat în latină şi cu un alt tip de literă la Botero, p. 111.
[50] *Icoane săpate pre aramă* nu este la Botero.
[51] *Merci.*
[52] *Cuocere I colori ne vetro.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Cât şi fămeile de acolo ştiu bine împrejur neguţătorie şi precupie şi toate ştiu a ceti şi a scrie şi ştiu feliuri de limbi. Nu prăstănuieşte[53] într-însele (pentru frigoasă şi umedă faţa lor) nici pofta trupască[54], nici zavistia, nici îndoiala[55], iar foarte beţive, pofta[56], voroavă multă, mând<r>iia. Şi când iau a ochiu pre cineva, sau iau semn de dragoste spre cineva, au când s-or împizmui, uită îndată şi strâmbătăţile şi de au avut vreun bine[57]. Pentru aceaia, nici iubesc, nici sânt nepriatini trainici. Lesne cred şi pentru aceaia lesne să pot amăgi şi a-i aduce la fiece lucru. Cu aceastea au sosit la dânşii atâtea amestecături şi lipsă şi primejdii[58] acei margini supt aceaste vremi de pre urmă, cât pentru dânşii au sărăcit norodul de acolo. Carii au fost întâiu aşa de dumnezeiescu şi fierbinte în leagea catolicească[59] (cât să văd multe de alease şi avute igumenii mănăstireşti şi besericeşti) s-au spurcat cu nenumărate eriticii şi cu leagea cea catolicească au pierdut şi leagea
55[v] cea prostască, cu cinstea spre / Episcopul Râmului au pierdut şi posluşania[60] spre stăpână-său ales, au precupit prostimea pentru adaogerea statul<ui> pentru pizma. Pacea cu carea mai mult înfloriia aceale ţări decât altele ale Evropii, aşa s-au stricat, cât răsipa poate să le zică fiecine decât să nădăjduiască.

Artons[61] sau Arteseaa[62]

Acum purcegând a izvodi ceale cu de-adinsul acestor ţări, dăm în[63] ţara carea să chiamă Astrois, aproape de Picardia cu carea să hotăraşte. Iaste această ţară avute foarte în grâie[64], carea trimite la ţările anume

[53] *Non li dominano molto...*
[54] *Libidine.*
[55] *Ambitione.*
[56] *Cupidigia d'havere.*
[57] *Onde non odiano, ne amano fermamente.*
[58] În manuscris: *primerdii.*
[59] Cuvânt introdus în manuscris.
[60] *Obedienza.*
[61] *Artois.*
[62] Lipseşte la Botero.
[63] În manuscris, *dămis.*
[64] *Formenti.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Filandria[65] şi Brabantia[66], unde în care ţară nu să face grâul şi pentru acolo pâine coc de secară.

Târgu[67] de frunte acolo iaste care să chiamă Arazzo[68], de unde le zic Arazao sau postav[69] de la Arazzao, leşaşte Haras[70]. Făr' de aceaste târguri numără-să acolo 12 târguri de piatră şi 78[71] sate.

Târgurile ceale de piatră sânt toate tari pentru megieşiia cu Franţiia şi ales sânt care să chiamă Homero, Betuna, Batalma[72], Edino, Renti, Lillers.

Spune-voi puţin de Arazao. Iaste acest târgu mare împărţit cu zidiurile în 2: o parte ascultă de Episcopul şi să[73] şi alta de domnul acelui loc şi să chiamă satul. Târgul iaste nu mare, dar frumos şi tare, acolo iaste coşciol a Maicii Pr<ea>c<i>stii[74]. Acolo să află puţină mannă[75], de ceaia carea în chipul lânii cădea din ceriu pe vreamea Sfântului Ironim, precum scrie el în răvaşele sale.

Aşijderea iaste acolo o lumină carea zic că e trimisă lor din ceriu acum de câtăva vreame. Iară satul iaste mai mare şi iaste întărit aşa cu posoarea bună, cum şi cu zid şi cu turnuri şi cu şanţuri late şi tare fără apă, atâta cât nepriiatenul poate mult să s<ă> mire şi să să ciudească[76], iară nu să poate nădăjdui îndată să-l dobândească cu putearea-i. Are drumuri frumoasă, aşijderea şi târg cu negoţ nespus de mare, are şi opatie[77] (igumeni<e>[78]) carea să chiamă Vedasta[79], mai avut decât 20.000 şcute[80] venit. Are toate casele cu răsuflători zidite pre supt pământ[81], aşa cât de acolo poate supt

[65] *Fiandra.*
[66] *Brabante.*
[67] *Metropolie.*
[68] *Arazzarie.*
[69] *Panni.*
[70] *Leşaşte Haras* nu este la Botero.
[71] *850.*
[72] *Bapalma.*
[73] Lipseşte text: *e si chiama città.*
[74] *Chiesa di Nostra Donna.*
[75] *Manna.*
[76] *Rimirare.*
[77] *Badie.*
[78] Paranteza intexistentă la Botero.
[79] *Di San Vedasta.*
[80] *Ducati.*
[81] *Cantine lastricate.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

vreamea asuprealii[82] a ieşi afară făr' de nici o frică şi fără sineţi[83], de nimic de războiu neapucându-să.

56[r] Iaste bine aşăzată, având mulţi neguţători şi meşteri. / Mai vestite să fac acolo saialele de care să ştiu în toată Evropa.

Sant Omero, aşa i-au zis târgului de S<fea>tii Audomar[84], care într-acela loc lăcuind, au fost începutu şi pricina posorii acestui târgu şi a datiului[85] lui. Aşa e putearea dumnezeirii. Aşijderea acolo iaste o parte a lui S<fea>tii Betin[86] cu beserică[87] şi mănăstire de mirat[88] şi cu aceale veniturі, cât nici unul n-are mai bune şi mai mari în toată Filandria. Partea cea mai mare istoricii[89] socotesc că la San Omero au fost scală care să chiamă Icţio[90].

Aiavea lucru iaste, după cum să povesteaşte, şi pentru şanţurile cu care această parte de loc iaste îngrădită, că marea au venit tocma până acolo. Nu departe de acest târgu iaste iazer vestit şi de mirat, că are unele ostrovaşă pline de iarbă şi de flori şi de leamne[91], pre care ostrovaşă, cu un curmeiu de dânsele legat, poţi trage cu dobitocul care paşte pe dânsele, lucru mult de adevărat şi de mirat[92].

Cambria[93]

Să hotăraşte cu pomenita ţară iscusit târgu Cambiia şi ţinutul lui căruia îi zic ţinutul Campriei. Unii vor să fie într-această margine Samorabrăna.

Stăpânul acestui oraş iaste Episcopul, prinţipsul imperei[94] (adecă domnul ţării, Henric al 5<-lea>)[95]. L-au dat supt apărarea lui Roberto

[82] *Asuprealii.*
[83] Puşti.
[84] *Santo Audomaro.*
[85] *Cagione della sua fondatione.*
[86] *San'Betino.*
[87] *Tempio.*
[88] *Convento mirabile.*
[89] *Scrittori.*
[90] *Iccio.*
[91] *Arboscelli.*
[92] *Mirabile.*
[93] *Cambrai.*
[94] *Principe dell'Impero.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ierusalimiteanul, comisul[96] Flandriei şi celor pre urmă lui l-au întărit de Fridiricul chesariul[97] în anul 1164, iar franţojii, nebăgând seamă de aceastea, totdeauna prăda acest târg. Mai pre urmă, când au fost supt ascultarea lor, au lepădat de la sine ascultarea lui Liudovic al 11<-lea>, pentru că oamenii lui prea cârtiia asupra lui, s-au dat supt ascultarea lui Maximilian Racozanului[98], împăratului Râmului, care au dat volnicie acestui oraş şi aşa s-au ţinut multă vreame.

Pe vreamea oştirii între casa franţojilor şi a burgundilor, netocmindu-să amândoi până la Carol al 5<-lea>, având grijă de adevărate lucruri ascunse, au poruncit de s-au făcut acolo cetate frumoasă, carea apoi au fost mare gâlceavă. Craiului Filip, fiiu-său, şi ţării aceiia, carea când s-au
56[v] răcoşit Nedirlandul asupra stăpâ / nu-său celui de moşie, cela ce-au avut supt putearea sa acea cetate o au închinat domnului de Alanzonea, carea o au apărat de Alexandru, domnul Parmenii. Alanzonul deci o au lăsat în mâinile maicii sale, acum o are monsiur de Balan şi aşa episcopul s-au scăpat de aicea şi de acolo. Iaste Cambria, oraş mare, frumos, iscusit, aşa pentru casele ceale de obşte, cum şi pentru ceale osebite şi pentru mulţimea lăcuitorilor într-însul. Iaste şi tare cu pusoarea şi cu paza împrejur, cum s-ar arăta, când au fost supt dânsul Liudovic bavar chesariul şi Odoardus al 3<-lea>, craiul de Angliia.

Hailnaulte[99]

Hailnaulte (unde lăcuia nervi foarte viteaji[100]) au aşăzat o margine în lung de 20 şi în lat de 16 mile[101] franţojăşti, care cu văzduhul şi cu hotărăle iaste norocoasă. O coprind câteva pâraie, are şi iazere şi heleşteaie[102], pentru ce sânt lunci de ajuns şi păşuni şi dobitoc mult. Are 2 moşii alease: una iaste aceaia carea să chiamă de Mortaulte[103], unde fac

[95] Explicaţie introdusă în manuscrisul românesc.
[96] *Conte.*
[97] *Federico Imperatore.*
[98] *Di Austria.*
[99] *Hailnault.*
[100] *Bellicosissimi.*
[101] *Leghe.*
[102] *Stagni.*
[103] *Mormaut.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cărbuni mulţi (să înceape de la Cvesnoi şi să trage spre Franţia); a doua iaste a lui S<fea>tii Amandan[104], foarte veaselă[105] şi mai din toată ţară face grâu ales. Aşijderea are hier, plumbu de ajuns şi are şi pietri frumoasă de zid şi alte pietri neagre de ars, răducă[106] celora care sânt în ţara Leghionis. Să numără acolo 24 târguri de piatră între carii fruntea sânt Monsu şi Valenţia[107].

Monsu stă pre un deal nu mare şi iaste tare cu pusoarea şi cu zidurile şi cu trei şanţuri late şi la aceastea, cum spun, să îi poată aduce şi apă împrejur. Împodobit iaste cu case frumoasă şi cu ape vii. Aşijderea mearge printr-însul pârâul Trulla.

La bişugul ţinutului să adaoge oamenilor carii să zăbovescu cu neguţătoriia şi cu altele de casă. Între lucruri alease iaste acolo un zacon[108] şi capitula[109] călugărilor, vreadnică de mare socoteală. Făcut iaste acest zacon de Valtruda, doamna de Lotaringhiia[110], care au adaos acel zacon din moşiia[111] sa.

Că au avut multe călugăriţe (şi nu pot fi priimite[112] la acest zacon ci numai featele de boiariu neamişe alease). Lăcuiesc nu departe de beserică,
57[r] în carea şi Dumnezeirea slujesc. Să îmbracă de dimineaţă călugăreaşte şi / după-amiazăzi lumeaşte[113] şi pot după plăcearea sa a să mărita. Au stariţă[114] o doamnă. Aşijderea iaste al doilea mânăstire, să potriveaşte cei dintâiu, iară mai bogată în târguri, carea să chiamă Nevela şi a treia iaste în târgul care să chiamă Mabuliia[115].

Valenţia, precum spun, făcută iaste de Valentiian chesariul într-o vale foarte aleasă, în carea dă apa carea să chiamă Shelda şi altă apă anume Ronello, care fac acolo ostrovaşă câteva şi un pârâu mic, care supt

[104] *Sant Amant.*
[105] *Amena.*
[106] Asemănător.
[107] *Valenzina.*
[108] *Ordine.*
[109] *Capitolo.*
[110] *Duchessa di Lothoringia.*
[111] *Patrimonio.*
[112] Scris: *piimite.*
[113] *Da secolari.*
[114] *Badessa.*
[115] *Mabugia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

casă, care nu numai de plăcut iaste oamenilor, ce şi tăriia iaste a tot târgului. Poate să fie că cu dânsul poate să să vearse o parte de ţinut şi multe popoară acestui târgu[116].

Are săpături[117] (şanţuri) late şi adânci şi baştie[118] pusă foarte cu merşteşug şi a da năvală a-l dobândi numai de 2 părţi să poate. Aşijderea să află acolo 2 beserici iscusite: una a Pr<ea>c<i>stii, foarte veache şi alta a Sfântului Ioan. Aşijderea iaste acolo o curte căriia îi zic Sala Comitis[119] foarte mare. Iaste şi o casă de obşte sau ratoş[120] târgului foarte frumos şi pre lângă acel ratoş iaste ceasornic, care, fără ceasurile, arată şi cursul lunii şi a tut<u>ror planitilor, lunile şi ceasurile anului.

Chiverniseaşte-să acest târgu cu orânduială şi cu judeaţe aşa de frumoasă, cât poate să fie în zavistie la alte răpublice Evropii, măcar că sânt şi bine pusă. Târgurile carele să chiamă Mămon iaste capul ţării, Valănţiia să chiverniseaşte[121] cu blândeaţe.

Alte târguri mai alease sânt anume Cvesnoi, Landres, Avenes, Marinborco, Filippovilla (aceaste 2 părţi sânt nu de mult), pentru cetate tare într-însele; iară Beaumont, Binsu – mai ales pentru veselie.

Namur

Acest târg care e capul unii alease ţări stă den-a stânga malului apei care să chiamă Mosa între 2 munţi şi treace printr-însa apa carea să chiamă Sambra, carea să împreună cu apa Mosa. Nu e foarte mare, ci e bun şi frumos şi are o cetăţuie tare întru carea s-au ascuns domnul Ioan de Austria[122] când au prădat aceale părţi de loc stăpânu-său.

57[v] Află-să într-acest târgu oameni viteaji / şi credincioşi stăpânului său şi iaste târgu cu neamieşi şi cu obiceaiurea frumoasă şi nu aşa să zăbovesc împrejur cu meşterşugu ca alte târguri megieşăşti. Are supt sine 3 târguri de piatră. Mai mare iaste care să chiamă Bovines, mai tare târgu anume

[116] *Un corrente, che passa sotto le case, non solamente accommoda I particolari; ma porge anche commodità di fortificare tutta la città.*

[117] *Fossi.*

[118] Bastion. *Bastioni.*

[119] *La Sala del Conte.*

[120] Han mare în afara localităţii, casă mare derăpănată.

[121] Scris: *chinverniseaşte.*

[122] *Don Giovanni d'Austria.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Carlemont, mai pre urmă iaste târgul carele să chiamă Valencu<rt>[123]. Şi făr' de aceastea are 180 sate.

Într-această parte de loc iaste readiul[124] care să chiamă Marlenghe, plin de hiară şi de pasări. Pre şăs dar să face ales grâu. Sânt acolo ape de peaşte, sânt munţi întru care să află hieru. Aşijderea să află oarece plumbu şi între alte frumoasă pietri să fac acolo marmure neagre, roşii şi de alte feliuri câteva. Iaste acol-un feliu de piatră carea arde ca leamnele şi fac acolo câtăva silitră[125] pre carea fac venuti aşa de mari, care să strâng totdeauna mai mari[126]. Când să descopere acei munţi ai Namurului, fac acei lăcuitori nu multe şăsuri, cu bişug mult pentru părţile megieşăşti pentru iscusenia şi folosurile.

Liiaghe sau Leghio[127]

Liiaghe ţara, măcaru că au fost depărtată de Nederland, iară nici o ţară nu iaste aşa de împreunată cu dânsul ca aceasta. Pentru să ştie şi mai lesne să s'înţeleagă această ţară, mi s-au părut a fi bine s<ă> puie aice[128]. Hotăraşte-să această ţară cu Namur, cu Limborgo şi Liţimborgo şi cu Brabanta. Aşa pretutindirea văzduh bun şi veasel şi blând. Aşijderea are locuri rodoase în grâu şi în poame şi face vin, iar nu mult. Are carne de hiară dumeasnică şi sălbatică de ajuns într-ales. Aşijderea să află acolo pământ cu hier şi cu plumbu şi marmure în câteva feliuri, piatră pucioasă şi pietri de foc foarte multe, carele iau tocma din fundu apei Mosăi şi nu numai cu dânsul să ajutoreaşte ţara aceasta, ci şi printr-alte ţări drept câteva mii şi sute de şcute. Acea piatră are fire ca aceaia ce să aprinde de apă şi să stinge de oloiu.

Liaghe are mai mare stăpân, şi duhovnicesc şi lumesc, episcopul, care fără această ţară are şi jumătate de Mastri[129] şi 24 târguri de piatră, 42 opatii[130] bune, 1700 sate cu turnuri pre lângă beserici. Şi pre urmă iaste

---

[123] *Valencurt.*

[124] Vale adâncă (Moldova), pădure mică.

[125] *Salnitro.*

[126] *(...) Vi si cava quantità di salnitro, per li quali tanti beni, che si vanno tuttavia scoprendo.* Fraza din manuscrisul românesc este neclară.

[127] *Liege.*

[128] Frază neclară. La Botero: *Liege, se bene ha stato separato da'paessi bassi, nulla di meno tanto congiunto con essi, che per facilitarne la notitia e l'intelligenza, c'è parso bene inserirlo qui.*

[129] *Mastrich.*

[130] *Abbattie.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

58r această ţară aşa de veaselă şi de avută, cât îi zic / raiul călugării carii să află acolo stăpânii lui.[131] Carii sânt lăcuitori acolo zic de sine, ca într-o poveaste, cum au mai bună pâinea decât pâine[132], hierul mai tare decât hierul, focul mai hierbinte decât focul, vrând cu această voroavă a scrie cu tâlc deşchis iscusirea pâinii, fărmuşilor[133] şi a cărbunilor.[134]

Iară să zicem 2 slove alease[135] de târgul Liiaghe. Stă între dealuri şi între munţi, deasupra Mosăi, carea întrând acolo, împărţindu-să în doao părţi, îşi face câteva ostrovaşă alease pre care pretutindirea lăcuiescu. Şi fără Mosa dau acolo încă 4 pâraie carea îl fac pre acest târgu veasel şi cu bişug de peaşte. Izbucnesc încă fântâni frumoasă şi răcoroasă carele ada-ogă aleasă podoabă târgului şi oamenilor folos. Iaste împrejur în singure zidurile de 4 mile, iară pre văile şi pre dealurile care-s într-însul iaste mai mare decât e pre şăs. Are în sine multe casă. Ales mai de frunte iaste curtea episcopului, are 8 coşceluri cu şcoale[136], 4 opatii mari de bărbaţi şi 3 de fămei, 32 de topoară[137] şi de toate coşcelurile[138] mai mult de 100. Duhovniciile aşa sânt acolo de avute şi de cinste şi nu sânt altele mai întâiu în Ţara Nemţească şi în Franţiia. Pre un meidan[139] să vezi acolo pre Sfântul Marele Mucenic Ghiorghie călare, prisne de aur, carele s-au dat acolo cneazului[140] Carol, făcând pocăinţă[141] pentru groaznică raotatea lui, carea o au făcut dobândind târgul acesta.

Are 32 meşterşuguri care au mare cinste la răpublică. Lăcuitorii de acolo ai acestui târgu arată înţelepciune şi poftă mare la fiece lucru, groznicie la oşti, iscusenie în lucrurile târgului[142]. Sânt oameni veaseli,

---

[131] *E finalmente paese di tanta amenità e dovitia, che si chiama proverbialmente Paradiso dei preti, che ne sono padroni.*

[132] Scris: *peine.*

[133] *Minere.*

[134] Fraza neclară. La Botero: *I paesani dicono quasi per proverbio, che essi hanno pane migliore di pane, ferro più duro di ferro, fuoco più caldo di fuoco, volendo in tal modo esprimere l'eccelenza de'grani, e minere e carboni loro.*

[135] *Due parole in particolare.*

[136] *Otto chiese colleggiate.*

[137] *Parocchie.*

[138] *Chiese.*

[139] *Catedrale.*

[140] *Duca.*

[141] *In amenda.*

[142] *Magnificenza nelle cose civili.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cuvioş, ieftini[143], iară foarte bucuroş a să zăbovi cu odihna, aşijderea şi cu desfătăciunea şi nu să foarte tocmesc între sine.

Din târgurile supusă sânt Bolion[144] (carele l-au vândut marele Gotfred lui Epert episcopului[145], cu mare slava sa decât aceluia ce s-au cumpărat) şi de aicea are iscăliturâ domnească episcopul Franţimonte Malgrabetvo[146]. Tongren, târgul Tongrinilor, carii au fost de demult vestiţi, feliuri de vechituri arată ce acest târg au fost.

Între altele nu trebuia a tăcea de un drum, care din rămăşiţele lui să cunoaşte că au fost brăcuit[147] şi zidit dintr-amândoao părţile şi mearge până la Parij de 40 mile leşăşti[148]. Norodul[149], mirându-să de mărirea
58[v] acestui drum, / zic că l-au făcut dracul în 3 zile şi în 3 nopţi.

De-nalt, târgul stă deasupra mal<ul>ui Mosăi den-a dreapta. Au fost acest târgu vestit şi plin de toate precupiile ce l-au fost cneazul Carol şi pre urmă rău s-au purtat cu dânsul Henric al 2[150] <-lea>, craiul franţojesc, numai pentru locurile ceale bune (că acolo să află câtăva marmură neagră şi lucruri de hier[151]), iară să tocmeaşte pre încet. Târgul Sante-Trudin[152] iaste târgu bun şi frumos şi are acest nume de un opate[153] ales şi bogat.

Spa iaste un sat stând între pădure, care are veaste pentru câteva ape cu leacuri[154]. Mai de frunte iaste apa ce-i zic Savenier, foarte bună împotriva frigurilor de a treia zi[155], împotriva gravellii[156], eticii, ştiatecii, umflăturii[157].

Să simte într-însa oarece fier şi când o pune la foc întâiu smădeaşte, apoi, deaca stă de fiert, iaste roşiatecă[158].

---

[143] *Facili.*
[144] *Boglion.*
[145] *Sperto Vescovo.*
[146] *Da titolo di Duca al Vescovo Frantionte di Marchese.*
[147] Deteriorat.
[148] *200 miglia.*
[149] *Il volgo.*
[150] *Arrigo II.*
[151] *Minere di ferro.*
[152] *San Truden.*
[153] *Abbadia.*
[154] *Acque medicinali.*
[155] *Febre terzana.*
[156] *Renella.*
[157] *Hidropisia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Luţimburgu

Vreamea iaste acum să întrăm în cneaziia cea veache a lui Luţimburgu, carea are 23 târguri de piatră şi ca la 1200 sate. Stă mai multă parte în pădurea ce să chiamă Ardencina[159], carea e tăiată pre încet când s-au descălecat lăcaşurile şi s-au făcut pământ acolo. Să chiamă aceasta dăpre numele târgului ei, care iaste capul târgu mare.

Iară oamenii nu sânt mulţi pentru pustiitatea lui şi mai toată ţara pustiindu-să pre vreamea oştilor trecute între casa Racusiii[160] şi Franţia, că acest târgu au fost[161] luat şi stricat în anul 1542 şi apoi scos, pre urmă iară stricat de franţoji. Acestaş nenoroc au petrecut acolo mai toate târgurile alease: Arlon, Tionvila, Momianti, Danvelers, Ivois şi aceaste toate din nedobândite cetăţi să număra. Oamenii Luţemburghii au de ajuns oşteani şi aceasta pentru aceasta îi veniia, că nu e ţară unde ar fi neameşi mai mulţi, cineş după prileju-i, iară aceastea întru aceaia nevoie ţin vecinii săi, cât nu îndrăznescu a să însura, nici alt lucru mai mare a începe până nu plătesc stăpânu-său. Într-alte lucruri arată şleahticiia şi curtea lor şi nu e alt neam care ar umbla împrejurul stăpânu-său mai cu credinţă şi mai cu
59r stavăr[162] decât acest neam, că pre vreamea când s-au / răcoşit[163] Nederlan<d> împotriva craiului de Hişpaniia[164], la dânşii aicea au nemerit Ion de Austria şi s-au ascuns şi cu ajutoriul aceştii stăpânii şi a Namurului au luat îndrăznire de s-au pus împotriva nepriiatinilor.

Filandia[165]

Aceasta e mai mare commetasus[166] în Evropa. Hotarăle ei sânt Ochianul, Ha, Snarpa[167], Tinera[168] şi Shelda[169]. Iaste în lung de 33 mile

---

[158] Este descrierea apei minerale: *Sente alquanto del ferro: messa al fuoco, prima s'intorbida e poi rischiarata, rosseggia.*

[159] *Ardenna.*

[160] *D'Austria e di Francia.*

[161] Completat marginal în stânga filei.

[162] Statornic, temeinic.

[163] A se revolta, a se răscula.

[164] *Re cattolico.*

[165] *Fiandra.*

[166] *Contea.*

[167] *La Scarpa.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

franţojăşti şi oarece mai puţin în lat, are văzduh foarte bun şi ales spre amiazăzi, aşijderea are şi locuri blânde, ceale mai bune spre mare şi spre Franţiia, unde să face vita de ajuns şi cai frumoş.

Are 24 târguri de piatră, 30 lăcaşuri sau târguri cu urice aşăzate, 1101[170] sate, 48 opate şi pre urmă aşa e de bine aşăzată, cât să pare că ar fi un lăcaş[171]. Să împarte în 3 părţi: o parte îi zic Flandriia Flamisiia[172]; a 2 <-a> parte, Flandiia Gallica[173], a 3 <-a> parte, Imperiallia[174].

Flaminia are hotar mai bun, de săcară şi şi de altă pâine, de in şi de cânepă, iară de grâu iaste cam proastă, pentru locurile că sânt seci.

Are în sine trei târguri de frunte: Gvanto, Brughia, Ipria. Gvanto iaste scaunul[175] oamenilor cărora le zic corduni, pre carii îi pomeneaşte Chesariul. Stă deasupra a trei pâreaie: Shelda, Lisia, Liviia şi are încă preste aceastea în divuri alte ape adusă acolo. Pre unele locuri iaste hirea apelor singură, pe unele locuri cu merşteşug adusă sau că iaste acolo un hindichiu[176], care cade în ochian de 4 mile franţojăşti şi nu numai că iaste aşa de mare ci şi iscusite, are cursul său dinlăuntru mai mult de 7 mile itălieneşti, cu râul[177] denafară mai mult de 10. Aşijderea are mai multe de 26 ostrovaşă care fac pâraie şi hindichiuri, are 98 poduri mari, supt care vin cinurile[178], are 5 opaturi avute, 7 parohii iară foarte mari şi cu oameni, locuri sfinte şi dumnezeieşti, 52 feliuri de meşterşuguri.

Aceşti oameni din Gvanton arată în judeaţile sale iscusire şi căldură spre lucrurile sale. Aşijderea şi la oşti, îndrăzneaţă inimă şi la meşteşuguri mare minte.

Brughia stă pre şăs, împrăştiată 3 mile mari de la mare. N-are ape, ci are un hindichiu vechiu, în care loc, neîntrând în voia târgului, începură
59[v] acolo, nu de mulţi ani, / a săpa hendichiu mai mare împrejur. Apa iaste

[168] *La Tenera.*
[169] *La Schelda.*
[170] *1150.*
[171] *Che pare tutta una popolazione.*
[172] *Fiandra fiammigante.*
[173] *Gallicante.*
[174] *Imperiale.*
[175] *Metropoli.*
[176] Şanţ de întărire, metereze. La Botero *canale.*
[177] Scris: *reul.*
[178] *Barche.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

mai multă de patru mile itălienești. Întreace cu iscusitura caselor şi cu drumurile late pre alte târguri ale Flandriei. Are un meidan neguţătoresc[179] de unde au îndreptat 6 drumuri mari la 6 părţi mai alease ale târgului. Aşijderea are 6 beserice cu orânduială. În beserica Sfântului Vasilie ţin nepreţuite sfinte moştii a Preasfântului Sânge al Domnului nostru Is. Hr., care au fost strâns Iosif din Arimatheia şi l-au dus aicea Theodoric Elsaţiul, comisul Flandrii când s-au întors din sfânta oaste[180] în anul 1148.

Aşijderea iaste în srubur[181] o roată care are împrejurul său tot veadre de aramă, carea o întoarce un cal şi acea roată sloboade aşa de multă apă în ceahe[182] carea mearge supt pământ şi acea ceahe iaste de plumb, cât de acolo are apă de ajuns tot norodul.

Era acest târgu mai denainte cu mult mai aşăzat de cum e acum. Până încă Altvernia[183] nu-i era aşa de tare, că era ca un ţenchiu[184] a toate sculelor şi a preacupiilor care pre urmă s-au întors la acela loc. Are lăcuitori cinsteş şi cu minte şi mai treaji decât alţii.

Lăcuiaşte în târgul carele să chiamă Bruga[185] un ispravnec, Franco[186], care s-au postvolit comis oamenilor acelui ţinut, neîntrându-le în voie târgul[187]. Şi aşa chivernisirea târgului stă pre lângă târgul carele să chiamă[188]...

Iaste tare cu pusoarea lui. Are laudă pentru cetatea lui, că zic că are hotar cu plumbu pintru mulţimea izvoarălor şi a ţevilor cu apă. Aşijderea la Flandria Flamin<i> razimă Gravelinghia, unde stând cetatea în frunte, aşijderea şi scalele care să chiamă Eulcherhia, Neoporte, Ostinda, Exclusa, Flandria, Gallicana. Are în sine bune şi avute târguri: Lila, Dovai, Orţies, Turnai, care toate stau în margine. Avută în grâie, în dobitoc, în negoţ.

---

[179] *Piazza del mercato.*

[180] *Sacra espeditione.*

[181] *Nella casa detta dell'acqua.*

[182] *Condotto.*

[183] *Anversa.*

[184] Semn care marchează teritoriul/hotarul.

[185] *Brugia.*

[186] *Il Franco che è un magistrato.*

[187] Sensul este pierdut în manuscrisul românesc. La Botero, Franco este *concesso da i conti, a i contadini, mal sodisfatti della città.*

[188] Loc liber în manuscris. Botero: *Restando à lei solamente l'amministratione delle cose di dentro.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Lilla iaste făcută de comisul Balduin Bărboşul[189] în anul 1007 şi e zidită în anul 1016. Târgul frumos şi precupeţ şi să numără pentru negoţul şi meşteşugul al 3 <-lea> târg al Nedărlandului[190].

Dovai iaste capul oamenilor ce le zic catuacii şi Tornai altor oameni ce le zic nervi. Acest[191] iaste frumos foarte şi tare, având cetăţi iscusite[192]. Au priceput multe schimbări. Cu câtăva vreame au fost supt flaminghi, supt engleji, supt franţoji şi apoi iar supt a flaminghicilor ascul-
60r tare au sosit. / Pentru aceaia nu să închide în Flandriia, ce face răpublica singură osebită.

Flandriia Imperii[193] ales pentru aceaia să chiamă aşa, că au fost multă vreame supt ascultarea chesarilor şi să închide între apele Shelda[194] şi Tinera[195]. Târgu de frunte are care să chiamă Alostu, de unde-i zic comitatu de Alostu[196]. Razimă la aceastea şi altele câteva târguri, ce puţin iaste a scrie de dânsele.

Brabant[197]

Brabant să hotăraşte despre miazănoapte cu ochianul, despre răsărit cu Mosa şi despre amiazăzi cu episcopiia Leghionului[198] şi cu ţara Namurului[199]. Despre apus târgul de pre urmă iaste Nivella.

Are în sine acea ţară în carea Chesariul punea lăcuitori oamenii ce le zic aduatiţii[200] şi ambivarentii[201].

În lung iaste ca la 32[202] mile, în lat 20, împrejur 80. Văzduh are sănătos şi hotarăle mai mult stau pre şăs, meidan cuvios[203]. Câmpul acolo iaste

189 *Conte Balduino Barbato.*
190 *Paesi bassi.*
191 Adică *Tornai.*
192 *Con un castello importante.*
193 *Fiandra imperiale.*
194 *Schelda.*
195 *Tennera.*
196 *Contea di Alost.*
197 *Brabante.*
198 *Liegi.*
199 *Contea di Namur.*
200 *Aduatici.*
201 *Ambivariti.*
202 *22 leghe.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

din naştere nerodos, iară întocmesc cu nevoinţa şi cu meşteşugul[204]. Are în sine 29 târguri zidite de piatră[205], alease sânt cu urice şi 700 de sate. Târguri de frunte are 4: Lovanium[206], Brucsemeas[207], Antuerp[208] şi Balduh[209].

Lovanium stă în loc foarte bun, frumos, având văzduhul aşa de blând şi de cald, cât dă roadă acolo bună de vinuri. Împrejurul lui înlăuntru mai mare iaste de 4 mile itălieneşti, iară are în sine lunci, văi şi grădini late, cărora le adaoge podoaba şi cuviosiia, cu dealuri şi cu văi. Înfloreaşte şcoală mare, bine făcută în anul 1426 de Ioan al 4<-lea>, domnul de Brabanta[210], iară îmbogăţită cu venituri[211] şi cu atât cu scaune prin Filip al 2<-lea>, craiul de Hişpaniia.

Brucseles (care împrejur puţin mai mic iaste decât Arenaa[212]) stă o parte în şăs şi una în deal. Într-acea margine să potriveaşte desfătarea cu bişugul în toate. Mearge printr-însa apa carea să chiiamă Senne[213] şi o face avută în hendichiu mare[214] de 5 mile franţojăşti, prin care trecând vasele, Rupila[215] şi Shelda[216] merg până la marea. Acolo în beserica Sfântului a Gudulea[217], să veade în pustie 3 prescuri de aur sfinţite cu

---

[203] *Il paese diffuso in pianure, per lo più fruttifere.*
[204] *L'industria.*
[205] *26 terre murate.* Lipsesc cuvintele *18 privilegiate.*
[206] *Lovano.*
[207] *Bruselles.*
[208] *Anversa.*
[209] *Bolduch.*
[210] *Duca di Brabante.*
[211] *Salarii.*
[212] *Lovano.*
[213] *Sinne.*
[214] *Gran canale.*
[215] *Rupella.*
[216] *Schelda.*
[217] *Santa Gudula.*

Gudule (Gudula) (648–712), Sfântă fecioară, ocrotitoarea oraşului Bruxelles. Mama ei a fost Amalberga, nepoata împăratului Pepin. Gudule a locuit la Brabant, ducând o viaţă dedicată rugăciunilor, postului şi actelor de caritate. A murit la Hamme, fiind înmormântată în faţa porţilor bisericii. Moaştele ei au fot mutate la Moorsel, apoi la Bruxelles în 978 (la Biserica St. Gery), şi în final, în anul 1047, moaştele au fost deplasate la biserica San Michel – ce va fi ulterior numită Sfânta Gudule. Acolo au rămas până când calvinii le-au făcut pierdute. În artă, această sfântă este reprezentată ducând un felinar sau o lumânare. Legenda spune că lumina dusă de ea a fost stinsă de diavol şi reaprinsă de puterea divină. Vezi: D. H. Farmer, *Dicţionar al sfinţilor,* Univers Enciclopedic, 1999, p. 248.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Sfânta Taină, de mirat foarte, care minune s-au arătat în anul 1369 într-acesta chip[218]. /

60[v] Ionatan Jâdovul[219] au cumpărat cu gândul nedumnezeiesc o puşculiţă[220] cu hostiile sfinţite (adecă agnheţ sfinţit) de la popa Ioan la Sfânta Ecaterina, care după ce l-au ucis pre acel jădov nepriiatii[221] lui, au venit acea puşculiţă în mâinile lui Avram, fiiului său. Acesta dar cu alţi jidovi scoţând din puşculiţă în Vinerea Mare cumenecătura, au împuns într-însa cu cuţitul de câteva ori şi ieşind dintr-însa, o, minune mare, sânge. Muma lui Avram îndată s-au întors[222] şi au spus tot ce fu lui Petru preotul la beserica Sfântului Gudulea; aşadar Vaţlav, cneazul Brabantei şi Ioana, fămeaia lui, făcând întâiu întrebăciune deplin de acest lucru, porùncit-au pre cei vii spre arsuri, pre Avram şi pre ai lui îndemnători, şi cu dumnezăiască proţăsie[223] au pus Sfânta Cumenecătură aşa încrostată în frumoasă capliţă[224] pomenita besericii.

Acest târg are case şi multe curţi[225], între care iaste curtea crăiască[226], având o luncă foarte veaselă[227]. Are 52 meşterşuguri, între carele iaste mai aleasă pânza şi mai de toate iaste mai bogat a celora ce fac poloage[228].

Aversa sau Andorf iaste un târgu ca acela de care mai ar fi a tăcea decât a grăi de dânsul. Iaste aşa de mare târgul ca Leaghia[229]; despre partea cetăţâi şi apărăturii nu iaste protivnică în Evropa[230]. Are foarte frumoasă şi tari ziduri şi cu pământ năsipite, cu 10 bolvan de iscusite[231]. Şi cu o cetate mică[232], aleasă, stă deasupra[233] dealului den-a dreapta apei Sheldii pre

---

[218] Sens neclar. La Botero: *si veggono dentro di una custodia d'oro, tre ostie consecrate del grande miracolo del Sacramento avvenuto l'anno 1369....*

[219] *Gionata giudeo.*

[220] *Custodia d'oro.*

[221] Scris: *nepriaţii.*

[222] *Si converti.*

[223] *Processione.*

[224] *Capella.*

[225] *Palagi.*

[226] *Il Regio.*

[227] *Un parco amenissimo.*

[228] *Tapezzieri.*

[229] *Liege.*

[230] *Liege, ma di fortezza non cede a città nissuna d'Europa.*

[231] *Baluardi reali.*

[232] *Castello importantissimo.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

care merg vasele până la marea (unde iaste de 16 mile franţojăşti). Are de tot feliul de negoaţă şi foarte lesne să încarcă[234]. Are în sine câteva case[235] alease, iar mai de frunte sânt beserica Preacuratei Mariei, Borsa, curtea boierilor şi a doua a ostarlinilor[236]. Înaintea amestecăturii[237] nederlanilor fost-au acest târgu aşa cu precupii şi aşa de cuvios, cât de aici mai mult mearge negoaţă[238] decât în Veneţiia în 2 ani. Acum deaca s-au adaos precupiile mării şi aşa având nepriiateni mai în toate, au sosit la lipsa cea de pre urmă.

Bolduc (carii au agonisit acest nume dupre pădurile care au fost acolo) stă deasupra apei care să chiamă Deiasă[239], 2 mile franţojeşti[240] de la
61[r] apa Mosa. Târgu mare, foarte frumos, / tare şi avut, plin de oameni războinici şi îndrăzneţi şi încă şi mintoosi şi neguţători. Acolo fac foarfeci[241] şi bolduri foarte multe şi bune. Aşijderea şi pânză. Cum în târgu, aşa şi în ţinutul lui, care mai mult poate să să preţuiască de 200. 000 şcute[242].

Târgul Milnes[243], măcar că să chivemiseaşte[244] deosebi, iar cu pusoarea să numără a fi târgul Brabantii; stă deasupra apei Delia[245], carea apă iaste mare şi adaoge din apele mării[246]. Care ape ale mării să pun deasupra acestui târgu şi vin mai departe de o milă de mare şi cu multe cozi ale sale face feliuri de ostrovaşă şi o înfrumseţează foarte şi adaoge folos târgurilor.

Ţin aicea pururea armată mare, sâneaţe şi prahuri[247] şi toate de treabă de apărat[248]. Pentru tâmplările oştii, în anul 1546, când au fost o săgeată de foc la o başte[249], unde era 2[250] buţi de prah, aşa au făcut

---

[233] Adăugat marginal stânga, în manuscris.
[234] Liseşte mult din text în manuscrisul românesc.
[235] *Fabriche.*
[236] *Ostarlini.*
[237] *Revolutioni.*
[238] *Si scaricano con grandissima agevolezza sul molo.* Lipseşte din manuscrisul românesc.
[239] *Deese.*
[240] *Leghe.*
[241] *Coltelli.*
[242] *Scudi.*
[243] *Malines.*
[244] *Si governa.*
[245] *Dele.*
[246] *Grosso per se, per il flusso marino che arriva fin la....*
[247] Plumb de încărcat puşca. *Polvere.*
[248] *Guerra.*
[249] Bastion, tranşee, temniţă.
[250] *2.000 barella di polvere.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

răsipă[251], cât gândiia că acum au sosit sfârşitul lumii. Între alte răsipe acel foc au rumpt săpătura târgului[252] (măcar că era adâncă şi lată, mai departe de 600 paşi în lung).

Să numără în Malnes[253] 17 meşteri[254], din carii cei mai bătrâni au loc la sfatul de obşte fără la altele mici.

După târgu să veade o mănăstire vestită unde lăcuesc mai mult de 150[255] călugăriţe şi mai ales feate de boiar[256], care această pravilă ţin[257], cât să pot mărita după plăcerea sa.

Mastră[258] să împarte în 2 cu apa Mosa, având pod ales[259] preste dânsa. Are doi stăpâni: unul cneazul[260] de Brabantiia şi al doilea episcopul de Leghion[261], fără despărţitura hotarălor. Mergu numai la judeţul mumei sale[262] şi oaspeţii carii nemeresc sânt datori îndată în ziua cea dintâiu ce vin acolo să să mărturisească supt a cui stăpânie vor să trăiască. Şi aceasta e lucru adevărat, că acolo numai cneazul porunceaşte a bate <monedă>. Şi când vine întâiu[263] sloboade volnicie de strigare, carii, atingându-să numai de coada calului lui sau de vreo aţă spânzurând pre lângă dânsul, întră cu dânsul în târgu.

Dintre alte târguri mai alease iaste acolo Nerella[264], vestit pentru cinstea călugăriţilor, a cărora[265] stariţa[266] îi zic doamna din Nivella[267]. Razimă la Brabante unele ţări ce să află preste apa Mosa, cum e cneaziia
61[v] de Limburc, avută / în hier şi plumbu şi în piatră ce-i zic cadmia[268].

---

[251] *Sterminio.*
[252] *Secco il fosso della città.*
[253] *Melines.*
[254] *Mestieri.* Scris: *meşterii.*
[255] *15.000.*
[256] *Donzelle.*
[257] Nu există în textul lui Botero.
[258] *Mastrich.*
[259] *Lente.*
[260] *Duca.*
[261] *Liege.*
[262] *Il foro della madre.*
[263] Lipsă din textul lui Botero: *libera di bande e di banditi.*
[264] *Nivella.*
[265] Scris: *a acărora.*
[266] *Badessa.*
[267] *Madama di Nivella.*
[268] *Pietra cadmia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Aşijderea iaste acolo Valhemborgo[269], Dalem, Rodea şi Carpen. Aceaste târguri au toate orânduialele sale[270].

Holandia[271]

După ce am scris acum Brabantia, ne trebuie a ne întoarce înapoi şi lăsând din stângă ostroavele Zilandiii[272], întrăm în Holandiia. Această ţară[273] are în sine o bucată nu mică a Bataviei[274] cei vechi şi aceasta umbrează toată acea margine, care să lăţeaşte între 2 cornuri ale crăiei[275], între ochian.

Holandia să înţeleage pământul găuros sau piftiia[276], că tremură pre multe locuri supt cai şi supt cară şi nu departe de Arlem, s-au fost tâmplat (care aceştii adeverinţe mărturiseaşte) că o vacă căzând într-o gaură, s-au aflat a treia zi moartă pre mare. Şi fără aceasta o parte a Holandriei[277] să chiiamă Văsărlandu[278], adecă margine apoasă[279]. Aceasta e tăiată din multe părţi de mare şi pentru aceaia să împarte cu multe iazere[280] şi tini[281], aşijderea are şi multe abătături[282], care cu meşteşug[283] să aduc din apele pomenite şi din mare şi măcar că să veade aiavea lucru, că pre vremile de demult au avut destule păduri şi pomeţi[284], iară acum foarte iaste săracă în leamne[285] şi cer pre aiurea poame[286], pentru asuprită umezeală acolo.

---

[269] *Valchemborgo.*
[270] *Signoria e giuriditttione.*
[271] *Olanda.*
[272] *Zelanda.*
[273] *Provincia.*
[274] *Battavia.*
[275] *Reno.*
[276] *Vacuo, perche si vede manifestamente tremare il terreno in molti luoghi sotto i carri e i cavalli.*
[277] Scris: *Hondriei.*
[278] *Vuaterlande.*
[279] *Paese d'acqua.*
[280] *Paludi.*
[281] *Stagni.*
[282] *Canali.*
[283] *Artificialmente.*
[284] *Selve.*
[285] *Alberi.*
[286] *Mendica di frutti.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Spun că înainte vreame[287] această ţară au fost vărsată[288] cu ochianul, de la carii pre încet s-au abătut şi s-au despărţit.

Avearea ei stă în păşuni, că acolo au nenumărat număr de cai şi de boi, vaci şi toate mari. Vacile aşa dau lapte de mult, cât zic că singură brânza şi untul face venit mai mult de un milion de aur[289], că trimitea de aceastea multe la alte ţări (fără cât să petrecea într-această ţară), cum e la Nemţie, la Angliia, la Hişpaniia, la leaşi şi aiurea împrejur[290]. Aşijderea are prelej de negoţ şi mai mult din vânătoarea peaştelui (din carea am zis puţin aiurea), aşijderea şi din umbletele pe ape, care acum sânt hadetiurile holandielor[291] şi zic că Holandiia singură poate trimite mai mult de 800
62r vasă mari, preţuindu-să de la 3 până la 5 şi din ceale / mai mici mai mult de 600[292], în care câte o sută, câte 200[293] să pot încărca.

Aşa mergând Holandiia, neavând nici vin[294], nici lână[295], nici leamne, sămături[296] puţine, are mare bişug de vin, de pânză, vasă de apă şi grâu. Iaste împrejur de 60 mile franţojăşti[297], în care să închid în 30 de târguri zidite de piatră şi nu fiecum şi de alte zidite şi sate <mai> mult de 400.

Dintre târgurile mai alease şi de frunte pun aceastea: întâiu Dordreht[298], care stă pre ostrov în mijloc, Maeruv[299], târg mare şi cu om, Haerlem, aşijderea târg mare foarte şi cu om. Aice au fost adus în anul 1403 o nevastă de mare, goală şi mută[300], pre carea o au fost luat dintr-un iazer[301] aproape, în care o au fost aruncat apele ochianului. Şi nu de mult, pre vreamia când s-au prins pre marea Frisăii, un om de mare cu barbă[302], cu păr şi nalt ca şi noi şi s-au fost dăprins a mânca pâine şi altele.

---

[287] Lipsă din textul lui Botero: *otto cento anni.*
[288] *Soprafatta.*
[289] Lipsă din textul lui Botero: *al anno.*
[290] *La leaşi şi aiurea împrejur* este introdus în manuscrisul românesc.
[291] *Arti proprie degli olandesi.*
[292] În manuscris, *60.*
[293] Lipsă *tonnellate.*
[294] *Viti.*
[295] *Lini.*
[296] Semănături.
[297] *Leghe.*
[298] *Dordrecht.*
[299] *Merue.*
[300] *Donna marina nuda e muta.*
[301] *Lago.*
[302] *Un huomo marino con barba.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Aşijderea, în anul 1531, nu departe de târgul Elepoh al Noverghiii, s-au prins o minune din mare, care minune semăna cu un vlădică îmbrăcat[303] şi tot pre aceaste vremi s-au prins şi altă minune[304] pre marea Ghenuei[305], a căruia chip mulţi au văzut pre urmă.

Delftu iaste iscusit târg şi stă în loc frumos. Ţinul[306] lui iaste plin de stârci[307] şi pre case îşi fac cuiburile sale. În anul 1537[308], când s-au fost aprins târgul, să vedea cum acei stârci mult nevoia ca să poată ajutori puii săi, îş rădica puii din foc, îi acoperiia şi-i apăra cu arepile, iară alţii rămânea cu puii săi în foc de ardea.

Leidean[309] iaste târgu de frunte pre un şăs vearde şi veasel. Are împrejurul său 50 ostrovaşe, din care 15 au păduri, iară la altele merg cu vase şi sânt acolo 145 poduri, dintru care 104 sânt de piatră. Văzduhul acolo iaste mai cuvios şi mai desfătat decât aiureale în Holandriia.

Dintru acest târg, din Dealft, au fost David Gheorghiie, care fiind zugrav[310], puruncise să-l ţie cum ar fi el Mesiia[311] şi Dumnezeu celora ce mergea după dânsul. Au crăpat de dureare şi de nebunie în Brasiliia[312], în anul 1556. Din Leidean au fost acela Ioan croitoriul[313], botezat de curând[314], care să făcea craiu Munstiriii[315], târgul Vestufaliii.

Amsterdam stă deasupra unui boaz (sau coadă[316]) a mării ce să
62[v] chiamă Tie, de unde feliuri de hindichiuri[317], / de ape, abătături prin oale dau în târg, între care mai frumos iaste cel din mijloc hindechiu.

Făcut iaste Amsterdamul tot pre pari mari de lemnu, ca şi Veneţiia, bătuţi tare cu berbeci şi cu alte tării până la fundul acelor ape. Adaogă-să

---

[303] *Yescovo in abito.*
[304] *Mostro marino.*
[305] *Genova.*
[306] *Contado.*
[307] *Cigogne.*
[308] *1536.*
[309] *Leiden.*
[310] *Pittore.*
[311] *Si fece adorare per Messi.*
[312] *Basilea.*
[313] *Giovanni sarto.*
[314] *Annabattista.*
[315] *Munistero.*
[316] *Seno di mare.*
[317] Canale, şanţuri. La Botero: *canali.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

acolo mai în toate zilele vasele din toate părţile şi ales din ţara ostarlinilor[318], aşa cât nemeriia o dată pre lângă zidurile lui mai mult de 500 de vase mari şi pre hendichiul cel mare de apă.

Iaste foarte tare şi în ziduri şi cu locuri, ca să poată lesne slobozi pre apă. Au arătat mare credinţă cătră stăpânul său, pre vreamea cea de apoi de turburare, că acesta Amsterdam era târgul cel de pre urmă al Holandiii, carele fiind în multă vreame încungiurat, pierzându-şi nădeajdea de ajutorie, au căzut în mâinile Gvilemiii din Nasav[319].

Dintre târgurile ceale mai de jos nu trebuia a treace Gorricon, din a căruia clopodniţă să văd 22 târguri de piatră[320]. Aşijderea, să nu lăsăm nici Rotiodam[321], târgu tare şi frumos şi cu oameni. Şi dintre sate nu trebuie a lăsa Haie[322], care iaste unul de ceale mai mari în Evropa, că are mai bine de 2000 de casă, pentru carea pricină lăcuitorii satului acestuia n-au vrut să-l îngrădească cu zid, iară curtea iscusită în chipul unii cetăţui unde lăcuiaşte Sfatul ţării. Acolo aproape iaste mormântul comiteasii Margaritiei[323], într-o mânăstire a călugăriţelor a lui S<fea>tii Bernatea[324], care în anul 1276 au născut 364 copii, carii toţi au fost botezaţi supt numele lui Ioan şi a Elzbeatiii, precum să veade din păritariul[325] ei, tăiat şi pus pe mormântul lor. Şi această minune[326] de unde s-au adaos: când au venit mai nainte la această jupâneasă o fămeaie săracă cu doi copilaşi, pre carii o dat<ă> i-au fost făcut geameni[327], cerşând de la dânsa milostenie, ia<r> în loc de ajutorinţă să-i dea milostenie, o au supărat zicând că nu s-ar fi putut o dată a naşte amândoi copiii de n-ar fi avut doi taţi, pentru carea mâhnindu-să, poate fi, acea săracă au rugat pre Dumnezeu ca pentru

---

[318] *Provincie ostarline.*

Ostendee (*Oostende* oland.) = port la Marea Nordului, în Flandra occidentală.

[319] *Guglielmo di Nassau.* Anul conflictului amintit este 1576.

Guillaume I de Nassau (1533–1584) a guvernat Olanda între anii: 1559–1567, 1572–1584. În 1572 organizează o răscoală împotriva Spaniei, fiind recunoscut drept conducător al celor 17 provincii unite olandeze. Vezi: *Le Petit Larousse,* Larousse, Paris, 1993, p. 1381.

[320] *Terre murate.*

[321] *Roterdam.*

[322] *Haia.*

[323] *Contessa Margarita.*

[324] *San Bernardo.*

[325] *Epitaffio.*

[326] *Prodigio.*

[327] *Nati ad un parto.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

mărturiia înţelepciunii ei, să trimeaţă aceii doamne, carea acum umbla grea, să facă atâţia copii câte zile într-un an.

Martin Cromer[328], în cronica sa, scrie că în anul 1269, altă fămeaie Margareta, fămeaia unui şleahtici, anume Verboslav[329], au născut 27[330] fii
63r în Cracău[331], obârşind a adaoge / aceastia, că nu departe de Ravih[332], în anul 1520 şi apoi în anul 1522 şi în anul 1562, când au fost depărtat mult marea, s-au arătat foarte mândră[333], având împrejur ei scală meşteşugită bine în patru coruri de 960 paşi. Lăcuitorii de acolo au strâns multe pietri, cărămizi întregi şi neclătite[334] şi vase de câteva feliuri[335]. Socoteaşte-să că aceasta au fost făcută de Gaius Caligula, care pre urmă s-au înecat în apele ochianului şi ale Rianului[336], pre lângă gura căruia (de la aceaia coadă care mearge pre Utreh) sta.

Oamenii de Holandiia, întrec cu mărirea la stat şi muierile cu frumseaţea pre toate alte neamuri în Evropa şi cu obiceaiurile cu politie şi cu averile şi cu orânduialele, ţin vitejiia şi îndrăznirea cea de demult şi ca neamul cela care are pământ cu bişug şi tare şi care să zăboveaşte cu marea pururea, nu bagă în seamă de nimic nici de o puteare.

Utriah[337]

Utreah iaste capul unii ţări nu mare, iară iscusită. Stând între Holandiia şi între Gheldriia era întâiu supt puteare deplin episcopii, ce când au fost episcopul Henrăc din Bavariia[338] la oaste cu cneazul Carol al Gheldriei şi au avut price cu oamenii de acolo, carii l-au fost gonit din târgu, au aşăzat să lase judeţul său de la Utreah. Aşijderea şi ţara Cviressăllui[339], Carol al <5-lea>[340] chesar, precum s-au făcut în anul

[328] Vezi: P. P. Panaitescu, *Influenţa.*
[329] *Virboslao.*
[330] *36.*
[331] *Cracovia.*
[332] *Cauuich.*
[333] *Fortezza.*
[334] *Sani.*
[335] *Vasi di metallo e varie medaglie.*
[336] *Reno.*
[337] *Utrech.*
[338] *Arrigo di Baviera.*
[339] *Signoria di Overissel.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

1527. Iaste acest târgu mare şi veasel are frumoasă şi iscusite lăcaşuri cu sclipuri[341] minunate pre dedesupt, are 5 beserici cu şcoale şi un zlor[342] mare a cavalearilor de Malta şi altul de crijaci[343] nemţeşti[344]. Are câteva iguminii[345] în târgu şi după târgu. Supt ascultarea acestui târg sânt Amersforte deasupra apei Ehem; Uvih[346] şi Şereanin[347] deasupra apei Leh; Monforte deasupra apei Isel. /

63v

Gheldriia

În Gheldriia mai nainte vreame trăiia pre o parte batavii, pe o parte mianapii[348]. N-are chip obiciuit, stă între apele Frăsiia şi Mosa şi între cneaziia carea să chiamă Ghivliers[349] şi între Rean şi Cliias. Iaste această parte de loc neatedă şi are loc spre fiece lucru harnec, fac destul grâu, plodnic[350] iaste şi împodobit cu dobitoace, aduc acolo boi din Daniia de-i îngraşă. Şi anul 1560, la târgu Andorfo[351], de acolo au fost adus un bou care au tras la cumpănă 3300 fonturi. Are în sine 22 târguri de piatră[352] şi unil<e> aşăzate cu urice[353] şi mai mult de 300 sate cu târguri[354].

Târguri de frunte acolo sânt: Nimega, Ruermonda, Zutfian[355] şi Arnen[356]. Nivega[357] stă deasupra Valhalui[358] şi acesta iaste tare şi plin de

[340] *Quinto* la Botero.
[341] Bolţi. La Botero: *cantine.*
[342] *Convento.*
[343] Cruciaţi.
[344] *Teutonici.*
[345] *Abbadie.*
[346] *Vuich.*
[347] *Renen.*
[348] *Menapii.*
[349] *Ducato di Giuliers, Cleves e il Reno.*
[350] Fecund.
[351] *Anversa.*
[352] *Terre murate.*
[353] *Privilegiate.*
[354] *Villaggi con campanili.*
[355] *Zutfen.*
[356] *Arnen.*
[357] *Nimega.*
[358] *Vahal.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

oameni şi de aveare, să chiverniseaşte ca un târgu împărătesc şi face bani după plăcearea sa ca un târg volnec; are o cetate micşoară făcută pre o stâncă[359], care zic să o fie făcut Iuliuş Chesar şi adevăr, feliuri de gropniţe[360] şi de pietri iscusite şi încă scrisori pre mormânturi[361] ale căpitanilor şi ale oamenilor mari, de care să află acolo totdeauna de ajuns, arată cum acest târg iaste vechiu.

Ruermonda stă acolo unde cade apa Ruia în Mosa, într-o ţară foarte cu bişug în toate. Are nu departe de sine un sat frumos, anume Hesel[362], de unde are nume o ţărişoară mică, care iaste supt. Acest târg Arnen[363], care Taţius[364] îi zice Arenacum, stă de-a dreapta a Renului.

Viin-apoi ţara carea să chiamă Veluvea, având frumoasă lunci, aşijderea şi păşuni sau ceai<r>uri[365] de dobitoace.

Zutfen stă despre ţările den-a dreapta apei Issel şi acol' prin mijloc mearge Berhel. Lăcuitorii Gheldriii sânt viteaji şi îndrăzneţi, cum pedestri, aşa şi călări, cum au arătat pre vreamea cneaziii Carol[366].

Oberesghel[367]

Această ţară, care-i zic latinii Transăssălana[368], că stă preste apa carea să chiamă Issel, între Zătfen[369] şi între Frăsiia şi Vestaliia şi între
64[r] coada mării ce să / chiamă Zvidearizeţ[370], să împarte în trei stăpânii, în Isălante[371], Drept[372] şi Tuent, care sânt pline de pâraie şi de şăsuri pline şi făcătoare de grâu bun şi de altele. Are în sine 8 târguri de piatră, 10 aşăzate cu urice[373] şi mai mult de o sută de sate.

---

[359] *Sopra un'erta.*
[360] *Sepolture e medaglie.*
[361] *Epitaffi.*
[362] *Chessel.*
[363] *Arnem.*
[364] *Tacito.*
[365] Ocol unde se ţin viţeii, livadă, islaz, şes.
[366] *Duca Carol.*
[367] *Overissel.*
[368] *Transessilana.*
[369] *Zutpben.*
[370] *Zuiderzee.*
[371] *Isselant.*
[372] *Drent.*
[373] *Privilegiate.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Târguri mai alease sânt Deventer şi Campen. Deventer stă den-a dreapta apei Isel. Iaste târgu lat şi bine aşăzat şi ales iaste şi bine zidit. Iară Campen den-a stânga Iselii. Aşijderea târgu mare, frumos şi iscusit şi aşa ca şi Deverten sânt şi târgurile anume Campania şi A<n>zea, care de oi mărturisi deşchis ce-ar fi nu oi greşi. Anza dar să chiamă compania sau tovăroşie, cu multe târguri şi lăcaşuri împreunate într-un loc. Pentru ca să între în voia sa de obşte şi pentru precupiile să le fie făr' de grijă, aşa cu fealiuri de aşăzământuri de la craii de Angliia, de Franţiia şi de craii Daniei şi domnul de Flandiia şi de cneazul de Moscu şi sânt acum [...][374] ani de când s-au izvodit această Anza. Locuri are 4 unde să descarcă negoţul, unul în Burghes, care apoi s-au fost mutat la Andorfu, unde are o curte sau o casă foarte mare, al doilea în Holandriia, al treilea în Novogorod, târgu rusesc, al 4 <-lea> în Berga, târg norveghiit. Iaste într-această cumpanie târgul care să chiamă din Anza şi capul iaste Hurbec[375], unde să strâng depotaţiei, adecă strân<gă>torii de bani, pre vreamea trebii oştii.

<Frisia Occidentale>[376]

Vine acum Frăsa, care, singură între ţările aceastea toate, ţine numele cel vechi. Să împarte în cea despre apus şi în cea despre răsărit, carele să hotăraşte cu apa Eas[377]. Pământ are neated şi tinos. Averile ei stă în lunci, că să află acolo dobitoc mult foarte şi în ţara căria îi zic Vahenia. Grâu prea puţin să află acolo, fiind pământul jos şi ales spre mare, că din ceputul tomnii[378] până să varsă cu apele, aşa cât să face ca o coadă de mare[379]. Pentru ce acolo târgurile şi satele pre tot locul sânt aşa sus făcute, casele arătoase, împrejurate cu iazuri şi cu şanţuri minunate, iară din păşu-
64[v] nile şi din porumbre a pământului; au ajutoriu / de grâu, de vin şi de leamne dintr-alte ţări, trebuie (să s<ă> înţeleagă ce ar fi aceastea de care acum de câteva ori zisă). Iaste acesta un chip de pământ care să face pre-alocurilea tinoasă şi grasă, uscată şi grijită aşa de s<o>are, cât iaste

[374] Loc gol în manuscris.
[375] *Lubecco.*
[376] Titlul lui Botero lipseşte în manuscris.
[377] *Ens.*
[378] Lipsă un fragment de text: *fino alla primavera.*
[379] *... Resta soprafatto dall'acqua, si che pare un seno di mare.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

bun de aprins şi de ţinut focul. Şi sânt acolo feliuri de aceaste prorumbre[380], după grăsimea şi grija pământului, sânt unile vitioani, cum sânt acealea carele iau <din> Diast şi la ţinutul Andorfiei altele oarice mai bune, cum sânt ceale în Campania[381]. Mai bune să culeg în Gheldriia şi în Frăsia şi le culeg de adânc ca de 12 şi de 25 şi de 30 paşi şi fac din pământ ales meşteşug, ca cum ar fi cărămida, care după ce să strâng, să pun cătăva vreame la vânt şi la soare, pentru s-usuce şi pentru să fie de trebile lor. Deaca vin la măsura sa, îndată să aprind (adecă a să aprinde pot) şi fără răotate ard singuri din sine până la sfârşit, fac aleasă căldură şi cărbuni dintr-însele, mai buni şi mai trainici decât cei de lemn.

În anul 1563[382] în ţara Utriah[383], când s-au aprins fiind la un loc acei porumbrei, s-au lăţit acel foc cu pară şi cu fum şi aşa s-au aprins de straşnic, cât s-au părut că s-au aprins iadul şi fălcile[384]. Şi stâns de mulţi oameni cu greu, strângându-să şi făcusă acolo câteva iazuri şi prilazuri de apă.

Aşijderea în Frăsia arde balega de bou uscată, că acolo boi<i> sânt prea mari şi mai buni decât în toată Evropa. Şi sânt foarte mulţi şi cai. Împarte-să aceasta Frăsia în trei ţări (sau stăpânii): Osterghiia, Vestergosa şi 7 păduri. Târguri de piatră cu urice aşăzate numără-să acolo 13; şi sate 490.

Levarden iaste capul ţărilor 3 pomenite, pentru ce într-însul lăcuieşte Sfatul şi logofeţiia. Iaste târgu mare şi bun.

Alte târguri sând: Duţeum şi Franhener. De Frisia razimă Groningoa cu stăpânia sa, târgu foarte împodobit şi cu orânduiale, care singur să chiverniseaşte supt cinstea craiului, deosebi în chipul răpublicii. Spre apusul acestui târg să văd 7 păduri, nu departe una de alta, având câteva târguşoare şi sate care sânt avute în păşuni şi în dobitoace. Oamenii
65[r] într-această Frăsia sânt prea râvnitori de volnicie, urâtori foarte / de curvie; fost-au mai nainte foarte viteaji, iară pre vremile aceastea s-au apucat tare de umblat cu vasele pre mare şi de neguţătorie şi nu e între dânşii nici boiariu, nici neamieş, care ar avea puteare unul preste altul.

---

[380] *Turbe.*

[381] Frază neclară. La Botero: *Turbe (accioche s'intenda quello di che s'è parlato più volte) è una specie di terra, che si genera in luoghi paludosi e grassi. Cotta e temperata talmente dal sole, che ella è attissima a ricevere e mantenere il fuoco; e ve ne sono di più sorti, secondo la grassezza e qualità del paese, alcune magre, come quelle che si trovano a Dieft e nel territorio d'Anversa; alcune alquanto migliori, come quelle della Campigna.*

[382] *1567.*

[383] *Utrech.*

[384] *Turbe.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Frăsia despre Răsărit[385]

Punem aicea această ţară, căci să aseamănă cu cea dintâiu. Trăiia acolo oamenii cărora le zicea rauchii cei mai mici[386] pre carii îi punea Plinius între apa carea să chiamă Amasão[387] şi Visurghi, iară pre cei mai mari rauchii punea între Vesurghi şi Albis. Are cai de ajuns, dobitoc mult. Aşijderea hiară multe, are grâu, legumi şi de ajuns sare. Are 2 târguri alease, carii stau deasupra apei Amasio, Eandem şi Ansălinga[388] căruia îi zic alţii Aurih. Enden stă la gura aceştii ape, are scală mare şi aşa de grijită, cât corăbiile slobode, nămâindu-le nimic, întră în uliţele târgului[389]. Crescut-au acest târg mare după stricăciunea nederlandilor, că precupiile, care să făcea întâiu în Andorfu, s-au mutat la acest târgu mai mare parte de precupii, pentru că din zi în zi să lăţeaşte cu adaosul caselor şi al oamenilor. Acesta e lucru adevărat, că neguţătorii de Anglia, carii avea acest târg capul precupiilor, s-au mutat apoi la Anburcgu. Acolo hierbu sarea cu mare agoni<si>tă târgoveţilor. În târgul Alplinda trăiesc neameşii pentru vânaturile, că acolo sânt multe readiuri[390].

Ţara aceasta aşa e de plină de odăi cât mai să lipeaşte una de alta şi sânt unile aşa de iscusite, cât să potrivesc cu iscusitura altor târguri. Aşijderea oamenii de acolo mare curăţeniia sa arată în haine şi în alte porturi ale sale şi frumoasă obiceaiuri. Craiul de Hişpaniia are într-această ţară târgul carele se chiamă Linghen, nu mare, iară are cetate bună, iscusită şi cu orânduială şi cu ţinut.

Ghermaneaia sau Ţara Nemţească[391]

Ghermania să chiamă toate aceale ţări în care stăpâneaşte craiul nemţesc[392], care să trage din Moasa până la Visla[393] şi de la Alpes până la ochian. Ţara aceasta iaste prè mare. Feciorii lui Gomer celui mai mare fe-

[385] În manuscris nu apare ca titlu.
[386] *Cauchi minori.*
[387] *Amasio.*
[388] *Anselinga.*
[389] *Le navi entrano a vele piene nelle contrade della terra.*
[390] Pădure mică, păşune. La Botero: *boschi vicini.*
[391] *Sau Ţara Nemţească* nu există la Botero, titlul fiind *Germania.*
[392] *Che usa lingua alemanna.*
[393] *Vistula.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

65[v] cior al lui Iafet / au fost trei: Ashanam şi Rifath şi Thorgama. Şi de la Ashanam au purces toate neamurile nemţeşti, care întâiu îl chiema Ashanam, iară apoi adăogând Alticul. Nemţesc la acest neam, le-au zis deishanii, apoi dvishanii, tviscanii şi tethtoni. Cu vremile şi cu schimbarea graiului le-au început d-icii italii şi astăzi le zic tudeştchii şi singuri pre sine cu adevărat graiu să numesc[394] [...] în chipul a patru margini[395].

Lungă iaste şi lată ca cum ar fi din toate părţile ca la 130 mile leşăşti[396], plină e de cneazii şi de domnii tari, de târguri mari şi de hrană de ajuns multă, că pomenitele margini închid în sine mai mare parte a Nederlandului. Ci noi o am scris deosebi pentru iscusirea lor şi pentru orânduiale cu care să desparte de la altele.

Această ţară, care pre vreamea lui Taţituş[397] (au fost cum el scrie) îndesată cu tini şi cu păduri, astăzi iaste ales aşăzată şi lucrată, carea iaste a să scrie, că s-au mutat într-această parte împărăţiia. Are în sine mai mult de 80 târguri mari, alease şi altele făr' de număr, în care sânt pline de meşteri. Târguri pre lângă apă, pre mai multe locuri sânt făcute de piatră şi altele de lemn. Iar toate pentru frumseţile caselor sânt foarte de plăcut. Ratuşurile şi alte case de obşte, curţile boiereşti şi ales besericile sânt acolo mari, drumurile dreapte, lungi, brăcuite şi mai minunate decât în Italiia. Strabo scrie că râmlenii au întrecut pre greci cu grija bună a târgurilor şi aceastea pentru podoabele[398]. Iară acum neamţii departe întrec pre râmleni. Târgurile lor mai multe să află în volnicie şi au dobândit volnicia aşa despre o parte cu slujba carea făcea împărăţiei, pre o parte cu banii, pre o parte cu putearea şi cu sila, cum acum pre urmă s-au aşăzat Branşvic, târgu iscusit care s-au dezbătut de supt putearea cneazilor. Să sfătuiesc de obşte, măcar că să află despărţituri într-însile, cu sfaturi şi cu orânduiale între sine.

Sacsoniia, Daniia au judeaţile sale alease[399]. Alte ţări unde n-au judeaţile târgurilor alease să judecă de obşte la pedeapse reale şi groaznice
66[r] cu morţi neauzite. Din ce să cunoaşte grozniciile / acelor noroade, sânt plecaţi spre săturare şi spre beţie preste măsură. De aicea iaste a să grăi la

---

[394] Loc gol în manuscris.

[395] Fragmentul *Feciorii lui Gomer*...până *în chipul a patru margini* nu este la Botero (vezi: p. 138).

[396] *650.000. Leşeşti* nu există la Botero.

[397] *Tacito.*

[398] *Per cagione delle cloache.*

[399] *Leggi proprie.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

înţelepciune şi la socoteale, că nu e alt lucru într-acest veac care ar tâmpăvi mintea[400] şi mai mult şi firea dobitocească[401] să o facă decât mâncarea multă şi băutura. Cu aceastea au sosit la atâtea blestemăţii şi lesne la aşa de nimic [...][402], care toate ajutoresc trupului deşărtărilor. Sânt grabnici spre volnicie. Vacul lor ales 50 de ani şi pre unele locuri, unde nu sânt aşa desfrânaţi, cum e la ţara Şvapiii, socotesc până la 80–90 de ani. Săturarea aceaia îi fac de sânt aşa priimitori de boale, friguroasă de pântece şi înlăuntru de friguri, totdeauna de podrace şi de hiragra[403]. Sânt aleşi meşteri, că ei au aflat tiparele, sineaţile şi ceasornicile cu roate.

La război în câmp sânt tari neclătiţi, că să ţin tare de tocmeala lor, tocmindu-să în şireag. Iară la goană şi la tâmpinare cu nepriiatinul slabi, sau puţin arată pentru leanea şi pentru greimea lor, că trupurile lor sânt în odihnă, din care odihne creaşte trândăvirea şi slăbiciunea. Aşijderea puţin poate apăra târgurile lor şi la metereazuri, iară la alte nevăli neînfrânaţi sânt, că a apăra trebuiaşte minte iute şi trup iuşor. Din ce să veade, călărimea lor puţin lucrează şi mult poate cu pedestrimea şi mai mult cu arme, cum sânt suliţile lungi şi ascuţite şi şpaledă[404], cum şi cu focul. Văzutu-s-au acest lucru că pedestrimea nemţească de folos era la vremile de treabă şi ales având căpitan hişpan. Când are căpitan hişpan sau ital, ascultătoare. Iară aşa călărimea lor pururea slujiia numai pentru leafa şi agonisita, nu de ajutoriu folos şi pricina acestui lucru iaste pentru greimea cailor şi oameni de oaste ales de la ţară, că neamieşii, care datori a scoate oameni de oaste, încălărează slugile sale şi-şi opresc lor leafa.

Călărimea dar nemţească, aceaia e bună carea iase din ţara Clives şi din Franconiia.

Ţara Nemţească ales iaste grijită cu ape, cu iazere, cu heleşteaie. Apele de frunte sânt acolo: întâiu Dunărea, căriia să dă loc pentru mărirea dintr-alte ape, fiind mai de frunte în Evropa. A d<ou>a apă pun Rianul,
66[v] Albis, Odera, Mosa, Mosella, Necaro, / Men, Eno, Molta, Visurgro şi altele şi toate sânt împodobite cu multe mari târguri şi averi neguţătoreşti. Altele toate cad în Rian, în Visurgo, în Albis, în Odera, în Dunăre şi merg toate pomenitele pâraie, fără Dunărea, în ochianul nemţescu. Dunărea,

[400] *Che più occuschi l'intelletto.*
[401] *Più imbestii l'animo.*
[402] Spaţiu gol în manuscris.
[403] *Di febre quotidiane e a gotte.*
[404] *Spadone.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

după lung cureul său, în care luând în sine ca 60 cu scale, cade cu 7 ază în Marea Albă, carea are multe iazere. Anume sânt aceaste iazere: Eviţi, Lemanus[405] Lacus, iazerul Neoborului[406] la Luţirna[407], la Zuriht[408] şi iazerul Costandiii[409]. Unde nu sânt iazere, să plinesc cu heleşteaie, carii sânt păscoasă foarte. Are păduri în fieştecare parte de loc a sa. Mai de frunte iaste acolo aproape Pădurea Neagră, unde să înceape Dunărea, pădurea Uroniii în Franconia şi pădurea Erţinusului, carea au încungiurat ţara cehilor şi mearge până la marginile moschiceşti.

Are cai de ajuns cu carii pretutinrea ară. Aşijderea are dobitoc mult într-ajuns şi pasări şi peaşte şi de toată hiara. Pâine face de ajuns. Vinul să face în Alsaţia de ajuns, pre ţărmurile apei Necaro şi a Reanului, până la Rogna şi în ţara racuşilor şi la alte locuri.

Mătăş n-are, lână puţină şi câtă să află încă e groasă şi grumţoasă. Nu face untdelemn. Are hier de ajuns, plumb, aramă, ţină[410], oţel. Aşijderea spun că acolo formile de aur şi de argint fac venit un milion de şcute într-un an. Are şi piatră pucioasă, silitră, piatră acră. Şi sare încă nu-i lipseaşte.

Iară nu mai mult Ţara Nemţească să înfrumseţează, pentru că într-însa să află împărăţiia Râm<u>lui. Nu va fi din cale a spune 2 cuvinte de începutul împărăţiii şi pre vremi.

Deci Grigorie al 5<-lea> Papa[411], de neamul său sas, socotind lipsa carea venisă asupra Creştinătăţii cu netocmeala între franţoji şi între itali şi între neamţi, pentru împărăţiia, cându fiecarea dentru neamul său trăgea la sine numire de împărat, au făcut o pravilă în anul 996, precum singur neamul nemţesc să fie[412] alegătoriu a să numi împărat, care îndată după ce
67[r] să alegea împărat iaste să aibă titul (sau iscălitura) împărătească / şi a să

[405] *Lemano.*
[406] *Neoborghese.*
[407] *Lucerna.*
[408] *Zurich.*
[409] *Costanza.*
[410] *Stagno.*
[411] Grigore al V-lea a fost primul papă medieval de origine germană (996–999). Era nepotul lui Oton al II-lea şi l-a numit împărat pe Otton al III-lea când acesta împlinise abia 16 ani. Grigore al V-lea a murit de malarie la doar 30 de ani. Vezi: H. Vintilă, *Dicţionarul papilor*, Editura Saeculum, Bucureşti, 1999, p. 75.
[412] Repetat în manuscris.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

numi craiul Râmului. Iar după ce s-ar coroni de Papijul[413], atuncea iaste să s<e> chiame împărat şi avgust[414].

Şi după această pravilă au purces obiceaiul de mergu chesarii la Râm pentru s<ă> se încoroneaze.

După putearea să aleagă cneazul sau boeriul, cum sânt din duhovnici episcopi: episcopului de Mogontăna[415], episcopului de Trevir şi episcopului de Colon; din boiarii lumeşti: cneazului sasilor, maronului de Brandiburgu şi comitului Palatinii Rianului, al 7<-lea>, craiului cehilor, ce el nu de voroave, ce numai când ar aleage din cei trei pre unul şi alţi trei pre altul. Atuncea el cu socoteala sa aleage. Când şade împăratul (sau chesariul), în scaun (sau în ma[?] cetate)[416], episcopul de Trezvir şade împreajmă-i, cel de Mogontăna din partea den-a dreapta, cel de Colon şade din stânga chesariului, craiul cehilor din partea cea dreaptă a episcopului de Mogontăna, Palitinul Renului din stânga aceluiaş, cneazul sasilor din stânga episcopului de Colon şi lângă dânsul cneazul[417] Brandiburgu.

La alaiu episcopul de Trevir mearge înainte, cel de Mogăntăna şi cel de Colon din dos, craiul cehilor[418] după dânsul. Iară când ar nemeri acolo craiul de Râm[419] şade pre lângă împăratul mai jos sau mearge din dos din a stânga chesariului şi puţin mai în urmă cneaziii nemţeşti. N-au altă legătură cu chesariul, fără să-l cinstească ca pre mai marele lor şi să aibă a-l asculta întru lucrurile lăudate la seim[420] spre binele împărăţiei. La seim să strâng mai bine de 450 chipuri[421] sau singuri sau pre comisarii săi (trimişii) şi de multe ori un comisar face ispravă a mulţi. Acolo chesariul, grăind câteva cuvinte, porunceaşte să cetească mărturisitele şi aşa sculându-să, să duce.

Pre aceaia vreame, electorii să strâng la o casă aproape, al<ţi> boiari, cum duhovnicii aşa şi cei lumeşti, la altă casă, şi comisarii sau solii de la târgurile ceale volnice (carii n-au mai mult de un de graiu) să strâng

[413] *Pontefice.*
[414] *Avgusto.*
[415] *Maganza.*
[416] *Quando l'Imperatore siede in Maestà, treviri li siede inocntro.*
[417] *Marchese.*
[418] *Re di Boemia.*
[419] *Il Palatino.*
[420] Parlament leşesc. La Botero: *Servitio dell'impero.*
[421] *Persone.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

la un loc însemnat. De nu ar fi tocmeală între dânşii, biruiaşte cu acea parte
67[v] cu care va ţinea che/sariul, ce-l sloboade închis. Nu să pot striga, fără numai la alt seim, iară chesariul poate să-l mute după plăcearea sa şi are toată putearea a porunci să s<ă> istovească orânduiala şi mijlocul cu care să face chesariul după aşăzământul lui Grigorie al V <-lea> şi după bulla sau schiptrul cel de aur, care are în sine pomenitul aşăzământ şi alte multe tocmeale carele le-au dat Carol al 4<-lea> chesariul în anul 1356.

Iaste aceasta pe vreamea când s-ar prileji să moară în diaţizia[422] Moguntiniii chesariul. Acel arhiepiscop iaste datoriu să dea ştire altor elictori pre vreamea unii luni, ca să să strângă toţi cu chipul în 3 luni sau prin solii săi în Francăfoarte. Şi când s-ar tâmpla să zăbovească acel episcop în orânduiala sa, ceialalţi electori pot să-ş aleagă singuri chesariul. Care iarăş dintre dânşii n-ar mearge sau n-ar trimite la vreame însemnată, atuncea n-are grijă. Să strâng într-aceale târguri acolo la beserica Sfântului Vartolomeiu. Acolo după slujbă jură toţi (şi întâiu cum ar fi episcopul de Muguntina) precum nu vor face nimic la acea aleagere pentru voia nimărui sau cu mâzda[423] şi nevoind nimărui sau voind voia făr' de cale, de ar muta cu zăbava aleagerea mai mult de 30 de zile ca să aibă a le da numai pâine şi apă.

Îndată după ce aleg pe chesariul, întâiu, neîncepând altele, jură şi întăreaşte aşăzământurile şi tocmealele electorilor şi însemne<a>ză ziua când să va coroni în Acvisgrana, că acel târgu iaste însemnat de Carol cel Mare să meargă împăraţii la corona cea de hier, Medeolanul la cea de argint, Râmul la cea de aur. După ce vine la Acvisgrana, mearge (încungiurat şi dus de electori) la beserica Fecioarei Mariei, ca să să roage acolo şi de acolo a dooa zi, să întoarce şi căzând la pământ supt o coroană de spije[424] poleită spânzurată în văzduh, ceteaşte acolo deasupra molitve arhiepiscopul de Colon, apoi să rădică şi-l duc la episcopul de Mogunta şi cel de Triver la oltariu şi acolo iarăş cade pre faţă şi când să isprăvesc acolo ţeremoniile, viderat îl duc la Scaunul împărătesc.

68[r] Pre / aceaia vreame, arhiepiscopul de Colon, începând liturghiia, să întoarce spre dânsul şi-l întreabă de-i e voia să ţie leagea cat<ol>icească, să apere beserica, să facă dreptate, să îndrepteaze împărăţiia, să facă cinste cuvintelor Papai de Râm; care după ce făgăduiaşte aceastea, îl duc iar la oltariul cel mare, ca să jure la iveală acea făgăduinţă şi apoi să întoarce să

[422] *Dioceza.*
[423] Suma plătită pentru o chirie sau o mită.
[424] Schijă, tuci.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

şază. Aicea făcându une ţeromonii arhiepiscopul de Colon, îi pomăzuiaşte pieptul lui[425], capul, palmele, la mâini şi supt supţioară cu Sfântul Mir. De acolo arhiepiscopul de Mogăntănă şi de Trevir îl duc la zacrista, de unde îmbrăcat să întoarce ca un diacon la Scaun. Pre aceaia vreame, arhiepiscopul de Colon îi dă şpadă goală în mână, închinându-i răpublica creştinească şi apoi puind şpada în teacă[426], îi pune inelul în deaget şi haina cea împărătească pre umăr, îi dă toiag şi măr[427] şi atuncea tustrei arhiepiscopii, într-un loc, îi pun coroana în cap şi-l duc înaintea oltariului, unde să priceştuiaşte şi-l jură de iznoavă că va face datori<i>le stăpânului celui bun.

Săvârşind aceaste ţerămonii, să întoarce chesariul şi şade în al doilea scaun mai sus şi acoloţ face o seamă de cavaleri. Aşijderea, într-acel ceas arhiepiscopul de Moguntăna, dându-i bună menirea de sănătate şi de norocul lui, să închină lui singur pre sine şi pre ai lui tovaroşi. Iară chesariul, din târgurile ceale volnice, 20.000 zloţi aduc depre şpadă şi depre helmov[428] şi depre alte lucruri ca aceastea. Avea mai nainte chesariul 60.000 depre câteva vămi la apa Rianului, ce Carol al 4<-lea> au lăsat aceastea în veci să fie electorilor, carii ar fi fost ascultători şi plecaţi. Şi pentru să fie această danie deplin, elictorii silesc să întărească chesariul cel nou. Când mearge împăratul singur cu chipul său la oaste, rezşa[429] e datoare să plătească pre 10.000 de pedestrime şi pre 2.000 călărime şi deusebi îi dă 60.000 de zloţi pre deosebită chieltuiala lui. Când mearge la Râm pentru corona, îi dă 20.000 de pedestrime şi 8000 de călărime pre jumătate de an şi-i zic aceştia putearea Râmului; şi târgurile ceale slobode volnice, fără aceastea, toată chieltuiala
68[v] lui, când să va întâmpla împăratul în vreun târgu / de aceastea.

Clives Iulia

Acum începând a scrie ţările nemţeşte, anumea întâiul să tâmplă cneazii a Clesvei şi Iuliii, între[430] Gheldria. Să chiamă depre două târguri alease. Clives[431] are deasupra unui munte cetate cu făptură veache[432].

[425] *Incominciando a dir la Messa.*
[426] *Sodro.*
[427] *Palla.*
[428] *Sotto nome di spade e di elmi.*
[429] *Impero.*
[430] *Tra i quali s'interpone la Gheldria.*
[431] *Clivia.*
[432] *Fortezza di fabrica antica.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Alte târguri mai alease sânt acolo târgul Vesaliia, tare plin de oameni, negutători mari. Aşijderea, Calcariia şi Desburgo[433]. Nu departe de acest târgu de pre urmă să veade între apele Rian şi Rura o pustiitate pre denaintea cărora mergu munţi înalţi şi varsă păraile veasele, carele sânt pline de toate hiarăle, aşa cât lucru greu de crezut. Gligani care să pasc acolo cu ghinda nu numai într-acea parte de loc să află, ci dintr-aceasta ţară şi altele de aproape.

În cneaziia Iuliii, fără târgul cel de frunte, iaste acolo şi târgul care să chiamă Dura, vestit că l-au dobândit Carol al 5<-lea> chesariu şi pentru slăbiciunea lui, la carea slobozind din puşci de 40 de ori toată ziua, l-au luat cu meterezul şi dezrădăcinat şi uciş toţi târgoveţii.

Aşijderea iaste acolo Hammona, Biialveldiia, Embrica, Dorotein. Cneazul de acolo să scrie comis munţilor. Această ţară are mare bişug de hrană, de pâine, păşuni, dobitoc şi aleş cai buni şi mascuri[434].

Au arătat această cneazie putearea şi vârtutea sa pe vreame cneazului Carol, care în mulţi ani (măcar că au fost şi cneazul Gheldriii) o au stricat cu părăsitele oşti pe toţi ai săi putearnici megiiaş. Şi au tras oastea tare împotriva lui Albert, cneazului săsesc, nameastneacului chesar Maximilian şi a lui Filip, fiiul său, într-o margine a Nederlandului şi cu nameastnicii[435] lui Carol al 5<-lea> chesariul. Venit-au la aşăzare în anul 1529[436], iar în anul 1536, cu această tocmeală, precum lui s-ar cuveni a ţinea cneaziia Gheldriii, cu judeţu agonisit de la cneazul Brabantiii şi de la
69r comisul Holandiii. Iar ţara Jufen, asupra lui şi asupra ur// maşilor lui. Şi acest cneaz are venit 500.000.

Colonia Vestvaliia[437]

De acolo, mergând în lungu asupra Reanului, să veade Nuius[438] şi apoi Coloniia, un târg din ceale mai mari târguri nemţeşti. Aicea au născut muma lui Nero, chesariului, Agripina, care au adus acolo cu coloniia

[433] *Disburgo.*
[434] *Porci.*
[435] *Luogotenente di..*
[436] *1528.*
[437] *Vvesfaglia.*
[438] *Nuis.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

vechi oşt<en>ii[439] şi i-au pus numele pre numele său. Iaste încungiurat cu 2 şanţuri şi cu 2 ziduri, având 84 turnuri; are 19 popoară, 10 beserici cu şcoale de obşte, 15 zaconuri[440], călugări strânşi, 89 mănăstiri de călugăriţe. Să chiverniseaşte prin chivernitori şi prin judeaţe carele închipuiesc vaculuí celui vechi al Râmului. Într-alte făpturi iscusite, mai ales iaste acolo beserica Sfântului Petru, care, măcar că nu e istovită, iară întreace pre toate alte nemţeşti. Aşijderea iaste şi ratoş[441], foarte iscusit, cu turnu de mirat. Arhiepiscopul Colonului iaste domnul Vestaliei, care ţară stă între apele Rian şi între Vesser. Şi mai mult are ghindă şi păşuni decât pâine, au poame de treaba oamenilor, iară face de ajuns mure şi nuci.

Aşijderea, are mascuri de ajuns şi, pentru aceaia şoldurile[442] Vestvaliii sânt lăudate la toate ţările megieşăşti.

Acolo târgurile mai de frunte sânt: Pardebona, Osiiaborgo, Mone<s>tero. Acest târg de pre urmă să chiamă aşa depre o mănăstire, carea au fost pricina măririi lui. Stă deasupra unui pârâu de jos, având ţinut plin de lunci şi de păşuni. Ascultă în lucrurile duhovniceşti şi lumeşti episcopului.

Acolo, în anul 1533, după încungiurarea câteva luni prinsu-s-au Ioan Leide[443], craiul acelor de iznoavă botezaşilor[444], care s-au fost acum amestecaţi într-acest târgu, gonindu pre târgoveţi.

Aşijderea, sânt acolo bune târguri, anume: Ham şi Lippa, deasupra unii ape, şi Sisto[445], căruia târgu îi fac loc întâiu, după Munister[446]. Stă pre un şăs cu roadă, având 7 ziduri împrejurul său, cu 10 târguri. Fost-au
69[v] întâiu capul cneaziii Angariei sau Angrevariei[447]. Acum iaste supt / asculatarea cneaziei Cliviei[448].

Aşijderea, numără la Vestvalia târgurile Mendra[449] şi Brema, târguri mari care stau deasupra apei Veerser, unde între alte lucruri alease să

[439] *Soldati veterani.*
[440] *Conventi di frati.*
[441] Primărie. La Botero: *Palagio dei Signori.*
[442] Cuvântul este scris între paranteze. Şunca de Vestfalia.
[443] *Giovanni Leiden.*
[444] *Rè d'anabattisti.*
[445] *Susto.*
[446] *Munistero.*
[447] *Angrivaria.*
[448] *Duca di Cleves.*
[449] *Minda.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

veade o roată mare, cu care, întorcându-să ca o roată de moară, dau de ajuns apă de treaba târgului. Numără în Vestvania 25 ţinuturi. Mai vestit iaste acel Berga sau Monţium, care să cuveniia cneazului Cliviei. Lăcuitorii de acolo sânt mai toţi la stat mare, la căutare frumoşi şi de treabă la oşti, cum s-au arătat la oaste împrotiva râmleanilor, că zic că într-aceaste părţi de loc, nu departe de târguşorul care să chiamă Horna, şi pre lângă o pădure ce să chiamă Teutobergu au fost tăiat bucăţi 2 leghii (polcuri) râmleneşti pre vreamea lui Contiliuş[450] Varru[451].

Alsaţiia

Întorcându-ne spre Rian, trecând Colonia, află-să târgul Bona, la loc iscusit, şi târgul singur bun. Şi, puţin mai jos, iaste târgul Adernaco.Vine pre urmă, unde cade apa Mosella în Rian, târgul Canfluenţia. Iaste foarte frumos şi, lăsând-o aci Reanul, iaste acolo, deasupra Moselliii, târgul Trevir, al căruia arhiepiscopul iaste unul din elictori. Şi nu e alt târgu întru aceaste părţi în care s-ar afla socoteală şi istoriile Râmului [...][452].

Ci acum nici e aşa mare, nici de mirat. De aicea, între Mosella şi între Rean, să trage Alsaţia, una din ceale mai bune ţări nemţeşti, că, având în sine dealuri şi şăsuri, are mare bişug de pâine şi de vin. Târgul de frunte într-însa iaste Straşborcu, unul din ceale mai avute şi cu adeverinţă mai tare în Ţara Nemţească. Îl întăreaşte apa Rianului şi alte multe ape mai mici. Într-alte lucruri alease, are un turnu sau o clopotniţă, care să numă<ră> de a 8 minune în lume, care are-nălţime de 564 picioare gheometreşti. Ţinutul lui are bişug de pâine, pentru ce şvaiţarii îi zic Straşborcul jitniţa sa.

Helveţiia /

70[r] Despre amiazăzi hotaru-să Helveţia cu Alsaţia[453], pusă toată între Alpis şi între alte câteva iazere şi apele care o varsă[454]. Iaste în lungu de la

[450] Scris: Cointiliuş.

[451] Publius Quintilius Varrus (46 î.Chr. – 9 d.Chr.) general roman ale cărui legiuni au fost masacrate de germani în pădurea de la Teutoburg. La Botero: *Quintilio Varo.*

[452] Fraza este neterminată. La Botero: *Hora non è né molto grande, ne bella nella sua iuriditione quattro Contee e due leghi profondissimi.*

[453] La Botero: *Con l'Alsatia confina verso mezo giorno l'Helvetia.*

[454] *La bagnano.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ghenuva până la Costanţiia 58 mile leşăşti şi în lat 32 mile[455]. Are văi multe şi dealuri, viile[456] sânt foarte rodnicioase şi dealurile, măcar că le sânt ţărmurile groaznece, iar vârfurile lor aşa sânt de verzi şi de veasele, cât să potriveaşte cu multe şăsuri cuvioase. Pentru ce acolo să nasc multe dobitoace, are de ajuns carne de casă şi de hiară, unt, brânză, lapte. Şi de altele de toate are. Strânge multă bucurie şi folos mare de mari iazere cu care să împarte. Mai de frunte sânt iazerele: Costantiia, la Zuriht şi la Lucerna şi la Ghenuva[457]. Unii socotesc să fie mai înaltă această ţară decât toate în Evropa, că într-această ţară să încep ape multe foarte şi mari, care cursul alergând departe, cum e Rian[458], Rodan şi Dunărea. Oamenii de acolo tot ţin la oşti mâniia cea veache de demult, măcar că s-au prea împuţinat războiul lor, că nepărăsiţi să numescu şi slujesc altora.

Fost-au mai înainte supt ascultarea cneazilor de Racuş[459], din carii au ieşit arhicneazii Racuziei[460]. Numai cu socoteala chivernisitorilor săi s-au răcoşit[461] şi s-au dezbătut de volnicie. S-au izvodit răsipa aceasta în anul 1035 de oamenii Svitiii, care ţară stă între iazerul Jurihtului[462] şi a Luţărniii[463], de unde, cum spun, sau [s-au?] începătura numele svicearilor. Toată Helveţiia să împarte în 13 rantoni[464], care, în lucrurile sale de casă să chivernisesc fiecine cu sine, iar ce să atinge de lucrurile stăpânilor şi a volniciei, să sfătuiesc cu siimurile de obşte, ca oa<me>nii juraţi la un loc; au avut întâiu legătură cu Franţiia, încă pe vreamea lui Liudovic al 11<lea>, care legătură pre urmă s-au stricat de Franţişco întâiul şi luoa din tot canton 13000 şcute pe an. Cu câteva tituluri acum, văzând că lucrurile acei crăii merg rău şi că acolo puţină nădeajde de pace şi de tocmeală, şapte cantoane care sânt cătoliceşti au făcut legătură cu craiul de Hişpaniia, cu mare folos al său, şi, pentru darurile care iau de la dânsul şi
70[v] pentru hrana / care pot să aibă din ţara Mediolanului.

[455] *240 miglia, larga 100 e 60 miglia.*
[456] *Valli.*
[457] *Geneva.*
[458] *Reno.*
[459] *Conti di Ausburg.*
[460] *Arciduchi d'Austria.*
[461] Răsculat.
[462] *Zurich.*
[463] *Lucerna.*
[464] *Cantoni.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Contonele de acum sânt: Jureht, Berna, Lucerna, Uri, Suisset, Underval, Jugh, Basenlia[465], Friburgu[466], Clavis[467], Solodura[468], Scafusa[469] (care să chiamă târgul Monton[470]), Apenzel.

Juriht are loc întâiu şi mai destoinic. Şi depurtatul lui face ştire de siimuri[471] şi le glăseaseaşte. Şi acolo lăcuiaşte, priimeaşte solii[472], şi de la stăpâni le face ispravă.

Berna întreace cu altele, cu mărirea şi cu tăriia.

Suiset întreace cu venitul, că e târg mai vechiu, cum am scris mai sus. La aceastea 13 să adaogă o seamă de târguri, cum sânt: Mohuva, Rotuil, Biel, aşa cât toate ţările aceastea fac 22 răpublice în care, închizându în sine şi opatiia lui S<fea>tii Galii[473], carele iaste domnul împărăţiii, prinţip sumiperia[474].

Aicea voiu zice oarece de lucrurile carele să află mai alease. Cantonul cel dintâiu, care iaste cu folos a Basiliii, care, fiindu mai nainte târgu împărătescu, s-au făcut canton Svilceare[475]. Iaste târg foarte frumos, împărţit în 2 cu apa Reanul. Partea cea mai mare a lui stă pre ţărmurile Rianului din dreapta, iară partea cea mai mică, din stânga, ceaialaltă iaste între 2 dealuri, într-o vale pusă, carea mearge până la Rian şi o varsă altă apă, căriia îi zic Bersaca[476]. Iară ceaialaltă pre şăs iaste cu frumoase fântâni şi izvoară în ţinutul Basiliii, în care, măcar că văd stânci groaznece şi poduri dease, iară trăiescu pretutindirea şi lucrează pre locurile[477] lui. Unii socotesc precum acest târgu să fie fost al lui Avgust Rauracoru[478], ce să pare mai dovedit din lucru precum celalalt târg să fie fost al lui Avgust,

---

[465] *Basilea.*
[466] *Friburgo.*
[467] *Claris.*
[468] *Soluure.*
[469] *Scafusa.*
[470] *Città di Montone.*
[471] *Il suo deputato convoca le Diete.*
[472] *Ambasciatori.*
[473] *Abbate di San Gallo.*
[474] *Prencipe d'Impero.*
[475] *Cantone di svizzeri.*
[476] *Birseca.*
[477] Scris: lucurile.
[478] *Augusta dei rauraci.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

unde să veade acum un târguşor nu departe de Rian, care să chiamă Avgusta, precum arată case stricate vechi[479].

Scafusa iaste spre răsărit de la Basealia[480], având 3 poduri pre apa Rianului, aşijderea, are şi fântâni câteva, frumoase. Lăţitu-s-au acest târgu de pre vreamia când s-au făcut acolo mănăstirea Sfântului Benedict. Are târg aproape, care să chiamă Barden[481], vestit pentru topliţile[482] şi pentru apele lecuitoare care sânt acolo.

Juriht stă deasupra iazerului care să chiamă iarăş cu acest nume; să înparte în cel mare şi în cel mic, împreunându-să cu un pod lung. Ţinutul lui are bişug de vin, de grâu şi de peaşte, ca şi Jurh[483], care stă deasupra
71[r] altui iazer. Şi, puţin / mai departe, Soliodra[484], târgu vechiu, pre un meidan şăs. Iară acolo nu sânt vinurile bune. Aşijderea, iaste acolo câtva lemnu, ştissu[485] ales, din care fac arce, că dintr-o parte iaste albă şi să înduplecă, iară de altă parte iaste roşu şi tare. Şi aşa această parte de tărie, iară ceaialaltă iaste slobodă de să pleacă[486]. Aşijderea, iaste acolo, în ţinutul lui un izvor, anume Enghestea, care nu sloboade din sine ape, fără numai din luna lui iunie până la avgust, dimineaţa şi seara; iară într-altă vreame preste zi să usucă.

Spre amiazăzi de la acest târgu, canton, stă Berna, care, măcar că nu e târgu vechiu, iar iaste iscusit şi avut. Fost-au mai nainte supt episcopul de moşiia stăpân, asupra căruia, rocoşându-să, să judecă acum ca o răpublică. Şi aşa s-au dezbătut luând câtva loc cneazilor de Savoia, din carea ţine până acum Lossana şi alte locuri câteva, deasupra marginii acelui iazer. Acest târgu, pentru apele carele l-au încungiurat împrejur, cu apele carele să chiamă din râul Aar, iaste ca un ostrov, împărţit în trei ţărişoare, are ţinut cu bişug în pâine şi în bişug de păşuni şi aşa de avut, cât spun că târgul Berna să potriveaşte Medeolanului şi lăcuitorii să potrivesc cu lăcuitorii Medeolanului.

---

[479] *Antichi edificii.*
[480] *Basilea.*
[481] *Baden.*
[482] *Li bagni.*
[483] *Zugh.*
[484] *Soluure.*
[485] *Tassi.*
[486] *...una parte bianca e pieghevole e un'altra rossa e dura: si che questa da la forza e quella la flessibilità.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Friburgo, o parte iaste pre deal şi o parte pre vale. Iară, din toate părţile, împrejurul său are munţi care stau deasupra lui. Prin târgu mergi suindu-te şi pogorându-te.

Iaste apoi târgul Lucerna, cu iazerul său. Şi mai în jos, aceastea: Aldolfo, Suesse, Glari[487], şi, puţin mai departe iaste Uţi[488], între muntele Crispaldo şi între muntele Sfântului Gotha<r>d[489], în locu tare[490].

Niamul care să chiamă Valonii[491]

Valonii să împart în cei de jos şi în cei de sus; ceialalţi trăiesc în ţara Bles[492], nu departe de Sfântul Mavrichii[493]. Iar aceştiia, având şi câteva văi mai mici din dosuri, închis iaste pre de toate părţile, cu munţi nalţi de 5 şi mai multe mile. Iaste de strimt, cât pre unele locuri
71v de-<a>biia poţi treace / Rodanul, cum e la Sfântul Mavrichie, unde munţii aşa sânt de apropiiaţi de sine, cât acolo, în mijloc, nu e nimic alt, făr' numai singur râul Rodanul, care cură prin mijloc, având pod numai cu un sclip[494] şi acolo straja aceii văi.

Şi iaste acel loc de a să mărturisi a fi ca un târgu din singură firea, împrejurat de toate părţile, având numai puţine porţi şi acealea strimte. Pururea să înălbesc verdeaţile şi dosurile acelor munţi, iar marginile verzi şi cuvioase, ca şi viile, aşa cât acolo să fac harbuji dulci şi miiare, finice şi năramză. Aşijderea, au de ajuns grâu, vin, şofran[495] şi lapte.

În munţi să ţin feliuri de hiară şi, între altele, iaste acolo o hiară ce-i zic cornul-caprii[496]. Îş samănă cu cerbul de mare, la picioare caprii sălbatece, la coarne caprei sau ţapului, căruia îi cresc coarnele în tot anul pre o samă de mari. Străbate preste tot locul, numai cât s<ă> s<ă> poată numai apuca cu unghi<i>le, sare din stâncă în stâncă de mirat de iute. Lăcuiaşte

---

[487] *Glaris.*
[488] *Uri.*
[489] *Gotardo.*
[490] *In un sito fortissimo.*
[491] La Botero: *Vallesi.*
[492] *Ciables.*
[493] *San Mauritio.*
[494] *Un ponte d'un arco solo.*
[495] *Zafferani.*
[496] *Capricorno.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

pre munţii mai înalţi, unde e ghiaţa mai groasă şi, când îi lipseaşte răceala, boleaşte la ochi. Şi să află într-aceşti munţi carii, fiind împrejur închişi, sânt plini de ghieţuri mari, carii, fiind de demult, aşa sânt de întârite, ca neşte creştal, şi aşa sânt de adâncoasă şi groase gheţurile, cât, răsipindu-să cu sunet groaznec, să fac gauri într-însele de 30 şi mai bine de palme. Acolo, vânătorii spânzură vânatul, ca să stea neclătite. Pentru răceale aşa de mari, află-să într-aceale prăpăstii ale munţilor vine cu argint şi câte oarece plumb şi aramă, şi criştal, şi agaric.

În ţinutul care să chiamă Sion, în anul 1544, s-au izvodit o fântână sărată. Aşijderea, sânt acolo feliuri de izvoară, cu feliuri de ape calde şi, ales, aproape de Luche[497], şi toplițe sănătoase şi cuvio<a>se[498].

Aceşti oameni, valii[499], sânt împărţiţi; unii sânt volnici[500], alţii români[501]. Cei volnici sânt împărţiţi în 7 răpublice[502], cărora le zic Sion, Schero, Lauca, Baronia[503], Vespah, Bringa, Gomesiia. Iară cei români sânt împărţiţi în 2: moşneanii[504], ce să chiamă a Sfântului Mavrichie[505], şi Montis (a muntelui) Oloc[506]. Să împart ceştia de la ceaialalţi, apa Morga. Sion, capul vallanilor, stă pre 2 munţi[507]; pentru aceaia, iaste pus în loc veasel. Rodan, care mearge acolo nu departe, iase din marginile muntelui
72r Fronţa, care aicea să află pre lângă acela munte / a Sfântului Gothard. Mearge preste valea pomenită şi apoi cade în iazerul care să chiamă Lemanu, care să împraştiia de la Ţiablis[508] până la Gheneva de 8 mile nemţeşti. Are deasupra sa 2 târguri bune. Unul iaste Losana. Îşi samănă foarte cu pusoarea Sionului. Al doilea iaste Gheneva, cu Ţiablis. Să hotăreşte cu ţara oamenilor de Fosănia, între munţi înalţi care iaste de 3 mile nemţeşti. Şi capul ţărilor iaste târgul care să chiamă Dindi.

---

497 *Lucche.*
498 *Bagni non meno salubri, che delicati.*
499 *Vallesiani.*
500 *Liberi.*
501 *Sudditi.*
502 *Communità.*
503 *Raronia.*
504 Proprietari mici din sate.
505 *San Mauritio.*
506 *Di Monte Oloc.*
507 *Gioghi.*
508 *Ciables.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Grezonii[509]

Grezonii lăcuiesc la amiazăzi de la şvaiţari, între apele care să chiamă Lagaro şi Ada, între ţinutul Tirolui şi între Tiţin. Împărţite sânt cu 3 legături[510]: din care o legătură să chiamă Grisa; a doua legătură Casa lui Dumnezeu[511]; a treia legătură a opt otcârmuitori sau răpublici[512]. Grisa are în sine valea carea să chiamă Mesolţina şi Calanta şi târgurile, anume: Rogoreato şi Musoco. Şi alte 7 lăcaşuri împrejurate cu munţii Alpes, prin care meargu apele Rian şi Clenir. Casa lui Dumnezău are[513] Coira şi ţările pre aproape, care sânt supt ascultarea besericii şi a episcopului Coirului (din ce această legătură să chiamă Casa lui Dumnezeu) şi valea care să chiamă Agnedina, de jos şi de sus Bregaliia[514], care iaste împrejur de 13 mile[515], obşte cu mare volnicie. A treia legătură să trage până spre marginile Tirolui şi are parte mai iute şi mai nerodoasă decât toate altele.

Supt ascultarea grezonilor[516] iaste Vatielina[517], în carea, măcar că grăiesc italieneaşte, iar mi-au părut aicea să spuie[518]. Iaste aceasta Vatelina una din ceale mai bune văi ale Evropii, având în sine grâu de ajuns, dobitoc, vin ales, cetăţi şi târguri mari, în care să află ca la 100.000 de oameni. Locurile mai vestite acolo sânt aceastea: Bormio, Sondriho, Tărano, Posclavio, Morbenio. Să hotăraşte cu Vatellina, valea Hiavennii[519], unde iaste şi târgul care să chiamă Puir. Era aceastea amândooă supt puterea Lavisconte, la cneazii Mediolanului, Lambrezo, precum şi supt Şvaiţar. Au sosit acum cu blândeaţile lor multe văi, cu târgurile care să chiamă
72[v] Brisago, / Locarno, Belinsona şi Lugnano[520].

---

[509] *Grigionii.*
[510] *Tre leghe.*
[511] *Casa di Dio.*
[512] *Otto dritture, cioè communità.*
[513] *Possiede.*
[514] *Bregaglia.*
[515] *25 communi liberissimi.*
[516] *Grigioni.*
[517] *Valtellina.*
[518] Sensul frazei la Botero este că sunt puşi aici deoarece vorbesc italiană.
[519] *Chiavenna.*
[520] *Furono ambedue usurpate a'Duchi di Milano, da'grigioni, come anche da gli svizzeri diverse altrevalli con le terre di Brisago, di Lucarno, di Bellinzona e di Lugnano.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Aceşti grezonii să sfătuiesc de obşte, fac tot al doilea an seimurile[521] sale, unde aleg sfeatnicii şi dau judeaţe.

Tirolui[522]

Aceasta e ţară iscusită, care, despre apus are grezonii şi despre miazănoapte să hotăreaşte cu Bavariia, despre amiazăzi cu Italia. Are în sine munţi nalţi de mirat, crescuţi cu locuri pustii şi acoperiţi cu omeţi. Plini sânt de capre sălbatece şi de alte hiară. Averile ei mai alease sânt argintul şi iaste nu departe ales locul plin de argint, care să chiamă Scauanz[523], 5 mile franţozăşti de la Işpung[524].

Aşijde<rea>, are aramă foarte bună şi sare, carea o fierb la târgul Hallia. Târgurile mai de frunte sânt într-însa: Halla, ce s-au pomenit, Brasinna[525], Bolsano, vestit pentru hiara, Işpurgul, pentru vistierile şi pentru locurile făcute[526], care sânt însemnate de ascultare ce s-ar lucra la curte. Acest târgu iaste ales făcut, că casele sânt făcute într-însul din stânci, între alte lucruri alease. Aşijderea, acolo să veade o curte carea o au făcut Maximiliian Chesariul poleită, având în sine multe table[527] de argint. Ţinut are avut în pâine şi în vin, aşijderea, are văi în care sânt păşuni[528] alease şi pre munţi vânătoare bune. Dintre alţi munţi, nu trebuie a lăsa muntele ce să chiamă Namsbergo, care, măcar că nu e mai lung de 12 mile itălieneşti şi mai lat de 3 mile, iară are 350 eparhii şi 2 cetăţi mici.

În mijlocul aceştii ţări stă târgul Brisina, cu ţinut împrejurat de toate părţile cu munţi înalţi, pre carii fac viile vinurile albe şi roşii, foarte iscusite. Mai pre urmă iaste aşa de avută această ţară în venituri, că viniturile care sânt orânduite fac ca la 600.000 de zloţi. Aşa e plină de oameni, cât poată s<ă> chiame crăiie. La marginile ei de pre urmă, spre Italiia, are târgul care să chiamă Tridentea, încungiurat de munţi prea înalţi, unde văzduhul vara iaste răcoros, iar iarna sânt răceale groaznice.

---

[521] *Diete.*
[522] *Contea di Tirolo.*
[523] *Scuatz.*
[524] *Ispruch.*
[525] *Brissina.*
[526] *Per la Camera e per il Parlamento.*
[527] *Lame.*
[528] Scris: *puşuni.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Cându e soarele în zodiia leului, iaste foarte fierbinte. Ţinutul de acolo n-are grâu mult, iar are de ajuns şi bun vin. Târgul iaste foarte bine făcut
73r şi nu e acolo alt târg care s<ă> să potrivească lui / cu mărirea carele l-ar întreace cu iscuseniia caselor şi curţilor. Episcopul acestui târgu avea supt ascultarea sa până la o vreame ca la 60.000 de oameni. Supt ascultarea duhovnicească 200.000. Are pre comesul sau pre stăpânul aceştii ţări mai mare, ca şi celalalt în Brisaniia[529]. Să hotăraşte cu Trindentul, are văi foarte frumoasă şi iscusite, anume Anagniia şi Venosta, la al căruia început să înceape apa Adeghia.

Bavariia

Bavaria să împarte în dooă; uniia îi zic Bavariia cea de Sus, altiia îi zic Bavariia cea de Jos. Bavariia de Jos să hotăraşte cu munţii Alpes, din care munţi ies pâraie, iazere şi câteva ape care o varsă. Are urşi de ajuns, capre sălbatece şi de toate hiarăle, ales cerbi. În pâine iaste lipsită, iară în poame avută. Împodobită iaste cu 34 lăcaşuri, care să pot chiema târguri. De frunte sânt: Monahium[530] sau Meneh[531], deasupra apei Isero, care socotesc mai frumoasă a fi în Ţara Nemţească. Ingolstan[532], care iaste de ceale mai mari, având cetate de mirat, făcută de cneazul Gheorghie.

Frisinghia iaste târg de scaun şi nu e departe de locul acela unde cade apa Mosaco în Isero.

Bavariia cea de Jos întreace cu hrana şi cu lăcaşurile pre cea de Sus, că, între altele, face vin mult, pre malul Dunării şi deasupra apelor Isero şi Lavaro. Şi are în sine 34 târguri alease şi altele de piatră mai jos, 46, şi 72 mănăstiri, fără alte multe târguşoare şi sate, şi curţi şlehticeşti. Târgurile de frunte sânt acolo aceastea: Ratisbona, unde dau apele în Dunăre, Lavaro, Nabi[533] şi Riaghen[534].

Aşijderea, şi Strambinga, pre malul Dunării iaste. Pasaviia[535] iaste unde dă apa Enus[536] în Dunăre. Acest târgu iaste în lung de 2 mile, iar în

---

[529] Sensul frazei la Botero: ascultă şi de conte, dar şi de contele din Brissina.
[530] *Monachio.*
[531] Explicaţie inexistentă în textul lui Botero.
[532] *Ingolstadio.*
[533] *Nab.*
[534] *Rigen.*
[535] *Passavia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

lat foarte îngust. Are ţinut veasel pentru câteva munţi, văi, păduri şi păraie, iară precupii nu foarte are.

Lansuto iaste târg mare, pre apa Isero.

<Saltezburg>[537]

Saltezburg, târgu cu arhiepiscop, pre apa Salzo[538], al căruia ţinut iaste mai avut decât altele toate nemţeşti în aur, în argint, aramă, hier, sticlă, piatră pucioasă, piatră acră, antimon[539], marmure.

73[v] Ascultă mai mult de / arhiepiscopul care iaste mai stăpân din cei avuţi în Ţara Nemţească, care are sporiu din locul cel mai de sus şi megieşie cu arhiepiscopul de Maldeburg[540]. Tocmitu-s-au de curând acea beserică şi stăpânie de cneazul Volf August Teoderic, care, având râvnire spre lauda lui Dumnezeu şi spre mântuirea oamenilor foarte de treabă într-acel loc, gonit-au eriticii, nesocotind de multă pagubă a sa, care era să să lipsească din veniturile sale. Ţinul Saltzborgului are dobitoc de ajuns şi hiară, iară pâine, poame nu prea are, că e prea îndesit cu tini şi cu munţi, iară fărmuşurile[541] care să află acolo nu lasă să ducă lipsă de nimic.

Svebiia[542]
Ţara Svaşbilor[543]

Acum, întorcându-ne oarece îndărăt, spre apus, întrăm în Svevia, carea stă între apa Lecco şi Ren şi între iazerul Constantiii şi Franconiii. Marginea aceştii ţări să împarte în şăsuri şi în munţi. Acoperită iaste pre multe locuri cu păduri şi încungiurată cu iazere. Face grâu şi dobitoc; aşijderea, are hier şi argint. O parte iaste supt ascultarea racuşanilor, o parte supt ascultarea cneazilor[544] de Bavariia şi are câtăva parte şi cneazul

---

[536] *Eno.*
[537] Titlul acestui capitol lipseşte din manuscrisul românesc.
[538] *Salza.*
[539] *Antimonio.*
[540] *Maddeborgo.*
[541] *Minere.*
[542] *Svevia.*
[543] Nu există la Botero.
[544] *Duchi.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de Vitemberii[545]. Târgurile mai vestite sânt acolo: Ulma, Augşpurg[546], care să ţine în volniciia sa[547].

Ulma, carea stă pre Dunăre, nu e prea mari, iară avut şi negoaţă are mare şi să chiverniseaşte cu judeaţe bune. De acolo, crescându Dunărea din apele Bleva şi Hilir, umblă vasele pre Dunăre. Augşpurc stă între apele Vinda[548] şi Legco[549]. Iaste târg mare şi frumos şi nu numai s<ă> s<ă> chiame avut, ci înoată în avere, măcar că n-are ţinutul său. Târgoveţii de acolo, cu neguţătoriile şi cu precupiile, au sărit la stăpânii aleaşe şi la averi ca acealea, cât să potrivesc cu ceale mai mari în Evropa.

Aşijderea, iaste acolo răpublica foarte avută, cu calea adevărată.
74[r] Iaste să fie înălţat foarte şi lăudat / acest târgu pentru aciia că pre mulţi streini primeaşte la sine.

Al treilea târgu a şvabiilor iaste Norlinga, care stă pre un şăs iscusit şi lat 3 mile[550] împrejur, cu o samă de munţi, unde sânt multe cetăţi[551] şi sate alease şi avute. Nu trebuie a lăsa Costanţiia[552], deasupra unui iazer, tot cu un nume: şi iazerul de mirat de veasel, lung de 40 mile[553] şi lat de 3 mile[554] sau mai bine, care să împarte în 2 boazuri, din care un boaz[555] să chiamă al Veneţiei[556] şi altul al Croniei[557]. Prin mijlocul lui mearge apa Rian[558]. Are apă limpede, iar puţin pescoasă[559], şi ţărmurile sânt dăscălecate cu cetăţi[560] şi cu sate. În boazul a Croniei[561] să veade ostrovul Lindanus[562], adunat

---

[545] *Virtemberga.*
[546] Scris: *Lugşpurg.* La Botero: *Augusta.*
[547] *Si governano liberamente.* Continuarea frazei lipseşte în manuscrisul românesc: *come anche Hala, Rotemborg, Alprura, Memminga, Vuerda e altre.*
[548] *Vinda.*
[549] *Lecco.*
[550] *30 miglia.*
[551] *Castella.*
[552] *Costanza.*
[553] *200 miglia.*
[554] *15 miglia.*
[555] *Seni.*
[556] *Veneto.*
[557] *Acronico.*
[558] *Reno.*
[559] La Botero nu este *iar puţin pescoasă.*
[560] *Vestite di castelli.*
[561] *Acronia.*
[562] *L'isola di Lindano.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cătră ţara. Pe lângă aceastea, iaste pod de 90 de stânjăni. Acest târg nu e prea mare, iară frumos[563] de mirat, şi are oameni de 2 mâini: de cavaleri şi târgoveţi[564]. Aşijderea, şi în ţinutul lui iaste avut în pâine, în vin, în poame, în păşuni. Eparhia lui iaste mai mare între alte în cri<şti>nătate. Pre vremile lui Jicmont chesariului[565], să număra acolo 1760 eparhii, 350 mănăstiri, 17.000 preoţi.

Partea cea mai aleasă a ţării şvabilor iaste cneaziia Vitembergului[566], carea să împarte prin mijloc cu apa Nicanora[567]. Plină e de păduri şi de munţi, şi e cu bişug şi cu folos, şi avută. Şi apa carea s-au pomenit, ieşind din munţii carii sântu cu stânci, să împraştie pre şăs. Are lăcaşuri cu oameni, nu mari, nici dease, iară oamenii, într-însele, sânt cu obiceaiuri şi cu înţelepciuni. Târgurile, acolo, mai de frunte sânt: Tubinga, vestit pentru şcoale, Stugarda, pentru lăcuinţa cneazilor care l-au împodobit frumos. Şi amândoao aceaste târguri sânt pre apa Nicanoro. Vitembergul (după care nume zic cneazii aceştiia) nu e târgu prea aşa iscusit, iară iaste ca un târgu pre un deal, pentru arătarea de paza nepriiatenului.

Norimberg
Franconiia

Pre lângă margi<ni>le Şvabiei[568], Bavariii şi Franconiii, stă Norimberg, în loc năsipos[569] şi fără roadă[570], pentru ce oamenii acolo păzesc foarte neguţătoriia şi cu mintea lor au tocmit această ţară. Moşiia sa,
74[v] una din ceale mai avute târguri a Evropii. Mearge / printr-acest târgu apa ce să chiamă Penizăg[571], pre care apă sânt 60[572] mori. Orânduiala într-însul iaste arestocraţii, că acolo, la judeţ, să află 24 neamuri vechi[573], din carii

[563] Scris: *frumus.*
[564] Scris: *târguveţi.*
[565] *Sigismondo imperatore.*
[566] *Vittemberga.*
[567] *Neccaro.*
[568] *Svevia.*
[569] *Arenoso.*
[570] *Sterile.*
[571] *Pegnits.*
[572] *68.*
[573] *Si governa aristocraticamente da ventiquattro famiglie antiche.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

au lângă 60 oameni cu care să face seimul[574] şi dintr-aceştiia aleg 13 carii sfătuiesc în taină[575]. N-au nice un loc în răpublică, nici neguţătorii, nici norodul, nici slobod la boierii pe doftori aleşi[576]. Fost-au mai întâi răpublica de obşte, ce, pentru răsipa norodului, au sosit la orânduialele de astăzi, cu nevoinţa lui Carol al 4 <lea>.

Iaste împrejurul acestui târgu de 8 mile şi are 2 ziduri împrejurul său şi 180 băşti[577].

La margi<ni>le Norimbergului (al căruia târgu să chiamă ţara Norghiia[578]) să începe Franconiia, care are în sine munţi foarte groazneci şi şăsuri, iară nu cu roadă, pentru că locurile, slabe fiind, mai multe locuri sânt năsipoase. Pre dealuri să face vinul într-ales. Episcopul E<r>bipoliii[579] să chiamă cneazul[580] Franconiii, iară are câtăva parte de dânsa şi arhiepiscopul Moguntiii[581] şi episcopul Bamber<gh>iii[582] şi Comes Palatinus (care are câteva stăpâniri)[583]. Iară capul iaste aicea târgul care să chiamă Herbipolis[584], că acest târg stă pre un şăs, împrejur are dealuri şi pre dealuri văi[585]. Să numără acest târgu între târgurile nemţeşti ceale mai iscusite şi mai de mirat, pentru jghiiaburile pre oale, făcute supt pământ, prin carea iase şi să curăţeaşte toată spurcăciunea din târgu.

Aşijderea, acolo, vine, nu departe, apa carea să chiamă Nero[586] (sau apa neagră)[587], deasupra căriia iaste pod iscusit[588].

Bamberga iaste ca un târg cu mare cinste[589]. Între Bamberg şi între Norimberg iaste muntele care să chiamă Fihelberg[590], 60 mile împrejur[591].

---

[574] *Onde si fa scelta di 26 persone che fanno il Senato.*

[575] *Consiglio secreto.*

[576] *Non hanno parte alcuna nella Repubblica né i mercanti, né la plebe. Non sono ammessi a'magistrati i giureconsulti.*

[577] *Torri.*

[578] *Norgoia.*

[579] *Erbipoli.*

[580] *Duca.*

[581] *Maganza.*

[582] *Bamberga.*

[583] În manuscris şters cu cerneală roşie.

[584] *Erbipoli.*

[585] *Vigne.*

[586] *Meno.*

[587] Nu există la Botero această explicaţie.

[588] *Superbo.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Avut e în multe fărmuşuri, din care izbucnesc 4 pâraie, cum e Nenus[592], Vabus[593], Sala[594] şi Ega[595].

<Franconia>[596]

Nu trebuie a lăsa Halle[597], care are un puţu cu apă sărată, depre care nume să chiamă[598] Halle. Comes Palatinus, care are câteva stăpâniri, într-această ţară lăcuiaşte mai mult.

În târgul Hildelberg[599], care stă deasupra apei Neccaro, în anul 1523[600], când s-au fost rădicat mojăcimea, s-au fost ucis 292 familii[601] (rude). Iară, pentru că am sosit acum aicea, putem arăta ca un izvod de târgurile carele să văd pre apa Rianului[602]. Spira iaste vestită, că acolo e cămara împărătească[603], făcută de Carol al 5 <lea>(când întâiu era în par-
75r tea curţii), mutată de la Vormaţiia[604]. Aşij/derea, şi Vormaţiia iaste vestit pentru seimurile[605] care să fac acolo. Mogunţia[606] pentru curfestva[607]. Acest târgu iaste tare pentru pusoarea[608] lui, că stă deasupra Renului[609] şi a Menului[610], şi pentru zidurile, şi pentru oamenii ţinutului lui. Face vin

[589] *Bamberga e ancor essa città catedrale.*
[590] *Fichelberc.*
[591] *6 leghe.*
[592] *Meno.*
[593] *Nabo.*
[594] *Sala.*
[595] *Ega.*
[596] Titlu lipsă în manuscrisul românesc.
[597] *Halla.*
[598] *Onde prende il nome.*
[599] *Heidelberga.*
[600] *1525.*
[601] *Magioni della nobiltà di Franconia.*
[602] *Reno.*
[603] *Camera imperiale.*
[604] *Vormatia.*
[605] *Diete.*
[606] *Maganza.*
[607] *L'elettorato.*
[608] *Di sito.*
[609] *Reno.*
[610] *Meno.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ales[611]. Şi să văd acolo pretutindirea semnile vechi de demult ale Râmului[612]. Arhiepiscopiia aceasta era mai nainte în Vormaţia[613], ci aicea s-au mutat de Grigorie al 3<-lea>, că Ghentilius[614], arhiepiscopul, au fost ucis, făcând împrotiva cuvântului său grăit pe cela carele au ucis pre tată-său[615].

De aicea, întorcându-ne în dreapta, să veade Frantafort, deasupra Menii, carele îl împarte în locuri neatocma. Aicea, în Frantefort, foarte aleg pre împăratul şi aicea să fac iarmaroacele, la care iarmaroace să strânge mai toată Evropa.

Hassiia

Între Franconiia şi Vestvaliia[616] să trage Hasiia, carea să hotăraşte spre miazănoapte[617] cu cneziia branşvică[618]. Are pâine, dobitoc şi lână de ajuns. Nu face vin, fără mai spre Rian. Cneazul[619] de acolo să chiamă landgraf[620]. Mai denainte capul aceştii ţări au fost Francoborcul[621]. Acum are 2 târguri mai alease, unul Gassel[622], în care lăcuiaşte landgrafius[623], care târg îl varsă 3 ape, anume: Ana, Trasulus şi Fulda. Al doilea târg iaste Marpurg, deasupra apei Lono, unde iaste şi şcoală[624]. Şi, după aceastea, puţin mai jos, iaste Basbat[625] şi Asfelda, târguri mari, aşijderea, Zeghena, Corbeia, Crocnemburg. Până într-această ţară 4 stărostii[626] mai vestită iaste ceaia Valdiţiii[627], cu roadă în vin, grâu, aur, aramă, hier, plumbu,

---

[611] *Il suo territorio produce vino eccelente.*
[612] *Vestigii di antichità romana.*
[613] *Vormatia.*
[614] *Gentilio.*
[615] *L'arcievescovato era prima in Vormatia mà fù trasferito quà da Gregorio terzo perche Gentilio arcivescovo haveva contra le fede, ammazzato l'uccisore di suo padre.*
[616] *Vuestfaglia.*
[617] *Tramontana.*
[618] *Ducato di Bransvic.*
[619] *Prencipe.*
[620] *Langravio.*
[621] *Francoburgul.*
[622] *Cassel.*
[623] *Langravio.*
[624] *Con un'Accademia.*
[625] *Busbac.*
[626] *Contee.*
[627] *Valdeccia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

sare, piatră acră[628], argint viu. Şi ales, pre lângă Sfindunga[629] şi pre lângă Itembergu[630], unii până în Hasiia, spre apus starostia[631] carea să chiamă de Nasav[632], de unde au poruncă cneazii de Oranghes[633].

Buccaviia[634]

75v Stă despre răsărit de la Hasia Buccaviia, ţară nu / mare, încungiurată de toate părţile cu păduri[635], care sânt pline de stejari şi de fag[636]. Această parte de loc toată au fost crescută cu păduri. Numai opatiia Sfântului Benedict[637] de demult acolo făcută, cu beserica Mântuitoriului nostru[638] (care iaste acum capul aceştii ţări şi să chiamă Fulda, depre o apă care nu departe cură acolo) au fost pricina de s-au aşezat oamenii acolo. Ţara aceasta e cu roadă de mijloc[639], având în sine păduri, munţi, ape şi, în multe pusori[640], ascultă de opatul[641] care iaste stăpân împărăţiei[642].

Spre miazănoapte de la Hasiia[643] să veade deasupra apei Vässär[644] târgul Minden[645], carii unii pun în Vestvaliia[646] a căruia episcop are mare treabă acolo[647]. Şi deasupra apei Onacro să veadea Brunşvic[648], în 2 părţi împărţit, care una cu alta să împreună cu pod. Iaste târg tare, având 2 şanţuri

---

[628] *Alume.*
[629] *Vildunga.*
[630] *Itemburgo.*
[631] *Conteea.*
[632] *Nassau.*
[633] *Oranges.*
[634] *Buccavia.*
[635] Scris: *pădure.*
[636] Scris: *fac.*
[637] *Benedetto.*
[638] *Chiesa di San Salvatore.*
[639] *Di mediocre fertilità.*
[640] *Siti.*
[641] *Abbate.*
[642] *Principe dell'Impero.*
[643] *Hassia.*
[644] *Vesser.*
[645] *Munden.*
[646] *Vestfaglia.*
[647] *Il cui vescovo ha non piccola giuridittione.*
[648] *Bransvic.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

între care iaste iaz plin de leamne. Au fost supt ascultarea cneazilor[649], iar nu de mult s-au dezbătut de supt putearea lor. Aproape de Brunşvic iaste Analto[650], având târg[651] mai lung de 1 milă itălienească[652] şi puţin mai îngust. Aicea fierb sare care o iau din câteva puţuri slotoase[653] şi o trimit împrejur, de unde fac avuţie, pre câteva părţi, oamenii de acolo. Pomenitele ocne[654] s-au ivit în anul 1269.

Turinghia[655]

Întorcându-ne puţin spre amiazăzi, să văd locuri turinghiişti[656] a Misniii[657]. Turinghiia stă între apa Sala şi Vetra[658]. Aceasta iaste din ceale mai avute şi ales în pâine, pentru ce Gheorghie plugar Agricola[659] o chiamă grăsime nemţească[660], din carea să poate arăta mărimea şi desimea lăcaşurilor într-însa. Că, măcar că nu e mai lungă de 12 mile nemţeşti, iar are 12 stărostii[661], 140 târguri de piatră, aşijderea, şi cetăţi[662] multe, 12.000 târguşoare[663], 150 rude nemţeşti[664], 12 opatii. Capul ţării[665] iaste Efordul[666], unul din ceale mai mari târguri nemţeşti[667]. Locurile lui ceale
76[r] de frunte le udă pârâul Ghera[668], care pârâu mult îl curăţeaşte. Aşij/derea,

---

[649] *Duchi.*
[650] *Analto.* Lipseşte continuarea de la Botero: *con titolo di Prencipato è tra'l fiume Aller e l'Albis.*
[651] *Luneborgo.*
[652] La Botero nu există *itălienească.*
[653] *Fontane salse.*
[654] *Saline.*
[655] *Turingia.*
[656] *Turingia.*
[657] *Misna.*
[658] *Vuerra.*
[659] *Giorghio agricola.* În manuscrisul românesc, deasupra cuvântului *agricola* a fost introdus un semn repetat pe marginea textului, unde se introduce glosarea *plugar.*
[660] *Il grasso di Germania.*
[661] *Conteea.*
[662] *Castelli.*
[663] *2000 casali.*
[664] *Magioni nobili.*
[665] *La metropoli.*
[666] *Ersordia.*
[667] Scris: *nemţeşte.*
[668] *Gera.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

iaste acolo târg ales, Veimar, unde[669] lăcuiesc cneazii săseşti[670]. Stă într-o vale foarte veaselă[671], prin mijlocul căriia mearge apa[672] Sala. Dintr-altă parte, spre apus, să veade târgul Goia, unde au cetate nedobândită[673]. Iară[674], pe vreamea când s-au fost închis acolo Gvihelmu Grampan[675], om gâlcevitoriu[676], cu Fridiric al 2<lea>[677], ajutoriul[678] său săsăsc, care vrea să schimbe[679] orânduiala stăpânirii[680], după multă încungiurare[681], fost-au dobândită cetatea şi stricată. Şi Gvihelmul[682] au murit şi Fridiric[683] l-au prins la închisoare. Fost-au aceastea la începătura stăpânirii lui Maximilian al 2<lea>, chesariul[684].

Mai jos iaste târgul Isnaco[685], cu şcoală[686] deasupra apei Nisa[687]. Să face într-alte locuri în Turinghiia o iarbă de văpsală postajilor[688], căriia îi zic velte[689].

Misniia[690]

Misnia, căriia îi zic depre numele ei cel de frunte[691] care stă deasupra apei Albis[692], cu o cetate tare[693], stă spre răsărit de la Turinghiia[694] între

---

[669] Scris: *uzde.*
[670] *Duca di Sassonia.*
[671] *Amenissima.*
[672] *Il fiume.*
[673] *Castello inespugnabile.*
[674] Scris: *iare.*
[675] *Guglielmo Grompac.*
[676] *Seditioso.*
[677] *Federico II di Sassonia..*
[678] *Fautore.*
[679] Copistul repetă *care vrea să schimbe.* Această repetiţie împreună cu greşelile de litere (*unde/uzde*) ne fac să bănuim că persoana care scria obosise.
[680] *Volevano mutar l'ordine dell'Impero.*
[681] *Assedio.*
[682] *Guglielmo.*
[683] *Federico.*
[684] *Imperatore.*
[685] *Isnacco.*
[686] *Academia.*
[687] *Nissa.*
[688] *Herba ottima per la tintura de'panni.*
[689] *Vuelt.*
[690] *Misnia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

apele Sala şi Mulda. Nu o întreace nimic cu hrana, şi cu dobitocul, şi în pâine. Turinghiia are în sine multe târguri şi, dintre altele, târgul Lipţsca[695] vestit pentru şcoale[696] care au crescut acolo, când lipsisă învăţătura din târgul Praga[697] pre vreamea când să începusă eresiile sale husitii[698]. Un măestru[699], luând cu sine ca la 7000 de şcoleri, s-au dus la târgul Lipţsca.

Torga, aşijderea, iaste iscusit târgu şi veaste are pentru beare[700], că să face acolo într-ales. Târgul Dresno[701], pentru arsinal, unde să lucrează vasele de mare, care e grijit bine cu sineaţe şi cu toate ce ar fi de treaba războiului. Aşijderea, iaste acolo, pre apa Albis[702], podul ales, cu lungimea şi cu frumseaţea. Şi apa aceasta să potriveaşte cu apa Rianului. Aşijderea, iaste acolo o cetate foarte iscusită.

Sacsonia.
Mansefeld. Masburgu[703]

76v Nu e lucru mai greu decât a hotărî deplin aceaste ţări pre carea / firea nu le-au hotărât nici cu ape, nici cu locuri pustii, nici cu marea, nici cu alte săpături, că aceaste ţări ades să ameastecă, care lucru să tâmp<l>ă ades la nemţi şi mai ales în ţara săsească, care la mulţi scriitori amestecate cu Misniia. Şi scriu să fie aceaste târguri aceştii ţări a Misniei, care târguri alţi scriitori le pun în ceaialaltă ţară. Iară voiu spune aceastea ce-am găsit scrise.

Sacsoniia să împarte în cea de sus şi în cea de jos (şi supt acesta nume să chiema mai de demult toate acealea, câte stau între apele Vessor

---

[691] *Dalla sua metropoli.*
[692] *Albi.*
[693] *Con un forte castello.*
[694] *Turingia.*
[695] *Lipsia.*
[696] *Academia.*
[697] *Con la rovina dello studio di Praga.*
[698] *Usciti.*
[699] Maestru.
[700] *Cervogia.*
[701] *Dresda.*
[702] *Albi.*
[703] *Sassonia. Mansfelt. Maddeborgo*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

şi Odera, şi între ochian[704] şi Men[705]). Sacsoniia cea de Sus are târg de frunte Vitemberg[706], târg foarte tare şi frumos. Unii la Sacsoniia adaogă şi târgul Lipţsca, iară noi, mergându după socoteala de obşte, am pus târgurile Torga şi Lipţsca în Misniia. Vitemburg razimă la Corfirstva[707].

Nepoţi<lor> lui Io Fridiric s-au venit în parte une târguri a Turinghiii[708]. Chesariul Onto[709] au deşchis[710] locuri[711] cu aurul şi cu argintul. Nu departe de Gosalriia[712], spre apus de la Alpe[713] să veade Mansfeld[714], capul unii stărostii alease[715], care iaste iscusită pentru bişugul fărmuşilor[716] de aur şi de argint[717].

Şi altele scrie că acolo iaste iazerul în care să află pietri pre care din fire sânt peşti tăiaţi, broaşte şi alte gadini[718].

Spre amiazănoapte de la Saucsoniia, deasupra apei Albis[719], stă Magdeburgu[720], târg tare, cu pusoarea, şi cu zidurile, cu şanţurile în 3 părţi împărţit. Arhiepiscopul de acolo are loc mai sus, la nemţi, măcar că nici electorii, nici Salzburgului nu le dau loc întâiu. Această arhiepiscopie, care au fost putearnică, o au dobândit în partea sa casa Brandiburgului. Au năstăvit[721] leagea lutrănească[722]. Acolo şi-au pus eriticii cuibul[723] mulţimii sale plin de nebunii[724] şi de înşălături[725].

---

[704] *L'Oceano.*

[705] *Meno.*

[706] *Vuitemberga.*

[707] *È dell'elettorato.*

[708] Din această propoziţie din urmă lipseşte în mod clar ceva. Propoziţia nu există în textul lui Botero. Remarcăm prezenţa particulei *Io.* Fraza există în ms. rom. **3515**, f. 70: *Nepoţilor lui Ioan Fridiric s-au venit în parte une târguri a Turinghiii.*

[709] *Othone imperatore.*

[710] *Scopri.*

[711] *Minere.*

[712] *Gostaria.*

[713] *Alla.*

[714] *Si scorge Mansfelt.*

[715] *Contea nobile.*

[716] *Metalli.*

[717] *De aur şi de argint* nu există la Botero.

[718] Botero se referă la fosile:... *qui è un largo, i cui pesci, rane e altri animali si trovano naturalmente figurati nei sassi.*

[719] *L'Albi.*

[720] *Maddenborgo.*

[721] În manuscris: *năstănit.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Marhia cea Veache şi cea Noaă

Stau amândoao spre răsărit de la ţările pomenite. Marhiei cei Vechi, treace pre dinaintea ei apa carea să chiamă Spre[726], deasupra căriia ape şade Brandeburgu, târgu de frunte. Iar Marhiia cea Noao, o parte, cum ar hi prin mijloc, apa carea să chiamă Varta[727]. Târgul ei de frunte iaste
77r Francford, care stă deasupra apei / anume Odra[728]. Şi această apă dă bişug dă peaşte şi ţărmurile ei face vin.

Amândoao sânt supt ascultarea lui marhios Brandeburgu[729], unul din ceale mai cu puteare şi mai cu aveare boiari la nemţi[730], că are şi une târguri în Lusitaniia[731], şi cneaziia Cosium[732] la Slonsca, şi une stărostii[733], şi târgul care să chiamă Sterneberg, care e preste apa Oderei. Şi aşa poţi să mergi prin hotarăle lui mai mult de 60 mile franţojăşti, în care hotar să numără 50 târguri mari şi 60 târguşoare[734] mai mici. Marhio Albertus[735], ce să zice Ursul[736], au adus vie în ţara[737] Brandeburgului.

Lusaţiia[738]

Lusaţia să trage între apele Albis şi Odera, şi între 2 marhii[739], şi între ţara cehilor[740] (răzima mai nainte la Misnia, ce pre urmă s-au împreunat cu

---

[722] *È stato usurpato dopo l'heresia luterana dalla casa di Brandeborgo.*
[723] *Centurie.*
[724] *Pazzia.*
[725] *Impudenza.*
[726] *Spre.*
[727] *Vuarta.*
[728] *Odera.*
[729] *Marchese di Brandeburgo.*
[730] *Dei più potenti e di più ricchi prencipi d'Alemagna.*
[731] *Lusatia.*
[732] *Ducato di Cossio in Silesia.*
[733] *Contee.*
[734] *64 terre.*
[735] *Il Marchese Alberto.*
[736] *Orso.*
[737] *Contado di...*
[738] În textul lui Botero urmează aici *Amborgo. Dania* (vezi *infra.*) şi apoi *Lusatia.*
[739] *Tra le due Marche.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ţara cehilor),[741] Târgu de frunte aicea iaste anume Gorlitz[742], de care puţin mai departe iaste Ziitava[743]. Această ţară foarte samănă, cum cu hotarăle aşa şi cu obiceaile oamenilor Slonţcăi[744], de care pe urmă, scurt, vom spune.

Hamborgu. Daniia

Aicea, oarece dându-ne îndărăt, ne caută a treace preste Alpis, la a căruia margini îş arată averile sale Hamburgul, târg tare şi cu pusoarea[745] (pentru apropiiarea apei carea mearge acolo, nu departe), şi cu şanţurile[746], şi cu zidurile. Aşijderea, are scală mare, la care scală să întoarce parte mare de negoţ de la Anerpa[747].

Aşijderea, acolo au mutat precupiile şi legile sale neguţătorii de Angliia, care, mai nainte, într-acel loc, neguţătoriia. Târgoveţii de acolo umblă mult cu vasă pre ape şi să zălovesc cu precupii mari, şi spre miazănoapte şi la Hişpaniia. De aicea poate să meargă la ostrovul Daniei, care în lungu iaste de la apa Albis până la Scanghen[748] 18 mile[749] şi lat de 4 mile[750]. Cari v<estit> este pentru ţimbri[751], carii denainte au lăcuit acolo. Să împarte în multe părţi, că între apele care să chiamă Streur[752] şi Hievir[753].

<Detmarsia>

77v Iaste Detmarsiia[754] dată spre apus, care n-are târg mare, / iară târguşoare şi sate are de ajuns. Iaste în lung de 7 mile nemţeşti şi oarece mai

---

[740] *Boemia.*
[741] *... alla cui corona appartiene* lipseşte în manuscrisul românesc.
[742] *Gorlizza.*
[743] *Sitta.*
[744] *Silesia.*
[745] *Città forte di sito.*
[746] *Fosse.*
[747] *Anvers.*
[748] *Seagen.*
[749] *80 miglia.*
[750] *20 miglia.*
[751] *Cimbri.*
[752] *Steur.*
[753] *Heever.*
[754] *Ditmarsia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

puţin în lat. Lăcaşul sau târgul ei de frunte iaste Meldropo[755]. Aceşti oameni, având multă vreame volnicie[756] şi apărând volniciia împrotiva lui Ioan, craiul dunilor[757], a căruia oaste o au fost stricat ei în anul 1500, apoi în anul 1559, s-au dezbătut de la Aldolfo[758], fiul craiului Fridiric.[759]

Dintr-altă parte, spre răsărit, iaste Olsaţia, împrejurată cu trei ape şi prin mijlocul ei mearge apa Hiever[760].

Craiul dunilor să scrie şi cneazu şi să ştie a fi şi la împărăţie[761]. Această ţară are veaste pentru mulţimea pădurilor, de care e plină. Acolo au fost Oldelburgu, târgu mare şi cu aveare[762]. Iar marea, umplând acea scală[763], s-au făcut dintr-însa târgu denafară şi episcupiia s-au mutat la târgul Lubec. Deasupra Olgaţiii[764], să veade târgul care să chiiamă Slevih[765] lângă mare, capul unii cneazii, având scală cu precupie[766]. Şi, puţin mai departe, iaste Felsemborgu[767] şi spre apus de la târgurile pomenite iaste Friesa, ţară avută în roadă, pre carea, de nu o ar fi înecat apele Ochianului (care la vreame când varsă măsură rămâne ţara aceasta grasă şi foarte rodnicioasă). Şi, câteodată aşa varsă de mult, cât rumpând de tot străşnile[768], rumpe de tot casele cu oamenii, nu numai ţarinile şi pâinile[769].

Partea cea depre urmă aceştii ţări, carea iaste cam în chip de ostrov, să chiamă Iutiia[770], carea mearge întâiu lăţindu-să, apoi să îngustează, cât apoi să sfârşaşte ca cum ar fi un clin[771].

---

[755] *Meldropo.*
[756] *Libertà.*
[757] *Giovanni Rè di Dania.*
[758] *Suggiogati da Adolfo.*
[759] Lipseşte un întreg pasaj din Botero, de la p. 169.
[760] *Heever.*
[761] *E ne riconosce l'Impero.*
[762] *Città potente e ricca.*
[763] *Porto.*
[764] *Olsatia.*
[765] *Slevich.*
[766] *E porto di facende.*
[767] *Flesemborgo.*
[768] *Riparo.*
[769] *Seminati e le biave.*
[770] *Iuthia.*
[771] *Una punta.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Greu e a număra cât<ă> mulţime de peaşte e acolo şi ales spre Limuhi[772], că, când iasă marea într-acele părţi, atâta mulţime de peaşte aduce acolo, cât mai mare roadă dă acelor oameni decât roada pământului.

Toată această ţară, pre lângă ostrov, iaste plină de păduri şi de iarbă. Pentru aceaia, are hiară de ajuns şi ales cerbi, iară nu mari[773]. Aşijderea, şi dobitoc dumeasnec[774], ales cai şi boi, carii, de aicea, să duc câţiva la ţările megiiaşe[775]. Iaste lucru adevărat că într-un loc aduc la nemţi de acolo, ca la 50.000, şi plătesc vamă dăpre dânşii în Gotolpiia[776].

Liubec. Mehelborg. Ţară pre lângă mare [777] /

78[r] Ţara pre lângă marea stă pre malurile mării de la marginile danilor[778] până la Visla[779]. Şi nu într-alt chip să înţeleage despre slovenie[780] Pomeraniia[781], ce ţara pre lângă marea, deasupra ţărmurilor mării. Iaste un iaz din naştere[782], pentru fereala ţării aceştiia[783] despre valurile[784] şi vărsările mării. Are în sine târguri în divuri şi lăcaşuri, unile volnice şi altele supt ascultarea a câţva stăpâni.

Să împarte această ţară cu apa Odera, în cea mai de aproape şi cea mai departe[785]. În cea mai departe întâi şi de frunte iaste Liubec, aşa de tare, pentru multe şi mari negoaţă acolo şi pentru precupiile mării. Cu lesne să pot îndată porni pre marea armatelor şi cu dânsa acest târgu să potriveaşte şi să asamănă cu putearea crailor de pre aproape. Stă deasupra unii stânci veasele pre care o împrejură 2 ape, pentru care iaste foarte curăţită, că are jgheaburi de oale pre supt pământ. Are acest târgu 2 lucruri

[772] *Limuich.*
[773] *Benche piccoli.*
[774] Domestic.
[775] *Vecini.*
[776] *Gottorpia.*
[777] La Botero: *Lubech. Mechelborgo. Pomerania.*
[778] *Di Dania.*
[779] *Vistula.*
[780] *Lingua schiavona.*
[781] *Pomerania non vuol dire altro in lingua schiavona, se non terra maritima.*
[782] *Ha su la riva un argine.*
[783] Scris: *aueştiia.*
[784] *Dall'impeto.*
[785] *In citeriore e ulteriore.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de mirat. Un lucru iaste mare socoteală cu care e apa scoasă din râul care să chiamă Traba şi suită la un turn nalt, mearge apoi prin ţăvi, pre supt pământ, la toate casele, aşa cât iaste acel târgu plin de fântâni. Al doilea lucru iaste ceasornicul[786], aşa de meşteşuguit, cât fără muzică care să aude dintr-acel ceasornic înainte până a nu bate, aşijderea, toate alease să arată care să cuvin cursului stealilor şi limbilor cereşti[787]. Acest târgu, cu aşăzarea lui Fridiric al 3 <lea> chesar, iaste capul companiii Anza[788]. De aicea poate mearge la cneaziia Mehelborgului[789], căriia capul iaste târgul care să chiamă aicea aşa[790]. Iaste târgu mare lungăreţ şi cu această pusoare cu greu să poate apăra, căruia îi zic alţii, întorcând cuvântul nemţesc ni pre lătinesce, ni pre grecie[791], Magnanapoli. Fost-au, mai denainte vreame, mai mare decât acum. Cu mărirea lui s-au mutat la Vesmar[792], târgul care stă deasupra mării[793], la care să strângu mulţi oameni. Ca aceasta sânt: Rostoc şi Sunda. Amândoaă lucrurile întărite şi îmbogăţite după pustiirea Venetiii[794] şi Volinului[795] (care mai denainte au avut mari venituri, iar acum nu sânt de nimică), şi să chivernisesc ca şi ceale volnice.

Iaste mai în mijlocul ţării[796], pre lângă mare, Stetit[797], pre ţărmurile Oderii, unde e scaunul cneazilor. În Pomeraniia cea mai departe lăcuieşte
78v al doilea cneazu în / Stolpina, care să răspunde a fi de frunte coroniii leşăşti, pentru Bitoviţa şi Limburgul[798], şi pentru alte locuri, până în ţara Pomeraniii, adecă ţara pre lângă marea. 40 târguri încungiurate cu şanţuri, cu ziduri mai iscusite, fără ceale pomenite, sânt aceastea: Strasuldu[799], Grifisfalda[800], Colberga, Anglaniia, Aremindiia, Gdansca[801] – acest

[786] În manuscrisul românesc este scris cu litere mai mari decât celelalte.
[787] Sensul frazei lui Botero este: ceasul anunţă sonor orele şi oferă informaţii despre stele.
[788] *Hanza.*
[789] *Mechelburgo.*
[790] Fragmentul: *căriia capul iaste târgul care să chiamă aicea aşa* lipseşte la Botero.
[791] *Che altri chiamano, tornando il vocabolo tedesco, parte in latino, parte in greco:...*
[792] *Vuismar.*
[793] *Terra maritima.*
[794] *Vineta.*
[795] *Vólin.*
[796] *Pomerania.*
[797] *Stetino.*
[798] Scris: *Limburburgul.* La Botero: *Lemborgo.*
[799] *Strasuldo.*
[800] *Griphisualda.*
[801] *Dantisco.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Gdansca[802] stă ca la 5 mile de mare şi de la pârâu, numai cu săpătura locului, ca un şanţu, să îndăstulează şi cu marea şi cu pârâul foarte bine, că acolo sânt neguţătorii avuţi. Descarcă aicea neguţătoriile Hişpaniii, a Portugaliei, a Franţiei, a Flandriei şi a Angliii şi, de acolo, încarcă grâu, secară, ceară, cenuşă, piei, in, cânepă, şvanţuri, chehribariu[803] şi alte scule de carea Ţară Leşască aşa are de multe, cât e greu a creade. Să chiverniseaşte în mare volnicie. Craiul acolo are putea<re> pre mare[804] aşijderea şi a strânge chihribariul şi toată voia vegheată[805]. Făr' de Gdansca, are craiul leşăsc într-aceaste părţi feliuri în care pune cu numele lui voivoda Pomorschiii[806] (domnul ţărilor pre lângă mare), cum e Stargada, Namburg[807] şi toată marginea în care stau aceale târguri care leaşii zic Raşubei şi neamţii Pomerladu[808], în care lăcuiesc oamenii în mijlocul ţării ca în chipul arapilor şi pre lângă marea ca în chipul celichilor[809] sau nasamonilor[810].

Prusiia

Ţara prusilor are hotar Visla, Dervanţiia, Occa şi Nesmint[811] şi pustiile[812] care o despart de ţara mazovilor[813] şi de la Litva[814]. Iaste lungă de 58 mile leşăşti şi în lat de 50. Nu e altă ţară supt ascultarea craiului leşăsc care ar avea mai mari şi mai vestite târguri şi lăcaşuri decât aceastea. Mult să ajutoreaşte cu marea care face acolo feliuri de cozi, scale şi ostrovaşe la mijloc. Această ţară, câteodată, să lăţeaşte în mari şăsuri, altă dată să înalţă cu dealuri iscusite. Aşijderea, are heleşteaie, pre unele locuri cu peaşte, iară sânt şi pustii dease şi, pe urmă, şi iazere late,

---

[802] *Dantisco o Danzica.*
[803] *Segale, i grani, ambre, cere.*
[804] *Il Rè vi ha la podestà del mare.*
[805] *Ambra e la sovranità.*
[806] Această sintagmă *voivoda Pomorschii* este şi în ms. rom. **3515**, f. 73^{v}. La Botero: *da un Palatino che si dice di Pomerania.*
[807] *Nanborgo.*
[808] *Detto dai pollachi Cassub, e da tedeschi Pomerella.*
[809] *Cilici.*
[810] *Nasamoni.*
[811] *Nemene.*
[812] *Selve.*
[813] *Masonia.*
[814] *Lituania.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

între carii iaste Albo, căriia îi zic ţara cea nooă[815]; iaste împrejur mai mult de 20 de mile[816].

Fost-au întâiu această ţară toată prusască supt ascultarea cneazilor
79r nemţeşti[817] carii au / fost făcut acolo 62 cetăţi[818] şi alte târguri multe. Şi acolo au lăcuit marele al lor măestru[819], adecăte învăţătoriu, ce aţâţând pre leşi şi neputându-le apoi sta împotriva leşilor, au rămas apoi închinaţi craiului Cazamir. Mai pre urmă, încăpând cârma mistrului celui mare al lor în mâna lui Albertus, carele era din casa Brandiburgului, l-au măgulit frati-său, Gheorghie, cu leagea lutrănească şi, aşa, din mare mistru, au căzut cneaz prusesc[820].

Acum, această ţară să împarte în 2 părţi, adecă în partea crăiască[821] şi în partea cnezească[822]. Partea crăiască să chiamă aceaia care iaste supt corona leşască, iar cneazească aceaia care au fost dată pentru amăgitura lui Albert şi urmaşilor lui. În partea crăiască pun Mariembărgu, sau Malborgu[823], unde să află cetate foarte frumoasă şi tare a 3 târguri şi o cetate vestită, Torunul[824], are 2 târguri şi, mai ales, acest târgu iaste într-această ţara Helmo[825], târgul cu episcopia, care, mai nainte, departe era mai cu putearea decât acum. Ce cavalerii nemţeşti câtva dintr-însă au luat şi că stă acest târgu în margine, pentru aceaia s-au pustiit şi s-au stricat pre vreamea oştilor care au fost între leaş şi între cavaleri. Acum această episcopie odihneaşte şi înfloreaşte supt apărarea[826] episcopului şi păstoriului său cu învăţături şi cu graiuri alease.

Elbiong[827] iaste târgu nu prea mare, iară pusoarea şi chipul lui iaste cuvioasă, cu scală, măcar nu mare, iar cu bun mijloc. S-au înmulţit acest

---

[815] *Mar nuovo.*
[816] *100 miglia.*
[817] *Cavallieri teutonici.*
[818] *Rocche.*
[819] *Gran Maestro.*
[820] *Finalmento essendo venuto il Gran Maestro in mano d'Alberto, della casa di Brandeborgo, egli indotto a ciò da Giorgio suo fratello si fe Luterano e di Gran Maestro duca di Prusia.*
[821] *Regia.*
[822] *Ducale.*
[823] *Sau Malborgu* nu există la Botero.
[824] *Turonia.*
[825] *Culmo.*
[826] Scris: *arărarea.*
[827] *Elbinga.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

târg, câţiva englezi cu neguţătoriile atâta cât să poate chiema acest târgu colonia (descălecătura englezilor).

Varmiia, aşăjdărea sau Hălţpergu[828], iaste în Ţara Prusască, partea crăiască[829]; iar episcopul iaste acolo stăpân ca cum ar fi stăpân deplin. Prusiii cnezeşti, capul iaste târgul Croleveţ, căruia îi zic neamţii Chinegsberg[830], târgu frumos şi curat în obiceaiuri.

Oamenii prusăşti şi ales şlahta[831], trăgându-să din neamul nemţesc[832], încă au firea şi obiceaile bătrânilor săi. Făptura caselor mai iscusite decât ale leaşilor; şi târgurile lor, lăcaşurile şi cetăţile să chiivernisescu cu judeaţe şi cu obiceaiuri mai aşăzate şi mai tari.

79v Aşijderea, sânt / acolo socoteale mai mari şi sânt meşteşuguri mai deplin, că, zicând adevărat, neamţii întrec departe pre toate alte noroade de la miazănoapte, cu meşterşugul iscusit. Şi sânt mai harnici a chivernisi târgurile. Aceştia au descălecat multe târguri în ţara ce e pre lângă marea, mai ales în Ţara Prusască[833] şi în Livlaniia[834]. Aceştea au adus meştergurile, şi rânduialele, şi curăţănii pre mare locuri a târgurilor ungureşti[835], la Ardeal[836], la leaşi[837] şi la alte locuri pre aproape acestor ţări pomenite.

Ţara Prusască fost-au întâiu pomenită. S-au împărţită în 12 cneazii. Într-o cneazie dintr-însele, care să chiamă Halandiia, unde s-au fost înmulţit lăcuitorii aşa de mult, cât acum nu le mai ajunge locul, s-au fost făcut judeţ în 2 ani, să <s>ă lase numai partea bărbătească, iar femeiască, născându-să, ucidea.

Şi acum, aicea, n-am prea zăbovit. Pentru aceaia, trebuia să ne cam dăm oarece îndărăt, să scriem pre scurt ţara cehilor şi altele carele razimă la dânsa.

---

[828] Nu există la Botero: *aşăjdărea sau Hălţăpergu.*
[829] *Prusia regia.* În mrs. rom. *crăiască* este scris *creascâ.*
[830] *Croleveţ* nu există, la Botero. *Cunisberga.*
[831] *Nobili.*
[832] *Discendo da sangue alemanno.*
[833] *Prussia.*
[834] *Livonia.*
[835] *Ongheria.*
[836] *Transilvania.*
[837] *Polonia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Bohemiia
Ţara cehilor[838]

Iaste această ţară în chipul oului[839], împregiurată din fire din toate părţile foarte cu loc pustiiu. Iaste în lungu de 24 mile[840] leşăşti, în lat oarece mai puţin. Spun că ar hi într-această ţară pusoare înaltă, că acolo nu întră nici o apă, iar multe ies dintr-însa. Mai de frunte ape sânt: Albis[841], în care să află lotos[842], şi într-însa dau toate alte ape ce ies din ţara cehilor[843]. Aşijderea, sânt într-însa, fără ape, iazere fără număr, heleşteaie, râmnice[844], cu peaşte mult într-însele, în care mai mult stau avuţiile acestei părţi de loc. Văzduhul, acolo, iaste răcoros, locuri are foarte bune de dobitoc şi de grâu, şi de şofran. Vinul nu să face bun acolo. Aşijderea, sânt acolo fărmuşuri de aur, şi de argint, şi de altele[845]. Bişugul de hrană
80[r] face de e această ţară aşa cu om mult, că zic că / această ţară într-însa să află mai mult de 30000 sate, iar târguri şi cetăţi ca 70; dintr-aceale târguri din care au fost gonit pre episcopul husitii[846], ţine craiul acum 10 şi birnicii[847] 18. Scaonul, acolo, iaste târgul Praga, care să împarte în trei părţi şi toate aceaste părţi stau într-o văiugă veaselă[848] şi lată[849], îi zic văii Praga cea Mică şi cea Noaă şi cea Veache. Apa Morlta desparte cea Veache de la cea Nooă. Iară să împreună cu un pod iscusit, având 24 frumburi[850].

În Praga cea Mică iaste o cetăţuie[851], aleasă într-un deal, şi beserică cu catedră[852].

---

[838] *Ţara cehilor* există şi în ms. rom. **3515**, f. 75.
[839] *Figura ovale.*
[840] *120 miglia.*
[841] *Albi et la Molta.*
[842] *Pesci.* Lipsă din manuscris continuarea frazei lui Botero: *massime l'Albi, che da anche il salmone.*
[843] *Boemia.*
[844] *Peschiere.*
[845] *Vi sono minere d'ogni sorte, fuori che d'oro e si trovano gioie d'ogni sorte.* Lipseşte aici un fragment din textul lui Botero.
[846] *Onde furono cacciati I vescovi dagli ussiti.*
[847] *Feudarii.*
[848] *Valle amena.*
[849] *Spatiosa.*
[850] *Archi.*
[851] *Castello.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Cea Veache Pragă să înfrumseţează cu multe făpturi[853] de case iscusite şi mari, între care iaste un ceasornec în care să veade crugul[854] ceriului pe an, cursul soarelui şi al lunii, numărul lunilor şi a zilelor[855], păscălia sărbătorilor[856], solstiţiia, adecă[857] ţenchiurile cursului soarelui, la care ţenchiuri de doao ori pe an vine soarele, la iunie 12 zile, căruia ţenchiuri zic astronomii solstiţium cel de vară, la care seamne, ce să tâmplă 12 a lui iunie, nu să mai suie mai sus soarele, ci să pogoară îndărăt. Până, sosind la 12 dechevri, îş plăneaşte soarele cursul său şi aşa, de la acest sămn, nu să mai pogoară soarele, ci să suie. Şi acestui ţenchiu a cursului soarelui îi zic astronomii solstiţiul cel de iarnă. Şi de aceaste lucruri cereşti mai deplin vei înţeleage într-alt loc, cercând scara aceştii cărţi.

Aşijderea, acel ceasornec arată mărirea zilelor şi a nopţilor şi, când opoziţiile (împotrivirile) adecă, în care vreame (seamne) sânt planite împrotivnice şie. Arată şi lunile nooă şi civerturile lunii.[858]

Într-această parte de loc au şi jidovii[859] un unghiu[860] care să veade a fi ca un târg. Târgul cel noou să desparte de cel vechiu cu o văiugă[861] care, mai înainte, era adâncă, iar acum iaste aseamenea şi e plină de grădini. Zic că
80[v] aceaste trei părţi toate au loc împrejur de multe, ca şi Râmul, aceale în care / lăcuiesc. Nu voi pomeni alte târguri, că au nume groaznece[862].

Egra, târgu care stă deasupra apei care să chiamă Egra, o parte stă pre deal, o parte pre vale. Răzima întâiu la împărăţie[863], acum iaste supt corona cehilor. Iaste târgu tare, cu 2 ziduri, cu târgu bun denafară şi cu arseneal, loc unde vasă de apă grijit<e>[864] bine.

---

[852] *Chiesa catedrale.*

[853] *Fabriche.*

[854] Scris: *crângul.*

[855] *Si vede la rivolutione di tutto l'anno, il corso del sole, della luna, il numero dei mesi e dei giorni.*

[856] *Calendario delle feste.*

[857] De aici pasajul nu există în textul lui Botero.

[858] Aici se sfârşeşte textul care nu există la Botero. Acest pasaj există şi în ms. rom. 3515, la f. 75 [v]- 76.

[859] *Giudei.*

[860] *Guetto.*

[861] *Fosso.*

[862] *Per l'asprezza dei nomi.*

[863] *Era già del Impero.*

[864] Lectură incertă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Are supt ascultarea sa 12 cetăţui.

Cehii, măcar că sânt în mijlocul Ţării Nemţeşti, iară grăiesc sloveneşte[865], nu părăsesc niciodată de-a bea şi a face desfătări[866]. Obiceaiuri au leşăşti[867], mândri, hâtri.[868]

La oşti mai nainte au arătat câte oarece vitejie, iar acum mi să pare că mai să vor număra între cei stricători[869] decât între cei viteaji. Sânt aşa, bărbaţii ca şi fămeile, nalţi la stat, la veadeare frumoş, să potrivesc într-acesta cu alt neam. Sânt acolo, la cehi, 3 staturi: neamişii[870], boiarii[871] şi târgoveţii[872]. Că duhovniciia, cum au fost stricată pre vremile Husului, nici pre urmă n-au folosit nimic, n-au venit la voia sa[873].

Razimă la corona aceasta, făr' de Lusaţiia, de care s-au zis, Slonţsca[874] şi Marova[875].

Slonţsca

Slonţsca au fost întâiu moşie cvadirilor[876]. Stă între cehi[877] şi între leaşi[878] şi mearge prin mijlocul ei apa Odera. Fost-au mai nainte supt leşi, iar pe urmă s-au închinat lui Ioan, craiului cehilor, fiiul lui Henric al 7<-lea> chesar.

Iaste în lung de 60 mile nemţeşti şi în lat de 20. Are margini bune şi bine grijite, că neamişii de acolo păzesc cu nevoinţă arătura şi casa sa. Oamenii de acolo sânt la faţă şi sănătoşi; lesne să îmbată şi mănâncă mult.

---

[865] Lipseşte de aici următorul pasaj din textul lui Botero: *perche gli schiavi, che a tempi di Giustino imperatore occuparono l'Istria, passarono sotto Mauritio in Boemia e in Polonia.*

[866] *Crappolare.*

[867] Liseşte la Botero: „au leşăşti".

[868] *Sono di costumi ambitiosi, pomposi, superflui.*

[869] *Guastatori.*

[870] *Nobili.*

[871] *Baroni.*

[872] *Cittadini.*

[873] *Perché il clero suto oppresso fin dal tempo di Giovanni Hus, non è mai più stato rimesso nel suo grado.*

[874] *Slesia.*

[875] *Moravia.*

[876] *Quadi.*

[877] *Boemia.*

[878] *Polonia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Târgurile ceale de frunte, acolo, sânt foarte frumoase, cum e Legniţa[879], Glogov[880], Lubena şi, decât toate, Vraţlavul[881], care iaste târgu de frunte şi cu frumseaţea uliţilor şi caselor, în obiceaiuri şi în orânduiale frumoase. Iaste acolo unde cade apa Olova în Odera. Într-această ţară să
81r face cercetare[882] într-acest chip: / au bou de aramă, pre carele îl umple de cărbuni, şi pun pre bou, vinovatul[883], apoi, aprinzind acei cărbuni şi lăsând căldura prin gaurile făcute, îl trag boul prin tot târgul, puind acel bou pre pari[884]. Aşijderea, sânt acolo păstori, cărora din visterii de obşte plătesc[885], şi strigă cu trâmbiţa de tot negoţul pe uliţă[886]. Şi apoi dobitocul ce ar fi de vândut, după ce dau ştire, îl duc la păşune şi iarăş îl aducu.

Aceasta Şlonţsca are 14 cneazii[887], din care 2 să cuvin episcopului, 4 altori stăpâni şi 8 craiului. Când ar trebui, face 20.000 pedestrime şi 60.000 călărime.

Moraviia

Moravia (în care zic unii că au lăcuit marcomanii) să desparte de la unguri şi de la cehi şi de la Slonţsca[888], cu munţii, cu pădurile şi cu apele spre Austriia, unde să depărtează însuş ca un hotar ales[889]. Iaste această ţară pusă în 4 părţi[890] de 16 mile nemţăşti, în lat şi în lung. Are în sine dealuri, munţi, păduri şi şeasuri destule. Aşijderea, are şi iazere şi ape. Apa de frunte iaste acolo Mora (despre care apă are poreclă această ţară), deasupra căriia stă Olomonişţu[891], târgu mare, după care iaste Breno[892] şi, apoi, Opava[893], Sana, Znoina, Iglina. Şi alte târguri de voie măcar nu mare, dar iaste grijită bine, au unele case de lemn şi muruite cu var, toate

[879] *Lignicio.*
[880] *Glogonia.*
[881] *Vratislavia.*
[882] *Supplicio.*
[883] *E vi mettone sopra a cavallo il mal fattore.*
[884] *Con alcune ruote.*
[885] *Publichi pastori, salariati dal commune.*
[886] *A suon di corno convocano ogni sorte di animali in piazza.*
[887] *Ducati.*
[888] *Slesia.*
[889] *Dove s'allarga in pianure, non ha termine notabile.*
[890] *Quasi quadrato.*
[891] *Olmus.*
[892] *Bruna.*
[893] *Upavia.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

stau în văi, pentru fereala răcelii şi de vânt. Locurile acolo sânt foarte bune, fac de toată pâinea cu bişug şi câte oarece şofran[894].

Iaste acolo apa carea să chiamă Hana, cu ape aşa de cu folos câmpilor, cât neguţătorii ceia ce fac neguţătorii cu grâul îi zic Pieptul Moraviii[895]. Vinul de acolo (că să face pre locuri învârstite[896]) face piatră[897] în deagetele mâinilor şi a picioarelor. Şi zgârceaşte pre oameni[898] şi ales pre cei avuţi şi pre cei ce n-au nici un lucru, ce numai stau pre odihnă.

81[v] Izvoraşte dintr-/ această ţară apa Odera, vestită. Aşijderea, iaste acolo izvor spre marginile ungureşti, în care apă fiiarbe[899] şi stropeaşte pururea. Şi să află acolo tămâie şi zmirnă supt pământ. Şi nu demult acest lucru s-au ivit, când au poruncit un boiar să sape câmpii săi, au aflat un trup ca un om tot zmirnă.

Austria

Austriia sau Ţara Racusilor[900], numită de bătrâni Panoniia cea de Sus, are despre miazănoapte apa carea să chiamă Teie, despre miazăzi Stăria[901], despre răsărit apa carea să chiamă Leite, despre apus Bavariia. Neamţii îi zic Ostereih[902], cum ar fi Ţara Răsăritului, că acolo stă în preajma Ţării Nemţeşti.[903] Să scrie ar hi cneazie de la Frideric al 3 <lea>; pământ are cu roadă şi lesne la arat, că să poate ara numai cu un cal foarte lesne. Are multe ape iscusite, cum e Onaso, Travlo, Tene, Dunărea, care mearge cu cursul său prin mijlocul ţării.

Aşijderea, are câteva târguri bune, nu aşa mari, iar iscusite şi bine aşăzate, şi târguşoare, sate, cetăţui fără număr. Şi frumseţele lor nu să pot spune. Să împarte în Austriia de Sus şi de Jos, cu apa care să chiamă Onaso. Târguri mai alease sânt aceastea, anume: Ems, Sfeati Leopold[904],

---

[894] *Di segalo e di grano.*
[895] *Mamella di Moravia.*
[896] *Terreni gessosi.*
[897] *Calcoli.*
[898] *Rende gli huomini attrati, massime gl'ingordi e i ricchi.*
[899] *Aqua fervente.*
[900] *Sau Ţara Racusilor* nu există Botero.
[901] *Stiria.*
[902] *Osteriche.*
[903] *Perche elle è in tal sito rispetto d'Allemagna.*
[904] *San Leopoldo.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Shiera[905], Târgul Nou[906], S[fea]ti Petr[907], Lentz[908], Ips, Cremps[909] şi Vidna (Beciul)[910], care iaste capul aceştii ţări, care, pentru mulţimea deasă de oameni carii lăcuiesc acolo şi pentru venirea acolo a oaspeţilor, pentru iscusită făptura acolo a caselor şi pentru lăcuinţa a arhicneazilor şi a stăpânilor Racusiii[911], să poate număra unul din ceale mai aşăzate şi mai de mirat târguri nemţeşti. Iaste împrejur cu zidurile dinlăuntru ca la 2 mile itălieşti, are bişug mare de hrană. Între altele, aşa e de mult peaşte acolo (şi-l vând tot viu), cât întru această măsură de mulţimea peştilor nu-l ajung ceale multe oraşe ce sânt pre lângă mare. Iară, pentru cetatea sau pentru apărătura harnică, iaste acest târgu (Beciul)[912] ca să s<ă> socotească unul din
82[r] ceale / mai de frunte băşti a creştinătăţii. S-au început a să întări pre urmă, când s-au ispitit cu mare puteare să-l dobândească, cu groaznice meterezuri, Suleiman, împăratul turcesc[913]; şi, măcar că tăriia lui deodată n-au fost deplin grijit, iar mărirea de ajuns a băştilor şi lăţimea şi adâncul şanţurilor pline de ape, fiind aproape Dunărea, apele ceale din şanţuri îl fac de e aşa de tare. Şi aşa[914] s-au întors de acolo ruşinat şi fără izbândă împăratul turcesc Suleiman. În anul 1684, de iznoavă s-au sculat mare putearea împărăţiei turceşti, cu hanul tătărăsc, cu mulţime de oarde tătărăşti, şi domnul de Moldova şi de Ucraina, anume Duca V<oie>v<od> bătrânul şi domnul de Ţara Muntenească, Şărban Cantacozino, V<oie>v<od>, cu oştile sale, şi pre oştile turceşti, care, ca la 90.000 să număra, era vizir, anume Cara Mustafa paşa, cu toţi carii s-au pomenit, ca la 400.000 oşti. S-au pornit asupra Beciului, bătându-l 50 de zile, cu meterezuri, făcând lagumuri câteva. O, Putearnice Doamne, Carele eşti de mirat întru lucrurile Tale![915]

---

[905] *Schira.*

[906] *Neustat.*

[907] *San Petro.*

[908] Scris: *Aentz. Lens.*

[909] *Crems.*

[910] *Vienna.*

[911] *Arciduchi e de'Prencipi della casa d'Austria.*

[912] Nu există la Botero *Beciul.*

[913] *Soliman Rè de'turchi.*

[914] Textul care începe: *şi aşa s-au...* şi continuă până *infra*: *spre binele creştinilor* nu se găseşte la Botero. El există şi în ms. rom. **3515**, f. 78[v]-79.

[915] Această propoziţie este scrisă cu roşu. Ea se regăseşte, scrisă tot cu roşu, şi în ms. rom. **3515**, cu diferenţa că începe cu *Oh...* Aici se termină textul interpolat în *I relazioni.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

După zile trecute, în care vârtos nevoia şi zioa şi noaptea, cu mare năvală, păgânii să dobândească scaunul racusilor, să scoborâsă[916] şi craiul leşesc, viind într-ajutoriu împăratului nemţesc, lui Leopold, anume Ioan al 3 <lea> Sobeţscii, cu 20.000 de osta<şi>, luând şi oastea nemţească, cum spun, ca la 40.000. Dau veaste limbile[917] prinsă că să pogoară oştile nemţeşti cu leşeaşti. S-au mirat turcii, necrezând de leaşi că sânt preste legătura păcii care încă era între dânşii. Aşadar, îndată viziriul au dat poruncă să iasă la războiu. Iar cetatea tot bătu[918]. Caută aicea vâlva păgânilor, că, pre o parte ieşia la războiu, iară cetatea tot bătea şi, aşa, într-o sâmbătă, s-au lovit oştile.

Milostive Doamne, şi de acum nu Te îndura de oamenii Tăi![919]

Înfrânt-au oştile creştineşti pre spuza păgânească, lăsând corturile, haznaoa, toată tabăra, plecat-au cu mare ruşine de fugă, căruia sfârşit dă Dumnezeu, spre bine creştinilor.[920]

Lesne să aţâţă acolo ciuma, că casele n-au răsuflători cu umblători şi
82[v] în târg iar nu sânt răsuflători sau ieşi/tori.

Pentru aceaia, văzduhul, umplându-să de putoare, să strică şi să potciuşte[921] de multe ori. Între făpturile caselor, fiecine ar vedea besericile Preacuratei Mariei şi a lui S[fea]tii Ştefan, i-ar căuta a să mira; şi decât toate de un turnu prea înalt[922], din care turnu să veade câtăva parte a Austriii. Pre acel turnu sânt chipuri tăiate cu meşteşug iscusit[923]. În preajma târgului, Dunărea face ostrovaş de bună primblare oamenilor din Beciu[924] şi cneazilor Racusilor[925].

N-oi lăsa şi Târgul Nou, care stă pre locu neated, iar munţi are mai împrejur. Iaste de mijloc ca în chip în 4 cornuri pus şi are 4 porţi care să văd toate din târgu şi toată poarta are târgul său denafară. Acest târgu e cu bune ziduri încungiurat şi cu 3 şanţuri în care sânt pline de apă. Şi târgurile ceale denafară au şanţurile sale zidite dintr-amândouă părţile, care sânt pline de apă, cât să pară a fi neşte râmnice[926].

---

[916] Scris: *scoboros<ă>*.
[917] Informatorii.
[918] Această propoziţie este ştearsă în manuscris.
[919] Această propoziţie este scrisă cu roşu. Este scrisă cu roşu şi în ms. rom. **3515.**
[920] *Căruia sfârşit dă Dumnezeu, spre bine creştinilor* este scris cu roşu.
[921] *Corrompe.*
[922] *Campanille.*
[923] *Statue.*
[924] *Vienna.*
[925] *Prencipi d'Austria.*
[926] *Peschiere.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Storia[927]

Unii zic să fie această ţară după Valeriia[928], o <îm>parte în cea de Sus şi în cea de Jos. Cea de Sus între Muer şi între Muerzt, iar ceastălaltă între apele Eno[929] şi între Muer. Spre răsărit are şăsuri de ajuns, iar despre alte părţi iaste pre mai multe locuri cu munţi. Târgul de frunte şi scaunul iaste Gratz[930], care stă deasupra apei Muer, târgu frumos. Această parte de loc are fărmuşuri[931] de argint şi aur de ajuns, şi her, care fărmuşuri de her, întrând[932] în ape, fac această ţară de e turbure[933]. Din 'ceput iaste că nu numai bărbaţii şi muerile (şi mai mult ele decât dânşii), ce şi dobitocul au grumazi şi lungi şi mari[934].

Carintia. Carnia. Goritiia. Croaţia

Carintia (în care mai mult lăcuia iapidii) să hotăraşte despre răsărit
83[r] şi despre miazănoapte cu Stăriia, / despre apus şi despre amiazăzi cu munţii Alpes şi cu Freul[935]. Are în sine multe dealuri şi văi, în care să face pâine. Iaste plină de iazere şi de ape şi, între dânsele, mai vestită iaste Drava. Târgurile mai de frunte sânt aicea: Villac, Clangheferd şi Santuvii, târgul scaunul aceştii ţări, măcar că unii vor să fie capul aceştii ţări târgul Agras. Între Carintiia şi Istria stă Carnia, de unde să înceape Savva. Iaste această ţară nerodnicioasă şi uscată, fără numai acolo unde să apropie spre Istriia. Iar oamenii, cu munca sa plătesc acea ne-roadă a pământului, umblând ni încoace, ni încolo, căutându-şi norocul mai bun.

Târg de frunte iaste acolo Lubina[936] sau Lubaco[937]. Nu voiu lăsa aicea iazerul care să chiamă Cernic[938], care odată să umple de apă, câteo-

---

[927] *Stiria.*
[928] *Alcuni vogliono che questa sia Valeria provincia...*
[929] *Eno.*
[930] *Grats.*
[931] *Minere.*
[932] *Infettano.*
[933] *Feruginose.*
[934] *Le donne (più le donne, che gli huomini) ma ancora i buoi patiscono di gozzo.*
[935] *Friuli.*
[936] *Liubiana.*
[937] *Lubacco.*
[938] *Cernieche.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

dată seacă prin unele gauri pre supt pământu şi, aşa, iaste şi iazer câteodată, şi pământu, şi pustiu. Şi peaşte prindă într-însul, şi samănă, şi pasările să plodesc.[939]

Trecând Alpis, întrăm în ţara Goritiii, unde unii socotesc precum să fie fost Iulium Carnicum[940] şi alţii zic să fie fost Noreia. Stă deasupra apei Vipaco[941], deasupra căriia iaste şi Gradisca. Spre amiazăzi să lăţeaşte în câmpuri roadoasă.

Croaţia[942] mai mare parte stă între apele care să chiamă Calpa[943] şi Una. Acolo e Segna, Obroazo, Costanzza[944]. Vestite sânt pentru oştile de curând între cneazii racusilor şi ai otomanilor. Turcii au pustiit aceale toate câte sânt între Segna şi Obroazo, loc de 100 de mile de toate.

Ţara Ungurească

Acum e vreamea să întrăm în Ţara Ungurească, care are despre miazănoapte munţii Carpaţilor sau Crepate[945], care o desparte de Ţara Leşască[946] şi de Ţara Muntenească[947]. Despre amiazăzi[948], are apa Savva, despre apus apele Austra şi Soghia, despre răsărit apa care să chiamă Lavota[949], în care hotar să închide şi Ardealul[950], de care să va zice pe urmă. Îndată împartu-să ungurii în cei mai aproape şi în cei mai departe[951],
83[v] că să apropie spre munţii Carpaţilor. Amândoao sânt în hrană nespusă, / fac de ajuns vin, pâine, dobitoc şi peaşte. Aşijderea, are bişug de argint, aur foarte bun şi iaste acolo apă ca aceaia carea întoarce[952] hierul în aramă

---

[939] *Vi si pesca, semina e uccella.*
[940] *Iulium Carnicum.*
[941] *Vipacco.*
[942] Scris: *Craaţia.*
[943] *Culpa.*
[944] Liseşte: *Signa, Bich, Petrina, Sisseg.*
[945] Lipseşte la Botero: *sau Crepate.*
[946] *Polonia.*
[947] *Moldavia.*
[948] Nu înţelege fraza: *a mezo di la Sava, che la separa dalla Bozna e della Rascia, ad occidente l'Austria e la Stiria.*
[949] *Aluta.*
[950] *Transilvania.*
[951] Lipsă: *rispetto del Danubio, che le passa per mezzo. Ambedue sono di paese piano, se non quanto l'ulteriore e...*
[952] *Converte.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

foarte bună. Ţara Ungurească cea de aproape are în frunte apa Drava, are în sine 2 iazere vestite, anume Balaton, de 13 mile itălieneşti, şi Fertua[953], nu aşa lung, iar mai lat. Târgurile mai de frunte acolo sânt: Strogonul[954], Belgrada[955], Buda[956], care le-au ţinut turcii. În anul 1684[957], pe vreamea când au înfrânt oastea nemţească pre oastea turcească şi, luându-i în goană, i-au mai-mai bătut, şi a do<ua> oară[958] tot într-acel an supt Strigon şi au luat şi Strigun.

Şi Buda o au luat nemţii de la turci în anul 1686, cu mare războiu şi moarte; şi Beligradul în anul 1688. Iar la anul, cu vrearea lui Dumnezeu, Beligradul iar s-au dat în mâna turcilor, pre cârma lui Chipriliorului, viziriul, în anul 1689.[959] Şi, fără aceastea, are această ţară Tavrinul sau Rabat, Vesprenum, 5 costeluri, Zagabria.

Cea mai departe Ţară Ungurească are în frunte apa care să chiamă Tibişco, foarte păscoasă[960]; are în sine târgul Posonium sau Prişpurgu[961], Târnova[962], Cliuşvariul[963], Casonia, Aggser[964], Fileh[965], Hasvan[966]. Şi, după Tubişco, iaste Varadinul, Debrucinul şi Lippa[967], care iaste capul unii margini, vărsată cu apa carea să chiamă Mereşco[968], pre urmă cade în Dunăre, la Seghedin[969].

Şi Timişvarul[970], deasupra Timişului[971], târgu iscusit. Aceastea şi alte târguri ungureşti mai multe sânt împodobite şi iscusite din pusoare

---

[953] *Fertoo.*
[954] *Strigone.*
[955] *Albareale.*
[956] *Buda, Belgrado.*
[957] Fragmentul care începe aici şi se termină cu *1689* nu există la Botero. Pasajul acesta există şi în ms. rom. **3515**, la f. 80^{v}.
[958] Scris: *oarră.*
[959] Aici se încheie pasajul interpolat.
[960] *Fiume pescossissimo, d'acqua limpidissima e di molto lento.*
[961] *Sau Prişpurgu* nu există la Botero.
[962] *Tirnavia.*
[963] *Colossa.*
[964] *Agria.*
[965] *Filech.*
[966] *Atuan.*
[967] Liseşte: *che fa il miglior vino d'Ongheria.*
[968] *Meresco.*
[969] *Segedino.*
[970] *Temesvar.*
[971] *Temes.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

bună decât din grija oamenilor, că, făr' de Buda şi Preşpurgul[972], nu să veade acolo nici casă aşa aleasă, că oamenii de acolo, fiind din fire groaznici şi cu obiceaiuri groase şi mai harnici spre oşti decât spre pace, nu socotesc odihna într-o nimic<ă> şi nu lăcuiesc în târguri, numai vin ca neşte oaspeţi şi gândind[973] cum mai degrabă să iasă dintr-însele. Mai ales dezmierdăciunile lor sânt în grădini şi feredeaele[974]. Şi meşterguri nu grijăsc de alt nimic, fără cât să poate lăcui cu pază; alţi oameni lăcuiesc pre câmpuri şi în bordeaie mici[975], proaste, îngridide. Nu să culcă în pat, doară când
84[r] să însoară, ce numai pre covoară, pre cergi[976] şi în tindă. Şi / această odihnă iaste de obşte şi altor neamuri, pre aproape pre multe părţi. Îmbrăcămintea lor, poartă haine lungi şi aşa umblă cu cinste. La moşii, numai feţii au parte de să fac moşneani şi, când nu nasc parte bărbătească, bunătăţile lor merg la vistierie. Iau fămei fără nici o zeastre, numai cât le dau haine noao. Sânt tare inimoş şi sânt nestătători, lacomi, lăudăroşi, nu li-e drag meşteşugul, nici neguţătorie, pentru ce toate aceastea le fac la dânşii neamţii.

Iar vom spune oarece din târgurile ceale mai de frunte. Buda stă în vârful unui deal în care iaste şi cetate şi are priveală foarte frumoasă. Dintr-o parte are vii pre dealuri, dintr-altă parte Dunărea, care mearge pre supt dânsa. De acolo să veade peste târgu mare şi câmpuri late, cât nu poţi cuprinde cu ochii. Fost-au mai nainte acest târgu împodobit cu curţi frumoasă şi iscusite, făcute de unguri până l-au ţinut. Iar acum, o parte s-au stricat şi au căzut, iar o parte încă tot stă. Încăput-au acest târgu iară pe mâna neamţilor într-un an cu Buda [!].

Strigonul iaste în şăs, are nu departe deasupra lui un deal, cetate are deasupra Dunării, cu ţărmurile stâncoase şi nestrăbătuti. Arhiepiscopul de acolo, până încă înfloriia această crăiie, au avut mai mult de 100 şcute venit şi el iaste cel dintâiu al crăiei.

Alba[977] stă în mijlocul mlaştinilor[978], la un loc foarte de mirat, pentru care loc poate să fie fără grije de nepriiatini. Iară numai că acel loc nu e sănătos, vara, mai ales, când adaogă apele şi văzduhul să strică. De la

[972] *Possonia.*
[973] Scris: *gândând.*
[974] *Bagni.*
[975] *Case piccole.*
[976] *O sul fieno.*
[977] *Alba.*
[978] *Palude.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

târgu până la marginile aceii mlaştini să lăţeaşte târgul cel de afară, să lăţeaşte mare[979] de 3 iazuri lungi şi late. Târgul carele iaste rătund, are împrejurul său ziduri bune, încungiurat cu şanţuri adâncoase, late şi pline de apă. Târgurile denafară sânt grijite, pre o parte că sânt adânci aceale tini, care sânt împrejurate din dosuri, pre o parte cu mare iazuri, care sânt înaintea porţilor târgurilor ce sânt denafară.

Strigoniul, Buda şi Alba fac un triangul, adecă trei unghiuri, care
84v poate lua loc de 25[980] mile / leşăşti.

Beligradul stă acolo unde dă apa Sava în Dunăre, făcut cu merşteşug vechiu, are zid îndoit şi târguri câteva, îl varsă de 2 părţi apele pomenite şi din a 3<-a> parte, are o cetat<te> pe un loc arătos, în care sânt câteva turnuri de piatră împătrite făcute; are târguri denafară mari, prin care lăcuiesc turci, greci, armeani, jidovi, unguri, sârbi. S-au ispitit acel puternic Amurat cel dintâiu, apoi şi Mahmet, pre urmă l-au dobândit cu mare puteare sultan Suleiman în anul 1521, cu mare pagubă cre<şti>nătăţii.

Venise[981] în mâinile creştinilor în anul 1688, înfrângând nemţii pre sarascheriul Eghen paşa şi pre Galga sultan şi pre Teachil groaz<necul>. Iar la anul, cum s-au zis mai sus, iar au căzut la turci. În locul Belgradului întărise cneazii Racusiii un ostrov de Dunăre, unde dă într-însa apa Sava, carea să chiamă Comarno.

Ţara Ardealului[982]

Ţara căriia îi zicea bătrânii[983] Dachiia închide în sine astăzi Transilvaniia, Tra<n>silpina sau Ţara Muntenească[984] şi Moldova. Transilvaniia sau ţara a 7 cetăţi[985] să desparte de unguri cu un umăr[986] de munte[987], care,

[979] Este scris cu *m* latin.

[980] Scris neclar.

[981] Pasajul care începe aici şi se termină cu *Comarno* nu este în textul lui Botero.

[982] *Transilvania.* Traducerea din Botero a descrierii Ţărilor Române, după ediţia Bergamo, 1596, p. 162 şi urm., o găsim în Maria Holban (coord.), *Călători străini despre Ţările Române*, Vol. IV, Bucureşti, 1972, 573–577.

[983] *Antichi.*

[984] Explicarea denumirii *Transalpina* nu există la Botero, ci este o indicaţie introdusă în traducerea românească.

[985] *Sau ţara a 7 cetăţi* nu este în descrierea lui Botero.

[986] *Schiena.*

[987] *Monti.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ieşind din munţii Carpaţilor, trec până la Severin, şi aşa o au încungiurat ca pre un meidan[988] în lungu şi în lat[989]. Vei mearge printr-însa cale de 4 zile, are bişug de aur[990], argint, sare frumoasă[991], cai[992], dobitoace, grâu. Vinurile acolo aşa sânt de bune ca ceale ungureşti[993]. Pluteaşte aurul pre ape, făcut bucăţi, care sânt, câteodată, ca deagetul, iară nu să prea nevoiesc cu dânsul[994]. În pustii să află zimbri[995], boi şi cai sălbatici.

Acolo apele nu sânt sănătoasă, că au în sine multă piatră acră[996] şi mai are şi argint viu. Pentru aceaia, lesne să izvodeaşte în oameni junghiul[997] şi ştiatăca; pentru aceaiaş pricină, vinurile de acolo fac piatră[998] la mâini şi la picioare. Pentru mulţimea argintului viu[999] şi altora nu e prea
85r sănătoasă această / ţară şi ales fiind fără măsură oamenii la băut şi la mâncat; şi ciuma, acolo, de multe ori, stăpâneaşte.

Pre lângă izvoarăle apei care să chiamă Mariseo[1000] lăcuiesc săcui[1001], oameni răi şi mânioşi, neştiind despărţitura între rudă; zic de dânşii că sânt rămăşiţa hunilor.[1002]

---

[988] *Teatro* la Botero. *Theatrum mundi* sau mai scurt *theatrum* în forma sa latină, este un termen folosit în Evul Mediu târziu şi ulterior în Renaştere, pentru a indica o operă enciclopedică, precum şi opere care ofereau o privire generală, de ansamblu, asupra unui argument. Vezi: Giuseppe Alessi (coord.), *Lessico universale italiano di lingue, arti, scienze e tecnica*, Treccani, Roma, 1979, p. 496; Tullio de Mauro (coord.), *Grande Dizionario italiano dell'uso*, UTET, Torino, 1999, p. 573.

[989] În textul lui Botero propoziţia următoare începe astfel: *L'Ongheria si divide in 62 contadi, de'quali Transilvania ne occupa sei. È lunga e larga* ... Partea lipseşte din traducerea românească, ceea ce face ca fraza să piardă din claritate.

[990] Lipseşte *metale* din enumerare.

[991] *Sale di miniera.*

[992] *Cavalli eccellenti.*

[993] Afirmaţia de aici la Botero este o negaţie: *I vini non hanno la bontà de gli ongheri.*

[994] *Non usano molta diligenza in cercarlo.*

[995] *Uri.*

[996] *Aluminoso.*

[997] *Collica.*

[998] Lipseşte *nella vesica.*

[999] *Moltitudine delle miniere* lipseşte din textul românesc.

[1000] *Marisio* (Mureş).

[1001] *Siculi.*

[1002] Secuii care ar fi descins din huni este o informaţie care lipseşte din ediţia Bergamo 1595, pe când în ediţia revăzută de Botero (Brescia,1599) este introdusă, dar integrată în alt context.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ardeleanii[1003] grăi<e>sc ca cum ar fi ungureşte. Ce cum la unguri, aşa şi la Ardeal, prin târguri lăcuiesc mulţi neamţi şi, ales, sacsonii, carii grăiesc într-alt chip. Şi aşa, acolo, de trei feliuri sânt lăcuitori: săcui, moldoveani[1004], sasi, pre carii i-au adus acolo (cum vor unii) Carol cel Mare[1005].

Cneazul Ardealului poate să aibă 10.000 pedestrime şi 40.000 călărime şi are 300.000 şcute[1006] venit. Târgurile, acolo, care sânt mai vestite: Alba Iulie sau Belgradul[1007], Claudiepolis, Bistriţa, Sibiiul, Centocolli. Şi, preste apa carea să chiamă Aluta: Făgăraşul, Stefanopoli. Sibiul iaste mai tare, Bistriţa mai giudnică, Claudiopolis mai cu oameni[1008].

Rasţiia[1009]

Între apa Tirmis[1010] şi între Dunăre trăiesc rasţiianii, neam beţiv, gros şi muncitoriu. Au bişug de pâini şi de dobitoc, iar puţin credincioşi, lăcuiesc mai mulţi prin sate. Locurile mai alease sânt acolo: Smiderov, nu departe de Belgrad, Zarnov, Cruşovul, Rovino[1011], Novobard, Severin, Calambes, Colombosta, Bodog. Să trag spre Drava şi merg de la Samodriia până la marginile Pucheghiii[1012].

[1003] *I transilvani.*

[1004] *Vallachi.*

[1005] (...) *sasi, pre carii i-au adus acolo, cum vor unii, Carol cel Mare, cneazul Ardealului. Poate să aibă 10.000 pedestrime şi 40.000 călărime şi are 300.000 şcute venit.* (Punctuaţia din manuscris). Punctul plasat greşit (după *Ardealului* şi nu după *unii*) indică faptul că persoana care a copiat nu a înţeles sensul textului.

[1006] *Scudi.*

[1007] Această explicare a oraşului prin Belgrad, lipseşte la Botero.

[1008] Această frază este doar în textul din ediţia 1596, lipsind din ediţiile 1595 şi 1599, ceea ce ar putea fi un argument în favoarea ideii că traducerea a fost efectuată după ediţia din 1596.

[1009] În prima variantă, din 1595, textul italian despre *Rasţiia* nu are un capitol separat, ci apare direct după descrierea oraşelor din Transilvania, textul românesc fiind transpunerea fidelă a acelui pasaj.

În ed. 1599, Botero nu introduce un capitol separat *Rascia*, limitându-se doar la a preciza în textul referitor la Transilvania: *Alcuni vi mettono la quinta natione che sono i rasciani, che vi stanno, come i cingani tra noi, senza proprietà alcuna. Mà il proprio lor paese è a mezo giorno di Transilvania tra Bulgaria e Servia, se ben ne anche qui hanno terre proprie.*

[1010] *Ternes.*

[1011] *Corvino.*

[1012] *Possega.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Aşijderea, iaste acolo un ostrov mare, făcut de Dunăre, căruia îi zic Coffin. Avut-au mai nainte al său ales dispoti[1013], iar l-au dăzrădăcinat din toate turcul[1014].

Valahia Trasalpina. Moldavia

Ieşind din Ardeal[1015] la marginile târgului[1016] Severinului (unde să
85[v] văd as/tăzi seamnile podului lui Traiian), poate să între în Ţara Muntenească[1017], numită de turci Cara Bogdan[1018]; zic cum să fie făcându şi grâu[1019] negru.

Ţara Moldovii[1020] să trage până la Nistru şi până la Marea Neagră; împarte-să în 2, adecă în cea mare şi în cea mică. Cea mai mică să chiamă Trasalpina, iar cea mai mare Moldaviia, care o parte iaste Basarabiia. Bugeacu[1021]-i deasupra mării, unde e Cetatea Albă[1022], Moncastro.

Ceaialaltă, adecă Ţara[1023] Muntenească[1024], să apropie spre Dunăre, iară aceasta spre Marea Neagră ş-au descălecat tot ţărmurile mării, care

---

[1013] Scris: *dispotti*.

[1014] *Amuratte Re dei turchi* (ed. 1595). Se face referire la conflictul din 1439, când otomanii, sub conducerea lui Murad al II-lea, cuceresc Serbia. Încercarea de a cuceri şi Belgradul eşuează. În 1440 ungurii îi înfrâng la Belgrad, stăvilind înaintarea armatelor otomane spre Europa. Între anii 1441–1443 au loc numeroase invazii turceşti în Transilvania şi Ungaria, dar toate eforturile lui Murad al II-lea vor fi contracarate de armatele voievodului Iancu de Hunedoara. Trupele cruciaţilor (la eforturile cărora participa Iancu de Hunedoara cu trupe alăturate celor 7 000 de oşteni conduşi de Vlad Dracul) sunt înfrânte la Varna de oştile lui Murad al II-lea, în 1444. Regele Vladislav al Ungariei moare în acest conflict armat. Vezi: Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor în date*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971, p. 93–94. Pentru prezenţa turcilor în Europa şi impactul asupra culturii europene, vezi: Francesco Gabrieli, *Maometto in Europa. Arabi e turchi in Occidente 622–1922*, Arnoldo Mondadori Editore, Milano, 1982.

[1015] *Transilvania*.

[1016] *Terra*.

[1017] *Vallacchia*.

[1018] *Carabogddana*.

[1019] *Formento*.

[1020] Subiectul introdus în manuscrisul românesc. La Botero fraza din ed. 1599 se deduce că subiectul este *Vallacchia*.

[1021] Denumire geografică introdusă în manuscrisul românesc.

[1022] Denumire geografică introdusă în manuscrisul românesc.

[1023] Scris: *ţaţara*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

iaste din gura Nistrului[1025]. Ceaialaltă iaste puţin ascuţită, iar aceasta şăs şi-i rodoasă[1026]. Şi acolo fiecine ară[1027] unde-i place, că e pământu de ajunsu şi cu oameni puţini pre aceaste vremi (carii să zăbovesc cu odihna).

Ceaialaltă, Besarabia, adecă Bugeacul, unde astăzi lăcuiesc tătarii, de câţiva ani descălecaţi acolo[1028], n-are leamne. Pentru aceaia, ardu cu paie şi balegă de bou, că acolo boi sântu mulţi şi mari şi-i duc şi pre la alte margini megieşăşti foarte mulţi. Aşijderea, are ape în care se află aur şi argint, ce pentru turci nu să zăbovesc pre lângă dânsele[1029].

Ţara Munteniască

Pre scurt scriem aceaste ţări, că şi scriitorii lumii cei bătrâni de-abiia le numescu şi le-au pus tot la un loc cu Ţara Moldovii, ca amândoao sânt dăscălecătura râmlenilor. Să dăsparte această parte a Dachiii de Moldova cu un pârău ce să chiamă Milcovul şi aşa are domnul său osebit de Ţara Moldovii. Această ţară iaste pusă pre şăs şi e cu roadă; are ape de ajuns.

Dunărea, care o desparte de Ţara Turcească, are câteva scale pre dânsa, iar ceale mai multe le ţin turcii. Apa Oltului, apă sănătoasă şi păscoasă. Ialomiţa, Dâmboviţa, Praova, Teleajănul, Argeşul, Jăul, care treace prin Ţara Oltului. Şi alte ape mai mici are de ajuns. Târgu de frunte, scaunul aceştii ţări era Târgoviştea, pe apa Ialomiţii, foarte la loc veasel şi cuvios. Astăzi iaste scaunul ţării Bucureştii, pre apa Dâmbovi<ţ>ii. Târgu
86[r] bun, pre apa Buzăului, târgul Buzăul, Râmnicul pre apa Râmnicului, / Ploieştii pre apa Teleajănului, Câmpul Lung, Piteştii, Argeşul pre apa Argeşului, unde iaste şi o mănăstire lucrată cu mare meşteşug ce să numeaşte cu acestaş nume. Iaste într-acestu oraş Sfânta Muciniţă Filofthiia într-o biserică veache făcută de Negru V<oie>v<od>cel Bătrân.

Din descălecătura aceştii ţări: Slatina; pe apa Oltului; Craiova, unde iaste şi scaun de bănie; Brăila, carea, de câţiva ani, o ţin turcii; Râmnecul, pre apa Oltului, unde iaste şi episcopie ce să chiamă cu acestaş nume.

[1024] Explicaţia este introdusă în manuscrisul românesc.

[1025] *Dalla bocca del Danubio infino alla foce del Nester.*

[1026] *Ma mal tenuta* ne spune Botero, informaţie lipsă în manuscris.

[1027] *Coltiva.*

[1028] *Ceaialaltă, Besarabia, adecă Bugeacul, unde astăzi lăcuiesc tătarii, de câţiva ani descălecaţi acolo* – tot acest fragment nu este prezent în niciuna dintre ediţiile Botero.

[1029] *Ma per rispetto de'turchi non vi attendono.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Acest târgu iaste pus la loc frumos, întărit cu scaun isprăvnicescu şi neguţători înţelepţi şi cu oameni de cinste; au case bune şi luminate. N-au fost aşa mai nainte, ci acum s-au întemeiat prin nevoinţa ce fac la neguţătorii şi la alte lucruri casnece, ce fac agonisită cu mari osteneale.[1030]

Au orăşanii luc<r>uri bune de hrană, vii şi pometuri din destul. Iaste pus acest <târg> pe lângă un râu ce-i zic[1031] Râmnicul, supt un deal. Mai pe de la vale iaste apa Oltului carea îl face tare şi veasel.

Târgul Jăiului, pre apa Jăiul, şi alte câteva târguri care nu sânt puse aicea.

Are' şi ocne de sare aleasă, cea mai întâiu Vel Ocnă[1032]; iaste şi târgu cu prăvălii; aicea iaste scaunul beşleagăi[1033]. Nu e lipsă de turci în toată vreamea, ce să ţin cu mare semeţie.

Are această ţară a Oltului oameni războinici şi hrăbori, puşcaşi buni, aşa grijăsc puşcile de bine, cât un glonţ din puşca lor poate să treacă prin 10 oameni. Sânt postitori şi hoţi vestiţi, cât cu mare frică îţi faci călătoriia printr-această parte de pământ.

Iaste pământ împodobit cu păduri, şi cu ape, şi pometuri, şi cu munţi înalţi, în care să ţin mulţime de gadine sălbatice. Are şi câmpii în care să fac grânile foarte bune şi alte sămănături. Partea câmpului despre Dunăre iaste puţin mai făr' de oameni, iar partea muntelui iaste foarte împodobită cu oameni şi cu sfinte mânăstiri minunate, dintru carele nu vom putea treace ceale ce sânt mai de frunte, cum e Tismana, în judeţul Mehedinţilor,

---

[1030] Reamintim că manuscrisul **1556** este copiat la Cozia, în Episcopia Râmnicului (1766–1767).

Între anii 1748 şi 1764, în scaunul mitropoliei s-a aflat Grigorie Socoteanu, fost egumen al mânăstirii Cozia. După retragerea acestuia la Cozia (21 mai 1764), Partenie, egumenul de la Tismana, devine mitropolit, până în anul 1771, când se stinge din viaţă. Este urmat în scaunul episcopal de Ghesarie Râmniceanu. Vezi: M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 1992, p. 417–419 (în cont.: M. Păcurariu, *Istoria*). De aici ms. rom. **3515** dă un alt text, vezi f. 84: *şi alte câteva târguri care nu sânt puse aicea. Craiova care acmu o au luat neamţii în anul.... Brăila care de câţiva ani iaste pre mâna turcilor. Această ţară are bişug de pâine, de vin, de miiare, de cai, de boi, de oi şi de alte vite. Are ocne de sare şi băi de aramă. Arhiepiscopul are unul la Bucureşti şi un episcop la Buzău şi altul la Râmnic şi are scăli multe pe Dunăre da le ţin turcii acmu.* De la *area ocne de sare*...textul se regăseşte, cu modificări şi în ms. rom. **1556** f. 88, fiind de fapt comun parţial cu textul lui Botero.

[1031] Cuvânt scris pe margine.

[1032] Ocnele Mari.

[1033] Căpitan al unei cete de călăreţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

86[v] zidită pre o piatră foarte înaltă / de la pământ, cât să poată socoti ca o cetate. Numai pe o cale te sui şi iarăş pe aceaia te pogori, nu aşa, fieşcum. Are înlăuntru izvor de apă curgătoare ce iase din munte şi treace prin cetatea mânăstirii. Atâta iaste apă de multă, cât umblă o roată de moară în toată vreamea. Şi de acolo, picând drept în jos, să face ca neşte picături de ploaie. Iaste zidită această sfântă mânăstire din timilie de Sfântul Nicodim, carele şi astăzi să odihneaşte[1034] acolo: nu iaste ştiut de mulţi, iar, prin minuni şi seamne adevărate, să cunoaşte de toţi că iaste tăinuit în mânăstire.

După aceasta iaste s<v>eata şi vestita lavră a sfintiei şi dumnezeieştii mânăstiri Coziii, unde să cinsteaşte hramul Preasfintei Troiţe[1035].

Această sfântă mânăstire iaste pe apa Oltului, mai în sus de episcupiia Râmnicului, cale ca de 4 ceasuri. Iaste zidită de răposatul întru fericire Mircea V<oie>v<od> cel Bătrân, carele au scos rămăşiţa tătarilor din ţară cu stăpânitoarea sabiia Măriii Sale. Pusă iaste tocmai pe malul Oltului, cât bate apa în zid, când mai adaoge foarte între munţi, dar are loc foarte cuvios şi veasel; atâta iaste de cu evlavie, cât nu ţi să uraşte niciodată. Aşa socotesc că nimini nu va îndrăzni să zică că au văzutu într-altă parte loc mai cuvios şi mai cu evlavie vieţii călugăreşti (afară din Sfetagora), (cât şi [Măriia Sa, răposatul întru fericire[1036] şi vreadnecul de pomenire Neagoe V<oie>v<od>, cel ce au zidit cu a sa chieltuială mitropoliia din Târgovişte şi mânăstirea ce să chiamă Argeşul (carea iaste foarte minunată lumii) zice în leatopiseţile sale, făcând voroavă de laudă pentru mânăstirea Măriii Sale[1037], către preaînţeleptul Solomon, de zice: „Întrecutu-m-ai, Solomoane, cu mărimea, dar cu frumseaţea te-am întrecut eu"][1038].

Zice: „Văzut-au ochii voştri pre sfânta mânăstirea Coziia?"

„Văzut-am, zice, şi m-am bucurat. Mi s-au bucurat sufletul şi mi s-au veselit inima, nu pentru frumuseaţea sau cioplirea pietrilor, ce pentru
87[r] întemeiarea şi cuviinţa locului. Că are loc / de hrană împrejurul mânăstirii, cât pot să-şi agonisească hrană călugăraşii cu mâinile lor. Sânt pomi şi izvoară frumoasă şi cişmeale cu ape dulci, răsădesc şi vii, măcar că iaste

[1034] Scris: *Se odihneaştea acolo.*

[1035] Mân. Cozia are hramul Sf. Treime. Într-o nişă în axul central al peretelui exterior (vest) al pridvorului, sunt zugrăviţi la masă trei îngeri.

[1036] Scris: *fericirire.*

[1037] Ultimele două cuvinte şterse cu o linie.

[1038] Parantezele iniţiale şi finale există în text cu aceeaşi formă – paranteze drepte.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

foarte între munți, dar pământul<ui> îi crescu verdețile mai timpurii[1039] decât într-alte părți. Și zăpadă cade mai puțină și nu stă, că o încălzește boarea apei și curându să ia. Sânt schituri împrejurul mânăstirii în care lăcuiesc călugării după placul lor. Poate să să numească acesta partea cea mai mică din locul făgăduinții, fără nici o doială".

Are mare laudă această sfântă mânăstire pentru învățăturile bune ce au fost într-însa. Ieșit-au câțiva arhierei, mitropoliți și episcopi și alți mulți s-au procopsit pentru ostavul[1040] cel bun. Și obiceaiurile călugărești care s-au înmulțit prin ostenealile sfinților părinți, aducându-le și sădindu-le de prin locurile cele mai alease, cum e de la Ierusalim, și de la Sfetagora, și de la creștineasca monarhie a Moscului[1041]. Foarte iaste veaselă și cuvioasă această sfântă mânăstire în toată vreamea, atâta pentru desfătăciunea locului, cât și pentru șădearea arhiereilor, carii, lăsându-și scaunile, s-au sălășluit într-însa până la sfârșitul vieții, cum au fost părintele Varlam, Teodosie – mitropoliții, și părintele Ignatie. Și, acum, preasfinția sa, Părintele Grigorie, lăsându de-a sa bună voie scaunul episcupiii Râmnicului, la leat 1764[1042], s-au sălășluit[1043] la Cozia, de unde s-au și înălțat la scaunul arhieriei, făcând mare pohvală sfintei beserici și îndreptare părinților, mângâiare scârbiților, pravilă călugărilor, slava tinerilor și podoaba bătrânilor, cuviință lăcuitorilor.

Lăsat-au în locul sfinții sale episcop, cu aleagerea a tot sfatul, pre iubitul ucenicul sfinții sale, părintele nostru chiriu chir Parthenie[1044], Episcop Râmnicului, Noului Severin. Iarăș, dintr-această sfântă mânăstire,
87[v] fiind îm<po>dobit din copilărie cu shima călugăriii, fost-au într-a / cea vreame igumen părintele chiriu chir Sofronie arhimandrit, învățat și pedepsit de sine cu multe osteneale, aicea și în Țara Moscului, la școalele împărătești, carele nu așa, fieștecum, au luat[1045] igumeniia, ci, din treaptă în treaptă suindu-să, s-au pus cu alegerea soborului.

După aceasta, sfânta mânăstire Bistrița, unde să odihnește Sfintele Moaște ale preacuviosului și purtătoriului de Dumnezeu părintelui nostru

[1039] Scris: *tâmpurii*.
[1040] Stăruință.
[1041] M. Păcurariu, *Istoria*, p. 36–37.
[1042] M. Păcurariu, *Istoria*, p. 419.
[1043] Scris: *sălăsluiș*.
[1044] M. Păcurariu, *Istoria*, p. 419.
[1045] Scris pe margine.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Grigorie Decapolitul, căriia nu-i putem face nici o cinste şi laudă, că o împodobeşte sfântul cu toate darurile.

Sfânta mânăstire Hureziia, foarte desfătată la făptură şi împodobită cu odoară scumpe, şi pusoarea are veaselă.

Sânt şi altele: Arnota, cu pusoarea foarte minunată, deasupra unui munte stând, foarte rădicat de la pământ, cât cu mare osteneală să suie omul acolo. Şi cu strimtură trăiescu, că acolo nimic nu să face de-ale hranii, afară din apă şi puţinteale poame, şi aceastea după vreme. Govora, mânăstire veache, Strihaia, Motru, Căluiul, unde e o clopotniţă foarte înaltă. Mai sânt şi altele care nu le-am pus aicea.

Sânt şi schituri schitniceşte, cu vieţi alease călugăreşti, cum e Iazerul, Stânişoara, Turnul, Frăsiorii, Comanna, Izvorul Frumos, Pătrunsa, schit bun, de piatră, zugrăvit, şi curţi bune, rumâneşti, date de f<er>icitul ctitor, părintele săracilor, Climent, episcopul Râmnicului, carele, cu bişug, au dat milostenie celor lipsiţi şi multe suflete creştineşti au răscum<p>ărat de la robie din mâinile păgânilor, pe vreamea când au luat[1046] turcii această parte de loc de supt stăpânirea nemţilor. Fost-au într-acea vreame, într-această ţară, multă jale şi plângere, de care în veci să ne păzească Dumnezeu, jăfuire besericilor, robie creştinilor, pentru care, până la sânge, s-au nevoit acest părinte, arătându-să adevărat păstoriu turmii sale. Zidit-au şi acest sfânt lăcaş pentru a sa veacinică pomenire. Dar nu prea am văzut părinţi aşăzaţi. Cioclovina, las Tismana şi altele multe care nu le-am pus, ca să nu
88r facem su / părare celor ce le ştiu.

Iară despre partea Bucureştilor, mânăstirile ceale mai de frunte sânt aceastea: Mânăstirea Dealului, Mărginenii, Sinaia, Glavaciogul, Nucetul[1047] şi altele care nu le-am pus pe nume, să adună mai bine de 200.

Arhiepiscopul, are unul la Bucureşti, şi un episcop la Râmnec[1048] şi altul la Buzău. Această ţară are bişug de pâine, de vin, de miiare, de unt,

[1046] Cuvânt scris pe margine.

[1047] *Ist. Ţ.R.*, p. 34: *Iar mănăstirea den Nucet, unde iaste hramul sfântului şi marelui mucenic Gheorghie, multe au înnoit. Şi pre făcătoarea de minune icoană a sfântului mucenic bătut-au însuşi Neagoe Vodă, cu cuişoare, un măr de aur curat, împodobit cu mărgăritar şi cu pietri scumpe. Şi au adus şi icoana făcătoare de minuni den Ţarigrad, pre care era semnat chipul Domnului Nostru Isus Hristos atotţiitoriul, carea mai nainte o junhiase un ovreiu cu hangeriul [...] iar mutarea acei sfinte icoane din Ţarigrad în Ţara Muntenească aşa fu: că să arătă în vis această sfântă icoană domnului Neagoe Vodă şi-i zise să o mute din Ţarigrad în Ţara sa.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de cai, de boi, de oi şi de alte vite. Are ocne de sare şi băi de aramă[1049], are şi auru, care îl scot de prin rude şi de prin ape cu mare osteneală. Are câmpii şi păduri, munţi şi văi, foarte iaste împodobită cu oameni această ţară. Are şi de tot feliul de meşteri, încât nimica nu-i lipseaşte.

Ţara Moldovii

Şi Ţării Moldovii scriitorii pământului cei bătrâni îi zicea Dachiia. Şi hotarul ei de pre Ţara Leşască era Nistrul, căruia îi zicea Tiras. Despre apusul soarelui au avut Azăghi-Metanastea; despre răsărit Prutul. Şi acesta, Prutul, au împărţit această ţară cu Misiia cea Mică, căriia îi zic astăzi Bulgariia; despre amiazăzi, Dunărea, şi aceasta o au împărţit cu Misia cea Mare, unde iaste astăzi Ţara Sârbească şi Bosna. Această ţară, cum şi Ţara Muntenească, după multe oşti a chesarilor râmleneşti, întâiu au fost de Traiian împărat supt putearea râmlenească supuş şi cu lăcuitorii Râmului aşăzase. Pentru aceaia, multe cuvinte au ei râmleneşti şi latineşti care să află într-acest graiu al lor, care, cu sârbii, cu raţii, cu slovenii, cu ardelenii au amăstecat. Avut-au această ţară mai de demult în sine noroade în divuri, în chipuri şi ades să schimba, ca şi cea ungurească, cum sânt: ghetii, dachii, iazighii, metanatii şi valah<ii>. Au zis acestui neam cum ar fi deviitorii de la Vloh, că, cum scrie Selvius, că, cându pre vreamea chesariului Traiian, nu era posluşnici dachii sau ghetii râmlenilor, au tri-
88[v] mis râmleni cu Flacus 30.000 de / oameni proşti, ca să descalece acolo, să are, să samene, să-şi pască dobitocul şi hrană pentru o<a>ste, care, acolo, pentru sambaci şi tătari pururea sta. Pentru aceiia, de Flacus s-au chiemat pre grecie valahii. Şi acesta, Selvius, scrie împodobind slava neamului său. Deci aceasta e mai adevărată, că valahii din Vloh au purces cu acest mijloc. Fost-au în Râm acest obiceaiu şi poate fi şi astăzi, căci unii vinovaţi nu-i pierdea, ci-i trimitea preste mare şi, mai mult, aicea unde e Crâmul, pentru lucrul şi alte slujbe care pururea acolo avea ce face cu sambacii, pabtii şi cu tătarii, unde au fost şi Ovidius, acel ales putearnec poiatic trimis, precum de aceaste neamuri singur Ovidius scrie la Râm ca o minune că acel neam iaste acolo, care nici de moarte, nici de putearea

[1048] M. Păcurariu, *Istoria*, p. 341–343.
[1049] De la *arhiepiscopul*... la *băi de aramă* textul se află şi în ms. rom. **3515**.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Râmului să teame[1050]. Şi să strângea acolo lăcuitori mai mulţi. De aciia, s-au apucat de dobitoc, de herghelii mulţi şi pod de piatră preste Dunăre au făcut. Apa Nistru, pre une locuri, l-au săpat şi alte slujbe stăpânilor râmleneşti le făcea. Apoi, deaca s-au înmulţit ghetii, dachii şi gazighii şi gonind alt neam, şi alegându-ş singur voivoda loruş, acolo, deasupra Dunării, au aşăzat târgurile şi cetăţile au făcut, cum e: Hotinul, Iaşii, Suceava, Soroca, Dorohoiul, Ştefăneşti, Cernăuţii, Botoşeanii, Vasluiul, Bârladul, Bucureştii, Ruşciucul şi altele. Aşa, amândoao Misiile, cum şi despre Ardeal, ţara săcuiască. Să împarte dar Valahiia în 2 părţi şi acum are 2 voivozi: unul moldovesc şi altul muntenesc, măcar că, mai nainte, supt un voivod era. Că întâiu nu avea despă<r>ţitură această ţară, ce astăzi acea parte care să atinge de Ţara Leşască să chiamă Moldova; peceatea are cap de bour şi steale între coarne. Oamenii, într-această ţară, sânt necridincioşi stăpânilor săi, iar iaste toată cu bişug, boi, oi într-însa de ajuns, că păşuni sânt într-ales, pentru aceaia, sânt mai mulţi boi şi oi, pentru că sânt locurile aceştii ţări [...] [1051]

Multe de aceşti oameni ne-au scris historicii până acum. Cronica ungurească pomeneaşte pre voivodul lor, pre Basarab, care s-au pricit cu Carol, craiul unguresc, în anul 1330, după care îmi pare că au fost domn. Ştefan, care au făcut pre Ştefan şi pre Petru şi, neputându-să între sine tocmi pentru domnie, s-au dat cel mai mare în Cazamir, craiul leşăsc, că-
89[r] ruia / îi zicea cel Mare, de ajutoriu rugându-să împrotiva frăţâni-său celui mai mic, făgăduindu-să pentru acel ajutoriu să-i fie în veci birnic; şi aceasta era în anul 1359. Apoi iarăş în anul 1376, pre aceaia vreame, când Amurat, împăratul turcesc, trecându Helespontul, unde e marea strimtă, au luat multe părţi greceşti şi sloveneşti, şi ale bulgarii, sârbii, albanii şi altele.

De alte vremi, supt ce stăpâni era ei, în rând vei afla la Ureache, ce au fost vornic mare, care au scris a doao descălecătură a ţării, de la Draguş V<oie>v<od> şi la Miron Costân, ce au fost logofăt mare, de lucrurile ţării pre rând vei afla că, măcar că au scris de la Aaron Vodă încoace, iară deosebit au scris descălecătura ţării, întâiu de la Traiian, împăratul Râmului. Iar noi, căci sântem născuţi într-însa şi lăcuitori ei, pomenim pre largu târgurile ei pre rând.

[1050] Pentru trimiterile la Flaccus şi la Ovidiu, vezi: I. C. Chiţimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972, p. 174–185.

[1051] În ms. rom. **3515** şi **1267**: *cu munţi*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Moldova să chiamă pre o apă Moldova, căriia ape i s-au pus nume de Draguş V<oie>v<od>, la a doao descălecătură a ei, după Traiian, împăratul Râmului, pre numele unii coteaice a lui, Molda, care, gonindu zimbrul şi ostenindu-să, au băut apă dintru acea apă şi, de osteneală, acolo au crăpat şi, aşa, s-au pus numele apei Moldova, de pre care şi ţara: Moldova. Mearge această apă printr-însa destul i nepăscoasă, care apă cade într-altă apă, puţin mai în jos de târgu<l> care stă deasupra ei, Romanul, făcut de Roman Vod<ă>.

Are târgu, mai ales Iaşii, unde e scaunul domnilor de Moldova, întâiu, până a nu cădea ţara supt stăpânirea turcului[1052].

Arhiepiscopiia aicea iaste la Suceava, carea iaste făcută de Alexandru V[oie]v[od] cel Mare. Are cetate mare, cu câteva turnuri, cu zid şi cu şanţu adâncu, care e stricat de turci.

Hotinul, târgu oarecându cu scală mare pe apa Nistrului (că Nistru hotăraşte acolo Ţara Moldovii de Ţara Leşască), că veniia neguţătorii de la leaşi, de la unguri, de la cazaci, de la munteni şi de la Moscu, şi de pre aiurea (iar acmu, după vrearea lui Dumnezeu, pentru păcatele noastre, l-au luat turcii de l-au făcut raia, în anul... [1053], rană nevindecată Moldovii). Avut-au cetate de piatră, pre care o au şi mai dres turcii, ţinut bun, cu roadă.

Neamţul iaste târgu bunişor, pre apa Moldovii, are cetate într-un
89v pisc, carea o au fost / dobândit leaşii în anul... viind în ţară, după ce au luat Mehmet sultan Cameniţa[1054], la al doilea an, înfrângându leaşii pre turci la Hotin, pre Ibraim paşa, care era sărdariu pre oştile turceşti. Au fost trimis leaşii domn la Moldova pe Stefan Petreceico V<oie>v<od>, pre care, împingându-l tătarii înapoi şi viind domnu de la turci Dumitraşco Cantacuzino V<oie>v<od>, au fost apucat leaşii de au pus câţiva drăgani în cetatea Suceavii şi a Neamţului, carii au fost pricina stricării acestor ce-

[1052] Afirmaţie inexactă.

[1053] 1711. Vezi: N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, 1971, p. 370 (în cont.: N. Stoicescu, *Repertoriul*). Se referă probabil la şocul provocat de prima cucerire a cetăţii de către turci, în anul 1711 şi transformarea ei în raia la anul 1713. Vezi şi: C.C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, Editura Albatros, Bucureşti, 1975, p. 493.

[1054] Cameniţa este ocupată în 1672 de turci. Deci se face probabil referinţă la 1674, când Ştefan Petriceicu e înlocuit de Dumitraşcu. Pentru o descriere amănunţită a evenimentelor vezi: I. Neculce, *Opere*, Bucureşti, 1982, p. 240–242.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

tăți de turci. Că turcii, oblicind că au fost pus leașii oaste printr-aceale cetăți, trimis-au de le-au stricat. Iar a Neamțului tot cu oameni iaste de apărătură.

Romanul, târgu nu prea prost, deasupra apei Moldovii; acolo e episcop, având episcopia sa de piatră.

Bacăul, în care mai mulți lăcuitori sânt sasi, de leagea papistășească, au episcopul său, de leagea papistășească. Cosciol avea de piatră, ce, fiind deasupra Bistriții, l-au surpat apa. Stă acest târg pre apa Bistriții, așa-numit de pre rusie, Bistrița, că e prea reapede. Iaste și alt pârâu limpede, de pre limba latinească, Limbeda, că e limpede foarte. Ținutul acestui târgu face pâine de ajunsu și vinuri nu prea proaste; lăcuitorii de acolo au vii pre dealuri. Iaste un sat acolo, ca de o milă bună de loc de la târgu, Faraoanii, unde sânt lăcuitorii tot sasi; au vii în care fac vin bun. Și, de aicea în jos, mergându pre apa Bistriții, dă din jos de târgu la lunca mare, în apa Siretului. Pre tot locul vii, puțini oameni. Lăcuitorii n-au viile sale.

Iaste și un târgușor pre Siret, Agiudul. Peaște are de voie, ținut n-are al său, ci acum să chiiamă ținul Putnii, căruia scaun iaste târgul Focșanii, la marginea țării, prin mijlocul căruia mearge un pârâu, Milcovul, carele hotăraște Țara Moldovii de Țara Muntenească. Aicea lăcuiesc 2 starosti, carii să scriu starostii de Putna. Acest ținut, Putna, plin e de vii pe tot locul. La un deal ce-i zic Odobeștii, să face vin mai bun într-acest ținut.

Gălații, unde e acum hotarul Țării Moldovii despre turci, în malul Dunării, are vin de voie, pâine și peaște din Dunăre, și scală[1055] de vase, ce mergu pe Dunăre și pe Marea Neagră.

Tecuciul, târgușor, ținutul lui are vin de voie, pâine de toată.

Bârladul, care să socotește în mijlocul țării, ținutul lui plin de toate: pâine, cai, dobitoc, peaște și vin nu-i lipsește. Ținul să chiamă Tutova, de
90r pre un pâ / râu ce să chiamă Tutova. Târgu stă deasupra apei Bârladului.

Vasluiul, târgu, iar era, într-o vreame întâiu, scaunul țării. Are ținut cu roadă, iar vin n-are.

Fălciul, pre apa Prutului, are ținut bun, pâine bună și multă. Vin are bun la un târgu, anume Hușii.

Lăpușna, ținutul, unde vin nu să află, iar pâine, dobitoc, cai de ajunsu. Oamenii de acolo sânt viteaji buni, călăreți buni pentru megieșiia cu tătarii.

Orheiul, ținutul, iar are de toate: dobitoc, cai, pâine, oamenii încă sânt călăreți buni.

[1055] Scris: *slală*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Soroca, pre apa Nistrului, scală era într-o vreame[1056]. Să hotăraşte cu cazacii, are ţinut bun, cetate încă are, iar stricată de turci.

Cernăuţii, stărostie, stă pre apa Prutului, vin nu face, iar fac mic mied, beare într-ales. Ţinul lui plin de toate: pâine, dobitocu, cai, miare de voie, plin e de heleaşteaie.

Dorohoiul iaste târgşor, are un iazer sau baltă foarte păscoasă, ţinutul lui n-are vin, iar de altă nimic nu-i lipseaşte. De heleaşteaie iaste plin, stă pre apa Jăjăii, dăstulu-i de păscoasă; pâine, dobitoc, cai, peaşte, miare, câmpi cu păşuni bune.

Baie, târgşor, sânt acolo lăcuitorii păscari, mai mulţi sasi, au beserica sa. Stă pre apa Moldovii. Pâine face şi de altele.

Târgu<l> Siretului stă pre apa Siretului, oamenii de acolo mai mult cu stupii bat, că au loc tot cu păduri; sânt şi vânători.

Botoşeanii, târg bunu într-o vreame. Sânt curţi domneşti; acolo e o dumbravă, tot stejari, făcută de Bogdan Vodă cu leşi.

Cotnariul, acest târgu să pune în numărul locurilor Evropii care să fac vinuri bune, că adevărat că vinul de Cotnari, pre une locuri, ajunge pre vinul ungurescu. Stă pre apa Bahluiului, are ţinut bun, în toate cu bişug.

Hârlăul[1057], unde era şi scaunul ţării pre vreamea Radului Vodă cel Mare[1058], precum să cunosc acum seamnile curţilor domneşti. Stă pre apa Bahluiului, are vin de ajuns şi bun. Ţinutul lui are bişug de pâine, de dobitoc, de miiare, de heleşteaie.

Târgul Frumos, târgşor, are curţi domneşti, ţinutul lui să chiamă Cârligătura, tot cu dealuri şi cu văi, are heleşteaie multe, pâinile nu să fac prea bune, are vin puţin.

Târgul Piiatra, pre apa Bistriţii.

90[v] Târgul Trutoşul să chiamă de pre apa Tru / toşul, are scală mare. Ocna, unde să face sare pietroasă, ca marmurile; iaste can-vânătă, iar, deaca să pisează, iaste albă.

Lăcuitorii Moldovii sânt nepricepuţi la fire, oameni făr' de învăţătură, şcoală mare n-au. Trăiescu cu nevoie pentru vremile ceale aducătoare

---

[1056] Scris: *vreamea*.

[1057] Curtea domnească de la Hârlău este atestată documentar ante 1384. Vezi: N. Stoicescu, *Repertoriul*, p. 358.

[1058] Radu cel Mare a domnit în Ţara Românească între anii 1495–1508. În anul 1507 a avut un război cu Bogdan voievodul Moldovei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de primejdii, care pururea nu încetează după aceaste locuri. „Fie-ţi milă, Doamne, de norodul Tău acesta!"[1059]

Oamenii, acolo, să bat cu neguţătoriia, şi ales armenii: jidovii, sasii, ungurii, ragusănii. Şi mai mult acestor ţări precupiile sânt cu grâu, cu vin, cu miiare, cu cai, cu boi, care le trec din Moldova la ruş, la leaş. Aşijderea, ceară, potăş, smalţuri, din ţara pomenită, şi la Ardeal, la unguri, la turci trimit. Grăiesc cu limbă stricată: lătinească, cum să arată din cuvinte: *calul*, itălineaşte *cavalo; apa,* itălineaşte *lacva*, lătineaşte *acva; pâine* itălineaşte *il pani*, lătineaşte *panis*. Şi altele multe.

În slujba dumnezeiască au laudă slovenească, sârbească, care iaste la itali limba turcească[1060] între slovani. Turcul stăpâneaşte aceaste ţări, el trimite domni, adeasea schimbându-i pentru banii. „Nu ne uita de tot, Doamne!" [1061]

Până nu era aşa de tot supuş, era şi aceaste ţări în numărul altor ţări, nedând din cale nimic altora. Să bat pe domniile acestor ţări mai multu grecii, carii mai au uitat pre Dumnezeu, adăugându-să cu pungile la turci; plătia turcilor câte 800.000 şcute pe an, numai să scoaţă pre altul. Adăugându-să, au pierit aceaste ţări mai de tot, fără cât da paşilor daruri şi acum nu să părăseaşte acel obiceaiu.

Pre o vreame să nevoiră leaşii să ţie Moldova, când craiul leşăsc Jicmont al 3 <lea>, pre care vreame vrea turcii să puie tătari într-această ţară. Trimis-au hatmanul său cu oşti, de i-au gonit, iar tot n-au putut ţinea domniia, ci au încăput (după oranduiala ta, Doamne!) iar la turci. Venit-au aicea în anul de... [1062] şi Petru marele împărat al Moscului[1063], cu toată putearea, ca să izbăvească aceaste ţări de sub jugul turcilor, pre vreamea lui Dumitraşco Cantemir Vodă s-au lovit cu turcii la Stănileşti, pre Prut. Ce, iarăş, nimic n-au isprăvit şi s-au întors la ţără-ş[1064].

Au aceaste ţări cai buni şi tari şi neînfricaţi în alergat.

[1059] Propoziţia este scrisă cu roşu şi nu există în ms. rom. **1267**.

[1060] Ms. rom. **1267**: toşcească, în ms. rom. **3515**: tuşcească.

[1061] Ca şi cea dinainte, această invocare nu apare în ms. rom. **1267**. Scrisă cu roşu şi în ms. rom. **3515**, f. **88**.

[1062] 1711. Loc liber în manuscris.

[1063] Ms. rom. **3515**, f. 88^{v}: *Moscului*.

[1064] În ms. rom. **1267** apar câteva cuvinte în plus: *la Petruburgu, la cetatea cea făcută de dânsul.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

NEBUNUL ÎNȚELEPT

Ediţie şi monografie (III)
de
CĂTĂLINA VELCULESCU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

MONOGRAFIE (III)

Până de curând, scrierile despre „nebunii întru Hristos" nu au stârnit interesul specialiştilor în literatura română veche. Acum şapte ani am susţinut prima comunicare când, în legătură cu credinţele despre fulger- tunet- trăsnet, am vorbit despe *vita* unui astfel de „nebun" tradusă în limba română. Era vorba despre *Viaţa lui Andrei Salos*.[1] Îmi propun ca de această dată să prezint cititorilor *Viaţa lui Simeon Salos*.

Să ne amintim însă, pe scurt, cine sunt „nebunii înţelepţi – nebunii întru Hristos" despre care vorbim. „Nebuni întru Hristos" ar trebui să fie toţi cei care trăiesc cu adevărat o viaţă de creştini. Iisus le-a apărut celor mai mulţi dintre contemporanii săi drept „nebun", contrazicând formalismul şi închistarea gândirii celor „cum se cade". Mai târziu, bucuria morţii pentru Hristos le dădea tărie martirilor, dar îi scandaliza pe oamenii ordinii şi înţelepciunii lumeşti. „Noi suntem nebuni pentru Hristos"; „Am ajuns ca gunoiul lumii, ca măturătura tuturor" (I *Corinteni* 4,10,13); „Dacă i se pare cuiva dintre voi că este înţelept în veacul acesta, să se facă nebun, ca să fie înţelept. Căci înţelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu" (I *Corinteni* 3,18–19). Cuvintele Apostolului Pavel

---

[1] Comunicare ţinută la Congresul Naraţiunii Populare, Göttingen, 1998, publicată în volumul colectiv *Texte uitate – Texte regăsite*, Bucureşti, vol. I, 2002, p. 52–56. În limba germană: *Über Blitz – Donner – Blitzschlag in rumänischen Handschriften*, în vol. col. *Omagiu. Virgil Cândea la 75 de ani*, Bucureşti, 2002. Pentru rezultatele cercetărilor noastre ulterioare, vezi: *Texte uitate – Texte regăsite*, Bucureşti, vol. II, 2003, p. 219–278; vol. III, 2004, p. 201–240; *ARS BENE MORIENDI dans un écrit du Xe siècle et ses traductions roumaines*, „Symposia. Caiete de Etnologie şi Antropologie" (Craiova), 2004, p. 245–252; *Narr in Christo*, R.E.S.E.E., 2004, nr. 1–4, p. 87–97; *„Salós", un posibil model de viaţă spirituală*, în vol. col. *Deteriorarea tensiunii ideale în cultură şi artă*, coord. Henry Mavrodin, Bucureşti, 2004, p. 101–110 (it. 213–222). Pentru perioada interbelică, vezi Ecaterina Piscupescu, *Literatura slavă din Principatele Române în veacul al XVI-lea*, Bucureşti, 1939, p. 80.

Lucrarea pe care o prezentăm în continuare a fost realizată datorită sprijinului oferit de: Land Steiermark; Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD); Seminar für Byzantinistik – Westfälische Wilhelms-Universität – Münster; Dr.H.-P.&Dr.A.-V. Bojar; Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" – Academia Română.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

exprimă răsturnarea valorilor: se cerea ca înțelepciunea omenească, atât de lăudată de antici, să-și recunoască nimicnicia în fața înțelepciunii divine.[2]

Când creștinismul a devenit și religia oficialităților, deci a intrat inevitabil pe drumul conformismului, idealul „nebuniei întru Hristos" l-au trăit în continuare monahii.[3] Iar când în monahism a apărut pericolul anchilozării spirituale, câțiva dintre monahi, uneori chiar și laici, au adoptat o formă particulară de a trăi îndemnul Apostolului Pavel. Unii dintre aceia care (fie bărbați, fie femei) atinseseră în propria viață duhovnicească treapta superioară (*apatheia*), și-au asumat (nu din proprie inițiativă, ci la îndemnul divin) rolul de nebun, omul cel mai disprețuit și alungat de toți.[4] Ziua scandalizau prin nonconformismul lor comunitatea creștinilor – unii conformiști, alții chiar fățarnici. Noaptea se rugau, posteau, aveau viziuni. *Salós* (feminin: *salí*) este numele, probabil de sorginte siriană, pe care l-au dobândit.[5] Din Egipt și din Siria se pare că a pornit această mișcare, deși nu lipsesc nici mărturiile despre Roma.[6]

Saloii aparțin literaturii bisericești. Se poate discuta în ce măsură sunt ei înrudiți cu tradiția populară a „nebunului înțelept" din cultura arabă (în vechime: Buhlūl[7]; mai târziu: Nastratin Hogea[8]), cu cea a lui Eulenspiegel din cultura germană sau chiar, pentru orizonturi mai îndepărtate, cu înțeleptul Zen.[9]

---

[2] Datien Mollat, *Folie de la Croix*, în *Dictionnaire de spiritualité ascetique et mistique*, Fascicule XXXV-XXXVI, Paris, 1963, col. 635–644.

[3] Despre monahism ca „nebunie întru Hristos", s-a scris imens. Citez aici doar un titlu: Jacques Lacarrière, *Les Hommes ivres de Dieu*, Paris, 1961, titlu tradus în germană prin: *Gottesnarren*, Wiesbaden, 1967. Am văzut reeditarea din Innsbruck, Viena, 2004.

[4] Evagrios, *Histoire ecclésiastique*, I 21.

[5] Stephanus Hilpisch, *Die Torheit um Christi willen*, „Zeitschrift für Aszese und Mystik", 6, 1931, p. 121–131; François Vandenbroucke, Thomas Špidlik, *Fous pour le Christ*, în *Dictionnaire de la spiritualité*, vol. V, 1964, p. 752–770; Thomas Špidlik, *Spiritualität des östlichen Christentum*, în vol. colectiv *Handbuch der Ostkirchenkunde*, ed. Endre von Ivanka, Julius Tyciak, Paul Wiertz, Düsseldorf, 1971, p. 498–501. Pentru alte trimiteri bibliografice vezi lucrările citate *supra*, nota 1. Pentru fine analize de nuanță ale raportului *salós – mōrós* și ale diferitelor tipuri de *salós*, vezi Vincent Déroche, *Études sur Léontios de Néapolis*, Uppsala, 1995, mai ales p. 166–183.

[6] A. J. Festugière, *Introduction*, în *„Vie de Syméon le Fou" et „Vie de Jean de Chypre"*, ed. A. J. Festugière, Lennart Rydén, Paris, 1974, p. 17–20, 26.

[7] Ulrich Marzolph, *Der Weise Narr Buhlūl*, Wiesbaden, 1983; *idem*, *Der Weise Narr Buhlūl in den modernen Volksliteratur der islamischen Länder*, „Fabula", 28, 1987, p.72 etc.; Heinrich Gelzer, *Ein griechischer Volksschriftsteller des 7. Jahrhunderts*, în *Ausgewählte kleine Schriften*, Leipzig, 1907, p.43.

[8] Leopold Kretzenbacher, *Bayerische Barocklegenden um „Narren in Christo"*, în *Volkskultur und Geschichte. Festgabe für Josef Dünninger zum 65. Geburtstag*, Berlin, 1970, p. 465–466; Hans-Joachim Kissling, *Aus dem Derwischwesen Südosteuropas*, în *Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und des Nahen Orients*, ed. H.-G. Beck, M. Bernath etc., vol. 2

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Despre doi dintre primii *saloi*, Simion şi Andrei, au rămas scrieri literare în limba greacă, traduse ulterior şi în alte limbi. *Viaţa lui Simeon Salos* a fost scrisă de Leontios de Neapolis (Cipru), în secolul VII (Simion însuşi trăise cu câteva decenii mai înainte).

Episcopul Leontios de Neapolis a mai scris şi *Viaţa lui Ioan Milostivul*, *Viaţa Sf. Spiridon de Trimithunda*, precum şi o *Apologie* în care polemizează cu religia evreilor.[10]

Viaţa lui Simeon Salos are două părţi, atât de diferit alcătuite încât s-ar putea presupune că ar proveni de la doi autori diferiţi. S-a remarcat însă că cele două părţi sunt străbătute deopotrivă de două moduri diferite de redactare. Probabil că autorul „ultim", cel care îşi dă numele: Leontios, a preluat un izvor anterior şi l-a prelucrat.

(*Grazer und Münchener Balkanologische Studien*), München, 1967, p. 56–70; Geo Widengren, *Harlekintracht und Mönchskutte, Clownhut und Derwischmütze*, în *Orientalia Suecana*, vol. 2, ed. Erik Gren, Uppsala, 1953, p.41–111.

[9] Kretzenbacher, *Bayerische...*, 1970, p. 465–467.

Pentru cititorii români relaţia s-ar face, poate, într-o oarecare măsură, cu Pepelea, cu Păcală şi Tândală sau cu personaje de tip Cenuşotcă.

Dar de toate apropierile invocate, pe „nebunul întru Hristos" îl deosebşte tocmai subsumarea sa unei alte ierarhii de valori duhovniceşti: cea instaurată de Hristos.

[10] Walter Nigg, *Der christliche Narr*, Diogenes Verlag, 1993 (ediţia I, Zürich-Stuttgart, 1956); Lennart Rydén, *„Das Leben des heiligen Narr Symeon" von Leontios von Neapolis*, Götteborg – Uppsala, 1963; *idem*, *Bemerkungen zum „Leben des hl. Symeon"*, Uppsala, 1970; ediţia citată *supra*, nota 6. Vezi şi: Leopold Kretzenbacher, *Narren in Christo. Steirische und bayerische Barockspiele*, „Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte", Bd. 47, 1984, p. 412–415; Cyril Mango, *A Byzantine Hagiographer at Work: Leontios of Neapolis*, în *Byzanz und der Westen. Studien zur Kunst des europäischen Mittelalters*, ed. Irmgard Hutter, Viena, 1984, p. 25–41; Ewald Kislinger, *Symeon Salos' Hund*, „Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik", 38, 1988, p. 165–170; Lennart Rydén, *Introduzione*, în *I santi folli di Bisanzio...*, ed. Paolo Cesaretti, Milano 1990, p. 5–32; Isabella Gagliardi, *I saloi, ovvero le «forme paradigmatiche» della santa follia. Analisi di alcune agiografie e racconti agiografici di area bizantina dal IV al X secolo*", „Rivista di ascetica e mistica", 19 (63 di „Vita Cristiana"), 1994, nr. 1, p. 361–411; Vincent Déroche, *Études sur Léontios*...(v. *supra*, n. 5); Claudia Ludwig, *Sonderformen byzantinischer Hagiographie und ihr literarisches Vorbild*, Frankfurt am Main etc., 1997, p. 167–219, 346–348, 381–383; Otto Volk, *Leontios, Bf. von Neapolis*, în *Lexikon für Theologie und Kirche*, vol. 6, Freiburg, Basel etc., 1997, col. 839.

Pentru versiunea siriacă vezi Lucas van Rompay, *The Syriac Version of the Life of Symeon Salos*, în *Philohistôr: Miscellanea in honorem Caroli Laga Septuagenarii*, ed. Antoon Schoors, Leuwen, 1994, p. 381–398.

Existenţa unui manuscris din secolul X cu o traducere în georgiană ne-a fost semnalată de prof. dr. Erich Renhart; vezi *Die Handschriften der Universitätsbibliothek Graz*, ed. Anton Kern, vol. 2, Viena, 1956, p. 410 (Atenţie, în vol. 3 al acestui catalog, este indicat pentru acest manuscris – la Indici, p. 457 – secolul VI). Pentru trimiteri la versiunile georgiene, armene, arabe, vezi Lucas van Rompay, *op. cit.*, p. 398.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

În prima parte, Leontios povesteşte cum doi tineri îşi părăsesc toate îndatoririle, dar şi toată „frumuseţea şi dulceaţa" lumii, pentru a deveni pustnici „îmbunătăţiţi". Se simte aici acumulată experienţa unor scrieri anterioare, începând cu *Viaţa lui Antonie cel Mare* a lui Atanasie, patriarhul de Alexandria, sau cu mai târzia *Scară* a lui Ioan Climax. Cititorului de astăzi, dacă este cunoscător al literaturii filocalice, multe pasaje îi vor suna familiar (unii cercetători spun „banal", dar găsesc cuvântul nepotrivit). Pe cei nedeprinşi cu astfel de lecturi, îi rugăm să nu se mire de duritatea pe care cele două personaje principale, Simion şi Ioan, o arată faţă de cei mai dragi şi mai apropiaţi lor dintre oameni. Ne aflăm în faţa unei alte ierarhii de valori decât cea cu care suntem obişnuiţi. Şi, de-a lungul întregii povestiri (şi a părţii a doua), să nu uităm nici o clipă că Simion şi Ioan sunt duri în primul rând cu ei înşişi.

Pentru partea a doua a scrierii sale, Leontios de Neapolis nu a mai avut exemplul unor predecesori creştini. Relatări despre „nebuni întru Hristos" se mai făcuseră, dar numai ca scurte informaţii. După unele păreri, episcopul din Cipru şi-ar fi luat ca model literar figura cinicului din cultura antică.[11] Dacă aşa va fi fost, se cuvine însă imediat adăugat că vechiului prototip i se dă un cu totul alt conţinut.

Pe la mijlocul secolului VI, după ce vieţuise 31 (2 + 29) de ani în pustie şi ajunsese la cea mai înaltă treaptă a îmbunătăţirii (perfecţionării) ascetice, *apatheia* (nu simţurile îl stăpâneau pe el, ci el stăpânea simţurile), Simion hotărăşte (desigur conform unei „vestiri de la Dumnezeu") să se întoarcă „în lume" şi anume în oraşul Emesa, asumându-şi rolul celui mai dispreţuit dintre oameni: nebunul.

Simion, în haina lui de călugăr, nu intră în Emesa afişându-şi cucernicia, ci trăgând după sine pe străzile oraşului, ziua în nămiaza mare, legat chiar cu frânghia ce-i servea drept cingătoare a rasei călugăreşti, un câine mort pe care îl luase de pe grămezile de gunoi din afara cetăţii.

După intrarea „triumfală" cu câinele mort, îşi începe lungul şir al nopţilor petrecute pe stradă, sub cerul liber sau în coliba dintre dărâmături sordide. A doua zi merge la biserică, unde emesenii aşteptau, afişând masca evlaviei, începerea slujbei. Dar Simion vede dincolo de mască. Spre indignarea tuturor, stinge lumânările şi, urmărit de cei ce vor să-l pedepsească, se cocoaţă sus, pe amvonul de la înălţime. De acolo, aruncă nucile (alunele) pe care le adusese cu sine, în – mult prea aparent – pioasele doamne venite la slujbă. Alungat cu bătăi şi strigăte, Simion răstoarnă tarabele de la intrarea în biserică.

Reacţia locuitorilor Emesei nu cuprinde nici urmă din cea dintâi virtute creştină: mila. Pentru ei un nebun nu mai este un om, ci ceva mai puţin decât un câine mort. Sunt aspri cu el şi brutali, nu doar cetăţenii cu vază, ci şi cei pe care soarta îi aşezase – conform concepţiilor acelor vremi – la marginea societăţii: servitorii, actorii, prostituatele,

[11] Derek Krueger, *The „Life of Symeon the Fool" and the Cynic Tradition*, „Journal of Early Studies" („Journal of the North American Patristics Society" continuation of „The Second Century"), 1, 1993, p. 423–442; *idem*, *Symeon the Holy Fool: Leontius's Life and the Late Antique City*, University of California Press, 1996.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

răufăcătorii. Nimeni nu se străduieşte să-l înţeleagă, nimeni nu încearcă să-l ajute. Toţi îl bat, toţi îl batjocoresc. Sub spoiala de creştinism se ascund comportamente feroce.

Prin tot ceea ce face şocant, prin toată atitudinea sa de aparent nebun, Simion îşi atrage umilinţe strigătoare la cer, urmărind ca – printr-o zguduire adâncă, atunci când vor afla adevărul – să-i scoată pe locuitorii Emesei din robia păcatului.

Celor câţiva care reuşesc să vadă că aparentul nebun este de fapt un sfânt, Simion le interzice (într-un fel sau altul) să dezvăluie adevărul. Aceştia se convertesc la un mod de viaţă cu adevărat – nu doar formal – creştin. Dar marea zguduire urmează abia după moartea lui Simion. Trupul lui este dus la groapa din cimitirul străinilor, ca trupul unui câine: nespălat, fără preot, fără lumânări, fără tămâiere. Un singur om aude totuşi cum pe sărmanul mort îl înconjoară pe drumul din urmă cântări îngereşti. Când unicul prieten al lui Simion, diaconul Ioan, vrea, după trei zile, să-l dezgroape spre a-i face cuvenita slujbă, găseşte mormântul gol. Oraşul, zguduit, se scutură ca dintr-un somn blestemat: sub masca nebunului se ascunsese un sfânt pe care îl prigoniseră fără milă.

De nu s-ar fi găsit, aproape un secol mai târziu, autorul care să strângă la un loc povestirile despre el şi să-i scrie *Viaţa*, ştirile despre Simion supranumit *Salos* s-ar fi pierdut, relatările rezumându-se la puţinele rânduri din sinaxare sau din *Istoria bisericească* a lui Evagrios.[12]

Simion Salos era probabil siriac de neam. Cu vreun secol înaintea lui trăise o călugăriţă care îşi jucase, de asemenea, în viaţa cotidiană, rolul de nebună, fără să plece însă din mânăstirea ei, Tabennesi, în Egipt. Se pare deci că în mediile negreceşti ale Imperiului Bizantin timpuriu s-a dat o interpretare aparte afirmaţiilor Sfântului Apostol Pavel din întâia *Scrisoare către Corinteni*: „Dacă i se pare cuiva, între voi, că este înţelept în veacul acesta, să se facă nebun, ca să fie înţelept", „Noi suntem nebuni întru Hristos."[13] Formarea modelului de viaţă *salós* presupune o contaminare între comportamentul propus de Pavel şi cel al mult mai bătrânului *nebun înţelept* – Esop. Dar schimbarea produsă de Pavel este esenţială, pentru că întreaga viaţă capătă un punct stabil de referinţă: *întru Hristos*, Iisus Hristos fiind cel care îndrăznise să răstoarne valorile tradiţionale şi să vorbească sau chiar să stea la masă cu *outsiderii*.

Saloii erau în realitatea zilnică figuri incomode, nu doar pentru că îndrăzneau să spună tare, în mod „inoportun", adevărul, ci şi pentru că se găseau mulţi imitatori care mimau nebunia, dar cărora le lipsea sfinţenia. De aceea, sinodul bisericesc *in trullo* din anul 692[14], interzice acest mod de viaţă. Se pare însă că el se înrădăcinase prea tare în mentalitatea comună, pentru a mai dispărea; cândva, între secolele VII şi X este alcătuită o altă scriere de sine stătătoare despre un *salós*: *Viaţa lui Andrei Salos.*[15]

---

[12] Vezi *supra*, n. 10.

[13] Vezi *supra*; 1*Corinteni* 3, 18–29; 4, 10.

[14] Jacqueline Leonhardt-Aumüller, *„Narren um Christi Willen" eine Studie zur Tradition und Typologie des „Narren in Christo" und dessen Ausprägung bei Gerhardt Hauptmann*, München, 1993, p. 5–56; Claudia Ludwig, *Sonderformen...*, *supra*, n. 10..

[15] Vezi nota 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Se spune că scrierile greceşti despre sfinţii *saloi* nu s-ar fi răspândit în Occident. Această afirmaţie generală se cuvine nuanţată. Dintre cele douăzeci şi trei de manuscrise greceşti cu *Viaţa lui Simeon Salos* descrise de Lennart Rydén, nu mai puţin de şapte, din secolele XI–XIII, provin din sudul Italiei. Lennart Rydén şi J. Festugière au folosit în editarea textului grecesc al *Vieţii lui Simeon Salos* şi două dintre aceste manuscrise în limba greacă provenind din Italia de sud, unul din secolul XI, altul de la începutul secolului XII (anul 1102).[16]

În editarea *Vieţii lui Andrei Salos*, Lennart Rydén utilizează, printre altele, şi un manuscris grecesc din secolele XI-XII, provenind din Italia de sud (Calabria)[17]. Un manuscris grecesc din secolul XII, copiat, este adevărat, în insula Zakyntos, dar de o persoană din Taranto, au folosit bollandiştii în anul 1688 în *Acta Sanctorum*, luna mai (în al 6-lea volum pentru această lună), însoţind textul grecesc de traducerea latină a lui Conrad Janning[18]. (Din secolul al XVI-lea se păstrază un scurt fragment de traducere italiană a unui pasaj din *întrebările* cu subiect apocaliptic din *Viaţa lui Andrei*[19], dar acesta aparţine mai degrabă etapei următoare – vezi *infra.*)

Până în secolul al XVI-lea, când se realizează sistematic traduceri de hagiografii din greceşte în latineşte, nu am găsit ştiri despre circulaţia manscriselor greceşti. Se păstrează în schimb ştiri despre existenţa în Apus a unor forme de viaţă similare cu ale *saloi*-lor.

Se cuvine să-i amintim aici pe doi dintre primii asceţi care au trăsături asemănătoare cu *saloii*, dar provin din Roma: Serapion (Sarapion) Sidonitul din *Istoria Lausiacă* (*Lafsaicon*) şi Procopius din povestirea despre Teofil şi Maria din *Vieţile sfinţilor din Răsărit* (cap. 52) de Ioan de Amida, sfârşitul secolului VI.[20]

---

[16] Lennart Rydén, „*Das Leben des heiligen Narr Symeon*", vezi *supra*, n. 10, p. 35, 37, 39, 41, 42; A. J. Festugière, *op. cit.* (vezi *supra*, n. 6), p.XI.

[17] Lennart Rydén, *The Life of St. Andrew the Fool*", 2 vol. Uppsala, 1995 (în continuare: „Rydén I" şi „Rydén II"); Rydén I, p. 85, 98–99; 151.

[18] Rydén I, p. 86, 97–98, 151, 189. Spre deosebire de Simion Salos, Andrei nu apare, după ceea ce ştim până acum, în calendarele bisericeşti anterioare bollandiştilor. În Occident el nu va ocupa nici ulterior un asemenea loc. Dar el nu se află nici în calendarul contemporan al Bisericii Ortodoxe Române. Grecii au manifestat constant circumspecţie faţă de *Viaţa* acestui Sfânt (Rydén I, p. 72, 185), deşi nu conţine episoade atât de „dure" ca cele din *Viaţa lui Simion*, probabil că datorită, în primul rând, „apocalipsului" cu care este întreţesută. Se pare totuşi că prin secolele XII – XIV, la Muntele Athos i-ar fi fost introdus numele în „calendario liturgico" (Isabella Gagliardi, *I saloi*... – vezi *supra*, n.10 –, p.409, cu bibliografie). Ştim că în *Četimineele* lui Macarie (tipărite în secolul al XVIII-lea, la Moscova), se găseşte forma complexă a *Vieţii* lui Andrei Salos, dar nu ştim dacă şi când se menţionează în **calendarele** ruseşti numele lui Andrei, aşezat în *Četiminee* şi în culegerile de *Vieţi de sfinţi* la 2 octombrie, adică în directă legătură cu „Acoperământul Maicii Domnului" (Pokrov), sărbătoarea de la 1 Octombrie, ce constituie un fragment din *Viaţa lui Andrei Salos*.

[19] Rydén I, p.189.

[20] A. J. Festugière, *op. cit.* (vezi *supra*, n. 6), p.18–23, 26.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Pe de altă parte avem ştiri despre persoane care se manifestă în Occident într-un mod similar cu *saloii*, ca spre exemplu o Sfântă Ulphia din nordul Franţei, secolul VIII.[21] Dar şi mai aproape de aceştia se află: vestitul Jacopone da Todi (secolul XIII, Bologna), devenit franciscan terţiar; Ioan Colombini (secolul XIV, Siena, cunoscător al *Vieţii Sf. Maria Egipteanca*, fondatorul Ordinului jesuaţilor); Juan de Dios (Johannes vom Gott) (secolul al XVI-lea, Portugalia), fondator al Ordinului „Fraţilor milostivi" şi, tot din secolul XVI, „Sfântul vesel al Romei", Filippo Neri, fondator şi el al unui Ordin, cel al Oratorienilor.[22] Acestea sunt personaje cu existenţă istorică, lor adăugându-li-se altele despre care nu se poate spune cu siguranţă dacă nu cumva aparţin doar ficţiunii literare.

Unui alt tip de „nebunie întru Hristos" îi aparţine Sfântului Francisc şi urmaşii săi spirituali.[23]

Se poate deci afima că, deşi în Occident fenomenul *salós* nu a atins intensitatea din răsăritul Imperiului Roman şi, mai târziu, din Rusia, el nu este nici necunoscut, nici absent. O importanţă deosebită aş acorda faptului că trei dintre personajele amintite au fondat ordine călugăreşti, iar Jacopone da Todi aparţine nu doar istoriei Bisericii (într-un mod din păcate tragic), ci şi istoriei literaturii italiene.

Disputele din secolul al XVI-lea între catolici şi protestanţi au ca urmare, între altele, şi amplificarea interesului pentu scrierile patristice şi hagiografice în limba greacă.

Joannes Pinius, traducătorul şi editorul textului despre Simion Salos în *Acta Sanctorum* (vezi *infra*, *Acta Sanctorum*, Veneţia, 1746), spune că Luigi Lip(p)oman(us) (hagiograf care a trăit în prima jumătate a secolului al XVI-lea, traducător al lui Simion Metaphrastes) l-ar fi trecut pe Simion Salos, la data de 1 iulie[24], ca de altfel şi *Martyrologium*

---

[21] Stephanus Hilpisch, *op. cit.*, (*supra*, n. 5), p. 129, François Vandenbroucke, Thomas Špidlik, *op. cit.* (vezi *supra*, n. 5), p. 763; Kretzenbacher, *Bayerische...*, 1970, p. 477; Francesca Rizzo Nervo, *Percorsi di santità: sali versus salós*, *„Bollettino della badia greca di Grotta-Ferrata"*, serie nouă, vol. 65, 1991, p. 313–337; Leonhardt – Aumüller, *„Narren..."*, p. 56–57, 80, 186.

[22] Stephanus Hilpisch, *op. cit.*, (*supra*, n. 5) p. 129–131; Walter Nigg, *op. cit.* (vezi *supra*, n. 10); Kretzenbacher, *Bayerische...*, 1970, p. 466–467, 472, 477–478; Kretzenbacher, *Narren in Christo...*, 1984, p. 420–423; Leonhardt – Aumüller, *„Narren..."*, p. 43, 57–59, 78–81.

[23] Leonhardt – Aumüller, *„Narren..."*, p. 25; Jürgen Werinhard Einhorn, *Kunst Erziehung. Literatur, Kunst und Schulpraxis in franziskanischer Perspektive*, Werl, 1999, S.302–304; C. Velculescu, *„Narr in Christo"* (vezi *supra*, n. 1).

[24] Nu am văzut încă *Viefile de sfinţi* alcătuite de Lipoman. La ÖNB se găsesc: *Sanctorum priscorum patrum vitae numero centumsexaginta tres*, Veneţia, 1551–1558; *Historia de vitis Sanctorum*, Lovanii, 1568 (cota: 42.D.2); *De vitis Sanctorum nunc primum a Laurentio Suris emendatis et auctis*, Veneţia, 1581, 6 vol. (cota 22.M.20). Traducerea *Vieţii lui Simeon* este, spune L. Rydén, cea făcută de Sirleto şi va fi preluată şi de Surius (vezi Lennart Rydén, *„Das Leben..."*, p. 9, 28; vezi *supra*, n. 10)

Acolo unde nu menţionăm altă sursă, însemnează că am văzut cărţile vechi în Biblioteca Universităţii din Graz, secţia SOSA.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Romanum (Roma, 1583).[25] Simion Salos (denumit „abba") este menționat tot la ziua de 1 iulie[26] de către Laurentius Surius (carthusian, prieten cu iezuitul Petrus Canisius) care introduce în cartea sa *De probatis Sanctorum historiis*[27], traducerea latină a scrierii lui

[25] *Martyrologium Romanum*, alcătuit în secolulal al X-lea. Lipoman a tipărit forma dată de Ado de Vienne, în timp ce G. Sirleto și C. Baronius au tipărit în 1583 (cu reluări) o prelucrare după Usuard de Saint-Germain (tot sec. X). Este necesar să vedem dacă și în ce zi apare Simion Salos, la Ado și la Usuard. Am folosit informații generale luate din *Lexikon für Theologie und Kirche*, editura Herder, 1993 ș.u.

Am văzut *Martyrologium Romanum* în ediția din 1587. Ioan, prietenul din pustie al lui Simion, este trecut la ziua de 21 iulie.

În reeditarea din 1970 a *Martyrologium Romanum*, Simion Salos și prietenul său, „Ioannes monachos", sunt trecuți la 21 iulie. Este desigur necesară o cercetare comparativă a diferitelor *Martyrologii*. Dar subliniem că în Apus, ca și în Răsărit, Simion Salos aparține sfinților „oficiali", trecuți în calendarele bisericești. Vezi și: Ferdinand Schön, *Martyrolgium der Einsiedler und Wüstenmönche*, Regensburg, 1947, p. 126, 141; J. E. Stadler, J. N. Ginal, *Vollständiges Heiligen–Lexikon*, Hildesheim, New York, 1975, p. 315; O. Wimmer, H. Melzer, *Lexikon der Namen und Heiligen*, Innsbruck etc., 1982, p.750; etc.

Simion apărea în *menologiòn*-ul bizantin anonim de secol X, în *Synaxarul* de Constantinopol din același secol, în *Synaxarul* armean din secolul XIII. Vezi: A. J. Festugière, *Introduction* (*supra*, n. 6, p. 41–43); D. Krueger, *Symeon the Holy Fool*...(*supra*, n. 11), p. 52–56. Vezi: *Menologium graecorum Basilii Porphyrogeniti imperatoris*..., în J.-P Migne, *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, vol 117, Paris, 1894, col. 551 (Simion și Ioan, 21 iulie, text foarte scurt); *Menologii anonymi byzantini saeculi X quae supersunt*, ed. Vasilij Vasil'evič Latyšev, Leipzig, 1970, p. 194–202 (versiune prescurtată a *Vieții lui Simeon*); *Menologion...sive Kalendarium Ecclesiae Constantinopolitanae*..., ed. S. A. Morcellus, vol. I, Roma, 1787, p. 74, 101, 315, 324, 250: Andrei Salos nu apare nici la 2 octombrie, nici la altă dată, în timp ce Simion Salos și Ioan, prietenul său din pustie, sunt pomeniți la 21 iulie. Într-un *Menologion* grecesc, editat de Dionisios Pirros, la Atena, în 1852, Simion Salos și Ioan sunt prezentați într-un text foarte scurt, la 21 iulie (vol. II, p. 835–836).

[26] Această schimbare de dată este considerată de Joannes Pinius, traducătorul și editorul textului despre Simion Salos în *Acta Sanctorum* (vezi *infra*, *Acta Sanctorum*, Veneția, 1746, – 1 iulie –, p. 130), drept rezultatul unei lecturi greșite a numeralului grecesc „*ka*" (=21). Bollandiștii trimit la: textele din calendarele grecești și rusești contemporane cu ei, pe care le procuraseră, traduseseră și pulicaseră, însoțite de comentarii, la începutul seriei de volume cuprinzând luna mai (vezi *infra*); precum și la: *Menologiul* zis „al împăratului Vasile", „in *Menologio Cryptae Ferratae*"; *Historia ecclesiastica* (cap. 4) a lui Evagrie Scholasticul; *Horologii* etc., cărți de care se ocupau cardinalul Sirleto sau iezuitul Petrus Canisius.

[27] Leonhardt – Aumüller, *„Narren..."*, p. 66–67; Kretzenbacher, *Narren in Christo*..., 1984, p. 437–438, n. 35. Cartea lui Laurentius Surius, *De probatis Sanctorum historiis*, a fost tipărită inițial în 6 volume la Köln, în 1570–1575; reluată și amplificată de două ori în secolul XVI: 1575–1581, 1586. Reașezată în patru volume, a apărut din nou la Köln în 1618. Am văzut ediția din 1618, vol. 3, p. 1–13. Cartea a fost tradusă și tipărită în limba germană în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Leontios de Neapolis, traducere care îl denumeşte pe Simion „abba". Surius trimite la *Menologhion*-ul din secolul X al lui Simion Metaphrastes.[28] Absenţa din acest *Menologhion* a *Vieţii lui Andrei Salos*, ar putea explica faptul că ea nu apare în cartea lui Surius.[29] Marea răspândire a cărţii lui Surius, atât în latină, cât şi în germană, constituie, credem, explicaţia interesului deosebit faţă de Simion Salos, denumit în latineşte „Salus".

La sfârşitul secolului XVI – începutul lui XVII, când iezuitul Matthäus Rader (originar din Tirolul de Sud) şi-a adunat în Bavaria materialul pentru cartea *Viridarium Sanctorum*, „ex **Menaeis graecorum lectum et translatum**", se întâlneau în spaţiul germanic tradiţii diferite: pe de o parte literatura despre „nebuni/nebunie" scrisă de personalităţi precum: Sebastian Brandt, Erasmus de Rotterdam, Thomas Murner,[30] pe de alta o circulaţie (restrânsă, este adevărat) a manuscriselor greceşti (traduse uneori) cu ştiri despre *saloi*. La un astfel de manuscris grecesc, încă neidentificat, din biblioteca din Augsburg, trimite Rader în mod explicit.[31] Comentând în *Vita Sanctorum* (p. 134) denu-

---

1574–1580. Au fost tipărite numeroase ediţii selective atât după textul latin cât şi după cel german. Vezi şi: Hildegard Hebenstreit-Wilfert, *Wunder und Legende. Studien zu Leben und Werk von Laurentius Surius (1522–1578), insbesondere zu seiner Sammlung „De probatis Sanctorum historiis"*, Dissertation – Tübingen, 1975.

[28] D. Krueger, *Symeon the Holy Fool...(supra*, n.11), p. 53, n.41 spune că nu apare la Metaphrastes. Aceeaşi trimitere la Metaphrastes o întâlnim şi în traducerea românească din *Vieţile sfinţilor*, Mânăstirea Neamţ, 1814, 21 iulie, traducere făcută de Ştefan ierodiaconul, având ca principală sursă *Vieţile sfinţilor* în prelucrarea lui Dimitrie Rostovski. Dar Dimitrie Rostovski însuşi folosise şi surse occidentale, pe lângă *Ćetimineele* lui Macarie plus surse greceşti (Irenäus Totzke, *Menologion*, în *Lexikon für Theologie und Kirche*, vol. 7, editura Herder, 1993).

[29] În *Acta Sanctorum*, vol. 1 pentru luna mai (zilele 1–5 mai), din care am văzut ediţia de la Veneţia, 1737, sunt publicate la început (p. I – LXXII): *Ephemerides graecorum et moscorum*, adică un calendar bisericesc grecesc şi unul slavon. Calendarul slavon este ilustrat cu figurile (stereotipe) ale sfinţilor. Andrei Salos nu apare în nici unul din cele două calendare (vezi şi John Wortley, *The Relationship between the „Vita" and the Cult of Andreas Salos*, „Analecta Bollandiana" 90, 1972). Simion Salos şi prietenul său Ioan, cu care s-a dus în pustie, apar în amândouă calendarele, la ziua de 21 iulie (p. XXXIV – XXXVI). În calendarul slavon, cei doi sunt reprezentaţi ca ieromonahi, cu îmbrăcămintea şi încălţămintea convenţională, alături de profetul Ezechil (desculţ şi înfăşurat într-o manta). (Cei trei apar împreună şi în calendarele contemporane din Biserica Ortodoxă Română: „Cuvioşii Simion şi Ioan Pustnicul; Sf. Prooroc Iezechiel"). În comentariul din *Acta Sanctorum* la calendarul grecesc, se spune despre Simion: „Salus, id est Stultus dictus, cujus *Vitam*, per 63 capita prolixe deductam a Leontio, Neapolis Cypri Episcopo, gaudeamus nos habere." Se mai face trimitere la Sirleto (Guglielmo), cardinalul dn secolul XVI cunoscut pentru activitatea sa de organizare a Bibliotecii Vaticanului. Vezi şi *supra*, n. 18.

[30] Walter Nigg, *op. cit.* (vezi *supra*, n. 10); Leonhardt – Aumüller, *„Narren..."*, p. 39–42.

[31] Kretzenbacher, *Bayerische...*, 1970, p. 473, 477(mai ales), 480–481; Kretzenbacher, *Narren in Christo...*, 1984, p. 410 – n. 5, 411 – n. 9, 430 – n. 30, 431; Leonhardt – Aumüller,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

mirea dată lui Simion („din Edessa" sau „din Emesa"), Joannes Pinius afirmă că ar fi posedat manuscrisul lui Matthaeus Rader cu o traducere în limba latină a unui *Minei* grecesc, unde se spunea: „Simion din Edessa" (loc al naşterii şi al primei părţi a vieţii). În schimb, în *Viridarium Sanctorum* s-ar menţiona că Simion a trăit în Emesa.[32]

Traducerilor în latină a surselor literare din limba greacă, li se adaugă tradiţia vie a *saloi*-lor occidentali, despre care am vorbit mai sus. Cartea lui Rader, scrisă în limba latină, s-a răspândit mai ales în Austria şi Bavaria. O parte a ei va fi preluată şi transpusă în germană, peste 135 de ani, de un confrate de Ordin: Jacob Schmid (vezi *infra*) care provenea, ca şi Rader, din Tirolul de sud şi şi-a dus viaţa tot în Bavaria.

În *Acta Sanctorum* a bollandiştilor (serie începută în secolul XVII de iezuitul Jean Bollandus, continuată în secolul XVIII de acelaşi Ordin, ai cărui membri reuşesc să scoată, chiar şi după desfiinţare, volumele cu Sfinţii de până la sfârşitul lunii octombrie[33]), se scrie despre Simion (denumit „confessor") la ziua de 1 iulie, deşi editorul ştie că data corectă este cea de 21 iulie, dată la care *Martyrologium Romanum* îl menţionează pe Ioan, prietenul lui Simion cu care a stat aproape 30 de ani în pustie. Joannes Pinius, editorul şi traducătorul, cunoaşte textul din cartea *De probatis Sanctorum historiis* a lui Surius, text pe care îl şi foloseşte pentru comparaţie, şi reproduce textul grecesc din ms. Vatican 819, traducându-l în latină. În comentariul său, J. Pinius enumeră, reproduce şi compară izvoare greceşti şi latineşti (vezi *supra*).[34]

„Narren...", p. 78–79 (Matthaeus Rader, *Viridarium Sanctorum ex menaeis Graecorum lectum, translatum et annotationibus illustratum*, a apărut într-un volum, la Augsburg în 1604; în 1614, a apărut la München o ediţie în 3 volume; vezi vol. 2, p. 68). *Viridarium Sanctorum* şi *Bavaria Sancta* (apărută în 1615, reapare în 4 volume la Antwerpen–München, 1624–1628) ale lui Matthaeus Rader, precum şi *De probatis Sanctorum* a lui Laurentius Surius au slujit ca sursă de inspiraţie pentru multe piese din teatrul iezuit (vezi *Indicii* cu numele din comentariile făcute de Elida Maria Szarota, *Das Jesuiten Drama im deutschen Sprachgebiet. Eine Perioche Edition*, 3 volume, – fiecare volum apărut în 2 părţi –, München, 1980–1983; la acestea se adaugă un al patrulea volum: *Indices* (*n.n.*: din texte şi comentarii), alcătuit de Peter Mortzfeld, München, 1987 (în continuare: Szarota). La Biblioteca Mânăstirii Franciscanilor din Graz, am văzut: *Viridarium Sanctorum*, volumul din 1604 şi vol. 1 din 1614; *Bavaria Sancta*, volumul din 1615 şi vol. 3 din 1627.

La ÖNB vezi cota 43.M.60 şi cota 41.Mm.39, pentru *Viridarium Sanctorum*.

[32] În volumele văzute de noi, numele lui Simion Salos nu apare în *Index*.

[33] Amintim aici un singur titlu din posibila bibliografie: Flor van Ommeslaeghe, *The Acta Sanctorum and Bollandist Methodology*, în *The Byzantine Saint. University of Birmingham Fourteenth Spring Symposium of Byzantine Studies*, ed. Serghei Hackel, a special number of „Sobornost"..., 1981, p. 155–163.

[34] Am văzut ediţia din 1746, Veneţia, p. 129–135 (comentariu), p. 136–169 (text latinesc şi grecesc). În comentariu se face trimitere la un alt Sfânt Salos: Theodorus, trecut în *Acta Sanctorum* la 25 februarie; am văzut ediţia din 1736, Veneţia, vol. 3 din luna februarie, p. 508. Se menţionează că grecii, în *Minee*, îl compară pe Theodorus cu regele David care a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

La aproape 100 de ani după *Viridarium Sanctorum* a lui Matthäus Rader, a apărut la Salzburg, în 1703, o altă carte: *Wunderlicher Traum von einem großen Narrennest* a lui Abraham a Sancta Clara, cunoscut predicator al Curții din Viena, care a trăit un timp și în Graz.[35] În capitolul dedicat: „nebunilor întru Hristos" (capitolul al XII-lea, intitulat: *Ein lobwurdiges Narr*), autorul vorbește, pe lângă câteva nume rămase aproape necunoscute, despre trei personalități ale lumii occidentale: Bernard de Clairvaux, Jacopone da Todi, Filippo Neri.[36]

Cartea din 1739 a iezuitului Jacob Schmid[37] are două părți. Prima parte, intitulată *Die Spiehlende Hand Gottes*, conține o culegere de povestiri despre actori, saltimbanci, comedianți care s-au convertit în mod miraculos la creștinism, iar unii dintre ei chiar au murit martirizați.[38] În a doua parte a aceleiași cărți: *Die Weiße Torrheit*, găsim povestiri despre persoane din categoria *salós* (adică despre cei care au jucat de bunăvoie, în viața reală, rolul de nebuni). Două dintre acestea: călugărița din mânăstirea egipteană din Tabennisi (numită Amma sau Isidora) și Simion din Emesa (Salos), își au originea în izvoare grecești.

După interzicera Ordinului Iezuiților, cartea lui Iacob Schmid, asemeni altor cărți care au stârnit neîncredera iluminiștilor, nu s-a mai păstrat în biblioteci, ba unele exemplare au fost chiar arse.[39] Identificarea vreunui exemplar din lucrările amintite anterior în bibliotecile din Transilvania ar merita toată atenția specialiștilor.

Spre deosebire de volumele cu *Acta Sanctorum* ale iezuiților bollandiști, evocarea figurilor de *saloi* constituie pentru scriitori precum Rader sau Schmid, tot din Ordinul Iezuit, nu o încercare de reconstituire istorică a mentalității acestor sfinți, ci un mod de a aduce argumente elocvente pentru importanța pe care o au, între virtuți, modestia și ascultarea, simultan cu un mod de a ilustra lupta dintre virtuți și vicii, sau de a încerca să-i convertească pe cititori sau ascultători la o cale de viață considerată cu adevărat creștină.

---

simulat nebunia în fața regelui Achiș (1 *Regi* 21,3). Sfinții *stulti* (saloi) sunt lăudați ca sfinți ce au ajuns „ad perfectionem vitae". Vezi și Migne, PG, vol. 93, p. 1669–1748.

[35] Leonhardt-Aumüller, *„Narren..."*, p. 42–44; Alois Haas, *Bibliographie*; *Bibliographische Daten*; *Nachwort*, în Abraham a Sancta Clara, *Wunderlicher Traum von einem großen Narrennest*, ed. Alois Haas, Stuttgart, 1969, p. 59–76 (prima ediție a apărut în 1703, la Salzburg, fiind amplificată și reeditată de autorul însuși, apoi de continuatori).

[36] Abraham a Sancta Clara, *op. cit.*, p. 49–55. Abraham nu delimitează între aceștia pe cei care aparțin categoriei *salós*.

[37] Kretzenbacher, *Bayerische...*,1970, p. 467–481; Kretzenbacher, *Narren in Christo...*, 1984, p. 411, n. 9, Leonhardt-Aumüller, *„Narren..."*, p.74–81, 186. Cartea (pe care nu am văzut-o) se găsește la ÖNB, cota 41.W.60 și 682802-B.Adl.1Alt Mag.

[38] Referitor la acest fel de „nebuni" există o bibliografie specială. Pe lângă Jaqueline Leonhardt-Aumüller și cele două articole ale lui Leopold Kretzenbacher, deja citate, mai amintim aici doar Claudia Ludwig, *Sonderformen byzantinischer Hagiographie...*, mai ales paginile 349–384.

[39] Kretzenbacher, *Bayerische...*, 1970, p. 468.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Intenţia de a oferi credincioşilor o literatură de delectare care în acelaşi timp să aibă şi calităţi „ziditoare" a jucat de asemeni un rol important.[40]

Din aceeaşi vreme în care au scris Matthäus Rader şi Jacob Schmid, au ajuns până la noi mărturii despre reprezentări ale unor piese de teatru (desfăşurate în colegiile sau universităţile iezuite, într-o mânăstire benedictină, într-o reprezentare de carnaval) care fie îl au ca personaj principal pe Simion denumit în latineşte **Salus** (presupus joc de cuvinte între gr. *salós* şi lat. *sálus*-mântuire[41]), fie (într-un singur caz) doar îl amintesc. Numai unele dintre textele acestor piese s-au păstrat, dar pentru majoritatea au ajuns până la noi „programele" tipărite ale spectacolelor (programe denumite *Perioche*[42]), care cuprind şi câte un scurt rezumat[43], fie în limba latină (ca şi piesa însăşi), fie în limba germană.

Cel mai vechi manuscris cunoscut (cu textul în latină) datează, cum am spus, din jurul anului 1600 şi se datorează activităţii iezuiţilor din Graz în cadrul Contrareformei. Despre reprezentarea scenică nu s-a păstrat însă nici o informaţie, deşi în manuscris se dau numele actorilor, în dreptul numelor din lista de personaje. Apelul la figura lui Simion Salos rămâne doar un pretext pentru transmitera propriilor idei, iar din intenţiile lui Leontios de Neapolis nu se păstrează nimic.[44] Alcătuirea piesei trebuie privită în

---

[40] Leonhardt-Aumüller, *„Narren..."*, p. 76–79. Pentru o prezentare sistematizată a bibliografiei problematicii teatrului la iezuiţi, vezi Nigel Griffin, *Jesuit Drama. A Guide to the Literature*, în vol. col. *I Gesuiti e i primordi del teatro barocco in Europa*, ed. M. Chiabo, F. Doglio, Roma, 1995, p. 465–496, bibliografie căreia i se adaugă întreg volumul în care este publicată.

[41] Deşi prima piesă (Graz, aproximativ 1600) în care apare acest nume este prezentată pe larg şi transcrisă parţial de Robert Hofer în lucrarea sa de doctorat rămasă netipărită: *Das Grazer Jesuitendrama.1573–1600* (dactilogramă, Graz, 1931, p. 42–72, 127–133), totuşi echivalarea: Simion Salus = Simion Salos o face abia L. Kretzenbacher, *Bayerische...*, 1970, p. 464. „Salus", denumire prezentă – după cum am văzut – de la primele menţionări ale lui Simion din Emesa, sau din Edessa, poate fi însă transformarea obişnuită a gr. *–os* în lat. *–us*.

[42] Kretzenbacher, *Narren in Christo...*, 1984, p. 431.

[43] În greceşte, cuvântul *perioché* însemnează tocmai: „rezumat". Mulţumesc lui Erich Renhart pentru această clarificare.

[44] Weis Anton, *Handschriften Verzeichnis der Stiftbibliothek zu Reun*, „Beiträge zur Kunde Steiermärkischer Geschichtsquellen" (Graz), 12, 1875, p. 100; Robert Hofer, *op. cit.*; Kretzenbacher, *Bayerische...*, 1970, p. 464; Kretzenbacher, *Narren in Christo...*, 1984, p. 411–419; Leonhardt – Aumüller, *„Narren..."*, p. 59–64, 186–187. Vezi Jean – Marie Valentin, *Le théatre des Jésuites dans les pays de langue allemande (1554–1680); salut des âmes et ordre des cités*, 3 vol., Berna, 1978 (în continuare: Valentin), nr. 436; Walter Steinmetz, *Handschriften Verzeichnis der Stift-Bibliothek zu Rein*, catalog electronic, 1999, continuu perfectat, nr. 180. Manuscrisul (54 f.) a făcut parte din biblioteca arhiducelui Ferdinand, devenit Împăratul Ferdinand II (1619–1637). Sunt date, pe foaia cu personajele, şi numele actorilor, aşa cum se făcea de obicei, actori despre care W. Steinmetz crede că s-ar putea să fi aparţinut cercului arhiducelui Carol.

Am văzut acest manuscris în Biblioteca de la Stift Rein din Steiermark.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

contextul aceloraşi preocupări care au dus la alcătuirea, editarea şi reeditarea, traducerea şi prelucrarea unor cărţi precum *De probatis Sanctorum* a lui Laurentius Surius sau, puţin mai târziu, a seriei de *Acta Sanctorum* iniţiate de Jean Bollandus.

În această perioadă sunt atestate legăturile oraşului Graz cu Transilvania: între 1586–1782 au studiat în Gimnaziul şi Universitatea din Graz cincizeci şi nouă de tineri veniţi din „Siebenbürgen" (majoritatea înainte de 1640, dată după care prezenţa lor devine cu totul sporadică).[45] Johann Andritsch a selectat din matricole elevii la gimnaziu şi studenţii proveniţi din Ungaria şi „Siebenbürgen". Ceea ce numim astăzi „Transilvania" depăşeşte însă limitele suprafeţei numite „Siebenbürgen", deci şi numărul celor veniţi din teritoriile cu majoritatea populaţiei româneşti este în realitate mai mare. Cu rare excepţii, aceşti tineri nu erau însă români ci unguri sau saşi.[46] Printre studenţii din anul 1598 îl găsim pe Georgius Forro, iezuit din Transilvania care va deveni profesor şi va rămâne în Graz până în 1607. Între 1607 şi 1610, Forro a trăit în Transilvania, pentru ca, după un refugiu în Polonia, să se reîntoarcă, prin Moldova şi Ţara Românească, tot la Universitatea din Graz. Georgius Forro a avut bune relaţii cu Gheorghe Buitul[47], românul din

---

[45] Johann Andritsch, *Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz (1586–1782)*, Graz, 1965 (în continuare: Andritsch, *Studenten*) (sub denumirea de „student" sunt trecuţi şi cei care învăţau în colegiu sau în gimnaziu); Paul W. Roth, *Siebenbürgische Studenten in Graz*, „Blätter für Heimatkunde" (Graz), 73, 1999, p. 99–102. Aceste lucrări mi-au fost semnalate de dr. Hans-Peter Bojar, Landesmuseum Joanneum, Graz.

Dintre numele „actorilor" menţionate în manuscrisul păstrat la Stift Rein, doar cele două de la urmă pot fi puse în legătură cu listele publicate de J. Andritsch: „Canisai" = Kanizsai, Kanisay (p. 202) şi „Stella" = Csillag (p.214). „Valentinus Canisai, Ungarus" apare în matricola anului 1601, 15 februarie, la clasa de gramatică, deci treapta a doua a gimnaziului (Andritsch, *Studenten*, p.28, 11). Nu se spune din ce localitate vine. Un „Jacobus Stella... Vngarus", din Egger, se găseşte abia în anul 1606, 18 ianuarie, în clasa de „syntaxă" (tot treapta a doua a gimnaziului), deci probabil altcineva decât „actorul" din piesă.

[46] Pentru modul cum J. Andritsch a făcut selecţia numelor, vezi *op. cit.*, p. 12.

Câţiva dintre cei înscrişi se declară „valachus", dar nu provin din Transilvania ci din Sudul Dunării. Iată câteva exemple până la 1620: doi provin din Bosnia – anii 1592 şi 1599 (Andritsch, *Studenten*, p. 24, 28, 243), unul din Zagreb – anul 1616 (Andritsch, *Studenten*, p. 43, 247), un altul din Burgenland – anul 1602 (Andritsch, *Studenten*, p. 31). Acesta din urmă se desemnează pe sine însuşi drept „Paulus **Tallian, Valachus**" şi vine din „Czikliniensis", loc cunoscut şi sub numele de „**Oláh**cikklény" (Spitzzicken) (Andritsch, *Studenten*, p. 31, 243). Vezi şi Andritsch, *Studenten*, p. 246–247: „Walachus". Toţi aceştia ar merita, desigur, o cercetare aparte, tot aşa cum, datorită principiului de selecţie enunţat la p. 12, ar merita să fie revăzute în întregime matricolele.

[47] Andritsch, *Studenten*, p. 27–28, 255; Lucian Periş, *Documente din arhiva Curiei generale a Ordinului iezuit din Roma. Spicuiri din corespondenţa misionarilor George Forro şi George Buitul*, în vol. col. *Transilvanian Spirituality and European History. Spiritualitate transilvană şi istorie europeană*, ed. Iacob Mârza & Ana Dumitran, Alba Iulia, 1999 (în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Caransebeş ce va lucra după 1620 împreună cu Stephanus Mako (un alt transilvănean care a studiat la Graz) în încerarea de a-i convinge pe români să treacă la catolicism.[48]

Cel de al doilea text (scris în limba latină, cu o *Perioche* în germană) reflectă o reprezentare scenică din 1640, la Universitatea din Dillingen. Aici sunt chiar indicate sursele: *De probatis Sanctorum*, cartea lui Laurentius Surius, şi *Martyrologium Romanum*, precum şi minee şi calendare greceşti. Autorul, deşi introduce şi scene noi, rămâne în general aproape de textul lui Leontios, uneori chiar pentru părţile lui „licenţioase".[49]

Cel de al treilea text este o *Perioche* (în germană şi latină) a unei piese reprezentate în 1674, la München, unde Simion (Simon!) Salus apare, alături de alţi sfinţi: „vier berühmte Heilige und grosse Verachter der Welt": „Macarius (*n.n.*: probabil Egipteanul), Matthaeus Heranus (?), Jacoponus (*n.n.*: da Todi)" –, într-un comentariu al Corului.[50] Personajul principal al piesei este Alexandru Cărbunarul, filosof care a părăsit vanitatea înţelepciunii şi ispitelor lumeşti şi s-a transformat în cărbunar. Între izvoarele folosite, Szarota aminteşte şi *Viridarium Sanctorum* a lui Rader, precum şi Grigore Taumaturgul şi Grigore de Nyssa.

Cea de a patra mărturie o constituie nu textul – pierdut – ci „programul" (*Perioche*) în limba latină pentru reprezentarea din Landshut, în timpul carnavalului din 1702.[51] Din

---

continuare: Periş, *Documente*, 1999), p. 177, n. 2. Mulţumesc domnului drd. Ioan Maria Oros, Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă Zalău, pentru că mi-a indicat şi pus la dispoziţie lucrări recent apărute în ţară despre iezuiţii din Transilvania.

[48] Andritsch, *Studenten*, p. 48.

Tot din Caransebeş vine la Graz mai târziu, în 1661, „Nicolaus Sebesi", „Magyari dictus", care se întoarce ca misionar între românii din Transilvania şi moare la Alba Iulia în 1680 (Andritsch, *Studenten*, p.89).

Cel mai de seamă student român la Graz este, în secolul al XVII-lea, Gabriel Ivul (Iuul), originar tot din Caransebeş, care însă nu se va mai întorce printre români (Andritsch, *Studenten*, p. 72; Algeria Simota, *Ivul Gavril*, în *Dicţionarul literaturii române până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 468).

Demn de amintit este şi Michael Salabeck, născut la Iaşi, prezent la Graz în 1730–1731, care va lucra apoi între românii din Transilvania şi chiar la Blaj (Andritsch, *Studenten*, p. 148).

Printre cei 57 de iezuiţi proveniţi din Ungaria şi Transilvania care au fost profesori la Graz, se numără şi Gabriel Hevenessi (1684–1693 în Graz), care a propus Papei ca, în cazul în care ar accepta să treacă la catolicism, românilor să le fie permis să folosească mai departe ritul grec la liturghie. Ideea va fi utilizată de împăratul Leopold I (Andritsch, *Studenten*, p. 261–262).

[49] Leonhardt-Aumüller, *„Narren..."*, p. 64–65, 73–74, 187; Valentin, nr. 1261.

[50] Szarota (vezi *supra*, n. 31), vol. 3, partea a 2-a, p. 1826, 2311–2312; vol. 3, p.464.

[51] *Simeon Salus. Stultus propter Christum. Sub ferias saturnales in scenam datus à Rhetorica Landishutana. Anno 1702*. Bayerische Saatsbibliothek München a avut amabilitatea de a ne trimite o copie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

rezumat se înțelege că autorul a amplificat (conform cerințelor specifice atmosferei de carnaval) ponderea gestului lui Simion de a intra în Emesa trăgând după el un câine mort. A introdus de asemeni scene noi cu atmosferă specific carnavalescă și a trecut „corului" misiunea de a nara mersul biografiei lui Simion.[52] În Synopsis se trimite la Surius (Laurentius).

Cea de a cincea mărturie, o *Perioche* în limba latină din anul 1713[53], vorbește despre o reprezentare însoțită de muzică, la colegiul iezuit din Dillingen, reprezentare care, s-ar părea, avea foarte puțin în comun cu textul din 1640. Totuși în rezumatul din „program" este indicată ca sursă tot cartea lui Laurentius Surius, *De probatis Sanctorum*. De această dată se accentuează funcția misionară a vieții de *salós*, dar datele oferite sunt prea puține pentru a ne face să înțelegem cât se preluase din narațiunea lui Leontios de Neapolis.[54]

Cel de al șaselea text (o *Perioche* în latină) îl datorăm abației benedictine din Ottobeuren și a fost pregătit pentru carnavalul din 1726. Est cel mai apropiat de intențiile lui Leontios de Neapolis.[55]

În sfârșit, un al șaptelea text, păstrat de asemeni doar ca „program", reflectă un spectacol la același colegiu iezuit din Dillingen de la care a rămas textul din 1713. Și aici, ca și în 1640 și 1713, este indicată ca sursă cartea lui Laurentius Surius, *De probatis Sanctorum*.[56]

În alte așezăminte de învățământ iezuite s-au prezentat (între 1631–1751) cel puțin cinci spectacole avându-l ca personaj principal pe Jacopone da Todi, cel care ar putea fi numit un *salós* occidental, în comportamentul căruia sunt însă vizibile și semnele unui alt mod de a trăi „nebunia întru Hristos", cel al Sf. Francisc de Assisi.[57]

Recapitulând: în Occident, atât calendarele cât și culegerile hagiografice îl amintesc constant pe Simion Salos. În secolele XVII – XVIII, în Bavaria și Austria s-au scris cărți și au avut loc spectacole de teatru în care, pe lângă personaje din tradiția occidentală a „nebunilor întru Hristos", apar și personaje venite din universul literaturii creștine timpuriu medievale în limba greacă. Cel mai frecvent întâlnit este Simion Salos („din Emesa" – orașul în care s-a întors din pustiu – sau chiar „din Edessa" – orașul în care se bănuiește că s-ar fi născut).

---

[52] Leonhardt-Aumüller, *„Narren..."*, p. 65–66, 73–74, 187; Valentin, nr. 3526.

[53] *Sapiens Stultitia. In scenam data à Collegio S. Hieronymi. Dilingae. 20. & 22. Februarij, Anni MDCCXIII.* Bayerische Saatsbibliothek München a avut amabilitatea de a ne trimite o copie.

[54] Leonhardt-Aumüller, *„Narren..."*, p. 66–67, 73–74, 187; Valentin, nr. 3927.

[55] Leonhardt-Aumüller, *„Narren..."*, p. 67–68, 73–74, 187.

[56] Leonhardt-Aumüller, *„Narren..."*, p. 68, 73–74, 187; Valentin, nr. 6120.

[57] Leonhardt-Aumüller, *„Narren..."*, p. 69–74, 187–188.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Se ridică în mod logic următoarele întrebări:

– Au ajuns cărţile occidentale amintite la cunoştinţa cititorilor din interiorul arcului carpatic?

– În şcolile iezuite de la Oradea, Satu Mare, Baia Mare, Alba Iulia, Târgu Mureş, în colegiul de la Cluj[58], s-a reprezentat cumva vreo piesă care să aibă printre personaje un „nebun întru Hristos" sau chiar un *salós*?

– Dacă textele despre *saloi*, scrise în limba latină sau germană, au ajuns până la locuitorii din ceea ce numim astăzi Transilvania, au fost oare printre cititorii sau auditorii prezumtivi şi vorbitori de limba română?

Când reflectăm la rolul colegiilor iezuite pentru posibilul contact cu literatura în limba latină sau germană venită dinspre Austria şi Bavaria, să ne amintim că monahii iezuţi nu se recrutau dintre români (cu rare dar celebre excepţii, cum este, la sfârşitul secolului XVI şi începutul lui XVII, aceea a lui Gheorghe Buitul şi a fratelui său, Ioan Sebeş[59]), ci proveneau mai ales (dar nu exclusiv) din ţinuturile de limbă germană.[60] În ce măsură între şcolari se găseau şi români, aceasta este o problemă care merită toată atenţia.[61] Chiar dacă cititorii sau auditorii români nu ar fi avut acces la literatura la care

[58] Transilvania era în aceeaşi „provincie" a Ordinului iezuit ca şi Steiermark, Kärnten, Niederösterreich, Oberösterreich, Ungaria. O altă „provincie" era: Bayern, Tirol, Vorarlberg, Vorderösterreich, Graubünden, Elveţia. În Transilvania, mulţi iezuiţi proveneau din ţinuturile unde se vorbea germana. Vezi Kurt Adel, *Das Jesuitendrama in Österreich*, Viena, 1957, mai ales p. 11; Andritsch, *Studenten*, harta p. 220–221; Lucian Periş, *Le Missioni Gesuite in Transilvania e Moldavia nel Seicento*, Cluj-Napoca, 1998 (în continuare: Periş, *Missioni*, 1998), p. 25–29, 41–43, 112–113, 125–137, plus pasajele referitoare la Gheorghe Buitul: p. 79–82, 90–103; Paul Shore, *Jesuit Missions and Schools in Eigheenth Century Transylvania and Eastern Hungary*, în vol. col. *Lesestoffe und Kulturelles Niveau des niederen Klerus. Jesuiten und die nationalen Kulturverhältnisse. Böhmen, Mähren und das Karpathenbecken im XVII. und XVIII.* Jahrhundert, Szeged, 2001, p. 101–118 (vezi în acelaşi volum Jakob Mârza, *Über die Lesestoffe und den kulturellen Horizont des rumänischen Klerus im XVI–XVIII. Jahrhundert in Siebenbürgen*, p. 35–41).

Pentru o prezentare rezumativă a relaţiilor iezuiţilor cu Biserica Greco-Catolică din Transilvania vezi: Vasile Lutai, *Die Rolle der Jesuiten in der Unierten Kirche Siebenbürges*, lucrare de diplomă, Facultatea de Teologie Catolică, Viena, 1998; Marionela Wolf, *Ordinul iezuit şi unirea bisericească a românilor din Transilvania*, „Annales Universitatis Apulensis. Historica", 6/II, 2002, p. 47–54.

[59] Algeria Simota, *Buitul Gheorghe*, în *Dicţionarul literaturii române până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 131–132; Periş, *Missioni*, 1998, p. 79–82, 90–103; Periş, *Documente*, 1999, p. 176–178, 190–197.

[60] Paul Shore, *op. cit.* (vezi *supra*, n. 58). În acelaşi volum, vezi şi: Frédéric Barbier, *Problématique d'une recherche collective*, p. 7–9; Antal Molnár, *Rudolf Bzensky SJ (1651–1715), ein tschechischer Missionar und Geschichtsschreiber in Siebenbürgen*, p. 67–77.

[61] Deşi instabilităţi politice şi confruntări interconfesionale dure au dus la repetate alungări ale iezuiţilor şi, implicit, la închideri ale şcolilor, activitatea lor nu a rămas fără ecouri

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ne referim, avem totuşi îndatorirea de a cerceta posibila ei prezenţă printre cititorii sau auditorii de alte limbi din spaţiul transilvan.

Spre deosebire de *Viaţa lui Andrei Salos* (sfânt care nu este trecut în calendar), *Viaţa lui Simeon Salos* (trecut în calendar la 21 iulie), nu a cunoscut – precum am mai spus – o tot atât de mare răspândire în răsăritul Europei, deşi este una din operele literare bizantine remarcabile.

Manuscrisul pe care îl editǎm acum provine din Moldova de peste Prut şi a fost scris, nu neapărat acolo, în anul 1791[62], deci înainte ca acea parte de ţară să fi fost ocupată de ruşi.

Un singur fragment, cel referitor la disuţia despre Origen, se găseşte şi într-un manuscris copiat de Naum Râmniceanu în Ţara Românească, pe la 1827[63]. O parte din fraze sunt comune cu cele din manuscrisul de la 1791, o altă parte sunt rodul încercării (lui Naum sau a izvorului său) de a-l prezenta în rezumat pe Simeon Salos.

Mai târziu, în 1814, în volumul pentru luna iulie din *Vieţile sfinţilor* tipărite la Mânăstirea Neamţ, la ziua de 21, este redată tot o traducere a scrierii lui Leontios de Neapolis despre Simion Salos, făcându-se trimitere şi la Simeon Metafrastes.[64]

Cele trei texte, cele din manuscrise şi cel din tipăritură, nu sunt identice. Dar după ce cunoaştem complexitatea raporturilor dintre formele episoadelor din *Viaţa lui Andrei Salos* (în *Proloagele* manuscrise de la Roman, în *Vieţile sfinţilor* tipărite la Neamţ, în *Proloagele* tipărite la Neamţ)[65], nu ne grăbim să afirmăm că textele despre Simon Salos ar fi străine unul faţă de altul.

în diferite domenii. Între aceste ecouri amintim *Occisio Gregorii in Moldova Vodae tragedice expressa*, „cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută", care are pasaje în latină, română, germană, maghiară, rromani (iezuiţii au depus eforturi pentru convertirea ţiganilor din Transilvania), scrisă probabil prin anii 1778–1780, în mediul şcolii de la Blaj a Bisericii Unite, evident efect al contactului cu teatrul „de colegiu" iezuit. Vezi Florin Faifer, în *Dicţionarul literaturii române până la 1900*, Bucureşti, 1979, p. 636–637. Pe lângă lucrările lui Lucian Periş, citate *supra*, vezi de acelaşi autor şi *I cattolici e la vita politica in Transilvania (1601–1613)*, în vol. col. *Transylvanian Spirituality*, 1999, p. 139–148.

[62] B.A.R. Ms. rom. **4617**. Vezi Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti B.A.R.*, vol. 4, Bucureşti, 1992, p. 68.

[63] B.A.R. ms. rom. **1412**, f. 19^{v} – 21. Vezi Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti B.A.R.*, vol. 1, Bucureşti, 1978, p. 320.

O formă prescurtată a *Vieţii*, comparabilă cu cea din *Menologhiile* greceşti timpurii (vezi *supra*, n. 25), a fost inserată la 21 iulie în *Proloagele* tipărite la Mânăstirea Neamţ în 1854–1855.

[64] Vezi *supra*, n. 28.

[65] *Texte uitate...*, vol. III, p. 207–211.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Cu certitudine se poate doar afirma că avem în față traducerea românească (poate traducerile) de secol XVIII a (ale) uneia dintre scrierile cele mai interesante din literaturia bizantină.

Pentru a înțelege cum a evoluat atitudinea românilor față de ideea „nebuniei întru Hristos", este necesară continuarea cercetării prin investigarea pericopelor[66], a culegerilor de comentarii exegetice și de predici (traduceri sau „originale"). Rămâne de asemeni necesară o investigare a hagiografiilor și a extraselor din paterice (sau din *Lavsaicon*, *Limonar – Livada duhovnicească*...), pentru a găsi eventualele referiri la monahism, ca la o modalitate specifică de trăire a „nebuniei întru Hristos".

[66] În Duminica a 10-a după Rusalii se citește la liturghie din 1 *Corinteni* 4, 9–16, adică tocmai unul din pasajele fundamentale pentru fenomenul „nebun întru Hristos". Pentru a-i celebra pe „cuvioși și nebuni întru Hristos" (așezați între mucenici) se citește „la utrenie din *Luca* 6,17–23; la liturghie *Galateni* 5, 22–26; 6, 1–18; *Matei* 4, 25; 5, 1–21" (vezi *Noul Testament*, București, 1972, p. 765, 779).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

<VIAŢA CUVIOŞILOR PĂRINŢILOR NOŞTRI SIMEON CELUI NEBUN PENTRU HRISTOS ŞI A LUI IOAN>

1[r] * [rupt] *iulie* [*n.n.*: cuvânt scris de altă mână] *în 21 de zile. Viiaţa [rupt]rinţilor noştri* [rupt]*tru Hristos, Ioan şi Simeon* [*n.n.*: ultimele trei cuvinte scrise de altă mână] [rupt] înpreun[rupt]

2[r] cătră Sfântul Iordan.[1] Atuncea s-au umplut de mare bucurie duhovnicească[2] şi cu smerenie au mulţemit lui Dumnezeu şi îndată ş-au uitat pre părinţii săi, unul pre tatăl său şi pre nevastă, iară celalat pre maică-sa. Şi au trecut cu vedérea averile sale şi toate céle frumoasă şi dulci ale lumii aceştiia, ca pre nişte visuri le-au socotit. Şi cuprinzându-să unul pre altul să săruta cu sărutare sfântă şi au purces pre c[rupt] céia ce ducea cătră Iord[rupt] adevărat au [rupt] şi era [rupt]

2[v] Ioan,[3] ca nu cumva dragostea nevéstei cei de curând însoţite, ca magnetul pre fer să-l tragă pre dânsul de la calea pre carea o apucaseră.

---

* Pentru a ajuta reconstituirea textului din filele 1–4, deteriorate prin rupere, vom reproduce în **Anexă** textul corespunzător din *Viețile sfinților*, Mânăstirea Neamț, 1814 (luna iulie, ziua 21).

[1] După numerotarea chirilică (făcută cu altă cerneală decât scrierea) se vede că lipseşte o filă.

Pentru filele care au fost parţial rupte, vom nota la subsol, la începutul fiecărei noi file, pagina din: Lennart Rydén, *„Das Leben des heiligen Narr Symeon, von Leontios von Neapolis*, Götteborg – Uppsala, 1963 (în continuare: Rydén), unde se găseşte textul corespunzător. Am folosit în comparaţie: *„Vie de Syméon le Fou" et „Vie de Jean de Chypre"*, ed. A. J. Festugière, Lennart Rydén, Paris, 1974 (în continuare: Festugière, Rydén, 1974).

Începând cu fila 4 (prima neruptă), până la fila 23 a manuscrisului, vom nota la subsol acolo unde se trece de la o pagină la alta în ediţia Rydén citată anterior.

Textul românesc nu reprezintă echivalentul exact al celui editat de Rydén, ci are prescurtări (mai ales în părţile discursive), prelucrări, uneori chiar pasaje în plus.

Rydén 125.

[2] Scris fără **u**. Vom completa şi în continuare astfel de prescurtări fără să le mai semnalăm.

[3] Rydén 126.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Drept acéia unul către altul tindea cuvinte duhovniceşti de învăţătură şi de mângâiare, şi zicea Ioan către Simeon:

– Să nu slăbeşti, iubitul mieu frate, că mă nădăjduiesc spre Domnul cum că acela întru această zi de astăzi ne-au născut pre noi a doa oară. Pentru [rupt] folos poate să fie noao den deşăr[rupt] aceştiia? Şi ce ajuto[rupt] în zioa Jude[rupt]

3r neri[4] carii nu aşteaptă moartea mor.[5]

Iar Simeon iarăşi zicea către Ioan[6]:

– Eu, frate, nu am nici tată, nici frat, nici surori, fără numai singură pre céia ce m-au născut, carea acum iaste şi bătrână. Şi nu atâta mi-i jale de dânsa, pre cât mă tem de tine întru inima mea, ca nu cumva să te tragă pre tine de la această cale bună, dorinţa muerii tale cei frumoasă şi iubită, cu carea de curând te-ai însoţit cu nuntă.

3v Aşa vorbind între ei[7] [rupt] mergea pre cale [rupt] sta ru[rupt] către mânăstirea[8] preacuviosului Gherasim întru carea era egumen un bărbat de Dumnezeu înşuflat cu numele Nicon. Acestuia i s-au vestit mai nainte de la Dumnezeu pentru venirea acestor doi tineri carii era aprinşi cu dragostea cea dumnezăiască. Că au văzut Nicon întru acea zi în videniia somnului pre Domnul zicând către dânsul:

– Scoală-te şi deşchide uşa ogrăzii ca să între aicea oile méle.

Iară egumenul deşteptân[rupt] au mers şi au deşchis porţile mână [rupt] dânséle aştep[rupt] iar Ioan [rupt][9]

4r cu totul sufletul şi voia sa.[10]

Dulce iaste dulceaţa vieţii aceştiia, dar nu iaste asemenea cu dulceaţa raiului. Frumoasă iaste bogăţiia şi de toţi oamenii iubită, dar nu iaste deopotrivă cu „vistieriile acélea pre care ochiul nu le-au văzut şi uréchiia nu le-au auzit şi la inima omului nu s-au suit“[11]. Frumoasă iaste şi

---

[4] Neclar scris.

[5] Rydén 126.

[6] Scris: Ioann. Această grafie mai apare şi în filele următoare.

[7] Pronumele personale: persoana a III-a, plural, masculin, nominativ; persoana a III-a, singular, feminin, genitiv – sunt scrise uneori „eii“. Le-am redat prin „ei“.

[8] Cu foarte puţine excepţii, copistul scrie: mânăstire (subl. n).
Rydén 126.

[9] Conform numerotaţiei chirilice se vede că, după această filă ruptă, mai lipseşte încă o filă.

[10] Rydén 127.

[11] I *Corinteni* 2,9. Identificările pasajelor din *Biblie* au fost luate (cu unele excepţii) din Lennart Rydén, *Bemerkungen zum „Leben des hl. Symeon“*, Uppsala, 1970 (în continuare:

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

podoaba tinerețelor, dar împotriva[12] „celui mai frumos cu podoaba mai vârtos decât fiii omenești"[13] nimică nu iaste. Bine iaste a osteni înpăratului celui pământesc, dar la puțină vréme și cu multă nevoe să săvârșaște această ostășire. Iară a fi cineva ostaș înpăratului ceresc, iaste a prăznui preste toată putérea cea protivnecă.

Acéstea și asémenea acestora grăind cătră dânșii precuviosul igumen și văzind multe lacrămi izvorând din ochii lor, au zis cătră Simeon:

4[v] – Nu plân/ge, fiiule, nici să-ț fie jale pentru căruntéțele doamnei maicei tale, căci că, pentru ostenélele tale, mai bine poate să o mângâe pre ia Dumnezeu decât când ai fi fost tu lângă dânsa. Și măcar și nedepărtat[14] să fi petrecut tu lângă dânsa, însă nu erai adeverit: oare tu o ai fi îngropat pre dânsa mai întâiu sau ia pre tine. Și ai fi murit fără de plăcére de Dumnezeu, neavând ceva care ar fi putut să te izbăvească pre tine de răutățile céle ce vor să fie după moarte. Pentru că nici lacrămile maicii, nici dragostea părintelui, nici slava bogății, nici însoțirea muerii, nici iubirea fiilor nu poate să înblânzască pre Judecătoriul cel înfricoșat, ce viiața cea cu fapte bune și nevoințele și ostenélele céle suferite pentru Dumnezeu.

Apoi, întorcându-să cătră Ioan, au zis:

5[r] – Și ție, o, fiiule, să nu-ți aducă vrăjmașul niște gânduri / ca acéstea, ca să-ț grăiască ție întru inima ta: „Cine fără de mine va sprijini și va chevernisi bătrânéțele tatălui meu? Și cine va potoli tânguirea soției méle?" Pentru că deaca i-aț fi lăsat pre ei altui Dumnezeu, iar voi v-ați fi dus cătră altul să slujiț, apoi cu dreptate ar fi fost a vă mâhni[15] pentru dânșii. Iar de vréme ce acelaș unul iaste Dumnezeu căruia aț încredințat pre părinții voștri și pentru a căruia dragoste i-aț lăsat pre dânșii, încă și aceasta să o gândiți căci când eraț în lume, și slujeați aceștii vieți vremelnece, bunătatea lui Dumnezeu să grija pentru voi și umplea casăle voastre de toate bunătățile, cu cât mai vârtos acum să va griji pentru dânsele, acum când aț eșit ca să-i slujiți lui cu toată inima, vrând mai

---

Rydén, *Bemerkungen*) și Festugière, Rydén, 1974. Citările din textul *Bibliei* sunt aproximative, respectându-se înțelesul, nu litera.

[12] Pe potriva.

[13] *Psalm* 44,3.

[14] Rydén 128.

[15] Scris aici și în continuare: **măhni**.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

bine a-i plăcea aceluia. Aduceți-vă aminte, o, fiilor, de cuvântul Domnului cătră cel ce vrea să meargă în urma lui, cătră cel ce au zis:

5v „– Doamne, / porunceşte-m' mie mai întâiu să merg şi să îngrop pre tatăl mieu!

Şi au zis Domnul:

– Lasă pre morți să-ş îngroape pre morții săi, iar tu vino dupre mine!"[16]

Deci şi voi, o, fiilor, cu neschimbată voe şi cu necăită inimă alergați în urma lui Hristos! Pentru că, de s-ar fi întâmplat să vă chiiame pre voi la sine înpăratul cel pământesc şi stricăcios, vrând ca să vă facă pre voi în pălaturile sale postélnici sau sfétnici, apoi oare au nu aț fi nebăgat în seamă casele voastre şi pre toți cei din casă ai voştri? Sau nu aț fi mers cu sârguință cătră înpăratul ca să-i staț lui înainte întru slavă şi cinste şi să vă îndulciți de vedérea féții lui şi de mila lui? Şi aceasta ați fi făcut-o pentru puțină vréme, întru carea ar fi vrut el să vă cinstească pre voi înaintea boiarilor lui.

Iar Ioan şi Simeon au zis:

– Adevărat, aşa iaste, părinte!

Şi au zis cătră dânşii preacuviosul egumen:

6r – Cu cât mai vârtos[17] sântem datori, o, fiilor, mai cu mul/tă sârguință şi osârdie a alerga cătră chiemarea înpăratului ceresc, carele ne-au chiemat pre noi cătră cinstea căriia nici o cinste lumească, măcar cât de înaltă, nu poate să se asémene sau să potrivească. Datori sintem să ascultăm pre Dumnezeul cel ci ne-au chiemat pre noi cătră Sine, aducându-ne aminte de dragostea Lui cea cătră noi, pentru carea pre Fiiul Său Cel Unul Născut nu L-au cruțat ci L-au dat pre El pentru noi la moarte sângirată ca pre noi să ne facă Luiş fii. Şi măcar de şi tot sângele nostru l-am fi vărsat pentru dragostea Lui, tot nimică n-am fi răsplătit după vrădnicie înpotriva dragostei şi a bunătății Lui ceii arătate cătră noi, pentru că nu iaste deopotrivă sângele cel înpărătesc cu a robilor.

Acéstea[18] grăind Nicon, bărbatul cel de Dumnezeu însuflat, şi văzind tinereața lor cea crescută întru hranele céle dulci, şi văzindu-i înbrăcați

[16] *Matei*, 8,21ş.u.

[17] Rydén 129.

[18] Pe margine este desenată o floare, cu aceeaşi cerneală cu care este scris textul. Astfel de flori sunt desenate şi în continuare, la începutul fiecărei noi narațiuni.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

6v în / haine moi, măcar deși vedea întru dânșii fierbințala lor și osârdiia cea către Dumnezeu, însă îi sfătuia pre dânșii ca nu îndată să priimească asupra lor chipul călugăresc, ci să mai aștépte câtăva vréme până[19] ce să vor ispiti pre sineș: oare putea-vor purta greutatea nevoinții călugărești?

Iară ei, căzind către picioarele lui, îl ruga cu lacrămi ca să nu-i îndelunge a-i tunde pre dânșii și a-i înbrăca în sfânta rânduială.

După aceasta, vrând bătrânul a-i ispiti pre dânșii,[20] au luat pre Ioan deosebi și au zis către dânsul:

– Acum am sfătuit pre tovarășul tău ca încă până la un an să petreacă în rânduiala mirenească.

Iar Ioan au zis:

– Deaca voiaște el așa, apoi petreacă, dar eu nu pociu a răbda așteptând atâta îndelung călugăriia, ci te rog, părinte, ca îndată să săvârșești asupra mea céia ce dorește sufletul mieu!

7r Iar Simion, văzindu-i pre dânșii deose/bi vorbind, au zis către bătrânul:

– Nu zăbovi, părinte, ascultând cuvintele lui Ioan, că-m' tremură inima pentru dânsul ca nu cumva să înceapă a dori de soțiia sa cu carea întru acest an s-au însoțit cu nuntă, carea iaste prea bogată și foarte frumoasă, și pentru acéia să nu cază din dragostea lui Dumnezeu.

Și Ioan așijderea zicea către bătrânul cu lacrămi (că foarte era plecaț spre lacrămi)[21]:

– Rogu-te, părinte, nu zăbovi a ne călugări pre noi, ca să nu pierz pre iubitul mieu frate, că are maică carea foarte îl iubește pre el, carea nici poate a viețui fără de vedérea féții lui și mă tem pentru dânsul ca nu cumva aducându-ș aminte de dragostea maică-sa[22] ca să cază de la dragostea lui Dumnezeu. Deci neîncetat mă mâhnesc[23], până ce-l voiu vedea pre el călugărit.

Iară bătrânul văzind purtarea de grijă cea foarte mare a unuia către
7v altul și încredințat fiind cum că nu rușinează nici / tréce cu vedérea Dumnezeu pre cei ce aleargă către dânsul din tot sufletul cu credință neîndoită, deci nemaiîndelungând vréme, i-au băgat pre dânșii în beséreca și, tunzindu-i, i-au înbrăcat în chipul noilor începători.

---

[19] Scris, aici și în continuare: până.
[20] Rydén 130.
[21] Paranteze în manuscris.
[22] Scris neclar.
[23] Scris din nou: mâhne...

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Iară când să săvârşiia călugăriia lor, Ioan foarte plângea, iară Simeon îl înboldiia pre el în taină, poruncindu-i să tacă, că socotiia[24] cum că pentru tatăl său şi pentru muiarea sa plânge. Ci acela din fierbinţala inimii dragostii ceii cătră Dumnezeu vărsa lacrămi. Iar după tundere şi după săvârşirea Sfintei Leturghii, iarăş au tins egumenul cătră dânşii cuvânt de învăţătu<ră> îndelung, văzind mai nainte cu duhul cum că nu mult vor să petreacă în mânăstirea lui, Dumnezeu chiemându-i pre dânşii la viaţ<ă> mai desăvârşit<ă>.

Şi era zioa acéia sâmbătă şi vrea egumenul a doua zi, duminecă, să pue asupra lor rânduiala călugărească cea mai desăvârşit<ă> a chipului /
8[r] celui îngeresc.

Şi zicea oarecarii din fraţi lui Ioan şi lui Simeon:

– Fericiţi sânteţi voi, căci că mâini dimineaţă veţi să vă naşteţi şi să vă faceţi curaţi de păcatele voastre, ca cum întru acea zi aţi fi priimit botezul.

Iară ei, nepricepând céle grăite, s-au minunat şi s-au spăimântat. Şi mergând cătră sfântul egumen în seara simbetei, au rugat pre egumenul, zicând:

– Să nu ne botezi pre noi, părinte, pentru că noi creştini[25] sântem şi feciori din părinţi creştini, născuţi cu baia sfântului butez.

Iară egumenul, nepricepându-să ce sânt cuvintele lor, au zis cătră dânşii:

– Cine va să vă botéze pre voi, o, fiilor?

Iară ei au zis:

– Am auzit din părinţi cum că mâine vom să fim botezaţi.

Atuncea pricepând egumenul cum că pentru sfântul chip cel îngeresc le-au grăit lor fraţii, au zis:

– Bine au zis părinţii! Că mâine vom să vă înbrăcăm pre voi întru sfânta rânduială cea mai desăvârşit<ă> a chipului celui îngeresc, carele ca al doilea botez vă va curăţi pre voi de toate greşalele voastre care aţ făcut în lume./

8[v] Iar Ioan şi Simeon, neştiind ci iaste „cea mai desăvârşit<ă> rânduială a chipului îngeresc", au poruncit egumenul ca să chieme pre un frate pre carele în dumineca trecută îl înbrăcasă în rânduiala cea desăvârşit<ă>

[24] Rydén 131.

[25] Consoana a doua din silaba finală este scrisă neclar: ţ? n?

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

a chipului îngeresc, şi încă fratelui aceluia nu i să înplinisă şapte zile şi, după rânduiala mânăstirii, încă tot purta toate hainile sfântului chip. Deci viind fratele acela, şi văzindu-l pre el Ioan şi Simeon, au căzut la picioarele egumenului, rugându-l pre el ca îndată, întru acel ceas, sară fiind, să-i înbrace pre ei întru acea rânduială.

Şi zicea:

– Oameni sântem, părinte, şi nu ştim oare trăi-vom noaptea aceasta şi ajunge-vom zioa de mâine? Şi ne vom duce din viiaţa aceasta, neavând o cunună ca aceasta şi slavă şi bucurie în ce chip vedem la fratele acesta!

Şi pricepând egumenul cum că văd oareşcarea vedenie, au zis fratelui celui chiemat ca să meargă la chiliia sa. Şi ducându-să fratele, iarăş au zis Ioan şi cu Simeon cătră egumenul,[26] cu multă jale:

9r – Părinte, pentru / Dumnezeu, fă-ne îndată şi pre noi întru acest chip în ce féliu iaste fratele acesta, că cu adivărat nici pre unul n-am văzut în mânăstirea ta a fi întru o cinste ca aceasta întru carea iaste fratele acesta!

Şi i-au întrebat pre ei egumenul, zicând:

– Ce aţ văzut, o, fiilor, la fratele acesta?

Iară ei au zis:

– Am văzut pre capul lui o cunună prealuminată şi strălucire înprejurul lui şi oareşcare féţe cu sfinţită cuviinţă, cu făclii încunjurându-l pre el şi dulce cântând.

Şi mierându-să egumenul de atâta curăţie a sufletului lor, au zis cătră dânşii:

– Dimineaţă, cu darul Preasfântului Duh, şi voi înpreună cu sfânta rânduială cea îngerească veţ priimi acel féliu de cununi şi slavă.

Şi sosind zioa dumineçii, i-au săvârşit pre ei egumenul cu acea sfântă rânduială. Şi să vedea amândoi unul prea altul purtând cunună pre cap, şi noaptea îş vedea faţa unul altuia ca zioa. Şi de atâta bucurie s-au umplut su-

9v fletele lor, cât nici / mâncare, nici băutură nu poftiia să guste.

Iar[27] după priimirea sfântului chip trecând doao zile, s-au întâmplat lor de au văzut pre fratele acela pre carele îl văzusă mai înainte întru slavă, înbrăcat în haine proaste şi făcând ascultare mânăstirească. Şi n-au văzut asupra lui cununa şi slava cea dentâiu. Şi să mira.

[26] Rydén 132.

[27] Iniţială ornată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Și au zis Simeon către Ioan:

– Créde-mă, frate, după săvârșirea celor șapte zile, nici noi nu vom mai vedea unul asupra altuia cununile[28] acéste frumoasă și strălucirele, precum le vedem acum.

Și au zis Ioan:

– Dar ce voiești, frate, ca să se facă ție?

Simeon au zis:

– Voesc ca să mă asculți pre mine și precum am fugit de lume, așa și de aicea să eșim la viiață pustnicească și liniștită. Că de când ne-au înbrăcat pre noi cinstitul egumen întru acest sfânt chip, s-au aprins inima mea cu oareșcarea dorință minunată și poftéște sufletul mieu a nu vedea pre nime-
10r nea,[29] nici a grăi, nici / a auzi ceva de la cineva, ci întru cea mai adâncă tăcere poftéște și a petréce întru depărtarea cea desăvârșit<ă> de către toți.

Și au zis Ioan:

– Dar ce vom mânca, viețuind în pustie?

Răspuns-au Simeon:

– Și ce mănâncă ceialalți viețuitori ai pustiei, de carii am auzit eri din gura egumenului când ne învăța pre noi. Cel ce hrănéște pre aceia, Acela și pre noi ne va hrăni. Și mi să pare cum că vrând egumenul ca și noi să alegem viiața cea pustnicească, pentru acéia mult ne-au grăit noaă pentru viețuitorii de pustie.

Zis-au Ioan:

– Dar încă nu ne-am învățat nici cântarea psalmilor, nici rânduiala mânăstirei.

Au răspuns Simeon:

– Cel ce au mântuit pre cei ce i-au plăcut Lui mai înainte de David, acela ne va mântui și pre noi. Și precum pre David păscând oile prin pustie l-au învățat psalmi a cânta, așa ne va învăța și pre noi. Deci nu mă neasculta pre mine, frate, ci precum împreună ne-am dat lui Dumnezeu, așa împreună să-i și slujim Lui.

Au zis Ioan:

10v – Precum / voești, frate! Dar cum vom eși din mânăstire, pentru că porțile sânt încuiate noaptea?

Au zis Simeon:

---

[28] Urmează cuvinte șterse: și slava cea dintâiu. Deci copistul a privit în izvorul său cu câteva rânduri mai sus.

[29] Rydén 133.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

– Cel ce ne-au deșchis noaă zioa, când am venit, ne va deșchide și noaptea.

Și așa, așezind între eiș sfat și întărire, au sosit și noaptea, și văzind egumenul în vis pre oarecare bărbat cinstit și cu sfântă cuviință deșchizind poarta mânăstirei și zicând: „Eșiț, oile lui Hristos, la pășunea Sa!" și, deșteptându-să, îndată au alergat la poartă și o au aflat-o pre ia deșchisă. Și socotind cum că acum Ioan și Simeon au eșit, șidea[30] scârbit, oftând și zicând:

– N-am fost vrédnic eu, păcătosul, ca să priimesc rugăciunile părinților miei! Că ei[31] me-au fost mie părinți și învățători, dar nu eu lor. O, cât de cinstite pietre (precum grăiaște Scriptura[32]) necunoscute să tăvălesc pre pământ, de mulți văzute, dar nu de mulți pricepute.

Așa egumenul grăind întru sine și mâhnindu-să, iată eșiia din chiliile sale mergând cătră poartă robii lui Hristos, ca să iasă ei din mânăstire. /

11r Și au văzut egumenul cum că mergea înaintea lor niște tineri foarte frumoși, cu făclii luminoase. Dar Ioan și Simeon nu-i vedea pre tinerii aceia, ci văzind poarta deșchisă[33] s-au bucurat foarte căci că nu s-au lipsit de nădejdea lor. Iar văzind pre bătrânul la poartă, s-au temut și vrea să se întoarcă, fiindcă nu cunoștea cum că iaste egumenul. Iar egumenul i-au chiemat pre dânșii, zicându-le:

– Nu vă témereț, o, fiilor! Mérgeți întru numele Domnului!

Deci cunoscând[34] ei cum că iaste egumenul, mai vârtos s-au bucurat și au priceput cum că Dumnezeul Cel ce i-au descoperit mai înainte pentru venirea lor, Acela i-au descoperit lui și pentru ducerea lor din mânăstire. Și închinându-să ei bătrânului, au zis:

– Mulțemimu-ț ție, părinte! Dar ce mulțemire după vrednicie vom da lui Dumnezeu și cinstitului tău cap, noi nu știm. Pentru că cine din noi

11v să nădăjduia a să învrednici unor daruri ca acéstea, și ce co/moară putea să ne înbogățască pre noi așa îndegrab? Și ce bae cu spălarea ne-ar fi curățit așa sufletele noastre[35], și carii părinți ar fi putut a ne iubi pre noi așa și a ne mântui, precum tu, cinstite părinte! Tu ne ești după Hristos tată și maică, tu stăpân și păstoriu, și povățuitoriu, și de mână ducătoriu. Prin

[30] Scris: și șidea.
[31] Scris: eăi.
[32] *Zaharia* 9,16. Paranteze în manuscris.
[33] Scris: deșisă.
[34] Rydén 134.
[35] Scris: noaste.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

tine am dobândit comoara cea nefurată şi am aflat mărgăritariul mântuirii cel nepreţuit. Cunoscut-am cu adevărat putérea botezului al doilea, precum ne-au zis noaă părinţii. Deci rugăm pre a ta fericire, părinte, ca să faci rugăciune pentru noi şi să ne slobozi pre noi, robii tăi, ca să mérgem unde ne va povăţui pre noi Dumnezeu, pentru că Aceluia cu tot sufletul ne-am supus a-I sluji Lui. Şi-ţi adu aminte de oile Tale, Părinte, pre care le-ai adus întru jărtvă lui Hristos.

Şi acéstea le zicea cu multe lacrămi. Şi plângea şi egumenul de
12r bucuriia cea duhovnicească, văzindu-i pre dânşii cu atâta dorinţă că/tră Dumnezeu. Apoi au pus pre Simeon de-a dreapta şi pre Ioan de-a stânga, şi rădicându-ş mâinele cătră ceriu au început a se ruga, zicând aşa:

– Dumnezeule[36] preadrépte şi prealăudate! Dumnezeule Cel mare şi tare![37] Dumnezeule Cel mai nainte de véci şi vécinice, ascultă-mă pre mine, păcătosul, în ceasul acesta! Auze-mă pre mine, Doamne, Cel ce te-ai făgăduit a asculta pre toţi cei ce după adevăr Îţi slujesc Ţie! Îndreptează paşii robilor Tăi acestora şi picioarele lor le povăţuiaşte pre calea păcii. Fii ajutor acestor coconi fără de răutate şi-i păzeşte pre dânşii întregi ca pre nişte prunci. Opréste pre toate duhurile céle necurate ca să nu să apropie cătră aceşti coconi ai tăi, ci să fugă departe de la faţa lor. Priiméşte armă şi pavăză şi te scoală întru ajutoriul lor. Zmulge sabiia şi închide înprotiva celora ce-i gonesc pre dânşii.[38] Zi fieştecăruia suflet:
12v „Mântuirea ta sânt Eu" şi fă ca să / fugă de la cugetele lor toată înpuţinarea de suflet, şi spaima, şi mândriia, şi părerea de sine, şi toată răutatea să piiară din mintea lor. Şi să li să stingă toată aprinderea trupului cea den fire şi céia ce să face din ispita cea drăcească, şi să se sfinţască trupurile lor şi sufletele, şi duhurile lor să se luminéză cu lumina darului Tău, ca să vie ei întru bărbaţ, desăvârşit, prin créşterea duhovnicească[39]. Şi să se învrednicească a fi în partea plăcuţilor Tăi şi înpreună cu sfinţii îngeri să Te laude pre Tine. Şi totdeauna să să închine Ţie, Tatălui şi Fiiului şi Sfântului Duh, unuia Dumnezeu în Troiţă, în véci, amin.

Apoi[40] întorcându-să cătră robii lui Hristos, au zis cu lacrămi:

---

[36] Iniţială ornată.
[37] Rydén 135.
[38] *Psalmi* 34,2 ş.u.
[39] *Efeseni* 4,13.
[40] Rydén 136.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

– Dumnezeul pre Carele L-aț ales, o, bunilor mei fii, și către Carele aț alergat, Acela să trimeată înger înaintea féții voastre, carele fără témere va face cale înaintea picioarelor voastre și va mérge înaintea voastră,
13r izbăvindu-vă pre voi de toată putérea celor protivnici, precum pre Ia/cov de Lamvan[41] și de Isav[42], și pre Daniil de gurele leilor[43].

Și cuprinzându-i pre dânșii, iarăș zicea către Dumnezeu:

– Mântuiaște, Dumnezeule, mântuiaște pre cei ce Te-au iubit pre Tine cu toată inima, că drept ești, Doamne. Nu lăsa pre cei ce au lăsat toate pentru Tine.

Apoi au zis iarăș pentru dânșii:

– Păziți-vă, o, fiilor, pentru că la înfricoșat și nevăzut războiu eșiți. Însă nu vă témereț, că putérnic iaste Dumnezeu a nu trimite asupra voastră ispită mai presus decât măsura voastră[44]. Nevoiță-vă, o, fiilor, ca să nu fiți biruiți de vrăjmașul. Stați cu vetejie, având pavăză sfântul chip cel călugăresc al rânduialei îngerești. Aduceți-vă aminte de cel ce au zis: „Nimenea puind mâna sa pre plug și uitându-să înapoi, iaste îndreptat întru înpărățiia lui Dumnezeu"[45]. Să nu fiți trândavi și lenevoși începând această cale a
13v Domnului, ca să nu să săvârșească și asupra voastră pilda / celuia ce au început să zidească turnul, au început a zidi și n-au putut a săvârși[46]. Înbărbătați-vă, o, fiilor, știind cum că mic iaste războiul dar mare iaste plata. Puțină osteneală vremélnică, dar vécinică iaste odihna.

Întru niște vorbe ca acéstea îndeletnicindu-să ei, au sosit și ceasul de tocat la utreni. Și acum era vrémea ca să iasă ei prin poarta mânăstirii. Și luând Simeon pre egumenul deosebi, au zis către dânsul:

– Rogu-te pre tine, părinte, pentru Domnul, să faci rugăciune cu sârguință către Dumnezeu, pentru fratele meu Ioan, ca să-i șteargă din mintea lui pomenirea muerii lui, ca nu cumva, din ispita vrăjmașului, să mă lasă pre mine. Și mă voiu topi cu jale pentru despărțirea lui. Și roagă pre Dumnezeu și pentru tatăl său carele l-au născut pre dânsul, ca să-l mângâe pre dânsul, ca să nu să scârbească pentru fiiul său carele l-au lăsat pre el.

---

[41] Laban.
[42] *Facere* 31,22–54; 32,8–21; 33,1–16, 48,16.
[43] *Daniil* 6,23.
[44] I *Corinteni* 10,13.
[45] *Luca* 9,62.
[46] *Luca* 14,30.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

14r Aşijderea[47] şi Ioan, / luând deosebi pre bătrânul, au zis:

– Pentru Dumnezeu, părinte, nu uita întru sfintele tale rugăciuni pre fratele mieu Simeon, ca să nu fugă de la mine către maică-sa, tras fiind cu dragostea cea către dânsa, şi ni să va tâmpla a pătimi înecare în liman.

Şi s-au mierat bătrânul de o dragoste ca acéia ce era între dânşii, şi făgăduindu-să cum că să va ruga pentru dânşii şi, blagoslovindu-i pre ei, i-au îngrădit cu semnul crucii şi i-au slobozit cu pace.

Deci[48] purcegând de la preacuviosul egumen, robii lui Hristos, Ioan şi Simeon, zicea:

– Dumnezeule, pentru rugăciunile robului tău, şi părintele nostru Nicon, Însuţ ne du pre noi unde iaste voia Ta, că streini sântem noi şi nu ştim nici locul, nici oareşcarea lature unde ne-am fi întors noi. Ci către Tine viind, la moarte ne-am dat întru adâncul pustiei aceştiia.

14v Apoi au zis Ioan către / Simeon:

– Ce vom face acum, frate? Încotro vom mérge?

Au răspuns Simeon:

– Să mérgem în dreapta, fiindcă toate céle ce sânt în dreapta sânt bune.

Şi au mers spre partea din a dreapta. Şi aceasta s-au făcut din purtarea de grij<ă> a lui Dumnezeu Carele nu lasă pre robii Săi. Şi mergând ei din destul, s-au apropiiat către Marea Moartă. Şi au aflat aproape de mare şi de Iordan, unde dă Iordanul într-însa, un loc prea frumos, având şi chilie întru carea petrecusă oareşcarele bătrân postnic, carele cu puţin mai nainte de zilele acélea să mutasă către Domnul. Şi era şi puţine vasă, şi grădină cu verdeţuri cu care să hrăniia bătrânul cel ce răpousase. Şi văzind acélea robii lui Hristos s-au bucurat foarte, ca cum ar fi aflat cineva o comoară şi au mulţămit lui Dumnezeu. Şi sălăşluind acolo au început a vieţui.

15r Deci după puţină vréme, vrăşmaşul su/fletelor noastre, nerăbdând viiaţa cea cu plăcére de Dumnezeu a robilor lui Hristos, au început a da război asupra lor, lui Ioan puindu-i în minte aducerea-aminte de muiare şi de tată, iar lui Simeon – dragostea maicei. Iar ei când să vedea unul pre altul întristat, îndată zicea unul către altul:

[47] Rydén 137.

[48] Iniţială ornată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

– Să stăm, frate, înpreună şi să ne rugăm către stăpânul Iisus Hristos[49] ca să ne păzască pre noi de măistriile vrăjmaşilor, cu rugăciunile sfântului părintelui nostru Nicon.[50]

Şi rugându-să ei, îndegrab le vinea ajutoriul lui Dumnezeu şi izgonea de la dânşii bântuialele protivnicului.

Uneori le aducea lor ispititoriul poftă de mâncări de carne şi de băuturi de vin. Uneori le arăta lor în vis pre părinţi şi pre rudenii, unii plângând pentru dânşii, iar alţii benchetuind. Altă dată îi arunca pre dânşii în trândăvire şi în lenevire. Iară alteori, cu năluciri înfricoşate să ispitiia a-i
15[v] în/fricoşa. Şi iarăş le aducea lor gânduri ca să se întoarcă iarăş în mânăstire, ca cum ar fi fost cu nelesnire de răbdat vïiaţa pustnicească. Şi cu multe chipuri prelestitoriul[51] acela bălaur să sârguia să înpiiadece alergarea cea bună a acestor minunaţi nevoitori.

Iar ei, aducându-ş aminte de făgăduinţele sale şi de cununele pre care când s-au călugărit le vedea unul asupra altuia, şi încă îş aducea aminte şi de învăţătura părintelui lor şi de lacrămi, şi aşa să mai întăriia întru Domnul. Şi adéseori, simţind oareşcarea dulceaţă duhovnicească întru inimile lor, să mângâiia. Şi după înprotivirea cea cu bărbăţie asupra ispitelor vrăjmaşului, le să arăta lor în vis preacuviosul Nicon, uneori sfătuindu-i pre dânşii, alteori rugăciuni făcând pentru dânşii către Dumnezeu, iar alteori învăţându-i pre dânşii psalmi şi rugăciuni. Şi deşteptându-să, le
16[r] veniia în minte aiavea céle ce / să învăţa de la dânsul în somn. Şi marea bucurie le veniia lor de acolo. Şi încă şi mâhniciunea céia ce să făcea lor din aducerea-aminte de cei de casă, le-au uşurat-o lor Domnul după doi ani prin arătarea într-acest chip: să vedea Simeon în vidéniia somnului său cum că cercetează pre maica sa în casa ei.

Şi zicea către dânsa cu vorbă sirienească:

– *Ladohrelihem*[52] (ce să zice: „Nu te griji, maică!"), pentru că bine ne iaste noao, că şi eu, şi fratele Ioan[53] sănătoşi sântem şi sântem rânduiţi

[49] Scris prescurtat: Iis.

În *Biblia* de la 1688, numele lui Iisus Hristos este, în majoritatea cazurilor, scris prescurtat: Is. Hs. Apare foarte rar scris în întegime (ex.: p. 874, 896, 914, 932 – aici chiar de două ori), sub forma: **Isus**. În reeditarea din 1988, transcrierea s-a făcut totuşi peste tot ca: **Iisus**. Cerinţa scrierii: Iisus a fost impusă de ruşi în cursul reformelor religioase din secolele XVII-XVIII.

[50] Rydén 138.

[51] Înşelătorul.

[52] În textul grecesc: *La déhre lih èm.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

în palaturile înpărăteşti. Şi iată purtăm şi cununi cu care ne-au încununat pre noi înpăratul. Şi cu haine luminate ne-au înpodobit pre noi. Şi spune şi tatălui lui Ioan să nu să mai mâhnească pentru fiiul său. Şi de acéia, nu vă mai îngrijireţ pentru noi!

O vedenie ca aceasta, ce să făcea de multe ori lui Simeon, au priceput dintru aceasta cum că maica-sa nu să mai mâhnéşte pentru dânsul, fiind mângâiată de Dumnezeu.

16[v] Aşijderea / şi lui Ioan să arăta în vis oarecarea faţă prealuminată şi zicea către dânsul:

– Iată că pre tatăl tău l-am făcut fără de scârbă, mutându-l pre el la odihnă şi la bucurie. Şi pre muiarea ta, întru acéstea zile, o voiu lua întru înpărăţiia Mea.

Nişte vedenii ca acéstea spuind unul altuia, Ioan şi Simeon să bucura întru sufletele sale şi să vesălea de Dumnezeu mântuitoriul său. Şi de acolea înainte nu mai avea nici o mâhniciune, unul adecă pentru tatăl său şi pentru muiare, iară altul pentru maică-sa, ci numai o grij<ă> le era lor, aceasta adecă: zioa şi noaptea să slavoslovească[54] pre Dumnezeu. Aceasta le era lor osteneală neostenită şi întristare nemâhnită, adecă neîncetat a face rugăciune. Şi în puţină vréme s-au făcut vasă vrédnice Sfântului Duh şi să învrednicea viderii dumnezeeştilor descoperiri. Şi vieţuiia

17[r] uneori deosebi unul de altul, dar nu departe, / ci numai ca de o aruncătură. Şi când viniia vreunuia gând înprotivnec, îndată alerga către celalalt, că unul altuia îşi descoperea cugetele sale. Şi înpreună rugându-să, goniia bântuialele protivnicului.

Deci[55] trecând câtăva vréme, fericitul Simeon, şezind la locul său cel deosebit, s-au făcut întru uimire şi s-au văzut pre sineş venit la moşiia sa în cetatea Edesului[56] şi cercetând pre maică-sa céia ce era bolnavă.

Şi zicea către dânsa:

– Cum petreci, o, maică?

---

[53] Rydén 139.

[54] Acest slavonism ar putea sugera un intermediar slavon sau un mediu slavizat al traducătorului. Totuşi vom întâlni mai departe şi indicii ale unui posibil izvor grec al traducerii româneşti.

[55] Iniţială ornată.

[56] Simeon a fost numit când „din Edessa" – locul unde îi era „moşia" –, când „din Emesa" – oraşul în care se va întoarce din pustie, jucând rolul de nebun.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Iară ia au răspuns:[57]

– Bine-m' iaste mie, fiiule!

Și iarăș au zis către dânsa:

– Mergi către înpăratul, netemându-te nimic, că eu l-am rugat pre El pentru tine și ți-au gătit ție loc minunat.[58] Și când va veni Acela, apoi și eu voiu veni către tine.

Iar după videniia acéia viindu-ș întru sine, au cunoscut cum că maică-sa va să moară întru acel ceas. Și degrabă alergând către fratele său
17[v] Ioan și rugându-l pre el ca să să roage pentru sufletul / maică-sa și el sângur plecându-ș genunchiile, să ruga cu lacrămi, zicând:

– Dumnezeule, Acela[59] ce bine ai voit întru jărtva lui Avraam[60] și jărtva Iefthalei nu o ai lepădat[61], Cela ce n-ai trecut cu vedérea darurile lui Avel[62], și pentru Samoil, fiul ei, pre Ana[63], maica lui, o ai arătat prorociță[64], Tu, Doamne al mieu, Doamne, pentru mine robul tău, priimește sufletul bunei méle maice! Adu-Ți aminte de durerile și de ostenélele ei céle ce au suferit pentru mine, adu-Ți aminte de lacrămile și de suspinările ei, care le-au vărsat când m-am dus de la dânsa, alergând către Tine. Adu-Ți aminte de țițele ei care m-au aplecat[65], nădăjduindu-să a avea de la mine mângâiare și ajutoriu, și n-au dobândit acéia ce nădăjduia. Nu uita[66], stăpâne, tânguirea inimii ei cea pentru mine, când am lăsat-o pre ia pentru Tine. Adu-Ț aminte câte nopți nu s-au suit somn pre ochii ei, neîncetat
18[r] aducându-ș aminte de tineréțile méle și de sărăciia ei. O, cum / boliia cu inima uitându-să la hainele méle! Întru care, nu să mai înbrăca de-aceia în hainele ei céle de mult preț. Adu-Ți aminte de câtă bucurie și vesălie o am lipsit-o pre dânsa cu ducerea mea de la dânsa ca să-Ț slujesc Ție, stăpânului și Dumnezeului mieu. Dă-i ei pre îngerul Tău păzitoriul tare,

---

[57] Rydén 140.

[58] Atitudinea fiului față de mamă poate părea astăzi deosebit de dură. Aceeași duritate o arată Simeon (și Ioan) față de ei înșiși și față de cei ce nu le împărtășesc convingerile religioase (vezi *infra*).

[59] Scris: Dumnezeulea cela.

[60] *Facere* 22,2–18.

[61] *Judecători* 11,31–40.

[62] *Facere* 4,4.

[63] Scris: Anna.

[64] I *Regi* 10–20.

[65] M-au alăptat.

[66] Rydén 141.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

carele să-i izbăvească sufletul ei de duhurile văzduhului céle vicléne şi nemilostive, care voesc pre toţi să-i răpească. Şi poruncéşte, Dumnezeul mieu, ca să se despartă sufletul ei din trup fără de durére şi fără de frică. Şi toate greşalele ei care le-au făcut în viiaţa aceasta, ca un bun iartă-le. Aşa, Dumnezeule, drépte judecătoriule, nu o duce pre dânsa din scârbă în scârbă, şi din nevoe în nevoe şi din suspinare în suspinare, ci în locul plângerei cu care au bolit pentru mine, unul născut fiiul ei, dă-i ei bucurie, şi în locul lacrămilor, veselieia cea gătită Sfinţilor Tăi, Dumnezeul mieu!

18[v] Şi înpreună cu dânsul să ruga şi Ioan pentru sufletul / céia ce răpousase. Şi sculându-să de la rugăciune, mângâia Ioan pre Simeon, zicând:

– Iată, frate, au auzit Dumnezeu rugăciunele tale şi au priimit pre maica ta. Deci ostenéşte-te, mă rog, şi cu mine şi să rugăm amândoi pre Domnul ca şi cu muiarea céia ce au fost însoţită cu mine să facă mila sa şi sau să o ducă pre ia la viiaţa călugărească sau să o ia pre dânsa din lumea aceasta către sine.

Şi s-au rugat de aceasta amândoi. Şi trecând puţină vréme, s-au făcut şi fericitul Ioan[67] întru răpiri şi au văzut pre nevasta-sa şăzind în casa sa, către carea viind maica lui Simeon, au luat-o pre ia de mână şi i-au zis:

– Scoală, sora mea, şi vino către mine, că frumoasă casă mi-au dat mie înpăratul Cel ce au făcut ostaş pre fiiul mieu înpreună cu bărbatul tău. Deci schimbă hainile tale şi te înbracă în curate!

Şi îndată sculându-să acéia, ş-au schimbat hainele ei şi au mers în urma ei.

19[r] Şi dintru acéia vedénie au cunoscut Ioan cum că / acum au răposat şi nevasta lui şi la bun loc iaste rânduită, înpreună cu maica lui Simeon. Şi s-au bucurat cu bucurie mare.

Deci de acolea au rămas amândoi fără de mâhnire despre aceasta şi au petrecut în pustie vieţuind înpreună întru toată reaoa pătimire 29 (adecă doaăzeci şi noaă de ani), tare luptându-să cu nevăzuţii vrăjmaşi, şi, cu darul lui Dumnezeu, biruindu-i pre dânşii şi izgonindu-i.

Iar mai vârtos Simeon întru atâta nepătimire au venit, întrucât trupul lui era ca oareşcarele lemn nesimţitoriu, nici un féliu de poftă simţind întru sine, ci cu totul era omorâte mădulările lui.

Iar întru[68] una de zile, au zis Simeon către Ioan:

[67] Rydén 142.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

– De acum nu mai iaste nevoe, frate, ca să mai petrécem noi aicea în pustiia aceasta, ci ascultă-mă pre mine şi să mérgem să slujim mântuirii altora. Că aicea numai pre înşene ne folosim, iar plată din folosul altora
19v nu avem. Că au nu zice Apostolul: „Nimenea / să nu-ş caute numai al său, ce fieştecarele céia ce iaste de folos şi aproapelui“[69]. Şi iarăş: „Tuturor m-am făcut spre plăcére“ necăutând folosul său ci ca mulţi să se mântuiască. Şi iarăş acelaş zice: „tuturor m-am făcut toate, ca desăvârşit pre oarecarii să-i mântuesc“[70].

Iar Ioan au răspuns cătră Simeon zicând:

– Pari-mi-să, frate, cum că Satana au zavistuit lineştii noastre şi ţ-au băgat ţie nişte gânduri ca acéstea. Ci înprotivéşte-te lui şi şezi aicea, ca alergarea noastră aceasta[71] carea am început-o şi spre carea sântem chiemaţi de la Dumnezeu să o săvârşim în pustiia aceasta.

Zis-au Simeon:

– Crede-mă pre mine, frate, că eu de acum nu voiu mai petréce aicea, ci întru putérea lui Hristos mă voiu duce şi voiu batjocuri lumea.

Ioan au zis cătră dânsul:

– Eu, frate, încă n-am ajuns la săvârşire ca aceasta, ca să pociu batjocuri lumea şi mă tem ca nu cumva acéia să mă batjocurească pre mine şi
20r să mă dezbrace de darul lui Dumnezeu. Şi / te rog şi pre tine, bunul meu frate, pentru Domnul Cel ce ne-au însoţit pre noi, nu mă lăsa pre mine smeritul, nu te despărţi de fratele tău![72] Tu ştii că, după Dumnezeu, pre nimenea altul nu am, fără numai sângur pre tine, fratele mieu. De toţi m-am lepădat şi numai cu tine m-am legat şi tu acum voeşti ca să mă laş pre mine sângur, ca într-o mare, în pustiia aceasta. Adu-ţi aminte, frate, de zioa acéia întru carea am aruncat sorţi şi am venit înpreună să slujim Domnului şi ne-am făgăduit a nu ne despărţi unul de altul. Adu-ţi aminte de ceasul acela întru carele preacuviosul părintele nostru Nicon ne-au[73] înbrăcat pre noi în sfântul marele chip îngeresc şi eram amândoi ca un suflet şi toţ să miera de dragostea noastră. Nu uita cuvintele marelui stareţi cu care ne mângâia şi ne sfătuia pre noi în noaptea acéia când am eşit din

[68] Înainte de iniţială este făcut un desen, ca semn al unui nou capitol.
[69] I *Corinteni* 10,24.
[70] I *Corinteni* 9,22.
[71] Cuvânt adăugat pe margine, după ce i-a fost marcată lipsa cu o cruciuliţă.
[72] Rydén 143.
[73] Scris: nu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

20[v] mânăstire. Rogu-te pre tine, frate, nu mă lăsa pre mi/ne, ca nu cumva fiind fără de tine să[74] pieiu şi va căuta Dumnezeu sufletul mieu de la tini.

Zis-au lui Simeon:

– Cugetă, frate, pentru mine cum că am murit, pentru că deaca aş fi murit eu acum, apoi au n-ai fi rămas sângur? Şi mă créde pre mine, frate, că de vei mérge înpreună cu mine, bine vei face. Iar de nu vei mérge, fie voia ta. Iară eu nu voiu mai petréce aicea, ci mă voiu duce unde îm' va porunci mie Dumnezeu.

Deci îndată au cunoscut Ioan cum că de la Dumnezeu iaste vestire fratelui său ca să meargă din pustie la lume şi au încetat de a-i mai grăi lui céle înprotivă. Dar plângând pentru despărţirea sa, au început a zice cătră dânsul aşa:

– Păzéşte-te, preaiubitule Simeoane, ca acéia ce au adunat pustiia să nu râsipească lumea. Şi pre cât au sporit tăcérea, să nu să vatăme acéia cu turburarea cea lumească. Şi nedormirea ta cea de toată noaptea, să nu o
21[r] piiarză somnul cel mult. Şi, pre iubirea înţălepciunei cea că/lugărească, să nu o strice înşălăciunea cea lumească. Păzéşte-te ca nu cumva vederea muerilor de care te-au păzit pre tine Dumnezeu până în zioa de astăzi, să nu strice întreaga ta înţelepciune. Şi neagoniseala ta cea pustnicească, să nu o fure iubirea de agoniseală şi postirea ta să nu să râsipească prin gustările céle de multe féliuri. Şi plânsul tău să nu-l piiarză râsul. Şi rugăciunea să nu o prăpădească lumea. Şi măcar de ai şi lua, iubitule, o putére ca aceasta de la Dumnezeu a să putea ţie ca fără de vătămarea mântuirei tale să petreci înpreună cu oamenii în lume, însă păzéşte cu dinadinsul inima ta de céle ce vei să vezi în lume. Şi la céle ce vei face cu trupul înaintea oamenilor, să nu să unească înpreună voinţa sufletului. Şi când să va atinge de ceva mâna ta, să nu să atingă şi sufletul. Şi mâncând cu gura, să nu ţi să îndulcească şi inima. Şi din păşirea picioarelor, să nu joace odihna
21[v] cea dinlăuntru. Şi toate céle fă/cute pre din afară, să nu să sâmţă dinlăuntru. Şi mintea ta să petreacă fără de turburare. Iară eu[75] mă bucur de mântuirea ta, numai tu te roagă pentru mine cătră Dumnezeu ca în veacul cel ce va să fie să nu ne desparţă unul de altul.

Iară Simeon i-au zis lui:

– Nu te téme, iubite al mieu frate Ioane, că céia ce voiu să fac nu cu a mea voe voiu să o fac, ci cu porunca lui Dumnezeu. Şi pre aceasta vei

[74] Scris neclar în text. Rescris clar deasupra rândului.
[75] Rydén 144.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cunoaşte cum că iaste plăcut lui Dumnezeu lucrul mieu, că mai înainte de moartea mea voiu veni către tine şi te voiu cerceta şi te voiu chiema dupre sinem' şi preste puţine zile mă vei ajunge pre mine.

Aşa vorbind ei înpreună, au stătut la rugăciune şi s-au rugat îndelung cu lacrămi. Apoi cuprinzându-să şi sărutându-să unul pre altul, au purces Simeon şi l-au petrecut pre el Ioan până departe, că nu vrea să se desparţă de dânsul. Şi de câte ori îi zicea lui Simeon: „Frate Ioane, întoarce-te acum!", însă îi făcea
22[r] lui cuvintele acéstea ca o sabie ascuţită / carea desparte sufletul de trup. Déci dându-şi sărutarea cea mai de pre urmă, unul cu altul s-au despărţit. Simeon s-au dus în lume iar Ioan s-au întors în pustie, izvorând lacrăm' din ochi.

Deci[76] fericitul Simeon eşind din lume s-au dus în sfânta cetate Ierusalimul, că foarte doriia ca să mai vază sfintele locuri pre care de atâta vréme nu le văzusă. Şi ajungând la sfânta Golgothă au petrecut acolo trei zile întrând şi închinându-să cinstitei şi de viiaţă făcătoarei Cruci şi Sfântului Mormânt şi rugându-să cu sârguinţă către Dumnezeu ca să acopere faptele lui înaintea oamenilor, până când va eşi din viiaţa aceasta, ca să fugă de mărirea deşartă şi de înălţare[77], carea şi pre îngeri surpându-i din ceriu i-au prăpădit, ci ca toţi să-l aibă pre el ca pre un nebun şi fără de
22[v] minte. Şi au luat céia ce au cerut, că Domnul ascultă / rugăciunile robilor săi celor adevăraţi şi ia aminte la cérerile lor[78]. Şi câte minuni făcea[79] după aceasta acest plăcut al lui Dumnezeu, dracii izgonindu-i, céle ce era să fie mai nainte le spunea, tot féliul de boală tămăduia, de moarte năprasnică izbăvind, pre necredincioşi aducându-i la credinţă, pre păcătoşi povăţuindu-i către pocăinţă, însă cu toate acéstea, oamenii nu putea să cunoască sfinţeniia lui, ci toţi îl socotiia pre el a fi nebun şi îndrăcit, până la sfârşitul lui. Şi ştiia şi el sângur a-ş acoperi faptele sale céle cu minuni, céle făcute cu darul lui Dumnezeu, acoperindu-le prin arătarea cea din afară a nebuniei, precum va arăta cuvântul carele ne zace înainte.

Şi nimenea să nu să smintească auzind de oareşcare fapte vrédnice de râs, pre care le făcea acest Sfânt întru prefacerea nebuniei sale, bătându-ş joc de lumea cea deşartă şi mândră, ce fieştecarele să gândească

[76] Iniţială ornată ca semn de capitol nou.
[77] Scris: înţălţare.
[78] *Psalmi* 33,16–18.
[79] Rydén 145.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

23[r] la cuvintele / Apostolului carele zice: „Cel ce voiaşte să fie înţălept în veacul acesta să să facă nebun". Şi iarăş: „Noi – nebuni pentru Hristos. Pentru că cel nebun al lui Dumnezeu mai înţălept iaste decât oamenii".[80]

De la Ierusalim[81] s-au dus preacuviosul Simeon în cetatea Emesiei şi acolo au început a face nebuniia sa cea pentru Hristos într-acest chip: viind cătră cetate au văzut pre o gunoişte un câine zăcând mort. Şi diştingându-şi brâul său au legat câinele de un picior şi l-au tras în cetate, trecând degrabă pre poarta cetăţii, şi-l trăgea pre uleţi. Iar copiii[82], adunându-să mulţi, alerga dupre dânsul strigând:

– Călugărul au nebunit[83]! Călugărul au nebunit!

Şi arunca într-însul cu pietre, şi-l bătea cu béţă.

Iară a doa zi[84], fiind duminecă, au întrat în besérecă în vrémea leturghiei, având în sân alune. Deci mai întâiu au început a stânge lumânările şi, vrând a-l izgoni oamenii din besérecă, el îndată au alergat în amvon şi au început / a arunca cu alune asupra femeilor. Şi de abiia au putut, 23[v] cu multă osteneală, a-l scoate pre el din besérecă.

Iar el alergând prin târg au început a răsturna vasăle cu pânea céia ce să vindea în târg. Şi foarte l-au bătut pre el vânzătorii de pâine, cât au rămas de abiia viu.

Iară după acéstea[85] un om oareşcarele ce să numea fuscarii, vânzătoriu de legume[86], carele era vătămat cu eresul lui Sevir[87]. Acela,

---

[80] I *Corinteni* 3,18–19; 4,10,13.

[81] Rydén 145. În paginile anterioare am semnalat paralelismul cu textul grecesc notând la subsol începutul fiecărei noi pagini din ediţia Rydén. În continuare vom nota paginile din ediţia Rydén la începutul fiecărei povestiri.

[82] Scris: copii.

[83] În textul grecesc: *avva moros*. Pentru „nebun" se foloseşte termenul uzual *moros*. În general se afirmă că termenul *salos* ar fi fost folosit pentru „nebun întru Hristos". Realitatea textelor pare însă mai complicată; vezi: Derek Krueger, *Symeon the holy fool*..., University of California, 1996 (în continuare: Krueger, *Symeon*... 1996), p.62–66.

[84] Rydén 145.

[85] Rydén 146.

[86] *Fuscari* este cuvântul folosit constant în textul grecesc pentru acest negustor. Păstrarea lui în traducerea românească ar putea indica un izvor grec (dacă nu cumva cuvântul apare şi într-un eventual intermediar slavon). Interesant ar fi să-l identificăm pe autorul glosării.

[87] Severos (455–538), fondatorul ierarhiei monofizite în Antiohia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

văzind pre fericitul acesta bătrân şi nebuniia[88] lui neştiindu-o, au zis către dânsul:

– Pentru ce te zbuciumi aşa, bătrânule? Vino la mine şi vei vinde legumi.

Iar el îndată au voit şi, şezind în dugheanea omului aceluia, au început fără de preţu a înpărţi legumile săracilor celor ce veniia la dânsul, din care şi sângur mânca, pentru că acum de o săptămână de când nu mâncasă. Şi după ce au înpărţit toate din dugheană şi nici un ban n-au strâns, deci
24r omul acel cu dugheana, aflând de aceasta, l-au bătut pre el foarte / rău, şi i-au zmult barba lui, şi l-au izgonit pre el afară din dughiiana sa. Iară bătrânul neeşiind şidea lângă uşele lui. Şi după puţin ceas, auzind pre muiarea fuscariului cum că cerea cărbuni de foc ca să tămâiaze casa, au alergat la cuptoriu şi, neaflând vreun hârb, au luat cu pumnii cărbuni aprinşi şi au adus la stăpână-sa, ca să pue tămâe şi să tămâiaze.

Carea văzând muiarea, s-au spăimântat şi striga, zicând:

– Ce faci? Pentru ce îţi arzi mâinele tale?

Iar el, puind focul în haina sa, au zis:

– Deaca nu-ţ place ţie să tămâiez cu mâinile, apoi cu haina voiu face aceasta.

Şi puind tămâe, au tămâiat până ce s-au stâns cărbunii. Şi văzind muiarea şi bărbatul ei nevătămat<e> de foc mâinele şi haina lui, foarte s-au spăimântat. Şi s-au adaos după aceasta către sfânta catholiceasca besereca[89], iară pre bătrânul au început a-l cinsti ca pre un sfânt. Iară el au fugit din casa
24v acéia şi nu s-au mai întors până ce au venit întru uitare minunea acéia.

Şi[90] făcând el nebunii prin cetate, l-au luat pre dânsul un crâşmariu în crâşma sa şi-l avea pre el ca pre un rob luiş. Şi era crâşmariul acela cu năravul aspru şi nemilostiv. Şi puţin cândva îi da de mâncare bătrânului, măcar deşi mult[91] câştig avea printr-însul.

---

[88] În textul grecesc: *salos*. Vezi *supra*, f. 23.

[89] În textul grecesc convertirea este menţionată mai târziu (vezi p. 154, r. 9 din ediţia Rydén), unde însă este folosit cuvântul „ortodox". Dar la p. 152, r. 14 din ediţia Rydén, Biserica socotită corectă este denumită „i katholiki ekklesia", aşa ca în textul grecesc al Crezului niceo-constantinopolitan.

[90] Iniţială ornată. Rydèn 147.

[91] Cuvânt uitat în text. Lipsa este marcată cu o cruce şi cuvântul notat pe margine.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Că zicea cetățénii cam în glumă:

– Să mérgem să bem vin în crâșma acéia unde iaste nebunul!

Că să veseliia cei ce bea văzind pre bătrânul făcând nebunii.

Iară odată, viind un șarpe au băut vin dintr-un vas și apoi ș-au vărsat otrava în vin și s-au dus, nefiind nimenea atuncea în casa acéia, că bătrânul era afară, făcând ghidușii în norod și sărind înaintea tâmpinilor[92]. Și după puțin întră în casă. Au văzut deasupra vasului scrisoare pre carea nimenea nu o vedea, carea era scris numai aceasta: „Moarte". Și pricepând bătrânul
25r céia ce să făcusă, au luat un lemn și au sfărmat vasul / carele era plin cu vin și s-au vărsat vinul. Întru acel ceas au venit și crâșmariul și, văzind pre bătrânul că au sfărmat vasul, au apucat acelaș lemn și l-au bătut pre el fără de milă, până ce s-au ostenit. Și l-au gonit pre el afară din casă.

Iară a doa zi iarăș au venit bătrânul în crâșmă și să făcea ca cum s-ar fi ascuns dinnaintea stăpânului său. Și iarăș târându-să șarpele acela, au început a bea vin dintr-alt vas. Pre carele văzindu-l crâșmariul, au apucat un lemn și, vrând să ucigă șarpele, au lovit vasul și l-au sfărmat și s-au vărsat vinul. Iară șarpele au fugit. Și nu numai vasul acela au sfărâmat ci și steclile carele era pre lângă dânsul le-au stricat. Iară bătrânul, stând cam din dos, au strigat zicând:

– Vezi că nu numai eu sângur sânt nebun, stricând vasul, ci și tu acéiaș faci.

Atuncea, pricepând crâșmariul cum că pentru otrava șarpelui au sfărâmat Simeon vasul cu vinul eri, s-au căit. Să căiia căci că-l bătusă
25v pre el / tare, nefiindu-i vinovat și au început de aciia a-l cinsti pre el ca pre un sfânt.

Iară bătrânul, nepoftind cinste luiș ci mai vârtos necinste și ocară, și cu chipul nebuniei îș acoperiia viiața cea sfântă, cea în trup îngeresc, au făcut un lucru ca acesta: întru una den zile, odihnindu-să muiarea crâșmariului sângură în casa sa, iară crâșmariul vindea vin într-altă casă, au venit bătrânul la dânsa și au început a dezbrăca de pre sine hainile. Și să făcea ca cum ar fi vrut să să culce cu dânsa. Iară ia, văzind céia ce făcea, au strigat și îndată au alergat bărbatul său.

Și au zis muiarea către bărbatul:

– Izgonéște pre blestematul acesta nebun, că va să-m' facă silă!

Iară bărbatul apucând pre bătrânul și ucigându-l cu pumnii, l-au izgonit pre el afară în frig, că era atuncea frig mare și ploae. Și ședea

[92] Tobe.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

bătrânul afară, răbdând frigul, fiind numai într-o haină véchi şi rumptă. Şi
26r déciia nu numai sângur crâşmariul nu-l avea pre el / a fi sfânt, ci şi pre alţii, deaca ar fi zis cineva cum că Simeon să face nebun pentru Hristos[93], îi adeveriia cu jurământ zicând cum că:

– Cu adevărat iaste îndrăcit şi nu are minte! Încă şi curvariu iaste, că au vrut să silească pre muiarea mea. Şi carne mănâncă şi alte lucruri multe[94] necuvioasă face, ca cum nu ar avea Dumnezeu.

Că vrând preacuviosul ca să-ş acopere postul său, de multe ori, după postirea cea câte de o săptămână, mânca carne înaintea tuturor, cu dinadinsul pentru acéia ca nu numai ca pre un nebun ci şi ca pre un păcătos să-l socotească pre el toţi.

Şi spre mai multă arătare a nebuniei sale céi cu părére, lepăda toată ruşinea omenească şi de multe ori umbla gol prin târg, ca un fără de trup, adevăratul următoriu al celor fără de trupuri.[95]

Era în cetatea acéia un diacon oarecarele cu numele Ioan, bărbat cu
26v fapte bune şi cu plăcére de Dumnezeu. Acesta, desăvârşit ştiind nebunia / lui Simeon, cea prefăcută, pentru Hristos, văzind odată pre bătrânul (una din postirea cea multă, iară alta din ostenseala céia ce i să pricenuia lui din facerea nebuniilor) foarte slăbit cu trupul, şi vrând ca într-o joacă a-l spăla pre el, au zis cătră dânsul:

– Mérge-vei la feredeu[96] ca să te speli, nebunule?

Iară el râzind au zis:

– Voiu mérge, voiu mérge!

Şi îndată cu cuvântul, ş-au dezbrăcat de pre sine haina sa cea spartă şi, înfăşurându-o pre ia, ş-au pus-o în cap.

Şi au zis cătră dânsul diaconul:

– Înbracă-te, frate, că deaca vei mérge gol, apoi eu nu voiu mérge cu tine!

Bătrânul au zis:

– Eu lucrul am făcut mai înainte de lucru şi deaca nu voeşti să mergi înpreună cu mine, apoi eu te voiu întréce pre tine.

---

[93] Expresia „nebun pentru Hristos" nu apare în textul grecesc.

[94] Cuvânt lipsă în text. Lipsa este marcată cu o cruce şi cuvântul scris pe margine.

[95] Rydén 148. Lipseşte fragmentul despre defecarea în public (Rydén p.148_{13-19}). Această omisiune voită este comună cu cea din *Menologhiile* bizantine de secol X; vezi Krueger, *Symeon*... 1996, p. 53.

[96] Baie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Şi acéstea zicând, au alergat înainte. Şi era doaă feredée: unul bărbătesc şi altul fămeesc. Şi lăsând pre cel bărbătesc, s-au dus la cel fămeesc.

Iară diaconul, ajungându-l pre el, au zis:

– Aşteaptă, nebunulé, nu mérge acolo, că acel feredeu iaste fămeesc! /

27r Şi întorcându-să cătră dânsul, Simeon au zis:

– Totuna iaste: şi acolo apă caldă şi réce, şi aicea, apă caldă şi réce, şi nici o lipsă nu iaste, ci precum acolo, aşa şi aicea!

Acéstea zicând, au alergat şi au întrat gol în feredeu, în mijlocul muerilor. Iar iale, când l-au văzut, s-au pornit asupra lui şi, bătându-l foarte, l-au dat afară din feredeu.

Iară după acéstea l-au întrebat pre el diaconul deosebi, zicându-i:

– Părinte, cum ţe-ai simţit trupul tău când ai întrat în mijlocul muerilor celor goale?

Iară Sfântul i-au răspuns:

– Créde-mă, frate, că precum un lemn în mijlocul copacilor, aşa eram eu prin mijlocul acelora. Nu m-am simţit cum că am trup, nici am gândit cum că am întrat cătră trupuri, ci toată mintea mea îm' era întru lucrurile lui Dumnezeu.

O nepătimire ca aceasta a trupului său celui mort cu adevărat au

27v mărturisit fericitul diaconului aceluia, căruia şi toată / viaţa sa nu ş-o tăinuia de cătră dânsul, văzindu-l pre dânsul cum că cu adevărat iaste robul lui Dumnezeu. Şi avea între sineş prietenească dragoste întru Hristos, şi-ş ştiia unul ale altuia faptele sale céle plăcute lui Dumnezeu.

Şi[97] făcând preacuviosul Simeon nebunii, nu numai pre sine să mântuia, ci şi pre alţii, că pre mulţi păcătoşi certându-i cu cuvinte şi cu lucrul, îi aducea cătră pocăinţă.

Un tânăr oarecarele[98] a căzut întru păcatul preacurviei şi îndată, prin pedeapsa lui Dumnezeu, au fost dat Satanii spre chinuirea trupului şi să muncea de duhul cel necurat. Şi văzind aceasta bătrânul, l-au lovit pre el preste obraz, zicându-i la uréche:

– Nu preacurvi!

Şi îndată au eşit dracul dintr-însul şi s-au făcut tânărul sănătos. Şi fiind el întrebat cum s-au tămăduit, răspunzind zicea:

---

[97] Iniţială ornată. Rydén 149.

[98] În textul grecesc se spune că era fiul diaconului Ioan.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

– Am văzut un bătrân carele ţinea o cruce de lemn în mâinile sale.
28r Acela au izgonit din mine un câine negru şi înfricoşat, ucigându-l pre el / cu crucea. Şi m-am făcut sănătos.

Pentru că nu putea să mărturisească cum că Simeon nebunul l-au vindecat pre el, că Dumnezeu ţiindu-i limba până la zioa mutării lui Simeon din viaţă.[99]

Era[100] oarecarele măscăriciu, făcând jocuri pricinuitoare de râs în privéleşte, cu numele Psifas.[101] Acesta, făcând obicinuitul său lucru înaintea norodului, au venit acolo şi Simeon. Şi văzindu[102] măscăriciul, l-au cunoscut pre el cum că are oareşcarea faptă bună în viiaţa sa. Şi, vrând a-l trage pre el de la acel lucru ce-l făcea arătat cu neplăcére de Dumnezeu, au luat o pietricică foarte mică şi, făcând preste dânsa semnul crucii, au aruncat-o asupra măscăriciului şi l-au lovit pre el în mâna cea dreptă. Şi îndată s-au uscat mâna măscăriciului. Şi nimenea n-au putut să cunoască cine au aruncat cu piiatra într-însul. Şi aşa s-au dus măscăriciul bolnav din
28v privéleşte şi mâhnit. Şi s-au / arătat lui preacuviosul în vis, zicându-i:

– Cu adevărat, eu te-am lovit cu piiatra! Şi de nu te vei pocăi, şi de nu te vei jura mie cum că nu vei mai face mai mult acel meşteşug pricinuitoriu de râs, apoi nu te vei tămădui.

Şi i s-au jurat lui măscăriciul pre Preacurata Fecioară Născătoare de Dumnezeu, cum că de-aciia înainte nu va mai face jucărei de acélea. Şi aşa deşteptâdu-să, s-au aflat sănătos şi mâna lui era vindecată, dar nu putea să aréte pre vindecătoriul său, fără numai zicea cum că:

– Un călugăr oarecarele ce poartă pre capul său cunună de stâlpări de finic, acela m-au tămăduit.

Şi[103] vedea precuviosul mai nainte céle ce vrea să fie. Şi céle necunoscute altora, pre acéle mai nainte le spunea. Căci într-o vréme, vrând să fie cutremur mare, de care cutremur şi Antiohiia au căzut, întru înpărăţiia

[99] Povestire rezumată; vezi Rydén p. 149–150.
[100] Iniţială ornată. Rydén 150.
[101] Substantivul comun grecesc: „psifas" (jongleur) este luat de traducător drept nume propriu.
[102] Scris la început: „văzindu-l", cu „l" suprascris, apoi şters.
[103] Iniţială ornată. Rydén 150.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

lui Mavrichie,[104] şi în cetatea Emesiei multe ziduri s-au sfărmat, mai înainte
29r cu puţine / zile de cutremurul acela făcând bătrânul nebunii, au apucat din şcoală un biciu împletit de curea, şi au alergat prin cetate bătând stâlpii cei[105] de piiatră pre carii era întărite zidirile, şi cătră fieştecarele stâlp grăiia:

– Stăi tare, că Domnul îţi poruncéşte ţie!

Iară cătră oarecarele stâlpu viind, i-au zis:

– Tu nici sta, nici cădea!

Şi, când s-au făcut cutremurul, toţi stâlpii aciia pre carii i-au bătut Sfântul, poruncindu-le să stea, au rămas întregi şi nesfărmaţi, iar alţii au căzut cu casăle care era întărite pre dânşii şi s-au sfărâmat ca praful. Iar stâlpul acela cătră carele au zis Sfântul: „Tu nici sta, nici cădea!" acela s-au despicat de sus până jos, şi, plecându-să puţin, au stătut. Iar când bătea Sfântul stâlpii aceia, poruncindu-le să stea, norodul socotiia cum că din nebunie făcea acéia. Iară după ce i-au văzut pre aceia nesmintiţi de cutremur şi nevătămaţi, mulţi au cunoscut cum că era mai nainte vestire pro-
29v rocească a nebu/nului pentru cutremur.

Aşijderea, vrând să fie şi omor[106], veniia Sfântul în şcoală şi ca cum în râs săruta pre copii şi zicea cătră fieştecarele:

– Mérgi, o, bunul mieu! O, frumosul mieu, mergi!

Şi nu săruta pre toţi copiii[107], ci numai pre carii arăta lui darul lui Dumnezeu.

Iară cătră dascalul zicea:

– Aşa ţie, pre Dumnezeu, frate, nu bate pre aceşti copii pre carii îi sărut eu, pentru că depărtată cale au a mérge!

Iar dascalul, bătându-ş joc de dânsul, uneori sângur el îl bătea pre el, iară alteori poruncea copiilor de-l bătea. Şi lega pre bătrânul la stâlp şi-l bătea.

---

[104] Probabil cutremurul din 588: după alte păreri, cel din 551. Vezi discuţia despre datare la A. J. Festugière, *Introduction*, în Festugière, Rydén, 1974, p. 7–9.

[105] Scris: ceii.

[106] Rydén 151.

Este vorba de o epidemie de ciumă. Vezi discuţia despre datare la A. J. Festugière, *op. cit.*, p. 7–9. Este interesant că traducătorul român (sau poate izvorul său) evită să scrie cuvântul *ciumă*.

[107] Scris: copii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Deci viind asupra cetății, după slobozirea lui Dumnezeu, moarte năprasnecă, n-au rămas între cei vii nici unul din copiii[108] aceia pre carii îi sărutasă Sfântul, ci toț au murit. Și atuncea s-au cunoscut prorociia.

Avea obicéiu[109] bătrânul de mergea pre la casele celor bogați și
30r juca făcând nebunie. Și de multe ori săruta pre sluj/necele lor înaintea tuturor. Și s-au întâmplat odată unei slujnece a unui cetățean din cei mai de cinste, de au căzut în păcat cu oarecarele tânăr și au zămislit de la dânsul. Și după ce s-au cunoscut cum că iaste îngreunată, și au fost întrebată de stăpână-sa cu cine au greșit, nu vrea să spue pre libovnicul său, ce zicea cum că călugărul cel nebun au silit-o pre dânsa.

Iar viind bătrânul după obicéiul său în casa acéia, au zis către dânsul stăpâna casăi:

– Oare bine ai făcut aceasta, Simeoane, de ai silit pre slujnica mea și o ai îngreunat-o?

Deci bătrânul, râzind, au zis:

– Nu purta grijă acum, nu purta grije până ce va naște pruncul și apoi vei avea un Simeon mic!

Și dintru acea zi au început bătrânul a numi pre slujneca acéia muiarea sa. Și în toate zilele veniia către dânsa, aducându-i ei pâine curată, și carne, și pește.

Și-i zicea:

– Mănâncă, nevastă-mea, mănâncă!

30v Iar când au venit vrémea ca să nască, s-au bolnăvit foarte tari / muiarea acéia de pântece și n-au putut să nască până la trei zile. Și acum era să moară.

Iar stăpână-sa au zis către Sfântul:

– Bătrânule, roagă-te lui Dumnezeu, că muiarea ta nu poate să nască.

Iar el, jucând și râzind, zicea:

– Așa mie, pre Iisus! Așa mie pre Iisus! Nu va eși pruncul dintr-însa până când nu va mărturisi cine iaste tatăl pruncului!

Și auzind aceasta céia ce să chinuia cu nașterea, au mărturisit adevărul, cum că au minți asupra nevinovatului călugăr. Și au mărturisit pre curvariul său cu carele au căzut. Și atuncea îndată au născut pruncul, iar

[108] Scris: copii.
[109] Rydén 151.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

pre bătrânul au început a-l avea ca pre un Sfint. Iar alții zicea cum că din lucrarea drăcească vrăjaște și iaste nebun și îndrăcit.

Încă[110] și gândurile céle tăinuite ale inimilor omenești le vedea mai înainte Sfântul. Care să arată de aicea.

Aproape de cetate era o mânăstire[111] întru carea oareșcarei doi părinți vorbind între sineș făcea cercare pentru Orghen[112], pentru ce un
31[r] înțe/lept ca acela au căzut în eres și au perit. Deci unul dintr-înșii zicea cum că înțălepciunea lui Orghen n-au fost de la Dumnezeu, ci din învățătură și din multa cetire a cărților.

Iar celalalt zicea cum că cu neputință iaste omului fără de darul lui Dumnezeu a grăi și a scrie unele ca acélea, dintru care unele și până astăz să priimesc între cei drept[113] credincioși.

Așa ei mult pricindu-să și neunindu-să, au zis unul către altul:

– Să aude cum că pustiia Iordanului are mari sfinți părinți înțălepțiți de Dumnezeu. Deci să mergim acolo și să vedem oare nu cumva vom afla pre vréunul ca acela carele ar fi dezlegat îndoirea noastră.

Așa sfătuindu-să s-au dus mai întâiu în sfânta cetate a Ierusalimului și închinându-să Sfintelor Locuri, s-au dus în pustiia Mării ceii Moarte. Și, după purtarea de grijă a lui Dumnezeu celuia ce n-au trecut cu vedérea osteneala lor, au aflat pe preacuviosul Ioan, carele era priiaten și înpreună
31[v] postnic Sfântului Simeon. Și / venisă acum și preacuviosul Ioan întru desăvârșită măsură a sfințeniei și avea darul vederei mai înainte. Acesta, déaca au văzut pre părinții cei ce venisă către dânsul, au zis către dânșii:

– Bine ați venit, sființilor părinți, cei ce ați lăsat marea și ați venit vrând să scoateți băutură de la un iazăr ce-i uscat.

Și făcându-să între dânșii multe vorbe duhovnicești, și aducându-să la mijloc cuvânt și pentru Orghen, au zis preacuviosul Ioan către părinții cei ce venisă către dânsul:

– Eu, o, părinților, încă nu am luat de la Dumnezeu un dar ca acesta ca să pociu a judeca céle nepricepute. Dar mérgeți către Simeon cel

---

[110] Inițială ornată.

[111] Rydén 152.

[112] „Orighen" sau „Oreghen" în *Viețile sfinților*, Mânăstirea Neamț, 1814. Origen, în jurul căruia s-au purtat polemici aprinse, a trăit între anii 185–253.

[113] „t" este suprascris – o altă mână a adăugat după „drept" literele „și", deformând astfel sensul textului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

nebun, carele iaste în cetatea voastră, şi acela de toate câte veţi întreba va spune voaă.

Iar ei, întorcându-să întru ale sale, au venit în cetatea Amesiei[114] şi, întrebând unde iaste bătrânul Simeon cel nebun, şi au zis lor oareşcarii râzindu-să:

– Ce voiţi să auziţi de la cel fără de minte, carele pre toţi soblânzéşte[115] şi de toţ îş bate joc, şi mai vârtos pre călugări îi dosădéşte? /

32r Iară ei, nebăgând samă de céle grăite, căuta pre bătrânul. Şi l-au aflat pre el în casa oarecăruia precupăţ. Şi l-au văzut pre el şezind deasupra oarecăruia vas cu bob[116] muiat şi ca un urs mâncând bob.

Şi îndată unul dintr-înşii smintindu-să au zis sângur întru sineş râzind: „Cu adevărat, mare înţelept am venit să vedem! Mult va să ne învéţe acesta pre noi!"

Şi apropriindu-să cătră dânsul au zis:

– Blagoslovéşte, părinte!

Iară el, căutând cu mânie asupra lor, au zis:

– Rău aţ venit şi cel ce v-au trimis pre voi cătră mine fără de minte iaste!

Apoi sculându-să[117], au lovit tare preste obraz pre cel ce s-au smintit şi au zis:

– Pentru ce huleşti bobul, că de patruzăci de zile iaste muiat. Orghen ca acesta n-au mâncat, şi întrând în mare, n-au putut să iasă dintr-însa şi întru adânc s-au înecat. Duceţi-vă de aicea, duceţi-vă, că veţ fi bătuţi!

Iară ei s-au dus, mierându-să de cea mai nainti vedérea bătrânului,

32v că, mai nainte de a întreba ei, le-au spus lor pentru Orghen, şi au pome/nit şi pentru cel ce i-au trimis pre dânşii cătră dânsul, şi au vădit cugetele inimilor lor. Dar nu putea să spue nimărui pentru dânsul ceva. Iar căci că au zis pentru bob a fi muiat de patruzăci de zile, acéia însămna pentru sine, cum că 40 de zile au petrecut fără de hrană, precum pentru aceasta sângur el au spus mai pre urmă priiatenului său Ioan diaconului.

---

[114] De fapt: Emeşei. În acest manuscris, după textul cu *Viaţa lui Simeon*, urmează (f. 50): *Luna lui iulie în 9 zile. Viaţa celui întru Sfinţi părintelui nostru Theodor, episcopul Edesului, scrisă de Vasile episcopul Amasiei* (subl. n.). Părinţii lui Theodor se numeau Simeon şi Maria.

[115] Ispiteşte.

[116] Un fel de fasole.

[117] Cuvinte scrise de două ori.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Într-o[118] zi au întrat într-o oarecare precupíe şi, luând un fluer au eşit la uliţe către un loc ce era acolea aproape, întru care loc să sălăşluisă un duh necurat într-o casă pustie şi pre mulţi din cei ce trecea pre acolea târziu noaptea îi înfricoşa, pre alţii îi şi vătăma. Acolo şezind Sfântul, cânta cu fluerul rugăciunea[119] preacuviosului Nicon pre carea o învăţasă de la dânsul. Şi au izgonit pre drac de la locul acela.

Iară dracul, închipuindu-să în arap mic şi înfricoşat, au alergat în precupie şi pre toţ câţi era acolo i-au umplut de frică şi au sfărămat toate
33r vasele. Şi întorcându-să Simeon, au aflat pre muiarea / precupăţului înspăimântată şi scârbită.

Şi i-au spus lui muiarea, zicând:

– Oarecarele arap înfricoşat şi iuţos, scurt de stat, întrând degrab-ai-cea în dugheană ne-au înfricoşat pre noi pre toţi şi au sfărmat toate vasele.

Iară Sfântul Simeon au zis către dânsa:

– Eu l-am trimes pre el către voi, pentru că nu vă uniţi cu sfânta besérecă (că şi aceştea să ţinea de ereşul lui Sevir „celui fără de cap"[120])

Iar muiarea au vrut să apuce pre bătrânul să-l bată, ci el plecându-să jos, au luat ţărână şi au aruncat în faţa ei şi i-au dat prav în ochi, zicând către dânsa:

– Cu adevărat, nu mă vei apuca până când nu te vei uni cu besére-ca mea. Şi, de nu vei vrea să te uneşti, apoi iarăş va veni arapul la voi.

Aceasta zicând, au fugit din casa acéia.

A doa zi iarăş într-acel ceas precum ca eri, au venit dracul în chip de arap şi au întrat în dugheanea precupăţului şi acéiaş au făcut precum şi eri făcusă. Atuncea toată casa acéia au alergat şi s-au adaos către besére-ca celor dreptcredincioş[121].

33v Aşijderea /[122] şi oarecari jidov hulitor, ci huliia numele lui Iisus Hristos[123], s-au întorsu către Hristos prin preacuviosul Simeon. Că acel

[118] Iniţială ornată. Rydén 153.

[119] În textul grecesc: cânta şi spunea rugăciunea. Probabil este vorba de un instrument cu coarde (vezi Rydén, *Bemerkungen*, p. 110).

[120] Severos (vezi *supra*, f. 23v) aparţinea ereziei denumite „akefaloi" („cei fără de cap", adică fără de conducător bisericesc).

[121] În textul grec: orthodoxoi.

[122] Rydén 154. Această pagină este scrisă neclar, de altă mână, cu mai multe particularităţi ale graiului moldovenesc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

jidov, Dumnezeu iconomindu-i lui cale către mântuire, au văzut o dată pre bătrânul spălându-să şi pre 2[124] îngeri vorbind înpreună cu dânsul. Şi, pricepându-l pre el a fi plăcut lui Dumnezeu, vroe să arate la norod celi ci văzus<ă> pentru dânsul. Iar Sfântul, arătându-s<ă> lui în vis, l-au oprit ca să nu spuii[125] nimărui ceia ci văzus<ă>. Iar jidov<ul>[126], eşind a doa zi în târgu, şi nerăbdând a tăce taina, când au vrut să-ş dăşchiz<ă> gura sa ca să spuii[127] în norod cili pintru Sămeon, îndat-i-au stătut lui înainte Sfântul şi s-au atinsu de gura lui închipuind preste dinsa sămnul crucii, şi l-au făcut pre el cu totul mut. Şi el sărind şi jucând au fugit de lângă jidov, iar jidov au rămas mut. Apoi viind către Sfântul i s-au închinat lui şi cu amelițare[128] îi spune lui că să va boteza.

Iar după aceasta i s-au arătat lui în vis şi i-au zis:

34[r] – Sau te bo/teză, sau petreci mut!

Deci jidovul botezindu-să, şi când au eşit din sfânta scăldătoare, îndată i s-au dezlegat limba lui şi au început a slăvi pre Dumnezeu. Apoi şi pre toată casa sa au adus-o către sfântul botez.

Întru[129] atâta curățenie şi nepătimire au venit acest Sfânt Simeon, întrucât că prin mijlocul muerilor petrecea jucând, precum aurul cel curat prin mijlocul focului. Şi de multe ori de la céle fără de ruşine mueri puindu-i mâinele în sânul său şi gâdilindu-l, iară el era petrecând ca un mort cu trupul, asémenea lemnului celui nesimțitoriu. Aşa – cu darul lui Dumnezeu – să luasă de la dânsul pofta cea trupească, că au spus pentru sine lui Ioan diaconului celui de mai sus pomenit, zicând:

– Când eram în pustie şi la început, multă supărare aveam despre patimile trupeşti. Şi rugându-mă cu lacrăm' către Dumnezeu pentru uşurarea războiului, mi s-au arătat mie Sfintul Nicon, zicând: „Cum petreci, frate?"

34[v] Iară eu am zis lui: „Rău / pătimesc, părinte şi de nu-m' vei ajuta tu mie, nu ştiu ce voiu face. Că foarte mă luptă trupul." Şi, zimbindu-să, bătrânul au

[123] Polemicile cu evreii, ca şi cu creştinii consideraţi eretici, se duc strict pe motive religioase, nu pe probleme de grupuri etnice.

[124] Neclar scris.

[125] Scris: spui.

[126] Neclar dacă în suprascriere este notat şi „ul".

[127] Scris: spui.

[128] Cu semne.

[129] Inițială ornată. Rydén 155.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

scos apă din sfântul Iordan și au turnat preste pântecele mieu și au făcut semnul crucii. Și mi-au zis: „Iată ești sănătos!" Și de atuncea n-am mai simțit întru mine poftă trupească, nici în somn, nici deșteptat.

Aceasta au povestit pentru sine fericitul, lui Ioan diaconului.

Deci, fiind fără de patemi, fără de frică să apropiia către partea femeiască. Și precum de demult nu să ardea de foc rugul în Sinae[130], așa și el despre atingerea muerilor. Și venea în mijlocul lor căutând mântuirea lor, că zicea uneori către oarecare din curve:

– Vrea-vei ca să te aib pre tine mie priiatenă și, iată îț voiu da ție o sută de galbeni, numai nimărui să nu te dai pre sineț spre păcat?

Și aceasta zicând, arăta curvei aurul pre carele nevăzut i-l da lui Dumnezeu precât voia Sfântul. Iar curvele, bătându-ș joc de dânsul, să făgă-
35[r] duia cum că nu vor greși cu nimenea./ Ci el căuta jurământ de la dânsele.[131]

Și deaca oarecare dentr-însele s-ar fi jurat a vieț ui întru curăție, îi da ei galbenii. Și după acéia, de nu ar fi păzit vre-oarecarea dintr-însele jurământul și ar fi greșit cu altul cineva, îndată o cunoștea pre acéia Sfântul și o mustra pre ia și sloboziia asupra ei oarecarea boală cumplită sau drac ca să o muncească pre ia până când ar fi făcut adevărată pocăință a nemincinoasăi făgăduință. Și așa Sfântul pre multe curve mântuia.

Iar când începea norodul[132] a-l avea pre el ca pre un Sfânt, atuncea el îndată făcea un lucru ca acela carele nu de sfințenie să făcea arătătoriu ci de nebunie. Că uniori horăia, alteori umbla sărind, iară alteori să tăvălea pre pământ și celor ce mergea pre cale le înpiedeca picioarele. Și să culca pre pământ și bătea pământul cu picioarele. Iară la lună noao să prefăcea
35[v] pre sineș îndrăcit și cădea ca îndrăciții. Și altele multe făcea / care era cu necuviință și cu neplăcere ochilor omenești, tuturor arătându-să pre sine a fi nebun, ca nimărui să nu-i pară cum că iaste Sfânt.

Odinioară[133] petrecând tot sfântul și marele post fără hrană, în sfântă și mare Joi de dimineață șidea în târg și mânca. Care văzindu-l cei ce trecea zicea:

---

[130] *Ieșire* 3,2.

[131] În textul grecesc este așezat aici pasajul următor: „Iar când începea norodul...".

[132] Acest fragment este așezat în textul grecesc după: „Ci el căuta jurământ de la dânsele".

[133] Rydén 156. Această povestire apare în textul grecesc după cea următoare, despre protocomit.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

– Vezi nebu<nu>l acesta că nici sfânta și mare Joi nu o cinstéște ci mănâncă dă dimineață.

Și văzindu-l pre el diaconul Ioan, l-au întrebat pre el zicând:

– Încât ai cumpărat céia ce mănânci?

Iară el au răspuns:

– Pe patruzăci de șalăi[134] – spuind cu taină cum că de patruzăci de zile n-au mâncat.

Și auzind de o viață[135] ca acéia a lui, oarecarele protocomit carele viețuia aproape de cetatea Edesului[136], au zis întru sine: „Mă voiu duce și voiu cunoaște: oare pentru Hristos să nebunéște sau cu adevărat iaste nebun." Și mergând el în cetate și fiind aproape de o casă cu curve, au văzut
36[r] pre una din curve ducând pre bătrânul / în spatele sale, iar pre alta din dos, bătându-l cu curéle. Și smintindu-să protocomitul, au zis în cugetul său: „Și cine nu va créde cum mincinosul călugărul acesta nu face curvie cu muerile acéste spurcate?" Aceasta gândind el întru sine și încă fiind ca de o zvârlitură de piiatră departe de nebunul, bătrânul, lăsind pre muerile acélea, au alergat către protocomit și, lovindu-l preste față, ș-au râdicat haina sa și fără de nici o rușine ș-au arătat tupul său cel cu totul mort.

Săriia înaintea lui, zicând:

– Oare aicea socotești a fi săltare, ticăloase?

Iară el s-au mierat cum așa de departe au cunoscut bătrânul gândurile lui și l-au cunoscut pre el cum că iaste rob al lui Dumnezeu și de bunăvoe iaste nebun pentru Hristos. Dar nu putea de aceasta ca să spue nimărui, măcar deși vrea să spue, că să ținea limba lui (precum și al altora)[137] de oarecare putére până la sfârșitul Sfântului./

36[v] Să[138] sălășluisă iarăș un drac pre oarecarea uliță în cetate, în oarecarea casă pustie, unde apropiindu-să preacuviosul Simeon l-au văzut pre el gătindu-să ca să lovească ori pre cine ar fi vrut să treacă pre lângă acel loc. Iară bătrânul, luând multe pietricéle mici în sânul său, au stătut de céia parte

[134] Monede mici de aramă.

[135] Rydén 156. Această povestire apare în textul editat de Rydén înainte de povestirea despre post.

[136] În textul grecesc: Emesa.

[137] Parantezele există în textul chirilic.

[138] Inițială ornată. Rydén 157.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de uleță și spre oricarele ar fi vrut să treacă pre acolo, arunca cu pietre și nu lăsa pre nimenea să treacă pre acolo. Iară un câine au alergat pre acolo și îndată au fost lovit de dracul și au început a-i curge sângele.

Atun<ce>a au zis Sfântul către oameni:

– Acum tréceți, că în loc de om, câinele iaste lovit!

După aceasta[139] s-au tâmplat bătrânului a tréce pre lângă un loc oarecarele unde juca mulțime de fecioare. Și văzindu-l pre el fecioarele acélea, au început a-ș râde de dânsul, strigând:

– Călugărul, călugărul! – și-l chiema pre el la jocul lor.

37[r] Iară el, vrând a pedepsi și a înțelepți nerânduiala lor,/ s-au rugat întru ascunsul inimii sale către Dumnezeu și pre toate le-au prefăcut încrucișate la ochi și fieștecarea căuta strâmb. Iară bătrânul s-au dus în calea sa. Deci fétele cunoscându-și încrucișarea ochilor săi, au priceput cum că nebunul le-au făcut-o lor acéia și au alergat după dânsul, plângând și strigând:

– Îndreptează, nebunule, îndreptează-ne ochii noștri – că socotiia cum că cu vrajă le-au făcut-o el acéia.

Și ajungându-l, l-au apucat pre el și cu sila îl jura zicând:

– Dezleagă céia ce ai legat!

Iară el, jucând, au zis către dânsele:

– Deaca veț voi oricarea ca să se vindece, apoi să șază să-i sărut ochii săi cei încrucișați și să vor tămădui.

Deci câteva dintr-însele, pre câte au voit Dumnezeu a le tămădui, au voit ca să-i sărute bătrânul ochii lor. Și prin sărutarea lui, îndată, lua vindecarea ochilor și le să îndrepta ochii lor și s-au făcut ca și mai înainte.

Iară câte s-au îngrețeluit de bătrânul și n-au voit ca să se lasă să le

37[v] sărute / pre iale, au rămas nevindecate și au petrecut plângând. Și ducându-să puțin de la dânsele bătrânul, au început și acélea a alerga în urma lui și a striga:

– Așteaptă, nebunule, așteaptă! Așa ție, pre Dumnezeu, așteaptă și ne sărută și pre noi!

Dar bătrânul nu le-au ascultat pre iale. Și era a vedea pre bătrânul fugind, iară pre féte gonindu-l pre el. Iară norodul carele priivea, unii zicea că să joacă fétele acélea cu dânsul, iară altora le părea cum că și acélea au nebunit.

[139] Rydén 157.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Iară preacuviosul zicea către norod:

– De nu ar fi strâmbat Dumnezeu ochii lor, apoi acéstea ar fi întrecut cu curviia pre toate muerile Siriei. Iară pentru strâmbarea ochilor lor, nu vor fi unele ca acélea.[140]

Oarecarii[141] oameni din cetatea Amesiei[142] s-au dus odată la Ierusalim ca să prăznuiască acolo Sfintele Paşti. Dar după săvârşirea praznicului întorcându-să ei întru ale sale, s-au despărţit un bărbat dintre dânşii şi s-au
38[r] dus în pustie ca să cer/ceteze pre sfinţii părinţi şi să se învrednicească rugăciunilor lor şi blagosloveniei de la dânşii. Şi încunjura chiliile părinţilor cu înpărţire de milostenie pre carea o da din averile sale. Şi după purtarea de grijă a lui Dumnezeu, i s-au întâmplat lui a să întâlni prin pustie cu preacuviosul Ioan carele petrecea aproape de Marea cea Moartă şi de Iordan, care fusésă înpreună postnic cu Sfântul Simeon. Şi închinându-să lui, cerea de la dânsul rugăciune şi blagoslovenie.

Şi au zis către dânsul preacuviosul Ioan, având întru a sa cetate „pre plăcutul lui Dumnezeu, pre Simeon, carele să numéşte nebun, ce cei de la mine, săracul? Pentru că de rugăciunile lui, nu numai eu am trebuinţă ce şi toată lumea."

Şi luând pre bărbatul acela l-au dus la chiliia sa şi iată, s-au aflat în chilia lui masă pusă înainte cu mână nevăzută, trimisă de la Dumnezeu,
38[v] neobicinuită pustiei, că era pâne curată şi caldă şi peşti aleşi şi vin / bun şi blide. Şi şezind, au mâncat şi s-au săturat şi au mulţemit lui Dumnezeu. Iar după-masă, luând preacuviosul Ioan trei prescuri, aşijderea trimesă şi acélea de la Dumnezeu, au dat bărbatului aceluia, zicându-i:

– Dă-le pre acéstea fratelui mieu, lui Simeon celui nebun, şi-i zi lui: „Roagă-te lui Dumnezeu pentru fratele tău Ioan."

Iar după ce s-au întors bărbatul acela, întrând în cetatea Amesiei l-au întâmpinat pre el în porţile cetăţii preacuviosul Simeon şi au zis către dânsul:

– Viu iaste încă fratele mieu Ioan? N-ai mâncat acéle trei prescuri pre carele mi le-a trimis pentru blagoslovenie?

---

[140] În continuare lipseşte pasajul din textul grecesc în care se vorbeşte despre diaconul Ioan; Rydén 158.

[141] Iniţială ornată aparent ca o floare. De fapt este o faţă omenească. Rydén 158.

[142] Vezi *supra*, f. 31[v].

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Iar bărbatul acela s-au spăimântat de o mai înainte vedére ca acéia. Iar bătrânul, luând pre omul acela în coliba sa cea sărăcească, aşijderea i-au pus înaintea lui masă trimisă de la Dumnezău, în ce chip i-au pus şi preacuviosul Ioan în pustie. Şi i-au spus Simeon bărbatului aceluia toate
39r céle ce au vorbit el în pustie cu preacuviosul Ioan / şi ce au mâncat şi ce au băut. Şi ducându-să omul acela de la bătrânul, prea mult s-au minunat cu spaimă de toate graiurile lui céle grăite prin mai înainte vedérea lui. Dar nimărui nu putea să spue de aceasta, una fiindcă era oprit de Dumnezeu, iară alta – să ruşina de norod, că cunoştea cum că nu-l vor créde pre el, de vréme ce că toţi avea pre Simeon ca pre un nebun, carele era mai înţelept decât toţ oamenii lumii.

Lui[143] Ioan diaconului celui de mai sus pomenit, într-o vréme oarecarea, prin slobozirea lui Dumnezeu, i-au venit o năpaste ca aceasta: oarecarii tâlhari au făcut noaptea ucidere în cetate şi luând trupul omului celui ucis, l-au aruncat în ograda diaconului. Deci făcându-să zioă şi aflând mortul în ograda diaconului, s-au făcut mare turburare. Şi luând stăpânitoriul pre diaconul, făcea asupra lui judecată ca asupra unui ucigaş.
39v Şi nu să afla nimenea carele să fie martur nevinovăţiei lui / şi nu putea să să îndreptéză. Deci s-au osândit nevinovatul diacon spre moarte ca să fie spânzurat. Şi fiind dus la locul cel de moarte, nimică alt nu zicea întru sine, fără numai: „Dumnezeul nebunului, ajută-m' mie! Dumnezeul lui Simeon, stăi mie de faţă în ceasul acesta!" Iar Simeon în vrémea acéia era într-alt[144] loc oareunde, făcându-ş nebuniile sale. Şi vrând Dumnezeu a izbăvi pre nevinovatul diacon de o năpaste ca acéia şi moarte necinstită, au venit oarecine către b<ă>trânul şi i-au zis lui:

– Nebunule, priiatenul tău şi făcătoriul tău de bine, Ioan diaconul, s-au osândit spre moarte. Şi de va muri acela, apoi şi tu vei peri de foame, că nimenea nu să va griji pentru tine precum acela.

Aceasta zicând, i-au spus şi pricina pentru carea le-au osândit pre el spre moarte. Iar Sfântul îndată s-au dus la locul său cel tăinuit, unde să obicinuisă a să ruga întru ascuns, pre care loc nimenea nu-l ştiia, fără nu-
40r mai diaconul acela. A/colo plecându-ş genunchiile sale, au început a să ruga cu sârguinţă către Dumnezeu pentru izbăvirea diaconului dintru acea

[143] Iniţială ornată. Rydén 159.
[144] Scris: într-aalt.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

nevoe de moarte. Şi îndată s-au aflat chear ucigaşii şi s-au trimis de la judecătoriul călăraş grabnici în urma celor ce ducea pre diaconul spre moarte, ca să-l slobozască pre el, fiindcă nu iaste vinovat. Şi i-au aflat pre ei acum la locul acela unde vrea să spânzure pre diaconul.

Deci fiind slobozit diaconul, nu s-au dus la casa sa, ci au mers drept la locul acela unde să ruga Sfântul Simeon. Şi l-au aflat pre el cu rugăciunea încă nesăvârşită, ci încă îş avea mâinele sale rădicate în sus. Şi au stătut puţin mai depărtişor din dos, înspăimântat că vedea eşind din gura Sfântului (precum mai pre urmă cu jurământ au spus)[145] o văpae ca o sabie şi o rătunjală de foc înprejurul lui.[146] Şi nu îndrăzniia diaconul a să apropiia de dânsul până ce au săvârşit Sfântul rugăciunea şi rătunjala cea
40[v] de foc[147] s-au / luat la ceriu.

Şi căutând Sfântul înapoi au zis către diaconul:

– Ce, frate Ioane, întru puţin de n-ai băut păharul morţii! Ci mergi şi te roagă, mulţemind izbăvitoriului tău, Dumnezeu. Şi această ispită ţi s-au întâmplat ţie pentru aceasta că au venit la tine doi săraci, iară tu, având ce să le dai, nu le-ai dat, ci te-ai întors de către dânşii şi i-ai lăsat de s-au dus deşărţi. Au doară ale tale sânt céle ce dai sau nu crezi pre cela ce au zis că: Cel ce dă săracilor, pentru Dumnezeu, însutit va trimite lui şi în veacul cel de acum şi în cel ce va să fie – viaţa cea vécinică va dobândi[148]. Deci, de crezi, dă! Iar deaca nu dai, apoi arătat iaste cum că nu crezi Domnului.

Acéstea era cuvintele nebunului, iar mai vârtos a zice: a Sfântului şi preacuviosului bărbat. Căci când era deosebi la sângurătate cu acest Ioan diaconul, nimică nebunii nu făcea, ci cu blândéţe şi cu inimă zdrobită vorbiia céle de folos. Şi de multe ori diaconul acesta ascultând cuvintele Sfântului céle
41[r] folositoare de suflet, / mirosea mare bună mirează carea eşiia din gura lui.

Într-o[149] zi de duminecă dimineaţă, după postirea cea de o săptămână, luând acest Sfânt Simeon un cârnaţ, l-au pus pre el pre umărul său ca un aurariu[150] diaconesc. Iar în mâna stângă avea un văsişor[151] cu

[145] Parantezele există în textul chirilic.
[146] Prescurtare în comparaţie cu textul din Rydén.
[147] Cuvânt a cărui cerneală s-a mâzgălit în trecut, repetat pe margini.
[148] *Matei* 19,29.
[149] Iniţială ornată. Rydén, f. 160.
[150] Orar, stolă, epitrahil. Rydén, f. 160: *orarion*.
[151] Scris: văşişor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

muștariu și muind cârnațul în muștariu, mânca. Iar pre cei ce veniia către dânsul, ca să să joace, le ungea gura cu muștari. Și au venit către dânsul oarecarele țăran gros, având durére de ochi. Și avea și albeață preste un ochiu. Iar el îndată, fără de véste, l-au frecat pre dânsul pre la ochi cu muștariu și au început omul a striga de durére foarte mare, durându-l pre el ochii de iuțeala muștariului.

Iar Sfântul au zis către dânsul:

– Mergi, nebunule, și te spală cu oțăt și cu usturoiu! Îndată te vei tămădui.

Ci acela, neascultând pre Sfântul, s-au dus la doftori. Și mai tare au orbit, și mai rău s-au bolnăvit. După aceasta căindu-să, au zis[152]:

– Măcar și ochii de me-ar sări, dar voiu face céia ce me-au poruncit bătrânul cel nebun.

41[v] Și după ce / ș-au spălat ochii săi cu oțăt și cu usturoiu, întru acelaș ceas desăvârșit s-au tămăduit la ochi. Iară după acéstea l-au întâlnit pre el Sfântul oareunde pre cale și i-au zis lui:

– Iată, te-ai făcut sănătos! De acum nu mai fura capre de la megiiașul tău.

Și așa au certat Sfântul pre cel ce făcea furtișag, fiindcă vedea faptele céle tăinuite ale oamenilor[153].

S-au[154] tâmplat de s-au furat de la un cetățean oarecarele cinci sute de galbeni și foarte s-au mâhnit omul acela pentru pierzarea aurului său și-l căuta pre el cu sârguință și mare cercetare făcea pentru el. Și era omul acela foarte aspru asupra robilor săi, bătându-i pre ei fără de milă. Iar odinioară l-au întâlnit pre el bătrânul pre uliță, făcând nebunii, adecă bătrânul, și i-au zis lui:

– Voiești ca să afli aurul tău?

Iară omul au zis:

– Așa voesc.

Au zis lui nebunul:

– Ce-m' vei da tu mie și întru acest ceas vei afla aurul tău?

Zis-au bărbatul acela:

---

[152] Rydén 161: „în siriacă".

[153] Scris întâi „omului", apoi șters doar „mului" și continuat „menilor".

[154] Inițială ornată. Rydén 161.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

– Îți voiu da zéci galbeni./

42[r] Grăit-au lui nebunul:

– Nu voesc aurul tău, ci voesc ca să te juri mie cum că nu vei bate pre cela ce l-au furat și nici pre altul nimenea.

Și s-au jurat lui cetățeanul. Atuncea au zis lui Sfântul:

– Pitariul tău au furat galbenii. Însă te păzéște să nu-l bați pre el, nici pre nimenea altul.

Și mergând bărbatul acela în casa sa, au aflat precum i-au zis lui Sfântul și au luat aurul de la pitariul său, întreg, și nu l-au bătut pre el. După aceasta, când vrea să bată pre vréunul din robi pentru vre-oarecarea vină, îi amorțea lui mâna, cu durére, și nu putea să bată pre nimenea. Deci aducându-ș aminte de jurământ, au venit cătră bătrânul, zicând:

– Dezleagă jurământul, nebunule, ca să mi să slobozească mie mâna.

Iar el ca un nebun îș făcea nebuniile sale. Și veniia omul acela de multe ori cătră dânsul, supărându-l, ca să dezlége jurământul. Și i s-au arătat lui Sfântul în vis, zicând:

– Voiu dezlega jurământul, dar voiu dezlega de la tine și aurul tău

42[v] și toată averea ta o voiu înprăștiia-o. Pentru ce vo/ești ca să bați pre tovarășii tăi carii vor să meargă înaintea ta în veacul cel ce va să fie?

Iar după videniia aceasta, viind bărbatul acesta întru frica lui Dumnezeu, s-au făcut cătră toț blând.

Niște minuni ca acéstea ale Sfântului ca să nu fie cunoscute de oameni, să făcea pre sineș îndrăcit, ca cum din lucrarea drăcească cunoștea céle ce să făcea în taină între oameni.[155]

Pentru acéia și cu îndrăciții umbla,[156] ca cum ar fi fost unul dintru dânșii. Și făcându-i-să milă de dânșii, cu rugăciunile sale izgonea dracii de prin mulți. Iar alți îndrăciț, și mai vârtos singuri dracii carii lăcuia prin oameni, cârtiia asupra lui, zicând:

– O, nebunule, carele îț bați joc de toată lumea, pentru ce ai venit ca să ne faci noaă strâmbătate! Du-te de aicea, că nu ești dintru noi! Pentru ce ne muncești și ne arzi pre noi toată noaptea?

[155] Fraza nu se găsește în Rydén 162.

[156] Rydén 162.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Iară Sfântul, întru prefacerea îndrăcirii, pre mulți oameni (ca cel ce de la Duhul Sfânt toate le vedea)[157] îi mustra pentru păcatele lor céle as-
43r cunsă./ Pre unii pentru curăție[158], pre alții pentru furtișag, iar pre alții pentru călcarea de jurământ; și pre fiștecarele pentru păcatele lui. Și mustra pre unii deosebi, iar pre alții înaintea altora.[159] Unora cu pildă le spunea faptele lor céle réle, ca să-ș cunoască greșalele sale, iar pre alții aiavea îi defăima pentru fărădelegile céle făcute de dânșii. Și pre toată cetatea o opriia despre păcatele céle de moarte, aducând pre norod întru simțire și întru pocăință. Și mulț îl socotiia pre el cum că nu de la Dumnezeu cunoaște el tainele lor, ci de la dracul, precum și pre el sângur îl socotiia a fi îndrăcit. Pentru care unii din păcătoșii cei ce nu vrea să să pocăiască să temea a veni înaintea féței lui sau a să întâlni cu el, ci fugea de la dânsul, ca să nu fie mustraț și vădiți.[160]

Era[161] întru acéia vréme în cetate oarecarea muiare fermăcătoare făcând vrăji. Și să făcea pricinuitoare a multe răutăți întru norod. Deci vrând
43v preacuviosul să strice vrăjile / ei au început adésăori a veni cătră dânsa, ca cum s-ar fi înprietinit cu dânsa, și a-i aduce ei céle ce i să da lui milostenie, și bănișorii, și strae. Iară odinioară i-au zis ei:

– Voești ca să-ți fac ție oareșcarele lucru, pre carele când îl vei purta lângă tine, nimenea nu-ț va zice ție nimică, nici să va apropiia cătră tine vréun rău?

Iar ia, socotind cum că nebunul știe din lucrarea drăcească cevaș oarece ca acéia, au zis:

– Voesc, fă-mi!

Iară el luând o scândurică mică, au scris pre dânsa sirienéște: „Așa să te certe pre tine Dumnezeu".[162]

Așa scriind au dat scândurița muerii ca să o spânzure pre dânsa la grumazul său. Și când au făcut aceasta muiarea, îndată cu totul au slăbit

[157] Parantezele există în ms.

[158] Probabil: curvie.

[159] În continuare textul românesc al acestei povestiri este mult dezvoltat în comparație cu cel grecesc publicat de Rydén.

[160] Este desenată o floare ca semn al sfârșitului de capitol.

[161] Inițială ornată. Rydén 162.

[162] În ms. sunt lăsate 2 rânduri libere, unde urma probabil să fie transcris textul siriac.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

toată putérea vrăjitoriei carea era lângă dânsa. Şi de-aciia nu mai putea să vatăme pre nimenea, nici să mai ajute cuiva.

Umblând o dată bătrânul cu fraţii săi,[163] cu săracii, s-au apropiiat
44[r] către un / cuptioriu de steclărie. Iar steclariul era jidov. Şi şezind aproape de cuptioriu, Sfântul să încălziia, iară jidovul făcea stecle.

Şi au zis nebunul[164] către tovarăşii săi:

– Voiţi ca să vă fac voaă un râs?

Iară ei ş-au întors ochii lor către dânsul, vrând să vază ce va să facă. Şi când au făcut jidovul o steclă, el au însămnat-o de departe cu semnul crucii şi îndată s-au sfărămat stecla acéia. Şi făcând jidovul altă steclă, s-au sfărmat şi acéia de sămnul crucii cel făcut de Simeon. Aşijderea şi al treilea şi al patrălea şi aşa s-au sfărmat până la şapte. Şi au început săracii a râde cu hohot şi au spus jidovului céia ce s-au făcut.[165] Iar jidovul umplându-să de mânie au apucat un tăciune şi au izgonit pre nebunul, bătindu-l pre el şi arzindu-l.

Iar nebunul, ducându-să, striga către jidov, zicând:

– O, manzer[166], până nu-ţ vei face cruce pre fruntea ta, toate steclile tale să vor sfărma!

44[v] Şi începând jidovul[167] iarăş a face stecle / s-au sfărmat una după alta, până în 13. Iară el, văzind paguba sa, şi[168] nevrând au făcut pre fruntea sa sămnul crucii. Şi aşa au încetat de a să mai sfărăma steclile céle ce făcea. Iară jidovul, cunoscând putérea sfintei Cruci, au mers către sfânta Besérică şi s-au făcut creştin, luând sfântul botez.[169]

---

[163] Rydén 163.

[164] În text scris „nebu" + „l" suprascris. Urmează apoi o cruciuliţă şi pe margine, cu acelaşi semn, este adăugat: „nul".

[165] Duritatea relaţiilor între oameni nu poate astăzi decât să ne înfioare, dar întreaga scriere este străbătută de această duritate. Distanţându-ne faţă de ea, nu putem să o trecem sub tăcere.

[166] Rydén p. 163_{12}: *manzire*. Vezi Rydén, *Bemerkungen*, p. 193. Prezenţa cuvântului din textul grec ar putea constitui încă un argument pentru ipoteza că traducerea s-ar fi făcut după un izvor grecesc. Dar s-ar putea ca acest cuvânt să fi fost preluat şi de un posibil intermediar slav.

[167] Scris în continuare: a face cruce, dar şters cu o pată de cerneală.

[168] Cu sensul: chiar şi.

[169] În continuare lipsesc două povestiri (cei zece actori de circ; catârgiul şi vinul): Rydén 163–165. Aceste povestiri lipsesc şi în *Menologhiile* bizantine de secol X (Krueger, *Symeon*...1996, p. 53).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Întru[170] acéia vréme au căzut întru o boală oarecarele din cetățénii cei mai de cinste, întru a căruia curte să obicinuisă bătrânul a veni și a juca. Și îngreuindu-să boala cetățeanului acestuia foarte, i s-au făcut în somn o videnie ca aceasta: să vedea cum că aruncă arșicele céle de joc înpreună cu un arap înfricoșat. Și era între dânșii o prinsoare ca aceasta: cum că deaca nu va cădea numărul bolnavului de trei ori câte șasă, apoi să fie biruit el de arapul acela. Și s-au făcut bolnavul întru îndoire și întru mare frică. Și i s-au arătat bolnavului Simeon nebunul, zicându-i:

45[r] – Cu adevărat acum te va birui pre tine negrul acesta[171]./ Ci dă-m' mie cuvânt, cum că de acum înainte nu vei mai spurca cu preacurvie patul muerii tale, și eu voiu arunca pentru tine și nu vei fi biruit.

Și s-au jurat bolnavul în videniia acéia cum că de aciia nu va mai face preacurvie. Și luând Sfântul osul, adecă arșiciul[172], și aruncând au căzut de trei ori câtă șasă. Și așa s-au dus arapul de la bolnav biruit.

Și deșteptându-să el din somn, au sâmțit cum că s-au mai ușurat boala lui. Iară după acéia au venit bătrânul după obicéiu în casa lui și au zis cătră dânsul:

– Bine ai făcut céle trei aruncături! Créde-mă pre mine că de vei călca jurământul tău, apoi te va zugruma pre tine arapul acela.

Și aceasta zicând și după obiceiul nebuniei sale ocărând pre toți, s-au dus de acolo alergând.

Avea[173] preacuviosul o colibiță pentru odihna sa, iar mai vârtos pentru rugăciunea cea de toată noaptea. Și nu era într-însa nimic, fără nu-

45[v] mai o sarcenă[174] de zmicéle[175] de lozii[176]. Întru acea colibiță în toate / nopțile petrecea la rugăciune până dimineața, udând pământul cu lacrămi. Și făcându-să zioă, îș înpletea luiș cunună de maslin sau de buruiane și apoi și-o punea în capul său. Și țiind în mâini o stâlpare striga umblând prin cetate și zicând:

---

[170] Inițială ornată. Rydén 165. Povestirea lipsește în *Menologhiile* bizantine de secol X (Krueger, *Symeon*... 1996, p. 53).

[171] Copistul este nesigur și peste slova „ч" (=ci) a încercat să scrie altceva!

[172] Osciorul folosit în jocul de noroc numit „arșice".

[173] Inițială ornată. Rydén 166.

[174] Legătură de lemne (sau fân, paie) care poate fi dusă de un om.

[175] Rămurele subțiri.

[176] Viță-de-vie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

– Prăznuire biruitoriului înpărat şi cetăţii lui!

Întru acéste cuvinte ale sale, „cetate" numea Sfântul pre sufletul său, iară „înpărat" pre minte céia ce stăpâniia preste patimi, precum o tâlcuia aceasta priiatenului său, lui Ioan diaconului, cătră carele adésăori veniia pre tainâ şi voroviia pre largul pentru toate cuvintele şi faptele sale. Şi cu jurământ îl îngroziia pre el ca să nu spue nimărui ceva pentru dânsul până la sfârşitul vieţii lui.[177]

Iar mai înainte cu doaă zile de mutarea sa[178] viind cătră acel Ioan diacqnul, au zis cătră dânsul:

– Eu astăz am umblat cătră iubitul fratele mieu Ioan postnicul, cu carele din început m-am lepădat de lume şi am întrat la viaţa călugărească.
46[r] Şi l-am / aflat pre el acum foarte sporit întru faptele céle bune şi desăvârşit plăcut lui Dumnezeu. Şi m-am bucurat pentru dânsul, că l-am văzut pre el purtând pre capul lui cunună prea strălucită pre carea era scris: „Cununa răbdării pustiei".

După aceasta iarăş au grăit preacuviosul Simeon cătră diaconul:

– Am văzut pre oarecarele slăvit zicând cătră mine: „Vino, nebunule, vino, ca să iai nu o cunună, ce multe cununi pentru mântuirea a multe suflete omeneşti!"

Aceasta zicând Sfântul Simeon, au oftat şi iarăş au zis:

– Doamne, diacone, nimică nu mă ştiu pre sinem' cum să fi făcut ceva care să fie vrédnic de răsplătire cerească! Că nebunul şi lipsitul de înţălégere, ce plată aşteaptă să priimeasacă, fără numai în dar cu darul său să mă miluiască pre mine stăpânul mieu. Şi te rog şi pre tine, fratele mieu, ca pre nimenea din cei săraci, iară mai ales din călugări să nu-i treci cu vedérea sau să-i ocărăşti, că să ştie dragostea ta cum că mulţi dintru
46[v] dânşii / sânt curăţiţi prin[179] reaoa pătimire şi ca soarele strălucesc înaintea lui Dumnezeu. Aşijderea şi prin mijlocul norodului celui prost carii vieţuiesc prin sate şi lucrează pământul şi trăesc întru nerăutate şi întru dreptatea inimii lor şi pre nimenea nu hulesc nici fac strâmbătate nimărui, ci din

[177] Amănuntele date aici despre Ioan diaconul apar în Rydén în două locuri: a.după povestirea următoare (lui Simion nu-i creşteau barba şi părul – povestire absentă în traducerea românească) – Rydén, p. 166; b.către sfârşitul paginii 167 Rydén.

[178] Rydén 166.

[179] Urmează un cuvânt şters: oarecare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

osteneala mâinilor sale întru sudoarea féții sale mănâncă pâinea lor[180], între unii ca aceştea sânt mari Sfinți. Că i-am văzut pre ei viind în cetate şi înpărtăşindu-să cu trupul şi cu sângele lui Hristos şi făcându-să ca aurul cel curat. Iar acéstea ce-ț grăesc ție, domnul mieu, să nu socoteşti cum că pentru oarecarea mărire deşartă le grăesc eu acéstea, ci dragostea ta mă silește pre mine a nu tăinui înaintea ta lenevirea[181] ticăloasăi méle vieți.

Şi să ştii cum că şi pre tine îndegrab te va lua Domnul de aicea. Deci grijaşte-te, precât îți iaste ție prin putință pentru sufletul tău, ca să poți tréce fără de priméjdie duhurile văzduhului şi să scapi de cumplitele
47r mâini / ale domnului întunérecului[182]. Că ştie Domnul că şi eu multă scârbă şi mare frică am până când voiu tréce acéle locuri înfricoşate la care toate faptele şi cuvintele omeneşti să cercetează pre amăruntul[183]. Drept acéia, rogu-te pre tine, fiiule şi fratele mieu Ioane, în tot chipul te sârguiaşte a fi milostiv, pentru că întru acel ceas groaznec şi înfricoşat, milosteniia numai poate să ne ajute noaă, mai mult decât alte fapte bune. Că să scrie: fericit iaste cel ce să uită spre săracul şi mişelul, că în zioa cea rea va izbăvi pre el Domnul[184].

Păzéşte şi aceasta ca să nu te apropii cătră dumnezăiasca slujbă având mânie[185] asupra cuiva, ca să nu oprească păcatele tale a fi venirea Sfântului Duh.

Acéstea[186] şi altele multe vorbind preacuviosul Simeon cinstitului aceluia diacon, l-au rugat pre el ca după doaă zile să vie în colibița lui.[187]

Şi ducându-să de la dânsul, nu s-au mai arătat de-aciia umblând
47v prin cetate, ci au petrecut nieşit din co/libă până la ceasul cel mai de pre urmă al săvârşitului său. Iar cum au fost săvârşitul lui, nimenea nu ştie, fără numai Dumnezeu şi îngerii lui, că aceştia s-au obicinuit a să afla de față lângă sfârşitul săracilor celor cu totul lipsiți de cătră ajutoriul oamenilor, precum au stătut de față lui Lazăr celui ce au murit pre gunoiu, celui pomenit la Evanghelie. Au fost, zice, după ce au murit săracul l-au dus pre

[180] *Facere* 3,19.
[181] Inițial a fost scris: lenevivirea, apoi copistul a şters a doua silabă „vi".
[182] *Efeseni* 6,12.
[183] *Efeseni* 6,13.
[184] *Psalmi* 40,2,5
[185] Scris: mâine, cu „i" suprapus.
[186] Inițială ornată. Rydén 167 –168. Pasajul este prescurtat.
[187] În continuare, pasajul din Rydén p. 167_{21}–168_{8} este înlocuit cu textul ce urmează.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

el îngerii în poala lui Avraam.[188] Deci fără de îndoială iaste cum că aceiaş îngeri sfinţi ai lui Dumnezeu, şi acestuia ce au fost sărac cu duhul şi cu lucrul, preacuviosului Simeon, i-au stătut înainte în ceasul sfârşitului său, şi cu blândeţă dezlegând sufletul lui cel drept de la cinstitul lui trup, şi l-au dus pre el în lăcaşurile céle cereşti întru glasul bucuriei.[189]

Şi trecând doaă zile,[190] oarecarii din săracii cei ce avea tovărăşie cu dânsul, nevăzindu-l pre el doaă zile, au zis între dânşii: „Oare nu s-au bolnăvit ne-
48r bunul?" Şi au venit la coliba lui şi l-au aflat pre el zăcând mort / supt lozii[191].

Şi au zis:

– Iată, cel ce au fost nebun în viiaţă sa s-au aflat nebun şi după moarte, că nu s-au culcat deasupra zmicélelor[192], ci supt zmicéle s-au săvârşit.

Şi luându-l doi dintre dânşii, nespălat şi fără de cântările céle obicinuite, fără lumânări şi fără de tămâe, au dus să îngroape acel cinstit trup la locul unde să îngropa streinii. Şi au fost dus Sfântul cătră îngropare pre lângă casa creştinului celui de curând botezat, carele fusésă mai înainte jidov făcătoriu de stecle. Acesta auzind mulţime de cântăreţi carii cânta cu prea dulci glasuri cântări neobicinuite şi minunându-să de neobicinuită cântare, s-au plecat la fereastră ca să vază. Şi pre nimenea n-au văzut, fără numai doi oameni ducând trupul nebunului cătră îngropare. Iară glasurile nu înceta cântând nevăzut, că îngerii lui Dumnezeu era cei ce cânta. Şi au mirosit creştinul acela mare bună mirezmă carea umplea văzduhul şi au zis:/
48v – Fericit eşti tu, nebunule, că neavând oameni ca să-ţi cânte cântările céle de îngropare, ai pre puteriele céle cereşti cinstindu-te pre tine cu cântări şi bine mirezmuindu-te cu tămie de a raiului.

Şi îndată au mers cu acei doi oameni şi au dus înpreună cu dânşii acel cinstit şi sfânt trup şi cu mâinele sale l-au îngropat pre el între mormânturile streinilor şi a săracilor. Şi spunea tuturor cum că au auzit cântări îngereşti cântându-să preste cel mort şi cu bună mirezmă negrăit.[193]

Iară după aceasta diaconul Ioan, viind la coliba lui şi neaflând pre Sfântul, îl căută pre el cu multă sârguinţă pretutindenea. Apoi înştiinţându-să

[188] Luca 16,20ş.u. Vezi Rydén p. 169.
[189] Aici se termină textul diferit faţă de cel din Rydén p. 167–168.
[190] Rydén 168.
[191] Vezi *supra*, f. 45.
[192] Vezi *supra*, f. 45.
[193] Odată rezolvat – în sensul dorit de autor – conflictul religios cu evreul, îi este recunoscută recentului convertit capacitatea deosebită de „a vedea" invizibilul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cum că au murit și l-au și îngropat, au plâns foarte și s-au dus la groapa lui, vrând ca să ia de acolo trupul Sfântului și să-l îngroape pre el cu cinste la alt loc mai cinstit. Și după ce au destupat mormântul n-au aflat trupul Sfântului, pentru
49r că Domnul l-au mutat pre el cu sfinții săi / îngeri la loc nevăzut de oameni.

Atuncea tot norodul cetății Emesiei, deșteptându-să ca dintr-un somn, au început a-ș aduce aminte, și unul altuia a spune faptele céle minunate ale plăcutului lui Dumnezeu și proorociile și viiața lui cea cu multe pătimiri.

Atuncea[194] au cunoscut cum că nebunul n-au fost nebun ci au fost mai înțălept decât toți înțălepții veacului acestuia. Și cel ce să părea a fi păcătos, s-au aflat drept și preacuvios, cu chipul nebuniei și a păcătoșiei acoperind înaintea oamenilor viața sa cea de Dumnezeu înțălepțită și de Dumnezeu plăcută.

Așa era viața și întru acest chip era nevoințele acestui minunat Simeon, cel ce s-au nebunit pentru Hristos, carele ca Lot cel de demult ce au vieţuit în mijlocul sodomlénilor[195], și cu păcatele acelora nu s-au întinat, așa și acest nou Lot vieţuind în mijlocul lumii, nu s-au vătămat cu patimile céle lumești.

49v Și s-au săvârșit / preacuviosul Simeon în luna lui iulie în 21 de zile.

Iar după dânsul și preacuviosul Ioan – tovarășul lui în pustiia Iordanului,[196] cu fericit sfârșit au adormit. Și precum amândoi împreună pre pământ au început a sluji Domnului, așa și în ceriu împreună au stătut înaintea scaunului lui Dumnezeu.

Iar viiața amândurora,[197] precum cu[198] nemincinoasăle buze ale Sfântului Simeon au fost spusă lui Ioan diaconului besérecei Amesiei[199], așa de la acelaș diacon cu credință și cu adevărul s-au povestit marelui între părinți Sfântului Leontie episcopului Niapoliei Chiprului. Iară acela o au dat-o scrierii spre folosul **celor ce vor ceti și a celor ce vor asculta.**[200]

Și întru slava lui Hristos Dumnezeului nostru celui împreună slăvit cu Părintele și cu Sfântul Duh. Acum și pururea și în véci vécilor, amin[201].

---

[194] Pasajul care urmează este o prelucrare a textului Rydén 169.

[195] *Facere* 19,1–23.

[196] Pasaj inexistent în Rydén, rezumând însă informații date anterior (vezi, spre exemplu, Rydén 167).

[197] Pasaj inexistent în Rydén, rezumând însă informații date anterior (vezi, spre exemplu, Rydén 121–123, 125).

[198] Scris: pre cu.

[199] Vezi *supra*, f. 32.

[200] Sublinierile ne aparțin. Referirea la citirea cu glas tare, pentu ascultători, apare și în textul grecesc (Rydén 122).

[201] De o parte și de alta a cuvântului „amin", este scris: 1791 (anul copierii).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ANEXĂ

Viaţa cuvioşilor părinţilor noştri Simeon celui nebun pentru Hristos. Şi a lui Ioan[1] *înpreună po<s>tnicului său*

în: *Vieţile sfinţilor*

(luna iulie), Neamţ, 1814, f. 209^{v}-211.

209^{v} De la Leontie Episcopul Niapoliei ceii din Chipru şi de la Simeon Metafrast în scurt[2].

În anii blagocestivului înpărat Iustinian[3], noroade iubitoare de Hristos, la sfânta cetatea Ierusalimului din toate părţile la praznicul Înălţării cinstitei şi de viiaţă făcătoarei Crucii Domnului venind, doi tineri dupre purtarea de grijă a lui Dumnezeu, din Siriia în Ierusalim, la închinarea cinstitului lemnului Crucii au mers. Numele unuia era Ioan, iară al altuia – Simeon, amândoi de bun neam şi bogaţi cu averile. Şi era Ioan de doaăzeci şi patru de ani, de la naşterea sa. Acela având femée tânără, petrecea lângă tatăl său cel înbătrânit, iară maica lui acum murise. Iară Simeon încă neînsurat era, având maică văduvă şi bătrână, de optzeci de ani fiind. Aceştea amândoi tinerii cu dragostea lui Hristos să întovărăşise între dânşii, ca cei ce era de la o ţară. Şi au petrecut în Ierusalim zile multe,
210^{r} înpreună încungiurând Sfintele Locuri şi închinându-se. Iară când / să întorcea întru ale sale, s-au pogorât în valea Ierihonului şi mergând pre supt munte, au trecut pre lângă cetate. Şi au văzut mânăstirile înprejurul sfântului Iordan. Şi au zis Ioan cătră Simeon, grăind:

– Oare ştii cine vieţuiaşte întru acéle lăcaşuri?

Şi au zis Simeon:

– Şi cine vieţuiaşte întru dânsele?

Grăit-au Ioan:

---

[1] Scris aici şi în continuare: Ioann.

[2] Aceeaşi trimitere şi la Surius.

[3] În *Prolog*: Iustin cel tânăr.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

– Îngerii lui Dumnezeu vieţuiesc întru dânsele!

Iară Simeon minunându-să şi suspinând au zis:

– Oare putem să-i vedem pre dânşii? Apoi cu adevărat, de vederea féţii şi de vorbele lor ne vom îndulci!

Şi şedea amândoi călări. Apoi descălecând de pre cai, i-au dat pre ei la slugile lor, zicându-le:

– Mérgeţi înaintea noastră încet.

Deci slugile mergea cu caii înainte, iară ei de departe urmând, vorbiia cum ar putea să-şi mântuiască sufletele sale. Şi mergând încetişor, au ajuns la o răspântie de unde o cale era a norodului, carea ducea la Siriia unde li să cădea lor să meargă. Iară altă cale mergea spre Iordan, unde mânăstirile acelea să vedea.

Şi au zis Ioan cătră Simeon, arătând cu dégetul la calea céia ce ducea spre Iordan:

– Această cale iaste carea duce în viiaţă.

Iară spre calea céia ce era spre Siriia arătând, au zis:

– Aceasta iaste calea céia ce duce la moarte. Deci să stăm frate la răspântiia aceasta şi să ne rugăm lui Dumnezeu, ca să ne povăţuiască pre noi pre caré cale vom mérge.

Şi plecându-şi genunchele au început cu căldură a să ruga, grăind:

– Dumnezeule, Dumnezeule, Dumnezeule, cel ce voeşti ca să se mântuiască toată lumea, tu arată voia ta robilor tăi şi ne arată noaă calea în carea vom mérge!

Şi rugându-se din destul au aruncat sorţi şi au căzut soarta ca să meargă pre calea céia ce ducea spre sfântul Iordan. Atuncea de mare bucurie duhovnicească s-au umplut şi cu smerenie au mulţemit lui Dumnezeu. Şi îndată ş-au uitat pre părinţii lor, unul pre tată şi pre femée, iară altul pre maică. Şi ş-au defăimat averile sale pre toate céle folositoare şi dulci ale lumii aceştiia, care pre un somn le-au socotit. Şi cuprinzind unul pre altul, s-au sărutat cu sărutare sfântă şi au purces pre calea céia ce ducea spre Iordan, prin carea cu adevărat la viiaţa vécinică au ajuns. Şi alerga cu bucurie, ca Petru şi Ioan la Mormântul lui Hristos cel de viiaţă priimitoriu, unul pre altul întărind şi îndemnând.

Pentru că Ioan să temea ca nu cumva dorirea de maică-sa cea înbătrânită să întoarcă pre Simeon de la scoposul cel bun, iară Simeon aşijderea pentru Ioan să temea, ca nu cumva dragostea femeii ceii de curând însoţită, ca magnitul pre fier să-l tragă pre dânsul de la calea céia ce era

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

pusă înainte. Drept acéia unul cătră altul învățătoare și mângâitoare duhovnicești cuvinte întindea. /

210v Ioan cătră Simeon grăia:

– Nu te lenevi nici slăbi iubite frate, că nădăjduesc spre Domnul că acela în zioa de astăzi iarăși ne-au născut pre noi. Și ce folos poate să ne fie noaă din deșertăciunile lumești? Și ce ajutoriu vom afla din bogății în zioa Judecății? Au nu mai mult ne vor și vătăma pre noi? Așijderea și tinerețele noastre, și frumusețele trupești, au doară totdeauna vor petréce? Au nu să vor schimba cu bătrânețele? Și nu le va ajunge moartea? Și nu sântem înștiințați: oare vom ajunge la bătrânéțe, că și cei tineri, neașteptând moartea, mor.

Iară Simeon iarăși cătră Ioan grăia:

– Eu, frate, nici tată am, nici frați, nici surori, fără numai pre singură céia ce m-au născut, carea acum au înbătrânit. Și nu atâta pentru dânsa mă doare cât mă tem pentru tine în inima mea, ca să nu te abată pre tine, din calea aceasta bună dorirea femeii tale ceii frumoase și iubite, cu carea nu de mult prin nuntă te-ai înpreunat.

Așa vorbind între dânșii călătoriia. Și încă și pentru aceasta au rugat pre Dumnezeu ca să-i înștiințeze pre ei voia Sa, întru carea mânăstire s-ar tunde ei întru călugărie.

Și ș-au pus loruși un semn ca acesta: ca întru carea mânăstire vor afla porțile deschise întru acéia le poruncéște Dumnezeu ca să între ei. Și s-au întâmplat de au mers la Mânăstirea Cuviosului Gherasim, întru carea era igumen un bărbat de Dumnezeu însuflat, cu numele Nicon. Aceluia înainte i s-au vestit de la Dumnezeu pentru venirea acestor doi tineri aprinși cu dumnezeiasca dragoste. Pentru că au văzut Nicon întru acea zi în videniia visului pre Domnul grăind cătră dânsul:

– Scoală, deșchide ușile ogrăzii, ca să între aicea oile méle!

Iară egumenul deșteptându-să, au mers și au deșchis porțile mânăstirii, și ședea la dânsele așteptând venirea oilor lui Hristos. Iară Ioan și Simeon, la mânăstire apropiindu-se, deaca au văzut porțile deșchise și pre starețul în poartă șezind, s-au bucurat cu bucurie mare.

Și au zis Ioan cătră Simeon:

– Bun iaste acest semn, frate, că iată mânăstirea deșchisă și portariul șade ca cum într-adins așteptând venirea noastră.

Și venind ei la poartă, s-au sculat igumenul și le-au zis:

– Bine ați venit, mielușeii lui Hristos!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Şi priimindu-i pre ei cu dragoste, i-au dus în mânăstire şi i-au ospătat pre dânşii cu trupească şi duhovnicească hrană. Şi ca pre nişte streini i-au odihnit în noaptea acéia. Iară a doa zi au tins cătră dânşii cuvânt, grăindu-le aşa:

– Frumoasă şi lui Dumnezeu plăcută iaste dragostea voastră pre carea cu un suflet o aveţi cătră Dânsul, o, fiilor! Însă de trebuinţă iaste voaă să o păziţi cu deadinsul, ca nu cumva să o stingă pre dânsa întru voi vrăjmaşul mântuirii noastre. Bună iaste alergarea voastră, însă datori
211r sânteţi să nu slăbiţi întru alergare / până ce veţi ajunge cununile. Bun iaste scoposul vostru, însă nu fiţi fără de grijă, ca să nu răcească căldura cea duhovnicească carea iaste întru inimile voastre acum. Bine mai mult aţi cinstit pre céle vécinice decât pre céle vremélnice. Bine iaste a sluji şi părinţilor celor dupre trup, ci fără de asemănare mai bine iaste a plăcea Părintelui celui ceresc. Buni sânt fraţii cei dupre trup, ci cei duhovniceşti mai folositori. Buni sânt priiatenii pre carii îi aveţi în lume, ci mai bine iaste a câştiga priiateni pre Sfinţii plăcuţi lui Dumnezeu. Buni sânt apărătorii şi mijlocitorii pre carii îi aveţi cătră boiari. Ci nu sânt aşa precum sânt îngerii cei ce mijlocesc pentru noi cătră Dumnezeu. Bine iaste a face milostenia săracilor pentru Dumnezeu, ci nici un féliu de jertvă nu iaste atâta de bine priimit lui Dumnezeu, precum sufletul şi voia sa cu totul întreagă a o da lui. Dulce iaste saţiul vieţii acesteia ...

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ECOURI ALE FILANTROPISMULUI GERMAN ÎN CULTURA ROMÂNĂ: „ÎNVĂȚĂTURA MORALĂ“ A LUI JOACHIM HEINRICH CAMPE (1746–1818)

Ediție și studiu introductiv
de
MANUELA ANTON

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

STUDIU INTRODUCTIV*

În şirul de tipărituri şi manuscrise româneşti, redactate şi publicate între anii 1700–1830, se disting textele care reflectă tranziţia de la învăţământul tradiţional la receptarea, traducerea (culturală) şi transformarea funcţională a noilor concepte de educaţie şi *Bildung* elaborate şi promovate în cadrul eterogen al Luminilor europene. Schimbarea se produce treptat: semnele înnoirii apar devreme, tradiţia este vie până târziu. Izvoare literare de la mijlocul secolului al XIX-lea, cum ar fi de pildă *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă, ne indică faptul că şi atunci, atât de târziu, copiii din satele moldoveneşti intrau pentru prima dată în contact cu slova scrisă şi îşi însuşeau învăţătura, necesară pentru integrarea în colectivitate, în tinda bisericii, după psaltire şi ceaslov, aşa cum se făcuse în secolele anterioare.

Înnoirile începuseră totuşi să se producă încă de la începutul secolului al XVIII-lea, atunci când printr-o carte ca cea a lui Dimitrie Cantemir, *Divanul sau Gâlceava înţeleptului cu lumea*, accentul este mutat de pe educaţia în sensul respectării stricte a învăţăturii morale religioase (unde dominante erau ideile despre relaţiile cu divinitatea), pe formarea tinerilor în primul rând ca membri ai unei colectivităţi, deci în relaţie cu semenii. Dimitrie Cantemir este un produs şi în acelaşi timp un continuator al culturii tradiţionale, dar, aşa cum făcuseră şi alţi cărturari din generaţiile anterioare, el îşi dă seama că fiecare epocă are nevoie de înnoiri specifice ei.

Ulterior iniţiativei prinţului Cantemir, noul în educaţie apare în ţările române în cercurile înalte ale ierarhiei ortodoxe. Ierarhi precum Iacob Putneanul, Vartolomei Măzăreanu, Leon Gheucă, Iacob Stamati din centrele monastice iluministe din Moldova, Grigore de Râmnic, urmat de toată seria episcopilor de Râmnic, sunt cei care, departe de a se opune înnoirilor, dimpotrivă, le susţin. Odată mai mult avem dovada faptului că, la

---

* Această lucrare a fost realizată cu sprijinul material şi moral oferit de: Gerda Henkel Stiftung (Düsseldorf) pentru stagii de cercetare la Seminar für Slavische Philologie al Georg-August-Universität Göttingen şi Herzog August Bibliothek din Wolfenbüttel; Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române. Pentru ajutor şi sugestii îi mulţumesc domnului prof. dr. Reinhard Lauer (Göttingen).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

fel cu situaţia din alte culturi sud-est europene, unii cărturari activi în interiorul Bisericii au ştiut să fie motoare ale înnoirii mentalităţilor.

Spre sfârşitul secolului al XVIII-lea pătrunderea în lumea ideilor europene despre educaţie căpătase un caracter sistematic, asimilarea gândirii şi a discursului pedagogic înnoitor manifestându-se nu numai la nivel teoretic (de exemplu, traduceri din literatura pedagogică europeană, în special din cea din lumea germanofonă, reflecţii despre rosturile educaţiei exprimate în prefeţele traducerilor, în predici, în scrieri originale, pe cale publicistică), ci şi la cel practic, atunci când se trecuse la instituţionalizarea educaţiei şi instrucţiei de tip nou (de exemplu, şcoala iosefinistă în Transilvania şi Banat, şcolile din Iaşi şi Bucureşti din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, patronate de domnitorii fanarioţi, şcoala naţională românească organizată pe principii iluministe în deceniul al doilea al secolului al XIX-lea).

Preocupările în privinţa educaţiei şi formării tinerilor există în contextul unei culturi române aflată într-un proces profund de transformare. Secolul al XVIII-lea poate fi caracterizat drept secolul în care se trece de la o cultură dezvoltată, mai ales, pe coordonatele Europei răsăritene post-bizantine, la o cultură sincronă cu centrul şi vestul Europei. Alcătuirea unui nou sistem de concepte de educaţie şi instrucţie (indiferent de proveniența lor, greacă, franceză, rusă, germană, la care, desigur, se pot adăuga şi alte surse) acţionează asupra caracteristicilor culturale şi, mai ales, asupra înnoirii în literatură, devenită evidentă în special după anul 1800. Astfel, cărturarii (care se autoinstruiesc), prin intervenţia lor în procesul de învăţământ, educă una după alta generaţii de cititori care îşi lărgesc aria cerinţelor culturale. Interesantă pentru această perioadă mi se pare, alături de înnoiri, şi o tenace fidelitate faţă de tradiţie, şi tocmai din îmbinarea celor două direcţii va reieşi profilul specific al marilor scriitori moderni care încep să se manifeste odată cu generaţia „Junimii" lui Titu Maiorescu (el însuşi reprezentant tipic în a doua jumătate a secolului al XIX-lea pentru intelectualii români formaţi în lumea germanică).

*

Având ca premiză funcţională receptivitatea culturii române la înnoirile literare, religioase şi la reformele culturale care dau naştere unor modalităţi noi de organizare a învăţământului în societăţile europene de-a lungul secolului al XVIII-lea, voi continua cercetarea felului în care, sprijinindu-se pe surse din alte culturi, cărturarii români încearcă să construiască un sistem propriu de educaţie corespunzător unui popor care îşi are propriile lui tradiţii.[1] Am putea spune că aceştia se specializează într-un proces de învăţământ şi in-

[1] Pentru studii recente în care introduc – prin metoda comparativă şi de reflecţie conceptuală – izvoarele româneşti din secolul al XVIII-lea într-un sistem de interferenţe româno-ruso-germano-austriece la nivel literar, cultural şi pedagogic, vezi: Manuela Anton, *Dimitrie Cantemir şi Theofan Prokopovič – două păreri divergente despre literatura didactică*, în *Texte uitate – texte regăsite (Izvoare ale culturii româneşti)*, Bucureşti, 2004, p. 151–199; *idem*, *Rumänische didaktische Literatur am Ende des 18. Jahrhunderts. Diverse Übersetzungen*. Comunicare

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

struire, şi că ei, fără a nega ecclesia, îşi aleg ca punct esenţial cetatea (civilizaţia). Prin adaptarea la nivel lingvistic şi conceptual a materialului cultural străin, cărturarii români creează o punte între învăţământul medieval tradiţional (constituit la noi într-o reţea destul de şubredă de şcoli) şi gândirea specifică Luminilor, prin care şcolii, educaţiei (maselor), i se atribuie, cu entuziasm, un rol covârşitor în „modelarea" unui „viitor fericit".

Desprindem din contextul de cristalizare, în cultura românească, a unei gândiri şi a unui discurs pedagogic înnoitor temele şi programele preluate şi adaptate din Luminile germane. Pentru a ilustra înnoirea materialului de lectură şcolară prin intervenţia literaturii didactice germane am selectat spre editare un text reprezentativ pentru filantropism, proiect de reformă iluministă în cadrul şcolii. Ne referim la *Sittenbüchlein für Kinder aus gesitteten Ständen* (Învăţătură morală pentru copii) a lui Joachim Heinrich Campe. Acest „catehism" al moravurilor se păstrează în trei variante de traducere în limba română: cea a lui Constantin Ionovici din 1813, păstrată sub titlul *Bunele năravuri*, în ms. rom. **1618**, B.A.R.[2], variantă pe care o reproducem în volumul de faţă, cea a lui Moise Fulea, tipărită, în 1819 la Sibiu, sub titlul *Cărticica năravurilor bune pentru tinerime*, şi cea a lui G. Panaiotescu, apărută la Craiova în 1856, sub titlul *Moralul copiilor*.[3]

Ce reprezintă filantropismul în *Landschaftul* pedagogic al Germaniei din ultimele trei decenii ale secolului al XVIII-lea? Filantropismul este o reformă a metodelor de instrucţie iniţiată de pedagogul german Johann Bernhard Basedow (1724–1790). Programul reformei este prezentat de Basedow în scrierea *Vorstellung an Menschenfreunde und vermögende Männer über Schulen, Studien und ihren Einfluß auf die öffentliche Wohlfahrt* (Către iubitorii de oameni şi către oamenii înstăriţi despre şcoli, studii şi despre influenţa acestora asupra binelui public) (1768). Textul-program este inspirat de ideile despre natura umană şi educaţie ale lui John Locke şi Jean-Jacque Rousseau.[4] Iubitorii de oameni („filantropiştii") trebuie să înfiinţeze şcoli filantropiste („Philanthropine") prin care să susţină şi să răspândească iubirea de oameni şi prietenia între oameni. Metoda filantropistă este bazată pe senzualism, instrucţie prin observaţie, jocuri, studiu activ şi conversaţie. Se efectuează trecerea de la instruirea ca datorie la învăţarea captivantă şi atrăgătoare. Cucerirea copilului, captarea atenţiei lui se fac şi prin manuale care devin literatură,

---

susţinută la congresul *Mnogokratnite prevodi v Južnoslavjanskoto Srednovekovie*, Sofia, 7–9 iulie 2005 (susţinere financiară Fritz Thyssen-Stiftung şi Alexander von Humboldt-Stiftung) (sub tipar).

[2] Această traducere a fost identificată de Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII (1700–1821). Studii şi texte*, Bucureşti, 1968, p. 313.

[3] S-a afirmat că scrierea lui Campe ar fi fost tradusă de asemenea de Gheorghe Lazăr sub denumirea de *Învăţături morale ale lui Gottlieb Ehrenweich*. Varianta lui Lazăr nu s-a păstrat. Vezi Avram Sădean, *Date nouă despre Gheorghe Lazăr*, Arad, 1914, p. 25; G. Bogdan-Duică, *Gheorghe Lazăr*, Bucureşti, 1924, p. 38–40.

[4] Vezi Hans-Heino Ewers, *Hauptströmungen und Tendenzen. Die Kinderliteratur und die Geschichte der Pädagogik*, în Theodor Brüggemann/Hans-Heino Ewers, *Handbuch zur Kinder- und Jugendliteratur. Von 1750 bis 1800*, Stuttgart, 1982, col. 15–35.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

chiar dacă nu au valoare estetică deosebită.[5] Filantropismul se delimitează astfel de învățământul tradițional creștin, renunțându-se la textele religioase (de pildă *Biblia*) ca abecedar al copiilor. Scopul „noii educații" și al „noii școli" este de a-i pregăti pe tineri în spirit patriotic și pentru binele public. În felul acesta metoda filantropistă devine un instrument de implementare a ideilor iluministe. Cu susținerea ducelui de Anhalt-Dessau, Basedow izbutește să deschidă, în 1774, prima instituție filantropistă, „Philanthropinum", la Dessau, instituție la care va colabora o scurtă perioadă de timp și Campe.[6]

1. Joachim Heinrich Campe provine din localitatea Deensen/Holzminden (ducatul Braunschweig-Wolfenbüttel). Tatăl său era negustor, iar mama fiica unui pastor luteran. Campe frecventează gimnaziul din Holzminden, unde este format în spiritul pietismului. În spațiul cultural german din secolul al XVIII-lea pietismul reprezintă, potrivit sistematizării realizate de pietistul August Hermann Niemeyer, atunci când încearcă să descrie tabloul pedagogic al secolului, una din direcțiile de înnoire a educației, alături de orientarea umanistă, filantropistă și eclectică.[7] Deși verbal nu se desprinde de ortodoxia oficială a bisericii luterane, în practică pietismul se pronunță împotriva simbolurilor și ritualurilor bisericești.[8] Noului scolasticism elaborat în universitățile protestante din nordul Germaniei pe parcursul secolului al XVII-lea i se opune un model supraconfesional de instrucție religioasă, bazat pe experiența personală a revelației existenței lui Dumnezeu, pe o ascеză interioară reamintită mereu prin rugăciune.

Campe studiază teologia evanghelică și filosofia la Universitatea din Helmstedt (1765–1768) unde își manifestă pentru prima dată interesul pentru lingvistică[9] și proble-

[5] Pentru includerea materialului de lectură captivant în manualele școlare începând cu perioada Luminilor, vezi Ingrid Tomkowiak, *Lesebuchgeschichten: Erzählstoffe in Schullesebüchern 1770–1920*, Berlin/New York, 1993.

[6] Despre filantropism vezi Ulrich Herrmann, *Die Pädagogik der Philanthropen*, în Hans Scheuerl (ed.), *Klassiker der Pädagogik*, vol. 1, München, 1979, p. 141–146; *idem*, *Philanthropie*, în Werner Schneiders (ed.), *Lexikon der Aufklärung. Deutschland und Europa*, München, 1995, p. 302–303; Michael Bregnsbo, *Johann Bernhard Basedow*, în Alan Charles Kors (ed.), *Encyclopedia of the Enlightenment*, Oxford, 2003, p. 119–120; Heikki Lempa, *Bildung der Triebe. Der deutsche Philanthropismus (1768–1788)* (= Annales Universitatis Turkuensis; B/203), Turku, 1993.

[7] [August Hermann Niemeyer,] *Ansichten der deutschen Pädagogik und ihrer Geschichte im achtzehnten Jahrhundert*. Halle, 1801. Cf. Pia Schmid, *Niemeyers pädagogischer Kosmos*, în Brigitte Klosterberg (ed.), *Licht und Schatten. August Hermann Niemeyer – Ein Leben an der Epochenwende um 1800* (= Kataloge der Franckeschen Stiftungen zu Halle; 13), Halle, 2004, p. 195.

[8] Herwig Blankertz, *Die Geschichte der Pädagogik. Von der Aufklärung bis zur Gegenwart*, Wetzlar, 1982, p. 49.

[9] La Helmstedt, Campe devine membru al „Teutsche Gesellschaft" – o societate de curățire a limbii de elemente străine. Aici își au originile preocupările sale de mai târziu de reformă a limbii materne. Cf. Ludwig Fertig, *Campes politische Erziehung: Eine Einführung*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

mele politice. Însă simpatia pentru teologia liberalo-iluministă a timpului, care pătrunde cu greu la Helmstedt din cauza patronajului conservator, îl va atrage la Facultatea de Teologie a Universității din Halle (1768–1769) unde va studia, ca și alți viitori filantropiști din generația sa, sub îndrumarea lui Johann Salomon Semler, așa-numitul „pietism iluminist" („Aufklärungspietismus").[10] La Halle, Campe se orientează spre studiul teologiei morale. Scrierile sale de mai târziu, ca și cele ale altor filantropiști, sunt înțelese cu adevărat atunci când este dezvăluit raportul lor intim cu iluminismul teologic, ca mișcare practică de reformă, și cu apropierea lor de concepția pietistă laicizantă despre muncă dezvoltată la Universitatea din Halle.[11]

După terminarea studiilor, Campe intră în contact cu *Aufklärungul* berlinez, fiind preceptorul lui Alexander și Wilhelm von Humboldt (1769–1773 și 1775) și preot militar la Potsdam. În această perioadă își manifestă ambițiile literare prin activitatea de recenzent al operelor lui Leibniz, Helvetius, Lavater, Lessing și al scrierilor filantropiste ale lui Basedow și Iselin.

Teolog de formație, Campe devine tot mai interesat de problemele de educație. În anul 1776 el ajunge la Dessau în calitate de „Edukationsrat" (curator) al Institutului Filantropist. Se pare că această mutare a lui Campe de la Potsdam la Dessau a fost determinată de interesul lui Friedrich al II-lea pentru problemele filantropiste, întrucât se intenționa organizarea unei instituții școlare după principiile de educație ale lui Basedow în Prusia. Iar acest proiect al guvernului prusac se potrivea cu speranțele filantropiștilor ca modelul de la Dessau să fie preluat în toată Europa, în Rusia (prin Ecaterina a II-a, prințesă pe linia Anhalt-Zerbst-Dornburg) și în America de Nord.[12]

După 11 luni, Campe va părăsi orașul Dessau. Implicarea atât de scurtă în reforma lui Basedow fusese determinată atât de conflictul cu acesta din urmă (o fire dificilă) cât și cu personalul institutului în privința concepțiilor diferite despre lume, pedagogie și estetică. Ancorat puternic în tradiția de reflecție filosofică Leibniz-Wolff și apărător al te-

---

in die Pädagogik der Aufklärung (= Impulse der Forschung; 27), Darmstadt, 1977, p. 5. Campe întocmește un dicționar în care limba germană este curățită de franțuzisme și de alte influențe lingvistice străine (*Wörterbuch zur Erklärung und Verdeutschung der unserer Sprache aufgedrungenen fremden Ausdrücke*, 2 volume, Braunschweig, 1801 [Dicționar de explicare și germanizare a expresiilor străine care au pătruns în limba noastră]). Campe întocmește de asemenea un dicționar mare al limbii germane (*Wörterbuch der deutschen Sprache*, 5 volume, Braunschweig, 1807–1812).

[10] Cf. Hanno Schmitt, *Visionäre Lebensklugheit: Zur Biographie Joachim Heinrich Campes*, în Hanno Schmitt et al. (ed.), *Visionäre Lebensklugheit: Joachim Heinrich Campe in seiner Zeit (1746–1818); [Ausstellung des Braunschweigischen Landesmuseums und der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel vom 29. Juni bis 13. Oktober 1996]* (= Ausstellungskataloge der Herzog August Bibliothek; 74), Wiesbaden, 1996, p. 14–15.

[11] *Ibidem*, p. 15.

[12] Cf. Michael Niedermeier, *Campe als Direktor des Dessauer Philanthropins*, în *Visionäre Lebensklugheit* (*supra*, nota 10), p. 47–51.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ologiei luterane, Campe nu împărtăşea atât spiritul de fraternitate uşor „republicană", cât şi euforia cristică a literaturii *Sturm und Drang*, ambele practicate de colegii săi mai tineri.[13]

În perioada 1777–1785, Campe conduce în zona Hamburgului câteva instituţii private de învăţământ, încercând să aplice principiile înnoitoare de educaţie. Totodată, noul sistem educaţional este susţinut printr-o intensă campanie publicistică.[14]

În anul 1785, Campe este invitat de ducele Carl Wilhelm Ferdinand pentru reorganizarea învăţământului (în primul rând, al celui primar) în ducatul Branschweig-Wolfenbüttel, unul din cele mai mici state teritoriale din Sfântul Imperiu Roman al Naţiunii Germane şi centrul mişcării iluministe din Saxonia de Jos. Chiar de la începutul colaborării dintre Campe şi duce se vor observa semnele schimbării în organizarea şcolii patronate de Curte. Campe va crea un inspectorat şcolar şi va înfiinţa o tipografie, în care va continua tipărirea seriei de volume dedicate reconsiderării gândirii şi practicii pedagogice, serie pe care o iniţiase la Hamburg sub denumirea *Allgemeine Revision des gesammten Schul- und Erziehungswesens von einer Gesellschaft praktischer Erzieher* (16 volume, 1785–1792) (Revizuirea generală a întregii stări a şcolii şi a educaţiei <publicată> de o Societate a pedagogilor practicieni) şi care este percepută ca o *summa* şi o lucrare-program a pedagogiei iluministe germane.[15]

Începând cu anul 1785, Campe va efectua mai multe călătorii în Elveţia, în Parisul revoluţionar (împreună cu Wilhelm von Humboldt) unde va participa la o şedinţă a Adunării Naţionale, în Anglia şi din nou în Franţa (1802), va reprezenta Braunschweigul în Parlamentul de la Kassel, capitala „regatului Westfalia", întemeiat de Napoleon (1807), îl va întâlni pe Goethe în una din călătoriile sale la Karlsbad.[16] În anul 1809, Universitatea din Helmstedt îi conferă titlul de doctor „honoris causa" în teologie.

2. Gândirea pedagogică a lui Campe descinde din filantropism, al cărui scop era formarea unei lumi noi prin educarea tinerilor. Pentru realizarea acestei reforme era

---

[13] *Ibidem*, p. 57–58.

[14] Vezi Franklin Kopitzsch, *Joachim Heinrich Campe in Hamburg und Trittau - Schriftsteller, Erzieher, Aufklärer*, în *Visionäre Lebensklugheit* (*supra*, nota 10), p. 67–87.

[15] Despre activitatea lui Joachim Heinrich Campe la Braunschweig-Wolfenbüttel, vezi: Gerd Biegel, *Herzog Carl Wilhelm Ferdinand und Joachim Heinrich Campe: Begegnung zwischen Fürst und Unternehmer im Braunschweig der Aufklärung*, în *Visionäre Lebensklugheit* (*supra*, nota 10), p. 89–111; despre mişcarea iluministă în Saxonia de Jos, vezi: Ernst Hinrichs, *Aufklärung in Niedersachsen: Zentren, Institutionen, Ausprägungen* (= Vortragsreihe der Niedersächsischen Landesregierung zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung in Niedersachsen; 70), Göttingen 1990; despre semnificaţia seriei *Allgemeine Revision* ca sistem pedagogic vezi Christa Kersting, *J.H. Campes „Allgemeine Revision" – das Standardwerk der Pädagogik der Aufklärung* în *Visionäre Lebensklugheit* (*supra*, nota 10), p. 179–194.

[16] Vezi Bettina Kümmerling-Meibauer, *Klassiker der Kinder- und Jugendliteratur. Ein internationales Lexikon*, vol. 1, Stuttgart/Weimar, 1999, p. 179; de asemenea, secţiunea *Autorenbiographien* în Brüggemann/Ewers (*supra*, nota 4), col. 1221–1222.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

nevoie de metode noi, de dascăli noi şi de manuale noi. În spaţiul cultural nord-german participarea teologilor protestanţi (majoritatea dintre ei având experienţă în Biserică ca pastori) a fost decisivă în procesul de înnoire a învăţământului în secolul al XVIII-lea. Pentru aceşti intelectuali, implicarea în discuţiile despre regândirea sistemului de învăţământ, despre instituţionalizarea unui nou tip de educaţie şi instrucţie însemna că ei înşişi trăiau experienţa laicizării (*Säkularisierung*)[17], proces început în biserica şi teologia luterană în secolul al XVII-lea. Fiind concordanţi cu timpul lor, *Spätaufklärungul*, a cărui caracteristică o constituie preocupările pedagogico-morale, teologii Joachim Heinrich Campe, Christian Gotthilf Salzmann (1744–1811), Peter Villaume (1746–1826)[18] sau Johann Bernhard Basedow (acesta cu studii de teologie neterminate la Leipzig), în manuale, cărţi de lectură pentru copii şi publicistică, se orientează spre analiza relaţiilor oamenilor cu semenii lor (*Mitmenschen*), a mecanismelor vieţii-împreună (*Zusammenleben*). În interpretarea Decalogului, ca text central în instruirea morală din tradiţia luterană, atenţia este îndreptată spre poruncile 5–10, care dau un impuls reflecţiei asupra vieţii corecte în lume.

Pătrunderea acestei gândiri şi a acestui tip de discurs în cultura română înseamnă impulsul asupra dezintegrării viziunii unifiante asupra lumii. Această dezintegrare în cultura română se desfăşoară ca tensiune „nebeligerantă" dintre religie şi cultură, doi actori preferaţi în spectacolul pe care-l denumim „pregătirea despărţirii şi despărţirea propriu-zisă de Vechiul regim", spectacol ce se joacă stagiune de stagiune pe scena europeană a ideilor, începând cu sfârşitul secolului al XVII-lea până în primele două-trei decenii ale secolului al XIX-lea. Cărturari români, cu deschidere spre o reformă filosofică a învăţământului, ca un Petru Maior sau Samuil Micu, teologi ca Dimitrie Ţichindeal sau Vasile Gergely de Csokotis, sau simpli „funcţionari" în şcoala românească a timpului ca Moise Fulea sau Naum Petrovici, sub „presiunea" lecturilor din gânditorii pedagogi ai *Spätaufklärungului*[19],

---

[17] Cf. Walter Pape, *Das literarische Kinderbuch. Studien zur Entstehung und Typologie*, Berlin/New York, 1981, p. 69.

[18] Villaume, reprezentant al diasporei hughenote de la Berlin, având studii de teologie reformată, este unul dintre cei mai importanţi teoreticieni ai filantropismului. Despre activitatea în cadrul mişcării filantropiste germane, activitate puţin studiată în literatura de specialitate, vezi Rosemarie Wothge, *Ein vergessener Pädagoge der Aufklärung: Peter Villaume (1746–1825)*, în „Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg", GS, VI, 1–6 (1956/57), 429–454. Villaume este al doilea (după Campe) autor filantropist care a fost tradus în limba română. Cartea sa *Praktisches Handbuch für Lehrer in Bürger- und Landschulen*, apărută la Dessau în anul 1781, a fost adaptată în română sub titlul *Pedagoghia şi methodica pentru învăţătorii shoalelor orăşeneşti* (Buda 1718). Vezi şi Florian Dudaş, *A German pedagogic work widely diffused in Western Romania [Villaume, Pedagogy and Method (Translator Naum Petrovici), Buda, 1818]*, în „Revue des Étude Sud-Est Européennes", XVII, 3 (1979), p. 635–646.

[19] Despre conţinutul bibliotecilor cărturarilor români în secolul al XVIII-lea, vezi Iacob Mîrza, *Enlightenment Books in Romanian Libraries in Transylvania from the Middle of*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

îi vor îndemna pe contemporanii lor să se orienteze spre reflecţia mai adâncă asupra relaţiilor dintre oameni, asupra „vieţii de obşte".[20] Cultura laică nu diminuează rolul ciclului liturgic în edificarea morală a persoanei umane. Tendinţa este însă, aşa cum o observăm chiar şi mai devreme, la Cantemir, de a se face distincţia între comportamentul moral în raportul intim cu divinitatea şi cel care defineşte persoana umană în mediul natural şi social. Prin receptarea gândirii şi a discursului pedagogic al *Aufklärungului*, procesul de diversificare a ştiinţei despre morală în cultura română se nuanţează. Ne vom reafirma însă poziţia metodologică, potrivit căreia, în încercarea lor de a construi un sistem modern de concepte de educaţie şi *Bildung*, cărturarii români adaptează (nu preiau mecanic) la propriile tradiţii noul, venit din afara spaţiului cultural românesc.

3. *Sittenbüchlein für Kinder aus gesitteten Ständen* este prima scriere literar-didactică a lui Campe adresată în mod special copiilor. În prefaţa primei ediţii, vârsta copiilor nu este indicată, în schimb, la prima reeditare autorul arată că este vorba de copii între şase şi zece ani.[21]

Genul literar de „Sittenlehre" (învăţătură morală) este un produs al preocupărilor moral-didactice din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, atunci când învăţătura morală creştină intră în concurenţă cu publicistica orientată laic.[22] În volumul al patrulea al *Wörterbuch der deutschen Sprache*, Campe dă următoarea definiţie a „Sittenlehre": „1) Învăţătura bunelor moravuri în viaţa socială; (...). În sens înalt învăţătura morală este învăţătura tuturor îndatoririlor fiinţelor raţionale (morala, etica); (...). Este divizată în drept şi morală. Învăţătură morală creştină. Învăţătură morală pură, învăţătură morală raţională. 2) O scriere în care este prezentată această învăţătură, mai ales în sensul înalt."[23] „Cărticica" lui Campe este o prelucrare a *Katechismus der Sittenlehre für das Landvolk*, Frankfurt am Main, 1771 (Catehismul învăţăturii morale pentru popor) al lui Johann

---

the 18th Century to the First Decades of the 19th, în Pompiliu Teodor (ed.), *Enlightenment and Romanian Society*, Cluj-Napoca, 1980, p. 55–67.

[20] Vezi capitolul *Preocupările „moraliceşti" transilvănene*, în Duţu (*supra*, nota 2), p. 291–349.

[21] Cf. Hans-Heino Ewers, *Joachim Heinrich Campe (1746–1818): Sittenbüchlein für Kinder aus gesitteten Ständen. Dessau und Leipzig*, în Brüggemann/Ewers (*supra*, nota 4), col. 561.

[22] Cf. Friedrich Vollhardt, *Christliche Moral und civiles Ethos. Mosheims „Sitten-Lehre der Heiligen Schrift"*, în Martin Mulsow et al. (ed.), *Johann Lorenz Mosheim (1693–1755). Theologie im Spannungsfeld von Philosophie, Philologie und Geschichte* (= Wolfenbütteler Forschungen; 77), Wiesbaden, 1997, p. 348.

[23] Joachim Heinrich Campe, *Wörterbuch der deutschen Sprache*, volumul 4, Braunschweig 1810, p. 454: „**Die Sittenlehre:** 1) Die Lehre von den guten Sitten im gesellschaftlichen Leben; (...). In höheren Sinne ist die Sittenlehre die Lehre von den sämmtlichen Pflichten vernünftiger Wesen (Moral, Ethik); (...). Man theilt sie in die Rechts- und Tugendlehre. Die christliche Sittenlehre. Die reine Sittenlehre, Vernunftsittenlehre. 2) Eine Schrift, in welcher diese Lehre aufgestellt ist, besonders im höhern Sinne".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Georg Schlosser (1739–1799), reformator în domeniul dreptului, iluminist, literat cu atitudine critică faţă de Biserică.[24] Catehismul[25] lui Schlosser este dedicat adulţilor şi se înscrie într-o linie de reformă cu orientare practică („Nutzbarkeit") – linie conturată deocamdată abia perceptibil în literatura de specialitate – a predicii protestante.[26]

Din programul său de formare morală a tinerilor, Campe elimină elementul de apartenenţă confesională. „Glücklich seyn und glücklich machen"[27] – acesta este, potrivit pedagogului german, scopul existenţei omului pe pământ. Atingerea acestui deziderat este posibilă printr-o formare morală a sufletului „coconilor din tinere unghii" şi printr-o instrucţie religioasă tolerantă, supraconfesională.

Campe îşi construieşte discursul într-o manieră care-i va caracteriza întreaga activitate de autor de cărţi pentru copii: tatăl unei familii fictive le transmite copiilor săi, în timpul discuţiilor de seară, prin istorioare şi reflecţiuni teoretice, normele de conduită într-o societate creştină emancipată. Într-o formă la fel de concentrată sunt prezentate şi păcatele mici.[28] Raportarea vieţii umane la morală înseamnă de fapt încadrarea ei într-un sistem de îndatoriri: îndatoririle omului faţă de sine însuşi, faţă de ceilalţi, faţă de societate, faţă de familie, faţă de cei săraci şi faţă de animale.[29] Astfel, prin genul literar

---

[24] Vezi articolul despre Schlosser, în Rudolf Vierhaus/Hans Erich Bödeker (ed.), *Biographische Enzyklopädie der deutschsprachigen Aufklärung*, München 2002, p. 269; de asemenea monografia lui Johan van der Zande, *Bürger und Beamter, Johann Georg Schlosser (1739–1799)* (= Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz; 119), Stuttgart, 1986.

[25] Schlosser întrebuinţează pentru prima dată termenul folosit pentru literatura de introducere în credinţa creştină în sens nereligios. Cf. Reinhart Siegert, *Nachwort*, în Johann Georg Schlosser, *Katechismus der Sittenlehre für das Landvolk.* – Neudr. der Erstausgabe Frankfurt am Main, 1771 (= Volksaufklärung. Ausgewählte Schriften; 5), Stuttgart-Bad Cannstatt, 1998, p. 154.

[26] Vezi, de exemplu, Friedrich Vollhardt, *Selbstreflexive Aufklärung. Johann Georg Schlosser in den literarischen Kontroversen des späten 18. Jahrhunderts*, în Achim Aumhammer/Wilhelm Kühlmann (ed.), *Zwischen Josephinismus und Frühliberalismus. Literarisches Leben in Südbaden um 1800*, Freiburg im Bresgau, 2002, p. 369–394.

[27] Christa Kersting, *Wissenschaft vom Menschen und Aufklärungspädagogik in Deutschland*, în Fritz-Peter Hager (ed.), *Bildung, Pädagogik und Wissenschaft in Aufklärungsphilosophie und Aufklärungszeit*, Bochum, 1997, p. 93.

[28] Vezi prezentarea lui *Sittenbüchlein* al lui Campe de către Matthias Heinzel în Elmar Mittler/Wolfgang Wangerin (ed.), *Nützliches Vergnügen. Kinder- und Jugendbücher der Aufklärungszeit aus dem Bestand der Niedersächsischen Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen und der Vordemann-Sammlung [Ausstellung in der Paulinerkirche vom 5.12.2004–20.2.2005]*, Göttingen, 2004, p. 60.

[29] Vezi Brigitte Rehle, *Aufklärung und Moral in der Kinder- und Jugendliteratur des 18. Jahrhunderts. Philosophische und poetologische Grundlagen, untersucht an ausgewählten Texten* (= Europäische Hochschulschriften, Deutsche Sprache und Literatur; 1131), Frankfurt am Main/Bern/New York/Paris, 1989.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

„Sittenlehre" este popularizată teoria dreptului natural care formează temelia diversificării domeniilor ştiinţei despre morală, temelia filosofiei civile.

4. În cultura română, interesul pentru scrierile filantropiste ale lui Campe se va menţine de-a lungul secolului al XIX-lea. Astfel, *Robinson der Jüngere* va fi adaptat de către Vasile Drăghici ca *Robinson Cruzoe sau întâmplările cele minunate a unui tânăr* (partea I, Iaşi, 1835), de către Georgiu Popa ca *Robinson Crusoe* (Pesta, 1873) şi de către D.S. Pamfiliu ca *Robinson cel june* (Craiova, 1883). În anul 1833, la Buda, va apărea *Theofron sau iscusitul sfătuitoriu pentru neiscusita tinerime*, o traducere de către Ioan Teodorovici a lui *Theophron oder erfahrner Rathgeber für die unerfahrne Jugend.* Aceeaşi scriere a lui Campe apare în traducerea preotului greco-catolic Ioan Sonea la Gherla, în 1892, în volumul *Cuvinte de aur sau învăţături înţelepte date de un părinte fiului său.* Prima parte a scrierii *Entdeckung von Amerika* va apărea în traducere românească sub denumirea *Descoperirea Americii* (Buda, 1816). Fragmente scurte din învăţătura morală a lui Campe vor fi introduse de către Zaharia Boiu în *Carte de cetire pentru şcoalele populare române greco-orientale* (partea II, Sibiu, 1869).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

BUNELE NĂRAVURI

1r

Paragraf întâi

Iubiţii mei copii, nu de multă vréme vieţuia un bărbat carele să numea iubitoriul de Dumnezeu, de cinste îmbogăţit. Toţi cei ce l-au cunoscut nici până acum nu pot să vorbească de dânsul fără a nu li să umplé ochii de lacrămi, pentru că el au fost un barbat prea bun şi foarte îmbunătăţit. Cea mai mare mulţămire şi bucurie avea să facă bine altor oameni. El încă din copilăriia lui acéstea ca o pravilă le avea ca să nu lasă să treacă nici o zi în caré să nu făcă vréo bunătate şi pre caré să nu o treacă în catastihul zilelor lui. Unor oameni ce să afla în primejdie, pre carii nu ştiia cum să le ajute, îi întâmpina cu mângâicioase sfătuiri, pentru că el era un om foarte ispitit în
1v multe cercări. Şi aşa / cu avérea sa căuta prilejuri a câştiga pe vremea viitoare. Şi unde afla vreun om nenorocit, macar ori de ce neam ar fi fost, îl priimea la sine şi cu priincioasă inimă căuta chip de a-l mângâia şi a-l ajuta, zicând: „că şi eu sânt încă un om". De să întâmpla de vorbiia de faţă înaintea lui réle, huliri pentru vreo persoană ce nu era de faţă, aşa sfătuia cu cea mai priincioasă îndemnare ca să nu să facă ei pricină de nenorocirea altora prin lăţimea vorbilor celor hulitoare, de vréme ce el nu putea suferi ca să să întâmple cuiva vreo nedreptate. Şi cătră oamenii cei fără frica lui Dumnezeu, carii cu dinadinsul căuta şi însuşi lui a-i face rău, nu le răsplătea rău pentru rău, nu urâia nici pre voitorii lui de rău, ci încă căina a lor neînţălepţie.

Cea mai plăcută treabă a lui era ca să adune la un loc atât pre copiei lui cât şi pre copiei megiiaşilor lui şi se-i învéţe cum să poată fi ei buni, norociţi şi fericiţi. Cu adevărat că s-au şi văzut, căci toţi copiei aciia carii
2r au ascultat învăţătura sa şi au urmat părintéştilor lui învăţături / foarte bine au mers în viiaţa lor, pentru căci atât cătră împlinirea datoriilor celor cătră Dumnezeu, cât şi pentru iubirea aproapelui foarte râvnitori au fost.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Întru o vréme când el era la vârstă ca de şaptezăci de ani, şidea întru o liniştită sară a verii supt un umbros ştejar şi socotind de petrécirea vieţii sale. Adéseori cu mare mulţămire îndrepta ochii sei cătră ceriu, clipind cu mare bucurie, fiindcă el cugeta în sine de nepreţuitele îmbunătăţiri a faptelor lui celor bune ce au urmat în viiaţa lui şi cum că nu au vieţuit în lume ca un netrebnic. La fieştecare gândire a sa îşi închipuia a sa nemărginită bucurie, socotind despre o parte de fericirea roadelor celor din bună osârdiia sa lucrate, prin care nădăjduia a sa nemărginită fericire de la dreptul răsplătitoriu Dumnezeu. În această de bucurie uimire răspunzind, zise: „O voi buni copii! Voi nu puteţi să vă închipuiţi de povestirile
2v bucuriei celor din fap/ta cea bună până când voi înşivă din ale voastre cercări nu veţi simţi, după cum să zice că cercarea mai mult iscuséşte decât povestirile céle de ştiinţe."

După acéste vorbe îndată văzu şi pre măritul de suflet al său megiiaş Andriiaş, de bine voitoriul, carele îşi luă îndrăzneală a şidea jos lângă dânsul ca întru îmbogăţitele de învăţături vorbe să se filonichiseascâ[1] cu dânsul. „De când te cunosc eu, iubite megiiaş", răspunsă de bine voitoriul către îmbogăţitul de cinste, apucându-l prin plecăciune de mână, zise, „eu în toată vrémea vieţii méle niciodată nu te-am văzut trist sau mâhnit. Spune-mi, rog, ce-i pricina că dindată ce ai început a cunoaşte lumea, tot îndemanatic[2] vieţuieşti?" „De aceasta să poate pune înainte cuviincioasa sfătuire, de vréme ce tu încă nu ştii, răspunsă îmbogăţitul de cinste priivind cu cea mai priincioasă căutare în ochii lui, dar chiiamă mai întâiu ai noştri iubiţi tinerei, ai voştri şi ai mei copii, carii în dosul grădinii
3r îşi făcea jo/cul lor. Mie îmi iaste foarte plăcut când ei sânt împrejurul mieu, că eu aş pofti ca şi ei să audă şi să asculte cum trebuie a lucra cineva ca să fie norocit şi fericit".

De binevoitoriul chiemă copiei, carii copii viind înaintea de cinste îmbogăţitului. Începu întru acest chip a vorbi el cu copii<i>: „Copii! Megiiaşul nostru, de bine voitoriul, poftéşte ca să ştie de mine cum am început a mă cumpăni, că în toată vremea vieţii méle până în ceasul acesta tot mulţămit în traiul mieu am fost. Aveţi voi poftă ca să auziţi de la mine aceasta?" Răspunsără toţi copiei ca cu o gură zicând: „Iubite părinte, mare bucurie avem ca să auzim céle ce vréi a ne spune spre folosul nostru". Şi

[1] *Filonichie* (grecism) – dispută.
[2] Destoinic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

începu bătrânul mai departe a păşi cu vorba sa: „Eu văd că viiaţa mea
aceasta nu va fi îndelungată, o, buni copii! şi macar de ar fi încă atâta de
lungă, totuşi nu voi putea fi pururea cu voi. Însă tâmplarea după câţiva ani
poate să vă supuie la osebite prefaceri, adecă soarta nu cred că vă va ţiné
3[v] ca să vieţuiţi împreună, ci unul va fi aicea, altul aiurea, iară / altul întru
altă parte depărtat. Şi atuncea, rămâind în dezmerdarea voiei voastre, de
nu veţi fi înţălepţi şi oameni buni, negreşit înşivă voi vă veţi face pricină
nenorocirii voastre ori cu boala, ori cu sărăciia sau prin nebăgarea de
samă veţi trage ura şi pizma megiiaşilor voştri. Şi atuncea ce vă vor folosi
céle din lume? Voi ştiţi, iubiţii mei copii, cât de mult vă iubesc eu pe voi.
Şi mai nainte de moartea mea de mi s-ar întâmpla a vedea pre vreunul din
voi că înş<i>vă v-aţi pricinuit vreo nenorocire, o, iubiţi copii! acéia ar în-
trista şi fără mângâiare ar chinui mai mult strâştiia[3] boalei mélei." La acéste
cuvinte nu să putea opri copiei de lacrămi şi de plâns. „Cu toate acéstea, eu
ştiu că voi din temeiurile bătrânului vostru părinte nu veţi ieşi, nici veţi voi
se-i pricinuiţi acest féliu de întristări. Dar ca nu cumva prin neştiinţă să ve-
niţi la acéia, eu voiesc pre cât iaste cu putinţă a vă spune toate acéle prin
4[r] care să putéţi fi oameni buni şi înţălepţi, ca prin acéstea / să fiţi norociţi şi
fericiţi. Nu iaste adevărat, iubiţii mei copii, că voo tuturor vi s-au întâm-
plat de a-ţi fost bolnavi câte odată? Spuneţi-mi, nu a-ţi fi voit mai bine să-
nătoşi a fi, pentru că în vremea acéia nici mâncarea, nici băutura nu vă tic-
nea, ci toată zioa zăceaţi în pat? O mică bucurie a slobozeniei voastre ori
de primblare, ori de alte vésele întâmplări vă făcea vréo mângâiare sau
poftă? Nu, pentru că boala pre toate acestea le priface, voi simţeaţi acuşi
colo, acuşi dincolo durére, voi toată noaptea nu puteaţi dormi şi toate ce
aveaţi împrejurul vostru nu vă era de ticnă. Voiréţi de acum încă vreodată
bolnavi a fi?" „Ba nicidecum", răspunsără toţi copiei, ca cu o gură zicând:
„Iubite, iaste mult mai bine totdeauna sănătoşi a fi". „Voi dreptate aveţi, şi
începu bătrânul mai departe, dar acum voi nu ştiţi nici să vă închipuiţi ce
trebuiaşte a face sau a săvârşi niştine ca să poată sănătos şi tare a fi."

Paragraf al doilea, al nărăvirilor

4[v] „Eu în tineréţile méle am avut un bun priiaten, carele / şasă ani au
fost tot bolnav. Biiatul om avea o giupâneasă şi cinci copii. Copii<i> lui

[3] De la *straste* – chin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

era mult mai mici decât voi. Trebile lui mai înainte de a se bolnăvi el era foarte înaintate, pentru că el era un vestit neguțitori, carele mari trebi săvârșiia. În vremea ce sângur căuta neguțitoriia sa, trebile lui mergea prea bine, la toți avea credit, toți îl socotiia și-l avea la dragoste. Dar îndată ce el s-au bolnăvit, începură a mérge trebile sale îndărăt. El avea o calfă, căriia silit au fost a-i încredința toate asupra privigherii sale. Această rea și nepriitoare slugă nu numai că au început a face râsipă în avérea stăpânului său, dară înșălă și pre alții supt numele domnului său. Macar că acea vicleană și înrăutățită slugă nu numai că nici un sporiu n-au făcut din acea avere, ce cu înșălăciune trăgea la sine, dară în toată viiața sa ticălos au fost, pentru că nici un om nu voia a face cu dânsul vreun alejveriș[4], pentru că știia că au înșălat și au furat pre priiatenul mieu. Dar la al patrulea an al boalii sale rămasără priiatenul mieu foarte sărac, încât mai pre urmă silit au fost să-și vânză și céle mai de nevoie lucruri din casă
5[r] și să cheltuiască pentru dof/torii. De ar fi avut el purtare de grijă ca mai nainte să socotească de înșălăciune calfii aceia, sau macar giupâneasa sa de ar fi avut ochiul ei priuvighitoriu la toate ale casii în vremea boalei bărbatului ei, n-ar fi vinit așa curând ticăloșiia asupră-și. Dar spre nenorocire să încredința prea mult la oamenii sei, fără se-i fi ispitit mai înainte cu dinadinsul. Și așa din zi în zi crescând ticăloșiia sa, încât mai pre urmă neajutându-l nici doftoriile, ș-au dat sufletul. Și știți voi de unde i s-au pricinuit lui boala aceasta? El odat, fiind la nuntă, din îndemnarea priiatenelor atâta de aspru au jucat, încât cu totul s-au înfierbântat și așa asudat nu numai că au ieșit afară dezbrăcat și dezbumbat, dar spre potolirea fierbințelii lui au adus-o a bea și o steclă de apă réce. Deci din pricina aceasta au dobândit boala ce să zice oftigă, caré boală nevindecată iaste. Aicea să poate zice că boala lui nu ar fi fost atâta de chinuitoare pentru dânsul de nu l-ar fi muncit gândul său că însuși prin nebagare de samă au fost pri-
5[v] cină boalei sale. Mai ales muncirea cugetului / pentru nevinovații lui copii îl chinuia inima cu mai mare aprindere, socotind că și ei din pricina vinovăției lui nenorociți și ticăloși trebuia să rămâie. După cum s-au și întâmplat, de vréme ce el mai înainte vedea din urmările povățuirii ce să urma, atât de cătră starea averii sale cât și de cătră povețuirea maicii lor, că ticăloșiia și nenorocirea trebuia să ajungă pe copiei lui, care el almintrelea după părintească lui iubire ce avea cătră dânșii negreșit i-ar fi putut noroci

[4] Târg.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de ar fi trăit, mai ales că unul din copiei lui în vremea boalei tatălui său au murit. Eu nu îmi aduc aminte pricina boalei acelui tânăr." „Din ce au fost? răspunsă de bine voitoriul. Ba eu îmi aduc aminte pentru că din întâmplare pe vremea acéia mă aflam acolo şi ei din pricina lipsii şi a nerânduialii adéseori, străbătându-i foamea, mânca osebite feliuri de poame verzi şi necoapte, a cărora răutate înveninată i-au pricinuit boală. Că ştiut iaste că poamele au osebită răutate într-însele şi, mâncându-le cineva, altă nu poate se-i pricinuiască decât boală./

6r Boala încă, deşi iaste mică întru început, dar neavând cineva chip de a o depărta la început, apoi iar încet-încet atâta să lăţéşte, încât mai pre urmă mai fără de vindecare rămâne şi, deşi să poate uneori vindeca, însă nu fără de mare nevoie. Voi vedeţi, iubiţii mei copii, cât de mare ticăloşie vine dintru aceasta, când cineva nu socotéşte cât iaste cu putinţă a se feri şi a să apăra de toate acelea ce pot se-i pricinuiască boală. Şi aceasta vine când cineva fără de foame mănâncă şi fără de séte bea, şi uneori prea mult mănâncă şi osebite tari băuturi bea şi primejduincioase giucării întimpină şi ca de acestea fără de socoteală urmări săvârşaşte, care toate ce nu sânt de potrivă bunei-cuviinţe vă pot face bolnavi şi ticăloşi.

Încă şi lenevirea vă face pre voi bolnavi, că, ia socotiţi, oare nu iaste adevărat că întâmplându-să de dormiţi câteodată mai mult, oare nu vi să face trupul vostru trândav şi oare nu mâhniţi şi posomorâţi mergiţi la

6v lucrul / vostru? Şi de a-ţi fi făcut prin osteneală oareşcaré destindere trupului, oare vă priiaşte mâncarea şi băutura aşa cum vă priiaşte când oareşcum v-aţi ostenit mai mult? Vedéţi dar că lenevirea iaste începutul unii boale, purtaţi-vă voi numai cu îndelungă dormitare totdeauna şi veţi vedea că această boală din zi în zi să va întări şi veţi vedea câtă posomorâre şi greutate vă va pricinui, şi îţi vedea că mai pe urmă de toate nu numai a lucra, dar pot zice că nici la joc nu veţi putea avea slobodă vrédnicie, chiar de a-ţi şi voi."

Paragraf al treilea

„Dooa feliuri de lucruri sânt, iubiţii mei copii, care amândoa asémineа folositoare sânt. Unele să numesc lucruri de mâini, fiindcă mâinele mai ales sânt trebuincioase la acéle lucruri, altele să numesc lucrul capului, fiindcă cu capul ori mai ales cu sufletul să săvârşăsc. De pildă dar, sârguinciosul cizmariu carele vă face papuci şi ciobote săvârşaşte lucruri

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

7r de mâine, învăţătoriul dar carele asupra / aceştiia caută cum ar putea face din voi oameni buni şi norociţi, lucrează cu capul. Amândoa féliurile de lucruri sânt noo oamenilor folositoare dacă vom voi a rămâné sănătoşi la suflet şi la trup. Noi trebuie a lucra ceva sau acel feliu de lucru a săvârşi prin care să aibă trupul oareşcaré frământare, cum almintrelea bucatele care noi le mathirisim nu să pot mestui bine şi dintru o pricină ca aceasta să nasc tot feliul de slăbiciuni şi boale. Noi trebuie încă şi cu sufletul să lucrăm şi ceva de folos să căutăm a învăţa, căci almintrelea vom rămâné tâmpi şi proşti cu totul şi de nici o treabă vom rămâné în lumea aceasta, care mai pre urmé în sărăciia şi în ura tuturor văm cădea."

Paragraf al patrulea

„Eu am cunoscut pre un om a căruia socotinţă şi urmare au fost după cum să arată în jos. Acela era născut de părinţi prea bogaţi şi adéseori spunea fiiului său cum că el ar avea mulţime de bani strânşi pen-
7v tru dânsul, pe carii bani negreşit îi / va clironomisi fiiul lui îndată ce va veni la vrâstă. Şi aşa începu tânărul ca un nebun să socotească cum că el nu are nevoie ca alţi oameni a lucra sau a învăţa ceva, pentru că pe vremea viitoare poate ca să-şi cumpere pe banii lui orice ar voi. Şi aşa începu a se obicinui să doarmă până amiiazizi şi îndată după sculare să şadă la masă, carele, deşi mânca, dară nu cu gust. Apoi după scularea de la masă îndată să punea la cărţi şi juca până la miezul nopţii şi după acéia să culca şi dormiia iarăşi până a doa zi la vréme de masă. Şi afară de acéstea avea câteodată şi poftă de primblare. Nu era mulţămit a mergi la primblare numai câte cu o slugă, ci trebuia câte cinci şi şase slugi să ia cu sine. Şi ce s-au întâmplat? Tocma în vremea când era în vrâstă ca de dooazăci şi patru de ani, la miezul nopţii, din întâmplare, i s-au detunat casăle, care aşa de cu grabnică putére l-au împresurat focul, încât abea însuşi el, sărind pe o fereastră numai în straiul de noapte, au scăpat. Şi în mai puţină vreme decât
8r un ceas toată avérea sa s-a prefăcut în cenuşă şi au rămas sărac şi lipsit / de tot ajutoriul. Nu ştiia ce să mai facă şi ce să înceapă, fiindcă el nimica nu învaţasă prin care să-şi poată câştiga pâinea cea de toate zilele. A cére la locurile unde el cu atâta pombă şi mărire au trăit să ruşina, a suferi ticăloşiia nu putea şi aşa sâlit au fost a mérge la ţară şi a să apuca argat la un ţaran numai ca să-şi poată ţiné viiaţa sa. Dară şi acolo ticăloşiia cu dânsul, de vréme ci numai giumătate de ceas de lucra ori de era silit a mérge pe gios la cel mai de aproape sat, atâta să ostenea încât cădea jos ca om

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ameţit. Ţăranul încă văzându-l cum că atâta de netrebnic iaste din pricina slăbăciunii silit au fost a-l goni de la sine, pentru că toate că el avea mâini şi picioare, dar ce folos, că din pricina nedeprinderii cu osteneala mai nimic nu putea săvârşi cu iale şi mai pre urmă nemairămâindu-i altă mijlocire, s-au pus la răspintenele drumului şi cerea milostenie la drumeţii ce trecea pe cale.

8v Luaţi sama, copii, ca nu cumva să să întâmple şi vooa aceasta, / să nu gândiţi cum că lucrul are vreo greotate, pentru că obicinuindu-să cineva a lucra, nu numai că află o mare mulţămire în acéia, dar poci zice că mai niciodată nu poate petréce fără lucru, iară trândăvirea şi lenevire<a> iaste cea mai rea şi mai urâtă faptă, iară mai ales şi sufletéşte şi trupéşte pricinuitoare de toată osândirea, pentru că dintru aceasta sântem totdeauna trişti şi posomorâţi. Şi mai pre urmă, neştiind ce facem, începem a avea poftă cătră céle mai înrăutăţite fapte, mâncând fără de poftă şi bând fără de séte, care întru acest féliu pururea nenorociţi, bolnavi şi săraci ne facem. Şi nici pre un om nu avem ca să tânguiască ticăloşiia stării noastre, pentru că fieştecine zice: acest om trândav ar fi putut fi de avut ca şi noi de ar fi voit să aibă, iară aşa nu iaste vrédnic ca să-l ajutăm, de vréme ce trândăvirea şi lenevirea cea din slobodă voia lui l-au făcut să vie la acest feliu de hal.

Paragraf al cincilea/

9r O copii! fie lucru şi cu oareşcaré greotate, după cum s-ar întâmpla dară noi să nu rămânem trândavi, macar că nu să cére ca neîncetat să lucrăm, că însuşi trupul nostru n-ar putea suferi aceasta, că tot lucrul preste măsură nu iaste sănătos, iară lucrul de măsură în tot chipul iaste pricinuitoriu de mare folos. Noi trebuie câteodată să ne facem şi oareşcaré regraţie, adecă slobozénie. Aceasta încă slujaşte pentru ţinerea sănătăţii noastre. Deci, puteţi să vă faceţi oareşcaré véselă petrécere, însă isprăvind lucrul vostru. Dară cu mare ferinţă trebuie să fiţi despre toate acélea ce pot să aducă sănătatea şi viiaţa voastră la primejdie, că eu în viiaţa mea adéseori am văzut pe mulţi, că din giocurile céle necumpătate prin nebăgare de samă au venit şi în priméjdiia piiarderii vieţii.

Paragraf al şasălea

Odată am văzut pre doi fii care amândoi fiind de părinţi bogaţi încă-

9v lecară amân/doi pre cai vrând să să primble. Şi cercând ei să vadă care din caeii lor ar fugi mai tare, au început a să ispiti să saie preste un poloboc. Şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ce s-au întâmplat că cel mai mare în răpejune ce au făcut, împiedecându-să calul, au căzut şi nu ştiu cum s-au întâmplat cădérea acéia, îndestul că tânărul acela, rupându-şi capul, în acel ceas au şi murit. Asémenea un fecior de neguţitoriu bogat, văzând că vinisă un alt neguţitoriu călare la poarta lor, el furiş au mers ca să încalece pe cal. Calul, ca unul ce nu suferea pe altul să să apropie de dânsul, au zvârlit şi din rea nenorocire au lovit pe bietul tânăr, încât au căzut jos ca un mort şi cu toate că după câteva minuturi s-au trezit, dar nu au fost viiaţa lui mai lungă decât doaozăci şi patru de zile, pentru că din ceasul acela au început a stupi sânge şi nu cu puţine dureri au fost până în minutul ce ş-au dat sufletul.

Şi ce să zic? Nenumărate sânt primejdiile câte să întâmplă la om.
10r Unii numai prin să/riturile céle fără socoteală s-au făcut ologi, alţii prin alergările céle fără măsură s-au făcut ciungi, iară pre cei mai mulţi i-am văzut că, trântindu-să unul cu altul, cu atâta opintire să siliia a da unul pe altul jos, vrând prin acéia a-şi arăta mărimea puterii prin care să-şi dobândească laudă de obşte, stricaţi, vătămaţi şi unui de tot surpaţi. Vedeţi dară, copii, cât de mare trebuinţă iaste a avea nişcine deşteaptă socotinţă la toate isprăvile sau trebile ce iaste nevoit omul a le face sau a le săvârşi, voind a-şi păzi buna-cuviinţă la toate şi în toate.

Paragraf al şaptelea

Încă o mijlocire trebuie eu să vă spui, care nu puţin iaste pricinuitoare de sănătatea voastră, care aceasta iaste: curăţenie, că de nu vă veţi spăla trupul adéseori, apoi porii sau bortiţile piialii prin care ies sudorile încet-încet, din necurăţenie, încep a se astupa, încât sudoarea nu are pe unde
10v ieşi şi dintru aceasta să izvodesc osebite pătimicioasă boale. Deci, / spălaţi-vă adéseori vara, spălaţi-vă adéseori iarna, lăsaţi adéseori proaspăt aer în odăile voastre şi fiţi cu luare de samă ca atât odaia cât şi ietacul sau camara de dormire totdeauna să fie curată, pentru că aerul într-o odaie necurată iaste o prea primejduincioasă otravă. Deci, fiţi cu băgare de samă pentru ţinerea sănătăţii voastre care iaste temeiul celui mai mare bine ce putéţi a vă închipui. Nu mâncaţi, nici béţi de acéle ce nu vi s-au că ar fi sănătoasă. Cu toate acestea, cére trebuinţa ca nesmintit să ştiţi ce trebuie să faceţi ca să nu pricinuiţi trupurilor voastre mai multă răutate sau stricăciune decât iale au din natură, pentru că însuşi sănătatea sângură a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

trupului nu vă poate face norociţi şi fericiţi, că mulţi sânt <cu> trupul sănătoşi, dară cu totul săraci şi ticăloşi.

Ştiţi voi, iubiţilor, că în acéste trupuri văzute ale voastre lăcuiesc nişte suflete nevăzute, care acéle vă fac de gândiţi şi simţiţi acéle ce vă
11r pricinuiesc bucurie sau scârbă? Şi ce socotiţi, sânt iale noro/cite sau nenorocite? Aicea trebuie să înţălégiţi cum că de ar fi trupul cât de sănătos şi cât de tare şi va fi sufletul slab şi nesănătos, apoi acela cu neputinţă iaste a fi norocit şi fericit. Eu trebuie dar să vă învăţ şi aceasta cum să vă puteţi a vă ţiné sufletele voastre sănătoase şi bune. Luaţi sama ca să putéţi înţălege pe scurt. Sănătatea sufletului iaste aceasta, adecă: să aibă cunoştinţă de lucrurile céle folositoare şi să să ţie curat de cătră toate faptele céle înrăutăţite şi tocma acum pentru voi încă iaste cam înalt a să vorbi pre larg ce va să zică sănătatea sufletului. Cu toate acéstea, tot vă voi arăta ceva din parte. Sănătatea sufletului iaste ca să aibă privire trezvită la tot feliul de învăţături ce-i pricinuiesc viiare, adecă acel feliu de lucruri să înveţe prin care să mărească cunoştinţa de Dumnezeu şi cunoştinţa de toate acelea ce îl pot face norocit şi ferecit. Şi pentru ca mai lămurit să înţălegiţi aceasta, iată vă voi istorisi o vie pricină care cu ochii miei am văzut. /

11v **Paragraf al optulea**

Eu când învaţam la şcoală, era la noi în gazdă doi ucenici. Ei era amândoi fraţi trupeşti, pe cel mai mic îl chiema Zamfirache, iară pe cel mai mare îl chiema Manolache. Cel mai mic era plin de râvnă la învăţătură, el totdeauna era cu mare luare-aminte la céle ce să învăţa în şcoală, el cu mare bucurie asculta temeiul învăţăturii şi adeseori uita mâncarea şi băutura, când avea prilej a vorbi cu oameni înţălepţi şi de la carii putea să înveţă ceva de folos. Iară cel mai mare, dimpotrivă, era totdeauna posomorât şi leneş, în vrémea învăţăturii îşi găsea prilej a să juca la scaone şi nimic nu lua sama ce spunea şi învăţa în şcoală. După sfârşitul învăţăturii, de nimic nu avea poftă, ce numai să mănânce, să bea şi să doarmă. Şi ce socotiţi că au ieşit dintru aceşti copii? Zamfirache acesta din zi în zi să făcea mai înţălept, mai iubit şi mai cuminte, iară fratele său Manolache din zi în zi mai trândav şi mai nenorocit. /

12r Când ne duceam la primblare, afla râvnitoriul de ştiinţă Zamfirache preste tot locul mii de lucruri care îi pricinuia mare mulţămire şi bucurie, fiindcă el pre toate cu amăruntul le cerceta, acuşi cerceta o floare sau un

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

copaciu şi îşi aducea aminte ce ne-au spus învăţătoriul despre créştirile tuturor sadurilor şi a copacilor, acuşi privea ceriul şi să bucura de frumséţa lui, privind norii şi alte minunate făpturi ale făcătoriului a toate Dumnezeu, acuşi să punea supt umbra copacilor şi ne cetea céle mai minunate vieţi ale sfinţilor şi alte istorii folositoare. Iară Manolache mergea la oricaré primblare posomorât şi nu căuta la nimic din céle ce era împrejurul lui, fiindcă nici despre un lucru nu avea ştiinţă, pentru că la nimic din céle ce să învăţa în şcoală nu era cu luare de seamă şi mai în toată vremea căuta a să sfădi, până ce mai pre urmă cu slobozéniia învăţătoriului cu totul l-am lipsit din tovărăşiia noastră şi nici nu am mai voit mai mult a face
12v cu dânsul. Şi aşa Manolache acesta în toată cugetarea / vieţii sale au fost de nici o treabă în lume, căci nu ştiia nici întru un chip a-şi pricinui luişi vréun folos, ci cu amărâtă viiaţă petrecea. Iară Zamfirache au fost prea de treabă, prea iubit. Toţi cu mare bucurie îl priimea în tovărăşiia lor, pentru că el cu înţălepciunea lui nu numai lui îşi făcea mângâiare de mulţumire, dară şi altora le pricinuia mari folosuri prin sfătuirile ce le da pentru fapta bună. Manolache mai înainte de treizăci de ani ai vârstii sale au murit şi aceasta i s-au pricinuit lui din pricina tirániei şi necumpătării, şi a neferinţii de céle împotrivitoare. Iară Zamfirache şi până astăzi trăiaşte, negreşit cu doi ani trebuie să fie mai mare decât mine."

Paragraf al noolea

La aceasta răspunsă de bine voitoriul: „Ha! acum cunosc eu de unde vine aceasta că dumeta tot îndemanatic şi ticnit ai vieţuit. Pricina au fost că ai şi învăţat mai mult şi de acolo vine aceasta de te poţi apăra de poftele /
13r céle netrebnice care chinuiesc inimile celor fără de minte în zadar, nefiind mulţămiţi cu céle ce le-au dat lor Dumnezeu. Şi dintru o pricină ca aceasta să véde că mai multă mulţămire în sufletul dumisale decât céialalţi oameni."

„Fiindcă acum acest feliu afle, iubitule, răspunsă de cinste împodobitul, eu încă nu tăgăduiesc că cu adevarat de nu aş fi învaţat în tinerétile mele cu bună seamă, nu aş fi putut avea atâta mulţămire în traiul mieu. Dar şi învăţătura sângură nu face atâta ispravă, că mulţi sânt învăţaţi, dar nu şi înţălepţi. Şi a fi şi înţălept iaste a fi potrivită toată purtarea omului cea pre din afară şi cea pre dinlăuntru cu pildele bunelor învăţături. Şi a veni cineva la aceasta trebuincioasă săvârşire întru alt feliu nu să poate de nu va avea sufletul său curat despre toate înrăutăţirile. Şi ştiţi voi de unde

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

vine această înrăutățire sau ce este ea? Înrăutățire să numéşte toată fapta acéia prin caré noo înşine ori altor oameni pricinuim pagubă. Nesupune-
13v rea către sfătuire iaste o înrăutățire caré mai ales noo ne pricinuiaşte / pagubă. Că de nu ne vom supune mai marelor noştri, apoi nu numai că ne vom pedepsi, dar şi cel mai urgisitoriu lucru întărâtăm asupra noastră, că prin aceasta piardem priința şi dragostea lor cea către noi. Şi când un copil de către părinții lui sau de către dascalul lui nu va fi iubit, cât rău să naşte dintru aceasta. Sfezile, sudălmile şi ocărâle încă sânt fapte înrăutățite, fiindcă însuşi noo prin acéstea şi aproapelui nostru nemulțămire şi posomorâre pricinuim. Aproapelui pentru că nu voieşti niciodată a să sfădi sau almintrelea a să batjocori de către noi, iară noo pentru că tragem ura lui către noi. Şi de vom fi urâți, câtă nenorocire şi ticăloşie poate să ne aducă. Înțălegiți dar ce iaste înrăutățirea?" „O! prea deplin înțălegim, iubite părinte! Că înrăutățire nu va să zică altăceva decât toate faptele care atât noo înşine, cât şi altor oameni pricinuiesc pagubă."

„Acum trebuie să ştiți ce va să zică fapta bună, caré să împotrivéşte
14r faptelor înrăută/țite. Fapta bună iaste toată lucrarea acéia prin caré noo înşine şi altor oameni norocire şi fericire pricinuiaşte. Şi mă crédiți, copii, ca pre unul ce multe au cercat şi au văzut, cum că toată fapta rea bolnăvéşte şi ticăloşaşte sufletul, iară toată fapta bună îl face vesel, tare şi sănătos, care aceasta din parte puteți însuşi din a voastră cercare să simțiți, că în vremea ce am făcut vreun lucru care vă era oprit a nu-l face, au nu îndată s-au ațițat grija, sfiiala, întristarea şi supărarea în sufletul vostru? Şi iată aceasta iaste un semn cum că atuncea sufletul vostru nu iaste deplin sănătos. Deci, de veți urma cu nebăgare de samă a face greşale, că apoi răul créşte şi din în zi să face mai cumplit, din care să naşte nemulțămirea, scârba şi amarul şi să piiarde toate mângâiarea şi bucuriia atât de lucrurile şi darurile lui Dumnezeu, acéste de aicea vrémelnice, cât şi de céle vécinice. Şi să ştiți că tocma aşa iaste boala sufletului, precum iaste şi
14v boala trupului nostru, / pentru că răul întru amândoao tâmplările acestea créşte şi încet-încet să face simțitoriu. De pildă: când noi am mâncat ceva nesănătos, la început mai nu simțim nici o durére din acéia, iară după câteva ceasuri sau şi după o zi începe a-şi face nişte tăieturi prin pântece sau dureri de cap. Şi de nu vei face nici o mijlocire ca să delungi răul acela dindată sau de-a doo-zi cu nebăgare de samă a mânca de iznoavă bucate nesănătoasă, apoi încépe a să cumpli răutatea, până când boala mai pre urmă rămâne de multe ori fără de vindecare. Aşa să întâmplă şi oamenilor

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

carii să abat a face răutate, la început puţin sau mai nicicum nu simţesc în sufletul lor întristarea, fiind fapta de feliul ei fără mare pricină de răutate şi de nu să va părăsi îndată din toată inima, ci prin nebăgare de samă va adaoge a face răul acela, apoi încépe cu o deprindere oarecaré a nu băga în samă şi aşa încet-încet să adaoge boala sufletului, adecă chinul cel de
15[r] nemulţămire, durérea cea de zavestie şi pizma / şi, în scurt, toate amarurile îi chinuiesc inima.

Paragraf al zécilea

Eu v-am spus voao nu demult istoriia lui Cain. Cred că încă nu s-a fi şters din ţinérea minţii voastre că el odată au fost mânios asupra bunului său frate Avel, pentru că îndurătoriul Dumnezeu şi părinţii lui, mai ales, îl iubiia pentru îmbunătăţitele lui fapte. Şi dintru acea vréme Cain mai nici un ceas odihnit nu putea trăi pre pământ, totdeauna îi sta norocul fratelui său înaintea ochilor, totdeauna să necăja pentru aceasta şi totdeauna căuta prilejuri a să sfădi cu dânsul. Iară Avel niciodată nu i-au pricinuit lui nici cea mai puţină împătimire. Voi ştiţi cât de departe au păşit mai pre urmă răutatea lui Cain, pentru că după ce mâniia l-au făcut afară de sine, ucisă pre nevinovatul lui frate Avel şi mai pre urmă au trebuit ca un vrédnic de ură înrăutăţit om mai departe prin lume sângur să rătăcească. Şi mai îna-
15[v] inte de ce s-au întărtat mâniia lui asupra fra/telui său, de i-ar fi spus cineva că atât de departe să va întinde amarul ticăloşiei lui, cu bună samă n-ar fi putut créde. Dar pururea aşa să întâmplă, iubiţi copii, că de nu va sta cineva îndată la început împrotiva răului, adecă a mâniei, a pizmii, a nebăgării de samă şi de vor prinde în inimile rădăcină acest feliu de fapte, apoi noapté bună, îndreptare! noapte bună, norocire! Aşa precum un boţ de umăt ce să răstogoléşte dintr-on deal, cu cât să răstogoléşte cu atâta, învălindu-să, omătul împrejurul lui créşte şi cu greimea mărimii lui îl siléşte repejunea alergării lui, aséminea râvna înrăutăţirilor, cu cât noi o priimim şi cu cât să învechéşte cu atâta créşte şi mai tare să face până când nu mai iaste omul în stare a-i sta împotivă. Deci, încă o dată vă poftoresc[5] voo, buni copii, feriţi-vă la început de tot răul sau de aţi întâmpinat vreo greşală, feriţi-vă! Depărtaţi-vă de a mai face şi altă dată! Că să ştiţi că în zadar va fi
16[r] toată iscusânţa şi alte / daruri fireşti ci le are omul, de nu va fi aparat de

[5] Slavonism: *a repeta.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

fapte înrăutățite. Și, după cum am zis, în zedar vă iaste toată ştiința și toată altă iscusânța, de nu să va însufleți în voi temeiul faptelor bune. Și, o, de aș putea cu slove de aur să vă întipăresc această sfătuire în inimile voastre! Căci cu sârguință a spori la toate ce veți avea a învăța și a vă feri de toate înrăutățirile, veți împăciui sănătatea sufletului vostru cu urmarea de acestea. Însă, copii, voi aveți încă și un trup, carele cere a fi hrănit și ocrotit. Eu cred că nu iaste de trebuință a vă mai spune cum că o nenorocire iaste când cineva flămânzéște ori însătoșază, ori de-i lipsesc trebuincioasele haine, sau de-i lipséște lăcașul său, nu iaste adevărat? Acestea toate le ştiți voi demult și de unde să pot câștiga acestea toate. Acum, până când voi încă sânteți mici, să grijăsc părinții voștri de acestea, dar când aceștea odată vor răposa și niminea pentru voi mai mult nu vor purta grijă, de unde veți lua céle ce veți avea de nevoie pentru ținerea și traiul vostru
16[v] cel de ticnă? Voi poate / gândiți că părinții voștri vă vor lăsa voo atâta avére, cât să aveți pentru totdeauna cu ce trăi. Dar, copii, să ştiți că această nădéjde iaste foarte amăgită, pentru că de ar avea părinții voștri cât de mulți bani, ştiți cât de ușor să pot piiarde banii și averile când lipséște ştiința cruțării și ştiința bunelor iconomii. Și să ştiți, copii, că cea mai sâgură mijlocire a să apăra ništine de sărăcie iaste ca ținerea sau céle pentru chivirniseala sa sângur să le câștige și céle câștigate să le păstréze. Păstrarea, iubiții mei copii, iaste o fapta prea folositoare, pentru că cine nu iconomiséște și nu păstreze al său și prin însuși a sa vinovăție rămâne sărac, pentru unul ca acela negreșit iaste rău, iaste o nenorocire, fiindcă cel ce au căzut în sărăcie, însă nu din voia lui, află totdeauna priiateni, carii tânguiesc starea lui și căineaze aflarea lui și unul ce s-au născut din părinți săraci ştie a-și câștiga céle de lipsă, fiindcă din copilărie s-au deprins la
17[r] acéia și mai ales că au învățat a sluji la alții. Dar cel ce au/ avut ori ar fi putut avea și prin cheltuiala cea fără măsură s-au prins lenevire, au rămas sărac, pentru unul ca acela negreșit iaste rău, pentru că nici un om nu-l miluiaște, de vréme ce el ar fi putut a nu rămâné cerșutoriu de ar fi voit. Pre un om ca acela niminea nu-l priiméște bucuros în slujba sa, macar de s-ar și arăta el om de treabă, pentru că fieștecine socotéște că deacă la însuși lucrurile sale au fost răsipitoriu, necruțătoriu și nebăgătoriu de seamă, apoi negreșit așa va fi și în lucrurile céle streine, iară cel ce s-au născut sărac ori prin alte nenorocite tâmplări s-au scăpătat, dar el iaste om bun și înțălept, unul ca acela în céle mai multe tâmplări mai mult să va socoti și să va cinsti de către cei înțălepți. Decât cel bogat carele nu are bunătate și

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

înţălepciune, unuia ca aceluia mai curând îi încredinţază oricine credinţa sa, de la acela întreabă sfat şi caută chip fieştecarele înţălept a să împrieteni cu dânsul, că macar de iaste el sărac, însă ca de la un înţălept să poate lua sfătuire cea de folos de la dânsul, iară cela ce sângur au fost pricină să-
17v răciei lui de toţi iaste urât / şi niminea nimic nu-i încredinţază.

Vedeţi, copii, ce folos are cel ce nu ştie a să cumpăni cu ale sale? Eu voiesc cu acest prilej a vă povesti o istorie pentru un copil cruţătoriu, carele mare noroc ş-au făcut, neavând el dintru întâiu nici macar un ban. La London (voi trebuie să ştiţi unde să află acea cetate) au luat un <ne>gustori bogat pre un copil mic fără părinţi şi foarte sărac. Şi atâta era de mic cât la început mai de nici o treabă era. Atâta slujbă făcea cât umbla numai prin casă şi să juca sângur strângând ace pierdute şi alte mărunţuşuri care cu nebăgare de samă era aruncate prin casă şi cu mare luare de samă le strângea. Şi după ce au strâns o tesghea de ace şi bolduri, altele, le dusă la stăpânul său în ietacul lui şi plăcu neguţitoriului foarte, văzând că pruncul acela va fi gospodar cruţător şi credincios. Şi din vremea acéia, l-au luat la mare dragoste, adéseori înadins lepăda parale prin casă în calea copilului ca să vază mai cu dinadinsul urmările lui, însă copilul, orice găsea, strângea şi aducea la stăpânul lui. Această faptă şi fire a copi-
18r lului au tras pre stăpânul lui la / atâta dragoste asupra sa, cât mai pre urmă l-au făcut părtaş la moştenire averii sale. Vedeţi, copii, cum să socotéşte fapta bună şi cum îşi ia răsplătire de cătră cei înţălepţi.

Ascultaţi şi altă istorie.

Paragraf al unsprezécilea

Un prinţ de la Soxoniia, viind la Berlin pentru vedérea cetăţii, îşi mulţămiia perierghiia[6] umblând şi priivind lucrurile cetăţii. Iar un copil sărac şi fără părinţi, carele cu milosteniia îşi câştiga hrana vieţii, în urma prinţului cerea milosténie. Prinţul să dizvinovăţea arătând că nu ar avea schimbat, iar pruncul îl sâlea să schimbe. Supărarea copilului au făcut pre prinţul de i-au dat un galben, nemaisocotind că va mai vedea vreodată pre copil. Iar după câteva minuturi auzi strigând pruncul în urma lui, cum că au schimbat galbenul şi să aştepte se-i déie paralele. Această rară omenie

[6] Grecism: *curiozitate*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de la un prunc mic făcu pe prinț de au hotărât să-l ia la sine copil de suflet, pre carele, crescându-l în bune învățături, l-au norocit foarte.

18[v] Iată, copii, năravul bun / câte isprăvi face. De ar fi fost copilul acela lacom a opri galbenul, poate că tot ce<r>şutoriu ar fi fost în toată viiața lui. Dar vedeți, o puțină faptă de omenie cât de mare folos i-au pricinuit."

„Dar ce trebuie a face, vrând neştine a fi cruțutoriu?" întrebă cel mai tânăr copil al bătrânului. „Aceasta voi spune voo, răspunsă bătrânul. Cruțarea pentru aceasta iaste de trebuință ca având fieştecine toate lucrurile sale în cuviincioasa luare-aminte, acolo să le întrebuințăze unde iaste cu cuviință, a le feri de stricăciune şi de cea de istov piiardere. De pildă, când vă dezbrăcați de hainele voastre, de le veți trage fără socoteală au nu pot se se rupă? De le veți uda şi apoi nu veți griji a le usca, a le curăți şi a le spăla, au nu pot să putrezască şi să să strice? De veți ceti pe cărțile voastre şi fără băgare de samă le veți feşteli sau le veți rumpe, ori de nu le veți pune la loc rânduit, ce le veți arunca una întru un loc, alta întru altul, au doară nu să pot piiarde? Şi aséminea toate lucrurile câte le are omul, de nu le va avea păzite în bună rânduială, apoi lesne să strică şi să pierd. Şi

19[r] nevoia urmează stricându-să de / iznoavă să le cumpere şi iată adaos de cheltuială care vine din necruțare şi din nepaza lucrurilor.

Aicea s-ar zice că iaste un prisos a avea noi purtare de grijă a cruța toate bagatelele şi a pune o înadinsă luare-aminte pentru paza şi ferința lor. Dar să ştiți, copii, că cu cuviință iaste a păzi. De pildă, de vei arunca macar numai doi bani deoparte pe toată zioa, care iaste atâta de puțin cât mai nici cel mai sărac nu bagă în samă, ia socotéşte întru un an câți să vor face, dar în patruzeci de ani cât trăiaşte omul, oare nu să vor strânge o somă caré poate să fie o bună sârmea pentru un om. Şi vedéți, copii, că pentru necruțare nu să pierd numai lucrurile, care au prețul de doi bani, ci după osebirea între dânsâle, unile adecă de zéci lei, iară altele de mai mare somă şi din o pricină ca aceasta vine sărăciia. Şi mulți bănuiesc vinovățând pre îndurarea lui Dumnezezu, ca cum Dumnezeu cu dinadinsul i-ar fi lipsit de céle trebuincioasă pentru ținerea lor. Dar să ştiți, copii, că Dum-

19[v] nezeu nici pre un om n-au lipsit de noroc, / ce omul sângur să face pricină nenorocirii prin păcatele sale, adecă necruțarea, nepăzirea de céle ce i-au dat lui Dumnezeu, întrebuințând ale sale la faptele céle urâte şi neplăcute nici lui Dumnezeu, nici oamenilor. Însă nu socotiți că cruțarea pentru acéia iaste cu cuviință a să face, că adecă cele ce le aveți, să le păziți închiiate, fără a nefolosi noi sau alți oameni de dânsâle, pentru că aceasta

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ar fi numai o scumpéte. Şi scumpéte nu numai că vă va face pre voi totdeauna nenorociţi, dar lésne vă poate arunca şi în priméjdiia sărăciei." „Eu nu poci înţălege, răspunsă de bine voitoriul, cum poate cineva prin scumpéte să cază în priméjdiia a fi sărac."

„Ce, cum să poate? Eu voi arăta, nu vă aduciţi aminte de schimbătoriul carele şidea pre uliţa mare, că nu sânt mai mult decât cinci ani de când au murit? Că au nu era cel mai vestit negustoriu în cetate şi mai pre urmă au nu l-au îngropat ce pre un cerşutoriu? Şi de unde au venit aceasta, noi cu adevărat osebirile nenorocitelor lui întâmplări nu le ştim. Ba eu am deplină ştiinţă că sângură scumpéte<a> l-au făcut pre dânsul sărac, pentru
20r că după ce au luat / o mulţime de bani de clironomie, dindată s-au apucat de mare negustorie, la care trebi ar fi avut trebuinţă cel puţin de trei sau patru calfe. Dar scumpetea la atâta l-au adus, încât trebile toate sângur le căuta şi fiindcă ial încă mai mult decât un om nu putea lucra, rămânea unile trebi nesfârşite, altelé, de le şi sfârşa, însă fără căzuta rânduială, de unde i.s-au pricinuit pagube. Slugilor atâta de mic hac[7] le da şi atâta de rea mâncare, încât ei pentru ca să-şi ţie viiaţa era siliţi a-l fura. Însuşi vitelor lui le trăgea trebuincioasa hrana, din caré pricină începu a muri una după alta, încât de scârbă părul îşi zmulgea din cap şi de mânie fără pricină îşi bătea slugile şi slujnicile, pentru care nu puţini bani plătea ştraf[8] la dregătoriu. De vinea vreun sărac să ceară milostenie, nu numai că nu da nimic, dar îl şi probozea. De vinea vreun mahalagiu şi cerea împrumut vreun acaret din casă, aséminea nu da, nu socotea că poate la ceva va avea şi el trebuinţă de mahalagiu. Şi pentru aceasta nici un om nu-l iubea, nici un om nu voia să-l
20v slujaască şi deşi avea nevoie a lucra ceva, trebuia întreit / să plătească. Şi mai pre urmă au hotărât toate trebile sângur să le facă, pentru ca să nu mai plătească nimărui. Şi aşa i s-au îndoit greotatea şi suferea mari pagube. El sigur nu vrea se se sature, care preste puţină vréme s-au bolnăvit. Poate încă ar fi putut fi sănătos, dar doftorul şi doftoriile îi era prea scumpe şi aşa după o lungă vréme a boalii lui în toate să făcea scădére, până mai pre urmă au şi murit şi altă în urma lui n-au lăsat decât unui becesnic fecior o casă căzută, un rând de straie rupte şi un nume de om varvar şi zgârcit. Ce ziceţi? N-am avut dreptate a vă spune cum că scumpéte<a> l-au făcut pre dânsul sărac? Feriţi-vă dar, copii, de o aşa înrăutăţire. Nu daţi mai mult decât iaste trebu-

[7] Turcism: *salariu, leafă.*
[8] Germanism: *amendă.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

inţa, dar nici mai puţin decât iaste de nevoie. Nu scurtaţi niciodată hacul slugilor voastre şi când sânguri veţi putea ave slugi, daţi-le lor cât le iaste de trebuinţă ca să fie sănătoşi şi ca să trăiască norociţi după starea lor, ca să nu fie sâliţi a vă fura şi nu vă scumpiţi pentru o măsurată mulţămire a traiului vostru celui cu ticnă şi a slugelor voastre. Agiutaţi cât iaste cu putinţă pre
21[r] săraci şi pre megie/şii voştri. Că deosebit de răsplătirea ce o veţi avea de către îndurarea lui Dumnezeu, dar prin bunătatea şi mila ce o veţi face, veţi trage dragostea şi părtinirea lor către voi şi ori la ce întâmplare gata îi aveţi a vă ajuta şi ei voo. Însă să ştiţi că tot ce iaste preste măsură vă iaste de pagubă, căci când niştine are haine şi acoperemânturi de casă mai multe decât ceare buna-cuviinţă a cumpătării, mai multe slugi decât sânt de trebuinţă, mai multe bucate decât trebuiaşte unui om ca să fie sătul, mai multă odihnă decât să ceare pentru ca să-şi adaogă puterea şi să să facă trebnic la lucrul său, apoi toate aceste prisosuri încet-încet surpă averea voastră şi în scurtă sau mai în lungă vréme veţi fi nevoiţi a vă face nenorociţi.

Acum, iubiţi copii, de vréme ce toate céle de împrejurul nostru sânt liniştite, trebuie dară şi mădulărilor trupului nostru să le pricinuit oareşcare odihnă prin somnul cel de măsură, ca să putem strânge de iznoavă puterea pe a doa zi."

A dooa voroavă pentru datoriile către alţii

21[v] Nu de tot au împlinit soarele a sa alergare şi / de bine voitorul iarăşi s-au aflat supt stejar cu copiii săi, şi nu târziu după aceasta veni şi îmbogăţitul de cinste cu copiei săi, cu a sa véselă faţă caré o avea de feliu, la caré niminea nu putea privi fără a nu să bucura de dânsul.

„Iubiţii miei copii, răspunsă el, după ce au şăzut jos, eu nedejduiesc că céle ce v-am spus ieri voo negreşit să vor fi tipărit în ţinerea minţii voastre, însă trebuie să ştiţi că lumea aceasta nu iaste făcută numai pentru voi, că precum voiţi voi a trăi şi a fi norociţi, aseminea şi alţii doresc şi voiesc a fi norociţi. Şi trebuie să ştiţi că nu toţi oamenii cu care noi trebuie să trăim sânt cu bună cugetare, cu dreaptă inimă şi cu înţălepciune. Şi macar de ar fi cât de buni şi de înţălepţi, dar tot oameni sânt. Trebuie dar să vă învăţaţi în ce chip trebuie să trăiţi între dânşii sânguri şi norociţi. Şi ca însuşi ei să fie râvnitori a vă face norociţi, păşiţi dar cu luaré-aminte la céle următoare ce voi să vă arăt.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Era odată o vréme în caré nu să ştiia de craiu sau de altă stăpânire. Fieştecare trăia cum vrea, fieştecare căuta sângur a să face norocit pre cât să putea, nici unul nu să grija pentru altul, niminea nu avea de a porunci
22r altuia, fieştecare făcea ce / vrea şi ce îi plăcea. Şi ce, socotiţi, nu era o stare chiiar norocită? Însă ascultaţi ce s-au urmat din aceasta. Că fieştecare, după cum am zis, cugeta numai pentru sine şi niminea nu îşi îndupleca voinţa a ajuta în ceva altuia. De cădea după întâmplare calul cuiva în vreo groapă, ori rămânea carul cuiva în drum sau de era vreunul bolnav în drum, trecea toţi céialalţi oameni alăturea şi să făcea ca cum nimica nu ar fi văzut. Şi iarăşi acei ce era trecuţi cu vederea, văzând pre vreunul din cei ce îl lăsasă în nevoie că au căzut în vreo supărare, aseminea nu voia să-l ajute, pentru că nici el pre dânsul nu l-au ajutat. Şi aşa lăsa totdeauna unul pre altul în nevoie şi fiindcă mii de lucruri sânt în lume care omul sângur nu le poate face, fieştecarele numai pentru sine să grijaşte, era preste tot o mare nevoie şi greutate şi lângă aceasta s-au adaos preste tot locul o mulţime de oameni răi, pentru că cel ce era mai tare, acela era şi mai mare, trei sau patru năvălea asupra unuia, îl gonea din casa sa, îi prăda averea,
22v caré cu osteneală o câştiga, din caré pricini trebuia să rămâie / cerşutori, pentru că unul sângur nu putea sta împrotiva a multora. Iată aşa trăia oamenii din vrémile[9] céle mai dinnainte, totdeauna cu frică, totdeauna spăimântaţi de năvălirile asupririi oamenilor răi. Mai pre urmă iarăşi miluind Dumnezeu pre unii din oameni cu minte şi cu înţălepciune au cugetat între sine ca să vieţuiască împreună. Dar fiindcă acum unul cugeta aşa, altul almintrelea, pentru aceasta nici o ispravă de bună întocmire între dânşii nu să săvârşa. Ei ajuta unul altuia, dară fără de rânduială şi fără de înţălepciune, unul vinea îndată, celalalt târziu, unul începea lucrul, iară altul nici ca cum. Iară oamenii cei răi avea covârşire în săvârşirile lor, pentru că furtişagul lor cel dosit sau de faţă îl săvârşa cu chip că li s-ar cădea, li s-ar şi cuvini, fără a socoti arătările céle de dezvinovăţire ale altora. Mai pre urmă iarăşi cugetând oamenii cei buni ce să îndatoresc a vieţui împreună, că pentru binele lor cel îndămânatic cu cuviinţă iaste ca să aleagă unul
23r dintre dânşii căruia toţi să-i dea supusa ascultare, / când pentru binele şi folosul tovărăşiei lor va voi a purunci ceva. Şi aşa s-au întocmit între sine ca fieştecarele îndeosăbi să dea ajutoriu pentru îndemânatică vieţuirea dregătoriului aceluia, pentru ca să poarte grijă de obştească lor pace şi de

[9] Scris: vré vrémile.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

siguripsirea şi norocirea lor. Şi de acolo s-au început crăiile, domniile şi alte stăpânire. Deci, în urmarea păzirii bunelor lor rânduiale, craiul rânduit avea sârguincioasă luaré-aminte când vreun om rău lua ceva cu strâmbul de la vreun om bun sau de voia a pricinui vreo vătămare, îndată făcea el un semn şi toţi vinea şi sta împrotiva vrăjmaşului aceluia. Iară de să întâmpla de nu vinea la vrémea căzută vreunul dintre dânşii, pre carele nu l-ar fi împiedecat nici o pricină cuviincioasă ca să nu poată vini, îl izgonea ceialalţi din tovărăşiia lor, zicând: că de ar fi năvălit vrăjmaşul asupra ta, noi toţi am vinit spre ajutoriul tău, după legătura ce avem între noi. Cu socotinţă cum că şi tu noo vei fi spre ajutoriu la nişte întâmplări de acest feliu, dară de <v>réme ce tu nu voiaşte spre ajutoriul nostru, nici noi nu te
23[v] vom ajuta la nevoia ta şi trebuie să ieşi din / tovărăşiia noastră.

Această întocmire câteva vrémi au urmat, dar mulţi din oamenii cei buni carii supt acest chip să îndatorisă a rămâné supt ocârmuirea crăiască nu multă vréme au urmat buna cuviinţă, ce unii dintr-înşii au ales ca mai bine să trăiască cu furtuşag decât cu agonisita cea cu dreptate a lucrului mâinilor lor. Şi începură unii dintru dânşii a pricinui vătămări, a să rădica cei răi asupra celor buni, ca să le răpească averea lor, împrotiva cărora toţi cei buni a să rădica şi căuta să împăciuască pre cei asupriţi. Dar şi cei răi avea a lor prieteni carii căuta că dizvinovăţască şi aşa soţietatea pururea era suferirilor cu neodihna, adéseori numai din pizmă să scula unul asupra altuia. Mai pre urmă, unindu-să iarăşi cei buni împreună, au hotărât între sine ca niminea să nu cutéze la oricare împrotivitoare întâmplări a-şi face ei sânguri dreptăţi sau satisfacţie, ci numai craiul sau domnul după socotinţa sa să judice şi să hotărască la toate pricinile ce s-ar întâmpla între
24[r] dânşii şi la ce le va zice craiul că sânt cu cuviinţă nu numai nici unul / să nu cuteze macar cât de puţin a să împrotivi, ci mai ales toată obştimea să stea împrotiva aceluia ce ar cuteza să asuprească pre altul şi celui asuprit dreptate a-i face.

Voi putéţi lesne socoti că şi craiul toate pricinele a osebitelor puniri la cale câte să întâmplă la o ţară însuşi a le căuta îi era cu neputinţă, pentru acéia au urmat nevoia ca să aleagă dintre ceialalţi oameni înţălepţi carii în numele Domnului să cercetéze tot felul de pricini. Vedeţi, copii, de acolo s-au făcut stăpânirile, dregătoriile şi judecătorii, şi să nu socotiţi că doar fără voie<a> lui Dumnezeu s-ar fi făcut stăpânirile în lumea aceasta. Nu, copii, că nu iaste nici o putére decât de la Dumnezeu şi iarăşi cela ce are stăpânire, de la Dumnezeu iaste rânduit, *Râmlénii* 13, stih 4: «*De faci*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

rău, téme-te pentru că el nu fără pricină poartă sabie, că slugile Domnului sânt». Şi de vréme ce firea omenească are ale ei poticniri, adésăori şi de cătră dregători să făcea multe smintéle la drăptăţile ce urma a să face, pen-
24v tru că unii nu era de ajuns răzbătătoriu întru conoaşterea / adevărurilor, alţii deşi era cu mai mare pricépere, dar pentru osăbite interesuri căuta hatâruri şi aşa de multe ori pătimea dreptul în dreptatea sa. Acesté toate socotindu-să de cătră crai au dat în scris îndeobşte cum să se urméze în fieştecaré tâmplare judecata şi de acolo au ieşit pravilele politiceşti. Prin aceste pravele s-au hotărât fieştecăruia ce să facă şi ce să lasă. O foarte folositoare îndreptare, pentru că nici cei mai buni oameni nu pot toate să le pătrundă cu luarea-aminte ale ce sânt de binele şi de folosul obştimii. De ar fi avut fieştecarele dreptate asupra bunelor rânduiale a socoti şi a pune la cale, socotiţi voi sânguri ce ar fi urmat dintru acéia, pentru că unul ar fi zis aşa iaste bine, celalalt ba nu, altul iarăşi aceasta aşa trebuie să fie, celalalt ba nu, ce aşa trebuie să fie, şi pre urmă nici un lucru n-ar fi venit la bun sfârşit, pentru că după cum sé zice: câte capete, atâtea minţi. Pentru aceasta dară iaste bine când numai unul ori mai puţini v-ar zice: aceasta iaste bine şi toţi ciialaţi aşa să urméze.

25r O în/delungată vréme au mers obştimea cu paza acestor rânduiale, dar încet-încet s-au deosăbit norodul trăgându-să mulţi din cei mai răi în alte părţi de loc. Această nebună tovărăşie au socotit între sine că norociţi să vor face de vor năvăli asupra celorlalţi şi le vor lua avérea şi prin aceasta tovărăşiia cea bună adéseori era neodihnită. Ei de multe ori lăsa lucrul lor şi alte trebuinţă ca să se apere de vrăjmaşi. Şi din pricina aceasta să adăogea multă sărăcie şi ticăloşie între norodul cel bun. Deci, au hotărât ca să se aleagă dintre dânşii o somă de oameni carii să fie numai pentru paza celoralalţi, ca să nu să stinghirească de la lucrul lor în vremea când ar năvăli vrăjmaşii asupra lor. Şi de acolo s-au izvodit ostaşii, de acéşte măcar că nu să folosea obştimea în lucrurile câmpului, dar destul că mare ajutoriu le pricinuia prin apărarea şi paza ci o avea, ca să nu poată năvăli vrăjmaşii asupra lor să le pricinuiască vreo păgubire sau să-i smintească de la lucrul lor. Şi pentru aceasta toţi ciiaalţi au hotărât ca din agonesita şi averea lor să dea ceva pentru ţinerea ostaşilor, fiindcă, după cum am zis, mari îndămănări li să pricinuia, întâi că trăia odihniţi,
25v iară nu în toată clipala cu spaimă de primédjdie, iară al doilea că / nefiind împiedecaţi de la lucrul lor, nu puţină îndămânare avea şi în céle pentru chivirniseala lor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Acum dară, copii, ştiţi de unde sânt şi pentru ce s-au aşezat crai<i>, domni<i>, judecătorii, pravelele şi ostaşii. Învăţaţi-vă dar ce ce trebuie să faceţi ca toate lucrurile acestea să vă fie de folos. Când domnul nostru ne poruncéşte ceva, acéia mai totdeauna iaste pentru folosul supuşilor. De va cére dajde de la noi iarăşi pentru binele nostru îi va întrebuinţa pentru că el trebuie să ţie ostaşi pentru pedeapsa făcătorilor de rău şi pentru apărarea noastră de cătră cei ce ne-a asuprit. El trebuie să ţie oameni înţălepţi cu osebite lége, carii să afle tot feliul de mijlociri prin care totdeauna pre supuşii lui să poată noroci. El trebuie să ţie dascali înţălepţi carii să ne învéţe ce trebuie să facem şi ce să nu facem ca banii să nu meargă. Deci pentru toate aceste îi trebuiesc lui bani şi fiindcă pentru binele şi folosul nostru să întrebuinţază banii ce s-ar cére de la obştime de cătră stăpânire, cu cuviinţă dar iaste a să da céia ce să cére.

26[r] Deci, noi trebuie încă cinstea căzută, plecăciunea / şi ascultarea nu numai Domnului nostru a da, dar şi tuturor carii în numele lui poruncesc, că aşa (...).[10] Şi de vréme ce el însuşi pentru acéia să grijaşte ca toţi siguri şi cu pace să vieţuiască, deci, cu dreptate poate să ceară ca fieştecarele acéia să facă ce i să porúncéşte. Şi fiindcă noi, supuşii, nu putem pătrunde cu mintea noastră a judeca ceva precum cei înţălepţi care lucru poate fi de folos şi care nu, pentru aceasta nici să cuvine nooa a întreba de stăpânirea poruncéşte aceasta aşa şi céialaltă almintrele, pentru că, după cum am zis, noi nu putem nimeri scoposul lor, datoriia noastră iaste cu cucerie a asculta şi în vremea când veţi fi mari să nu vă amăgiţi de cei înşălători, carii totdeauna asupra domnului ţării şi asupra pravilelor să jăluiesc. Voi ştiţi numai atâta că acestea vă fac norociţi deacă soţietatea cu caré voi trăiţi iaste norocită. Dară de unde poate fi norocită, aceasta voi nu ştiţi. Trebuie dară să lăsaţi asupra socotélii celor ce ştiu şi asupra celora ce spre aceasta sânt puşi ca să o pricinuiască.

Cea mai de frunte treabă, iubiţii mei copii, iaste plecăciunea cătră
26[v] cei care au a ne porunci, aceasta cu / adevărat iaste cea mai mare datorie a noastră, a arăta plecăciune şi smerénie. Şi aceasta nu să cade a o arăta numai cătră feţile acelea de care au ne fiinzi <sic!>, au ne interesele a lua ceva, adecă numai cătră prinţipatul ţării, cătră stăpânirea duhovnicească sau mirenească şi dascali, ci fără osebire cătră toţi oamenii cei de bună-cuviinţă, de vréme ce puţin cheltuind a da cinste şi mari sânt dobânzile céle ce

[10] Traducătorul sau copistul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

le tragem din plecăciune. Nu mai puţin folos avem şi din ascultare ce sântem datori a face către dascali şi către toată stăpânirea duhovnicească şi politicească. Pentru că folosul neascultării iaste nenorocirea şi ticăloşiia, cu cea desăvârşit piiardere.

Eu v-am pozvolit[11] să mergiţi la regraţie pentru ca să vă jucaţi, însă v-am poroncit să vă feriţi de alergările céle fără socoteală şi de a vă trânti unul cu altul pentru ca să nu cădeţi în premejdie a vă face ologi sau a vă vătăma. Acum de nu veţi asculta şi veţi cădea în priméjdie a vă vătăma, iată nenorocire din neascultare aicea noi nu putem a vă arăta cum că neascultarea de cei mai mari şi mai înţălepţi nu alt sfârşit decât nenorocire. /

27[r] Ajungă dar pilda ce v-am arătat de caré putéţi a vă închipui ce vă face neascultare."

1813 martie, 6 zile

Constandin Ionovici

[11] Slavonism: *a permite.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

MIHAIL MOLOGESCU

STIHURI

Ediţie şi prefaţă
de
ANDREI NESTORESCU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

PREFAŢĂ

Râze-mă lumea cât va vrea,
Judece-mă cât ar putea,
Eu ce-mi place strâng la piept.
Voi să scriu, voi să citesc,
Că-mi sânt dulci şi le iubesc
Şi din somn când mă deştept.

MIHAIL MOLOGESCU

În epoca primelor cristalizări ale literaturii noastre moderne, cuprinsă aproximativ între anii 1780 şi 1830/1840, literatura, ca o îndeletnicire constantă, i-a preocupat intens nu numai pe autorii cu o vădită, deşi încă firavă, conştiinţă scriitoricească[1], ci şi pe foarte mulţi alţi mânuitori ai condeiului – de la călugări, preoţi, târgoveţi, dascăli de şcoală, boiernaşi, îndatoraţi de obicei folclorului, cărţilor populare şi scrierilor religioase, până la marii boieri de certă cultură orientală (grecească şi turcească) sau occidentală –, iar majoritatea operelor tuturor acestora – scriitori dedicaţi din vocaţie „meşteşugului poeticesc" şi scriitori doar pentru „petrecere de vreme" – a rămas, din păcate, în manuscris. În ceea ce priveşte domeniul textelor versificate, de pildă, alături de scrierile poeţilor mai mult sau mai puţin cunoscuţi ai acestei „epoci premoderne" a literaturii române, studiaţi sau măcar amintiţi în lucrările de specialitate, în marile arhive din Bucureşti şi din ţară se mai găsesc o sumedie de manuscrise cu poezii (erotice, filosofice, teologice, istorice, satirice, moralizatoare etc.), fie anonime, fie aparţinând unor condeieri de care n-a auzit nimeni, dar a căror contribuţie la conturarea tabloului *real* al liricii noastre culte în curs de constituire se cuvine să fie atent evaluată şi, după caz, valorificată editorial. O relativ recent apărută istorie a poeziei culte româneşti de la începuturi până la 1830, însoţită de o amplă antologie comentată[2], vine să certifice, o dată în plus, prin numeroase şi convingătoare

[1] O schiţă a procesului de formare a conştiinţei scriitoriceşti, la Leon Volovici, *Apariţia scriitorului în cultura română*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2004, în special capitolele: *1. Circumstanţe* şi *2. Poetul.*

[2] Vezi Al. Alexianu, *Istoria poeziei culte româneşti. 1570 – 1830*, ediţie îngrijită de Mircea Coloşenco, vol. I – IV, Editura Majadahonda, Bucureşti, 2001.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

exemple, această incontestabilă realitate istorico-literară pe care. cu două decenii în urmă, încercam şi eu să o ilustrez în cea mai concretă modalitate cu putinţă: unul din capitolele importante, „de senzaţie" aş îndrăzni să spun, ale volumului VII din seria „Documente şi manuscrise literare" ce se întocmea pe atunci în cadrul Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" al Academiei Române, îl reprezenta cel consacrat *poeziei*, anonime sau cu autor identificat, prin care încercam introducerea în circuitul istoriei literare, ca demne de interes, a zece culegeri de versuri („viersuri", „stihuri", „stihurele", „cântice" etc.) scrise în perioada 1780–1845, total ignorate de specialişti. Din varii motive, nu toate conjuncturale, volumul nu a putut să apară în forma gândită iniţial, iar din secţiunea *Poezie* am publicat, ulterior, doar primul titlu: *Poezii nouă* de Ioan Cantacuzino[3]. *Stihuri* de Mihail Mologescu, culegerea pe care o propun acum, era ultima, în ordine cronologică, din acea surprinzătoare recoltă de scrieri versificate inedite. Caracterul special al stihurilor, de original „jurnal" de închisoare, mă determinase să le prezint sub titlul: *Singurătatea unui surghiunit.*[4]

*

Complet necunoscut ca poet, deşi manuscrisul cu versurile sale a intrat în fondurile Bibliotecii Academiei Române încă din 1903[5], Mihail Mologescu (1780 – ?) nu este un anonim pentru istoricii epocii paşoptiste. El figurează în documentele vremii drept cel mai vârstnic (avea 60 de ani) dintre participanţii activi la mişcarea revoluţionară iniţiată de societatea secretă întemeiată de J. A. Vaillant şi condusă de Mitiţă Filipescu în 1840, în Ţara Românească. „Complotul din '40" urmărea, după cum se ştie, în viziunea „conjuraţilor", realizarea „dorinţelor şi trebuinţelor poporului", adică lichidarea „ciocoismului şi fanariotismului" şi modificarea poziţiei ţării pe plan internaţional, iar în termenii oficialităţii, „o tainică cugetare de conspiraţie, scopul acesteia fiind să desfiinţeze organizarea în fiinţă a ţării, să întocmească o nouă aşezare pe baze republicane şi să schimbe instituţiile cele mari ale ţării: proprietatea şi armata". Arestat din ordinul domnitorului Alex. Ghica în octombrie 1840, împreună cu D. Filipescu, N. Bălcescu, C. Bolliac, S. Geranu, C. Telegescu, M. Serghiescu, C. Baronescu, D. Macedonski şi mulţi alţii, Mihail Mologescu (Molojăscu) va fi condamnat în 1841 la opt ani de recluziune, din care va efectua aproape

---

[3] Vezi Ioan Cantacuzino, *Poezii nouă*, ediţie îngrijită de Andrei Nestorescu, Academia Română, Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" („Documente şi manuscrise literare" – Serie nouă), 1993. (Textul, deşi tipărit, se păstrează într-un singur exemplar, având, aşadar, o condiţie apropiată de aceea de „manuscris unicat").

[4] Vezi şi Andrei Nestorescu, *Singurătatea unui surghiunit. Mihail Mologescu – „Stihuri"*, în „Litere, Arte, Idei", V, 1995, nr. 27, p.1, 4–5.

[5] B.A.R., ms. rom. **2803**, 147 f., 23/17,5 cm, cerneală neagră, alfabet de tranziţie, provine de la Muzeul de Antichităţi. Miscelaneu. Secţiunea *Stihuri* este cuprinsă între filele 115^{v}–142^{v}. (Descrierea completă la Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. II, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 381–382).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

doi, mai întâi în temnița de la Snagov, apoi, într-un regim ceva mai blând, la mânăstirile Mărgineni și Căldărușani. Grațiat de domnitorul Gh. Bibescu în februarie 1843[6], „logofețelul" Mihail Mologescu renunță la orice fel de activitate politică și se îndeletnicește, printre altele, cu transcrierea, pe o „hârtie mai bunișoară", cu „slova mai curățică", a copiei pe care a făcut-o la mânăstirea Mărgineni, în iunie 1842, după un manuscris conținând Cartea a II-a a *Cugetărilor* lui Oxenstiern, a *Apologhiei* mitropolitului Dimitrie al Rostovului, precum și a poeziilor sale originale – căci, notează el cu modestie, „am compus și eu câteva viersuri sau stihulețe". Scopul noii „prescrieri", din 1844, era unul strict personal, de duioasă aducere-aminte: „Dar eu, adevărat arăt aici, că n-am făcut osteneala aceasta ca să înmulțesc sau ca să înavuțesc bibliotica română cu acest manuscript, nu, ci numai din plăcerea, dragostea și mulțumirea ce mi-au făcut în zilele cele amărâte, încărcate de povara întristării, lipsei și singurătății, incujbat de vârsta bătrâneții, fără de stare, uitat pentru totdeauna de prieteni, iar de vrăjmaș nu..."[7]

Grupajul *Stihuri* cuprinde 16 poeme, din care 4 au fost scrise înainte de arestare, iar 11 în timpul detenției la mânăstirile Mărgineni și Căldărușani. Poezia [*Cu plăceri, un cititor*] pare a fi compusă după eliberare, ca „prefață" la celelalte, în momentul transcrierii versurilor în caiet. Iată titlurile poemelor în ordinea stabilită de autor: [*Cu plăceri, un cititor*] (1844?), *Plaiul Novaci* (1831), *La băile de la Nifon* (1840), *Pelicanul de pustie sau barza neagră supt troieni de zăpadă* (1840), *Pelicanul de pustiiu sau barza neagră în primăvară* (1842), *Pă drum, mergând* (1842), *Vânzarea lui Iosif* (1842), *Din psalmul 151 al lui David* (1842), *Melanholia gândurilor mele* (1842), *Sigurătatea mea* (1842), *Păiajinul de la Mărgineni* (1842), *În clopotnița Monastirii Mărgineni* (1842), *Întâmplarea unui vis* (1840), *[Oh, în vremea de acum, cât mă simț de supărat]* (1842), *Ideile singurătății mele* (1842), *Cugetările mele în singurătate* (1842). Simpla parcurgere a acestor titluri, în consecuția lor probabil neîntâmplătoare, ar fi trebuit să conducă, de multă vreme, la o lectură mai atentă, mai aplicată a textelor și, ca o consecință firească, la recunoașterea unei anumite *originalități* a substanței lor ideatice și emoționale în raport cu orientarea dominantă a poeziei culte specifice contextului literar căreia îi aparținea. Faptul nu s-a produs însă, poate și pentru că sexagenarul debutant nu e un meșteșugar, n-are exercițiul șlefuirii „stihurilor", în special numeroasele carențe de versificație – ritmul fără rigoare, rimele aproximative, organizarea strofică defectuoasă, punctuația aplicată mecanic – nerecomandându-l, la prima vedere, drept un poet de luat în seamă.

Cuvântul-cheie al liricii lui Mihail Mologescu – *singurătate* – îi definește și caracterul: acela de lamentație existențială. Tonalitatea profund elegiacă a versurilor este, fără îndoială, un reflex al precarității temporare a unei existențe supuse supliciilor foamei,

[6] Pentru detalii cu privire la arestare, proces, detenție și grațiere, vezi G. Zane, cap. *Mișcarea revoluționară de la 1840 din Țara Românească. Preludiu al Revoluției de la 1848*, în vol. *N. Bălcescu. Opera – Omul – Epoca*, Editura Eminescu, București, 1977, p. 139–219.

[7] Citatele sunt din „predoslovia" ms. rom. **2803**, *Către d.d. cititori*, f. 1–2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

frigului şi izolării, ea relevă însă şi un anumit tip de structură mentală şi sufletească, cu nelinişti şi frământări autentice, o natură sensibilă, contemplativă, căreia o dramatică experienţă de viaţă – recluziunea forţată – îi potenţează valenţele poetice. Educat – atât cât era – în respectul preceptelor moral-estetice ale unui clasicism de nuanţă religioasă, tradiţional ortodoxă, Mihail Mologescu îşi depăşeşte condiţia prin tentativa de a surprinde, în imagini ce reiau, aproape toate, modele clasice, pulsul unor „vremuri ce şi-au ieşit din matcă", înscriindu-le într-o perspectivă de gândire modernă, de sorginte şi vibraţie (pre)romantică. Nesiguranţa existenţei, nestatornicia „lucrurilor pământeşti", caducitatea civilizaţiilor, laitmotivele „vanitas vanitatum", „ubi sunt" şi „fortuna labilis" – toposuri ale cugetării şi literaturii anterioare – sunt reiterate printr-o vizibilă modificare de percepţie. „Ideile singurătăţii" exprimate prin „melanholia gândurilor" aparţin, în esenţă, modernităţii preromantice. Ca şi câteva din modalităţile de concretizare predilecte: descrierile de natură, inclusiv ale peisajelor nocturne, invocarea divinităţii şi a geniului locurilor, etalarea tristeţii trecerii timpului şi a deznădejdii solitudinii. Preromantică este şi pendularea între certitudinea perfecţiunii spirituale a fiinţei umane şi incertitudinile existenţei cotidiene, între dorinţa de cunoaştere nemărginită şi efemeritatea fiinţării. Cele mai semnificative din poeziile lui Mihail Mologescu sunt, tipologic, veritabile *meditaţii*, cu mai toate trăsăturile romantismului incipient, una sau două putând fi considerate chiar „nopţi" în linia – de reverie nostalgică – a lui Edward Young (pe care, de altfel, autorul îl şi aminteşte într-un poem).

Fragilă punte de legătură între un mod de existenţă perimat şi altul ce urma să se nască în vâltoarea Revoluţiei de la 1848, demersul poetic al lui Mihail Mologescu, întreprins, conjunctural, sub presiunea *evenimentului*, ilustrează (printr-o simplă schiţă, desigur) una din căile de trecere de la mentalitatea clasică (tradiţională) la cea romantică (modernă): transgresarea politicului în literar, până la dobândirea unei noi identităţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

STIHURI

[CU PLĂCERI, UN CITITOR]

Cu plăceri, un cititor,
Şi cu drag, un scriitor,
Nici unul nu greşesc.
Cel dintâi cu-nvăţătura,
Cel al doilea cu scriptura,
Amândoi să folosesc.

De-amândoi m-am înfocat.
Deşi prost, dar i-am urmat
Când plăcerea m-a silit.
Şi citind, şi prescriind,
Niciodată pregetând
Să-nvăţ ceva osibit.

Deşi vârsta-mi naintată,
Dar plăcerea-mi neschimbată
Cere să mă ostenesc.
Nici odihnă, nici primblare,
Nici gândire la vro stare.
Câteşitrele le jertvesc.

Râze-mă lumea cât va vrea,
Judece-mă cât ar putea,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Eu ce-mi place strâng la piept.
Voi să scriu, voi să citesc, /
116[r] Că-mi sânt dulci şi le iubesc
Şi din somn când mă deştept. /

PLAIUL NOVACI

Iunie 29, anul 1831

P-aceşti munţi mă urcai astăzi, pe unde odinioară
Bunul Ulpie Traian cu romanii să pogoară.
Cu veştiţii veterani Dachia au moştenit,
Lăsindu-o moşilor noştri cu al său nume mărit.
Of! Unde sânt acum aceia, bătrânilor Munţi Carpaţi?
Dac-aveţi vro-nsufleţire
Sau vreun fel de simţire
Vă rog să mă ascultaţi!
Ascultaţi pe muritoriul ce vă-ntreabă umilit:
Voi, tăcând, puteţi a-i spune acelea ce el doreşte?
Sânul vostru deşchizându-i ar citi ce să vorbeşte
Şi d-un veac foarte batrân ce nu-l aveam cunoscut,
Şi d-o altă lume veche, ce le zic proadamite[1].
Dar a lor chip şi viaţa cine-o poate arăta?
Numai a voastră vechime ne poate încredinţa
Că au fost vieţuitori înţeleşi numai de minte.
Dar în ce veacuri şi când proadamiţii au perit
Şi prin ce fel de potop, cu apele sau cu foc?
Noi, târziu şi slabi fiind, nu le cunoaştem deloc!
A voastră vechime numai să crede că le-au privit. /
117[r] O, cât sânteţi de bătrâni! De câte veacuri trăiţi!
Cutremuri, furtuni, potoape, cu dânsele v-aţi luptat
Şi încă sânteţi puternici, din loc nu v-au strămutat.

[1] Proadamit (adj.) ... proadamit (s.m.) – (aici:) înainte / dinainte de Adam (?)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Iar noi slabi şi ticăloşi, înşivă mărturisiţi!
Noi ca florile petrecem, ca dânsele şi perim.
Unde sânt acum aceia de cari am întrebat?
Ca fantomele-a perit, abì nume ş-au lăsat.
Lângă mine stă sfârşitul, alta ce să mai gândim!
Aş vrea să-mi iau un adio grăbindu-mă a pleca,
Dar umilitele-mi gânduri un moment mă mai opresc,
A mai face o întrebare, până sânt de vă privesc
Şi apoi să-mi iau adio, că nu vă voi mai vedea!

.....

Bătrânilor Munţi Carpaţi!
Atâtea veci de când sânteţi,
Ne puteţi aduce-aminte de Adam, de fiii lui,
De Cain şi de Avel, ucis de fratele lui,
De nevinovatul sânge; să plângem de mila lui,
Că schimbă viaţa cu moartea, şi perì fiinţa lui! /
117v O, ce tristă întâmplare, ce soartă ni să găti!
Peste noi stăpâni moartea, triumfând biruitoare.
Iată soarta omenirii, de plângeri n<e>stingătoare.
De atunci până acum şi-n veci nu va conteni!
Copii, tineri şi bătrâni neîncetat îi jertveşte.
Nu e ceas, nu e minunt făr' de lacrămi şi suspinuri.
Măcar o zi nu ne lasă fără dureri, fără chinuri.
O, ce cumplit tiran e moartea! Nimic nu o umileşte,
De niminea nu se teme, fie sfânt, fie-mpărat.
Ucide, omoară,-nghite, pretutindenea străbate,
Ziua, noaptea, ne-ncetat, fie sat, fie cetate,
Prin colibile sărace să vâră, ca şi-n palat!

Bătrâni Munţilor Carpaţi!
Atâtea veci de când sânteţi
Vă puteţi aduce-aminte de Adam, de fiii lui,
De cei dintr-înşii născuţi,
De legile ce au dat supt ocârmuirea lui –
De la el pân' la potop păzitu-s-au neschimbate,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

De-au trăit fericiţi supt acea legimitate
Dată de înţelepciunea lui.
De faţă aţi fost la toate, a ne povesti puteţi,
Nişte martori vechi ca voi nu puteţi fi bănuiţi. /
118[r] O, de-aţi avea grai omenesc, puteaţi să ne povestiţi
Cu de amăruntul toate, fericiţi, nefericiţi!

.....

Bătrânilor Munţi Carpaţi!
Scump îmi este acest minunt întru care vă privesc.
Cât de tari, vechi, împietriţi, mă-nfior şi mă-ngrozesc
De-nălţimi, de adâncimi care mi le-nfăţişaţi!
Ce mărire, dar ce groază, p-amândouă le purtaţi!
Noi am gândi c-aţi fost netezi, obli ca şi tot pământul,
Dar aceste surpături ne supun a schimba gândul,
Silindu-ne ca să credem că sânteţi schimbaţi cu totul,
Dintru cea dintâi fiinţă – şi pricina e potopul!
Al căruia început şi grozavul lui sfârşit
Un singur, Mois, ni-l scrie, arătându-ni-l pe scurt,
Într-a cărui vifori, valuri, şi voi frumseţ-aţi pierdut.
O, ce grozăvii atunci să fi fost au trebuit,
Dacă voi, aşa puternici, şi iată v-aţi dărâmat!
Dar oamenii, ticăloşii, cu ce groaze au perit!
Dintr-acel cumplit potop, nimini nu s-au mântuit
Decât Noe, fiii lui, într-un chivot au scăpat,
Din carii şi noi ne tragem, populând acest pământ
Ce natura ni l-au dat a ne veseli pe dânsul.
Pe el naştem, pe el creştem, apoi ne-ngropăm într-însul
Cu soroc, făr' de soroc, că n-avem ceas de trăit. /
118[v] Iată soarta omenirii, ce are de la-nceput:
Foc, potoape peste dânsa de multe ori s-au vărsat,
Războaie, vărsări de sânge, nedreptăţi n-au încetat.
Că acestea s-au făcut, înşivă mărturisiţi
Şi de tăceţi şi nu spuneţi acest adevăr curat.
Dar aceste surpături ce cu groază ne privesc,
Că v-aţi luptat cu potoape, singure mărturisesc,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Că focuri şi apele pe voi v-au desfigurat.
O, Dumnezeule sfinte, preaputernică fiinţă,
Tu eşti ziditorul nostru, tu eşti al nostru părinte!
Cum putură ticăloşii mânia ta să-ntărâte,
Călcând poruncile tale? Fost-au oare cu putinţă
A te mânia atâta, să t-aducă la căinţă
Pentru că ai făcut omu şi apoi să-l dai pierzării,
Să-i stingi semînţia lui, să-l laşi în voia-ntâmplării
Şi prin potopul de ape să să piarză-a lui fiinţă?
Nefiindu-i îndestul osânda morţii firești,
Căria l-ai dat spre jertvă pentru greşala dintâi,
Cu carea te-au mâniat încă de când era-n Rai!
Căci au făcut o călcare poruncii dumnezeieşti
Şi pentru al său păcat toţi ne vedem osândiţi
A muri neîncetat. Bătrâni, tineri, de la ţâţă, /
119[r] Omoară, seceră, stinge, făr' de nici o umilinţă
Pentru cel dintâi păcat, şi nu mai sântem plătiţi.
O, în ce ceas nefericit cel dintâi om s-au zidit!
Acest chip şi frumuseţe dintre toate e mirat,
Dar înţelepciunea lui nimic nu l-au ajutat.
Lăcomia pentr-o poamă din Rai l-au fost izgonit
Şi la o fatală moarte într-un ceas l-au osândit.
Această vrăjmaşe poftă în noi şi acum domneşte,
Toţi de dânsa ne târâm, dar cu moartea o plătim.
Plângi, Evo, şi tu, Adame, când ne vedeţi cum perim
Săceraţi de cruda moarte, ne-ncetat ne prăvăleşte!

.....

Adio, bătrânilor Munţi Carpaţi!
Adio, păduri frumoase şi voi, preadragi floricele!
Adio, pustietate, lupi, urşi, căprioare şi dragilor păsărele!
Adio! În veci nu mă voi întoarce ... faceţi bine să aflaţi!
Iată, ochii-mi lăcrămează şi-n pieptu-mi suspin duios!
Depărtându-mă de voi, pă această potecuţă voi să mă scobor în jos,
Să-mi scoţ fluierul din sân, să-mi cânt cel din urmă ceas,
Răscântecul în veci martor că cu mare dor vă las! /

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

119[v]

LA BĂILE DE LA NIFON

Iulie 20, 1840

Sus, pe vârf-acestui munte!
Of! Am obosit, răbdarea m-au părăsit!
Seară! ...
O, ce vreme! Acum soarele apune şi să face nevăzut.
Colo, peste vârf-acelui munte, e urma pe unde-au trecut.
Şi anii zilelor mele zbor, aleargă, ia sfârşit.

Ce nădejde-mi mai rămâne? N-am nimic a mai dori!
Ce? Oare case, bogăţii, ranguri, nevastă, copii?
Ce? Desfătări, haine, muzică şi veselii?
Pe toate le-am defăimat! Acum ştiu a mă feri!

Încă din tânăra-mi vârstă supt picioare le-am călcat.
Au mă voi întoarce acum slava lumii s-o iubesc
Ş-a ei măreaţă grădină, cu flori ce să veştejesc?
Nimic nu să potriveşte la vârsta ce-s încujbat.

Şaizeci de ani: o povară e, destulă greutate;
Am purtat-o voiniceşte, am târât destule nenorociri.
Din pruncie-mi cu dânsele m-am luptat şi n-am gustat fericiri!
Lunga odihnă mă cheamă, curând voi scăpa de toate. /

120[r]

Acest cărunt, bătrân munte, în veci martor el va fi
Acestor destăinuiri ce-şi face un muritor,
Tristelor sale gândiri, pătruns di-un rece fior
Văzind ceasul cel din urmă că e gata a veni!

Of! ... Ce junghiuri, ce durere
Au cuprins oasele mele!
Ca un fulger mă pătrund! Of! ...
Dar, ce tăcere, ce linişte totul domneşte!
Cu seara ce înmurgeşte, cu vremea cea răcoroasă
Şi frumosul orizon acum s-acopere de o pânză fumegoasă.
Oare nu vecinica lege pe toate le rânduieşte?

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Acum, negru, trist pământul şi lumea de tot schimbată,
Pe aerul fumegos a nopţii pânză să-ntinde
Din răsărit la apus şi pe toate le cuprinde.
Totul negru, toate-s triste, nimic frumos nu s-arată!

Zifirul de miazanoapte acum suflă-ncitişor,
Mişcând frunzele de paltini ce plesnesc una pe alta.
Printre crăngi când se rădică să pare c-ar suspina,
Să mlădie şi să-ndreaptă jucându-se linişor. /

120[v] Bradul să posomorăşte şi-ncepe-a să clătina,
Atârnatele lui plete să leagănă binişor,
Frunza lui măruntă, deasă, face un sunet uşor,
Iar al său mlădios vârf pe paltini îi salută.

Plopi, fagi mai măreţi abl frunza-şi încreţesc,
Ei stau drept, neclătinaţi, crăngile ne-nduplecate,
Frunza lor deasă, rotundă, zifirii n-o pot străbate.
Au trupuri mari, uriaşe, de furtuni nu să sfiesc.

Gran[2] ştejari, mai jos, pă vale, al codrilor uriaş,
Frumos înformat şi-nalt cât un munte să arată.
A lui ramuri lungi, întinse, să umbreşte valea toată,
Trupul gros şi crescut bine îi face vârful trufaş.

Locu-n vale ş-au ales să crească ş-a să-nforma,
Unde dealurile toate îşi depun grăsimea sa.
Munţi-nalţi cu a lor trupuri îl ţin supt scuteala sa,
Apărat de orice vifori vara, iarna ar sufla.

Dar sadurile mărunte, felurimi de copăcei! /
121[r] Frasini, carpeni şi jugastri şi frumoşi înformaţi tei,
Taberi de flori mici şi mari, tămâioase viorele, albişori ghiocei,
Dupe care frigul nopţii izgoneşte pe albină, pă pistriţii fluturei.

[2] *Sic*! Probabilă greşeală de transcriere.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Aceasta-i icoana lumii! Aşa chipul ei să trece!
Toate-alerg înspăimântate la locuri ce-şi au gătite
Să scape de groaza nopţii, a petrece liniştite,
Aşteptând cu nerăbdare soarele ce iar să-ntoarce.

Aşa sânt şi anii noştri supt asemenea schimbări,
Hotărâţi de Creatorul, puternicul Dumnezeu!
Frumoşi, tineri la-nceput, iar sfârşitu-l privim rău.
Pierdem lumea şi viaţa, supuşi la alte mutări.

Astfel omul să-mbrânceşte de o moarte furioasă,
Din grădin-aceştii lumi dus cătr-o vecinică noapte,
În oceanul desfundat lăsând cele d-aici pe toate.
Iată fericirea lumii cât este de dureroasă!

Ce dar alt ne mai rămâne? O nădejde-ncredinţată,
Că după atâtea trude şi lacrămi ce-avem vărsate /
121[v] Pe şena aceştii lumi nu pot fi-n veci aruncate
De acest bun Dumnezeu, natura-ntreagă-l arată!

Liniştiţi, dar, s-aşteptăm acest ne-ncetat sfârşit,
Ca fluturii şi albina în noaptea cea-ngrozitoare,
Cu nădejdea că vom trece la lumea nemuritoare,
La ziua cea ne-nserată, vecinică, făr' de sfârşit!

PELICANUL DE PUSTIE SAU BARZA NEAGRĂ SUPT TROIENI DE ZĂPADĂ

Octomvrie 24, 1840. În Bucureşti

Privigători, mierliţe, nu mai cântaţi!
Că vara au trecut – nu vedeţi norii crunţi, turburaţi?
Şi crivăţul suflă furios,
Puternici, mari copaci de vârf îi pleacă în jos,
Frunze verzi, galbene, le zmulge, le-aruncă jos,
Şi totul geme întunecos.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Cerniţi-vă, tăceţi, în pieptu-vă îngropaţi dorul,
Ascundeţi-vă prin munţi, lăsaţi acum amorul,
Că iarna p-aici cu furii sosi!
..... /

122[r] Ascundeţi-vă pă vremea legiuită, până în primăvară,
Că iarna vă coprinde, şi vai, care veţi rămânea afară
Supt troieni, ca mine veţi peri!
Ciocârlie-nălţată pe aer sus, încetează, coboară-te jos!
Că vânturile-a turbat, pământul tremură jos
Şi leul, de vremea rea,
În pustiiu zbiară, răcneşte, tremură munţii de glasul lui.
Oameni, paseri şi dobitoace, lăcuitori ai pustiiului,
Au amorţit dă groaza sa.
El e flămând, el e gonit, rănit de vânători,
Săgeata-n coaste stă acăţată, în ficaţi lovit de nouă ori,
Şi vai de acela ce-l va întâmpina!
Îndată jertva lui va fi, sfâşiat fără de milostivire.
Toate tremură, stau mărmurite, nordul întunecat suflă peire;
Împotrivă cine-i va sta?
De viscol ameţită, de supt troieni vă strig, vă dau de ştire:
Păsărelelor, tăceţi, nu mai cântaţi, ascundeţi-vă, trăiţi în liniştire,
Pă vremea legiuită!
Că răul este mare, suflă crivăţul furios,
Troieni de zăpadă ca munţii zideşte jos,
Şi eu supt dânşii mor părăsită. /

122[v] Mierliţe, privigători, ascultaţi pe cea murind, pasere ca şi voi:
Prin râpe ascunse, peşteri vă hrăniţi pân' vor trece aceste nevoi
Şi primăvara va sosi.
Când soarele de la amiazăzi să-ntoarce, troieni şi gheaţă să vor topi.
Atunci de supt dânsele fulgii şi oasele-mi de dânsul să vor privi.
Să nu uitaţi, aici, la dânsele a veni.
Penele, fulgii miei cu picioarele să le răschiraţi
Şi, uscate de soare, în aer să le ridicaţi,
A să purta de vânturi, pe sus!
În faţa lumii privite pă ceriul seninat,
Prin soarele străluce pe und-odată am zburat,
Iar oasele-mi vor sta în locul unde sânt pus! /

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

123[r] **PELICANUL DE PUSTIIU SAU BARZA NEAGRĂ ÎN PRIMĂVARĂ**

Mai 1, 1842. Mergând la Mărgineni

Păsărelelor!
Vedeţi-mă acum că moartă am fost,
De viscol trântită în frigul făr' de rost,
Şi-n ger, foarte tare!
Supt troieni ca[3] munţii, gemând dedesupt,
Viaţa sfârşam în gerul cumplit.
Dar sfinţitul soare,
De la sud grăbind, gheaţa au topit
Prin a sa căldură şi m-am mântuit.
Vă spui cu glas mare:
Din aer de sus, din sfera solare,
Unde pacea stă fără turburare,
Slobod acum zbor
Pe unde odată veselă trăiam
Şi acest pământ din zbor îl priveam,
Al hranei izvor ...

Privigători, cântaţi pe lunci, prin crânguri înverzite! /
123[v] Şi voi, mierliţe, cântaţi amorul vostru pe vârful arburilor suite!
Că cinteza nu tace, supt codrul înverzit,
Cu pieptu-şi înfocat, cu inima aprinsă îşi cântă-amorul său.
Codrii răsună o armonie, pe călător dezmiardă cântecul său,
Păstoriul o ascultă cu sufletul uimit,
Cucul voinicu cântă şi codrul îi rescântă,
Mierliţele-i răspunde, păstorii îl ascultă,
Sturzul de prin[4] văi cu mierla să-ntrece,
Din crâng pitulicea pe aer să-nalţă, cheam-al său iubit
Pe luncă, prin crângul des, supt porumbariul alb înflorit,
Să-i descopere amoru său!

[3] Scris: *cu*.
[4] Scris: *duprin*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Acum, păsărele, toate cântaţi, sus pe aer săltaţi de bucurie
Că nordul s-au liniştit şi sudul răsfrânge veselie,
Măreţul soare ajunge-n chilibrul său.
Leul ce astă-iarnă răcnea flămând, rănit de vânători,
Cu săgeata-n coastă-i acăţată, în ficaţi izbit de nouă ori,
Şi curui[5], şorliţile flămânde, cu dânsul au perit!
Nu vă mai temeţi de nimic, cântaţi, că păstorii vă ascultă –
Uniţi cântecul vostru cu tânăra copilă ce adună flori pe luncă,
Prin crângul verde supt mărul înflorit.
Buha cea de noaptea şi cobea urâtă ce vă-ngrozea,
Noaptea prin-ntunerec pe cuib adormite vă tot sfâşia,
La pustii s-au tras, în loc neştiut,
Cum şi ciuhurezul[6], paserea Minervei, ziua ascuns sta,
În culcuşul său, noaptea a-i fi ziuă tot să gândea /
124[r] Cum ar putea face să fiţi jertva lui.
Nimic nu vă temeţi, că el nu mai este, supt iarb-au perit!
În leagăn de frunze cuiburi atârnaţi supt codru-nverzit,
Cântaţi acum toate, iată eu vă spui!

PĂ DRUM, MERGÂND

Aprilie 30, 1842. Monastirea Mărgineni

Of! Ce iarnă grozavă, cu vifori! Dar au trecut ...
Acei troieni de zăpadă stând ca munţii, s-au topit.
Crivăţul cel furios
De tot acum a-ncetat, zefirul d-amiazăzi
Cum suflă lin, uşor câmpu-ncepe a-nverzi,
Stă ca un covor frumos.
Muguri în copaci, umflaţi, prea curând să vor deşchide.
În sânul pădurii, jos, frunze verzi unde şi unde,
Aerul cel lin şi cald ne aduce un miros.
Ah, uite colo o floricică, dar ş-un glas de păsărică,
Prin crângul cel des şi negru, tristă, ascunsă de frică,

[5] Curui (s.m.) – coroi (pasăre răpitoare; un fel de cioară).
[6] Ciuhurez (s.m.) – huhurez (bufniţă).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Cum îşi cântă al său amor!
Şorliţile leşinate şi vrăjmaşii ei curui
O păzesc din întunerec, să nu cânte nimânui.
Dar sârmana, ca şi mine sloboade glas binişor,
Colo-n aer, sus, s-aude încă una ciripind,
La picioarele lui Joe cum să suie tot cântând,
Legănându-se pe vânt. /
124[v] Răsfăţată sus pe aer să apropie d-un nor,
Departe d-ai săi vrăjmaşi, întră-ntr-însul linişor,
Uitându-se la pământ.
Ce dulce şi jalnic glas sloboade din pieptul său!
Bolta ceriului răsună de dulce cântecul său.
Ce farmec, ce amăgire opreşte pe călător
S-o asculte, s-o privească, să-l cufunde-n nişte gânduri,
Cu doriri pătrunzătoare, arzătoare ca şi focul, leşinuri peste leşinuri.
Ochii săi scăldaţi în lacrămi, ce ticălos muritoriul
Când de noroc părăsit şi de soartă-şi tras, târât,
Ce nădejde îl mai ţine încă, de nu-i prăpădit?
Pronia dumnezeiască!
Ea-nalţă, ea nimiceşte, pe smeriţi înalţă sus,
Iar pe tiranii trufaşi cu capu-i răstoarnă-n jos,
Sfânta dreptate cerească
O revarsă cu-ndurare peste trist norodul său.
Când pe cei buni îi mângâie şi altora răsplăteşte,
Drept judecă Dumnezeu! /

125[r] ## VÂNZAREA LUI IOSIF[7]

Iulie 20, 1842. Monastirea Mărgineni

Numai ani patrusprezece număram în vârsta mea
Când fraţii miei cei mai mari păşteau turmele de oi.
Mă jucam cu mieluşeii, fără griji, fără nevoi,
Tinerel nevinovat, suflet, inima-mi sălta.

[7] Textul are la bază o sursă biblică: *Facerea*, 37, 13–28.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

De-acas' nu mă depărtam, căci tatăl mă iubea
Şi mă ţinea lângă dânsul ca pe cel mai scump odor;
De pierderea maicii noastre mă avea mângâitor.
Doi fraţi eram dintr-o mumă carea tatăl o iubişă
Şi din norocirea noastră de multă vreme murise,
Rămâind de dânsa, mici, Viniamin şi cu mine.
Locul ei îl ţineam noi, depărtând o-ntristăciune,
Mângâind pe tatăl nostru de moartea iubitei mume!
Fraţii noştri cei mai mari – din alte mume născuţi –
Turmele de oi păşteau pă câmpi pustii şi pă munţi.
Voinici toţi, la număr zece, cu fiarăle se lupta.
Când atuncea tatăl nostru, de dor aprins pentru ei,
De-a şti în ce chip să află şi cum petrec prin pustii,
Mă chemă şi-mi porunci – plini de lacrămi ochii săi, /
125[v] Zicând: „Fiiule iubite, voi să ştiu de fraţii tăi
Pă carii d-atâta vreme nu i-au privit ochii miei
Şi ştiu că tu, ca şi mine, nu mai puţin îi iubeşti.
Iată-ţi merindele gata, binecuvântat să fii,
Mergi sănătos, fiiul mieu, să găseşti pe fraţii tăi,
Să le duci ş-aceste daruri, oriunde îi vei afla.
Cu darurile împreună, du şi binecuvântarea mea.
Să-i întrebi de sănătate, să le spui dorirea mea –
Pacea Domnului cu ei. Sănătos să te primească,
Să te pleci-naintea lor, din genunchi a te-nchina
Într-acel sfinţit minunt când cu dânşii te-i vedea,
Sărutându-vă cu toţii, semn de dragostea frăţească.
Să-i întrebi şi pentru turme, de sânt toate sănătoasă,
Şi ei cum au petrecut această vreme lungă, duioasă.
Să-mi aduci vestire bună cât mai curând despre toate,
Căci mă aflu-n nerăbdare şi coprins d-întristăciune,
N-am linişte, n-am odihnă, d-o spaimă ce n-o poci spune;
De atâta lungă vreme e mâhnit sufletul mieu.
Preaiubite fiiul mieu, pleacă, nu întârzia,
Până este vremea bună să te grăbeşti a-i afla,
Fă-mi ş-această mângâiere ce din suflet o doresc. /
126[r] Fiiule, binecuvântat să fii şi să te-ntorci sănătos,
Că te-aştept cu nerăbdare şi cu sufletul duios!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

O, iubite fiiul mieu, tu cunoşti cât te iubesc,
Lipsa ta de lângă mine rană mare-o socotesc,
Bucuria şi-ntristarea de-amândouă mă tărăsc.
O, ce griji nu mă coprind, acum, de plecarea ta:
Gândind la fiară, la oamenii răi, la copilăria ta,
Drumu lung, pustietăţi, câte groaze-n calea ta ...
Mă dărapăn din picioare, ochii-n lacrămi mi să-neacă!
Cu această întristare, câte zile vor să treacă
Amărâte, întunecate, lipsirea ta o să-mi facă,
Fioroase pentru mine până iarăşi te-oi vedea!
Vai! Ce bucurie, ce-ntristare – amândouă mă-ncolţesc!
Ah, Iosife! Ah, Rahilo! Eu p-amândoi ... vă iubesc!
Mă topesc pătruns d-o frică ce nu-mi este cunoscută.
Fiiule – Domnul să fie cu tine, păzindu-te-n calea ta,
Îngerii fie-ţi de pază şi de apărarea ta.
Mergi sănătos, fiiul mieu, binecuvântat să fii! ..."

Am plecat numaidecât către muntele Vihem.
Drumu lung, pustietăţi, mă făcură să mă tem,
Dar nu le băgăm în seamă, ori între frici şi nevoi /
126[v] Alergam fără-ncetare, numai la fraţi gândul mieu.
Mai repetam câteodată numele – o, tatăl mieu!
Dup-atâtea zile triste, frică, groaze şi nevoi,
Nu departe-ntr-o câmpie zării turmele de oi.
Alerg, zbor într-acolo, nu mai am griji şi nevoi.
Acum objetul dorit mi să-nfăţişează mie.
Nevoile, frica, pier – nici mai simţ vro greutate.
Ajunsei numaidecât. Descarc darurile toate,
Mă-nchinai fraţilor miei cu capu pân' la pământ.
N-apucai să le vorbesc. Ce mirare şi ce frică,
De-amândouă sânt coprins! Ei, ca tigrii mă apucă,
Mă legară strâns de mâini şi grăbesc să mă omoare.
Lei cruzi, tigri nemilostivi, voiesc sângele-a-mi vărsa;
Plânsul, ţipetile mele, nicidecum nu-i omilea.
Simeon, frate mai mare, hotărî să mă omoare.
Strigă cu un glas sălbatic: „Să moar-acum visătoriul
Ce să-ngâmfă totdeauna că va fi stăpânitoriul,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Va domni el preste noi şi pre-ai noştri următori!"
La glasul lui cel puternic toţi fraţii să învoiră,
S-adunară la un loc şi moartea mea hotărâră.
Numai Iuda cel puternic lor tare să-mprotivi, /
127r Zicând: „El este fratele nostru, cum puteţi a-l omorî!
Ce va face tatăl nostru când de dânsul l-am lipsi?
Căruntele-i bătrâneţe noi la iad le-am pogorî!
Cu blestem asupra noastră ce-n veci n-ar fi vindecat,
Dupe noi şi fiii noştri, toţi s-ar naşte supt păcat.
Vedeţi acel puţ pustii, aruncaţi-l acolo,
Unde va muri el singur. Nu-i vărsaţi sângele lui.
Acolea el tăinuit, nu să va şti moartea lui.
Vom împrăştia şi vorba că fiarăle l-au mâncat.
Atuncea şi tatăl nostru pe noi nu ne-ar blestema.
Trimeţând şi haina lui cea pistriţă, ce purta,
Ruptă şi cruntată-n sânge, semn de fiară sfâşiat."
La acest cuvânt puternic cu toţii se învoiră,
În groapa cea făr' de apă ei degrab mă azvârliră.
Ţipetul strigării mele deloc nu-i omilia,
Ci s-au aşezat la masă câteşzece la un loc,
Beau, să veselesc, mănâncă, ş-apoi toţi să scol la joc.
O, ce groaze pentru mine într-acel adânc pustii!
N-am nădejde de viaţă. Of, tatăl mieu, unde eşti?
O, preaiubita mea maică! Putè-vei să mă priveşti,
Preaiubite copil mic, dragul meu Veniamin? /
127v Adunaţi-vă cu toţii, câteştrei la acest loc,
Să ne vedem înc-o dată, că mai mult nu e mijloc.
Dar cât strig – toate-n zadar, pământul m-au înghiţit.
Dintr-acel adânc pustii am început a striga,
Către cel ce vede toate rugăciuni a-i îndrepta,
Cu lacrămi, suspin fierbinte, întru deznădejdea mea,
Să caute către mine din ceriul cel sfânt al său,
Să plece urechea sa la glasul robului său,
Când eu mori nevinovat într-acest loc de osândă.
Vreme multă n-au trecut şi, iată, după-ntâmplare,
Neguţători agareni[8], un chervan destul de mare,

[8] Agarean (adj.) – păgân, necredincios.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Călătorind la Eghipet. Fraţii miei lor mă vândură
Drept douăzeci de arginţi, supt nume de rob al lor.
Iată-mă dus în robie, perit din vederea lor.
O, iubite tatăl mieu, rămâi în veci sănătos!
Dragul meu Veniamine, mângâie pe tatăl nostru
Într-aceste scârbe mari, ce umple sufletul vostru.
Voi m-aţi pierdut, dar nu ştiţi de sânt mort sau cu viaţă! /

128[r]

DIN PSALMUL 151 AL LUI DAVID[9]

1842, iulie, în Mânastirea Mărgineni

Numai douăzeci de ani să număra în vârsta mea.
Decât toţi fraţii mai mic, în casa tatălui mieu,
Tânăr iubit peste fire ca urmatic fiiu al său,
Ca păstoraş tinerel îi păşteam oile lui.
Eu însumi făcui organul, psaltir-am alcătuit,
Cu însuşi mâinile mele p-amândouă le-am lucrat
Şi cu dânsele-i cântam cerescului împărat,
A cărui în veci mărirea mie s-au descoperit.
Şi cine putea vesti acestea Domnului mieu?
Domnul va auzi însuşi glasul cântărilor mele.
Din ceriul cel sfânt al său, din scaunul slavei sale
Auzind, au poruncit, trimeţând îngerul său,
De m-au luat de la oi şi m-au dus la tatăl mieu
Şi m-au uns cu untdelemn sfinţit al ungerii sale,
A-i fi slugă credincioasă în casa măririi sale.
Fraţii miei preabuni şi mari – şi n-au vrut dintr-înşii Domnul!
Dupe ungere, ieşind de la tatăl mieu, au poruncit
Să mă duc la fraţii miei, în câmpul cel de război /
128[v] Unde se aflau în groaze, în lipse şi în nevoi,
Să le duc cele de hrană. Am plecat numaidecât,
Am ajuns la fraţii miei, i-am găsit înspăimântaţi,

[9] Textul reprezintă prelucrarea a două surse biblice: *Psalmi*, 151, 1–7 şi *I Regi* 17, 23–51.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

În deznădejde şi groaze. Le-am dat darurile toate,
Făcându-le închinăciuni, cu-ntrebări de sănătate.
Dar nu putea să-mi vorbească, aflându-se-nfricoşaţi.
Am vrut să văz şi tabăra toată, ce să afla-nmărmurită
De mulţimea vrăjmăşească şi d-un groaznic uriaş,
De Goliat, cel vestit, puternicul şi trufaş,
Îmbrăcat tot cu aramă,-n armătură strălucită.
De la cap pân' la picioare fulgera armele lui.
Le scutura c-o mândrie ş-ocărând zgomot făcea,
Pă fiii lui Israil chemându-i a să lupta.
Dar cine-ndrâznea să iase din palancurile[10] lui?
M-am aprins d-un foc ceresc, m-am turburat de mânie,
Zicând ostaşilor noştri că eu nu poci suferi
Şi mă simţ că am putere negreşit a-l birui.
L-aş ucide ca p-un câine ce s-a umflat de mândrie,
L-aş răsturna aci-n loc, făr' de multă greutate.
S-auziră aceste vorbe şi de Saul împărat
Ce s-află între ostaşi, ca şi ei de-nfricoşat.
Au poruncit să mă cheme ca să mă vaze de-aproape. /
129[r] Mă-nfăţişai. Mă privi, şi cu zâmbet mă-ntreabă
Cine este tatăl mieu şi cu ce treab-am venit.
Îi spusei pe rând de toate, în scurt i le-am desluşit.
Şi văzându-m-aşa tânăr, cu dragoste-mi căută,
Zicându-mi: „Binecuvântat să fii – dar au poţi a te lupta
Cu acel mare viteaz ce l-ai văzut ocărând
Pă mine şi pe ostaşi şi nu-ncetează strigând?"
„Aşa, Domnul mieu-mpărate, sânt în stare-a-l răsturna!
Robul tău de multe ori au omorât urşi şi lei,
Prin munţi, pe câmpuri pustii, păscând turmele de oi,
Eu mă-mbrăţişam cu dânşii trântindu-i făr' de nevoi
Şi cu acest toiag al mieu îi băteam ca vai de ei.
Dar acest câine râios şi împrejur netăiat
Nu poate fi mai puternic decât urşii, decât leii
Cu carii eu m-am luptat, din gura lor scoţând mieii.
Voi să ies naintea lui numai cu acest toiag.

[10] Palanc (s.n) – palisadă, tabără îngrădită.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Armele acestea-mi sânt: taşca, praştia, toiagul.
Voi arunca peste dânsul mare grindină de pietri,
Voi sfărâma coiful lui, apoi jos îl voi trânti.
Aşa, sânt încredinţat că nu-şi va mai râdica capul!"
Acum Saul împărat săltează de bucurie
Zicând: „Fiiule Davide, binecuvântat să fii! /
129[v] Îmbracă armele mele şi biruitor să fii,
Că de astăzi înainte tu vei fi ginere mie!"
La această adunare zgomot mare să făcu,
Cu urări de biruinţă toţi striga de bucurie,
Iar fraţii miei, turburaţi, s-aprinsese de mânie,
Cu nişte căutături crunte începuse a mă certa.
Dar a lor ameninţări deloc nu m-au spăimântat,
Nici de Goliat viteazul eu nu m-am înfricoşat,
Că-l voi trânti la pământ eram prea încredinţat.
Îndrăzneala, vitejia, cu curaj dumnezeiesc!
Mă-narmai numaidecât cu armele-mpărăteşti,
Dar n-am făcut zece paşi şi-napoi mă întorsei,
Dezbrăcând acele arme, arătând că nu le voi,
Luai taşca şi toiagul ale mele, păstoreşti.
Cele dintâi dezbrăcând, mă-narmai cu ale mele
Şi numaidecât zburând la locul cel de război,
Unde ghigantul m-aştepta a ne lua amândoi.
Barbarul, cum mă văzu, râse de armele mele
Şi-nălţând un groaznic glas începu m-a blestema
Cu idolii, zeii lui. Scuturând armele sale,
Să gătea să mă pătrunze, să mă prăvălească-n vale
Cu puterea, cu trufia în care el se umfla. /
130[r] Într-acest grozav minunt când vrăjmaşul să găteşte,
Eu scosei piatra din taşcă şi-n praştie-mi o am pus
Şi-nvârtind-o de trei ori ca fulgerul cel de sus,
Drep<t> în el o slobozii, ca trăsnetul ce loveşte!
L-am nemerit drept în frunte, şi să surpă la pământ.
Ca un fulger, ca un trăsnet, peste el m-am aruncat,
Îi zmulsei sabia lui şi-n grab' capul i-am tăiat –
De la fiii lui Israil ocara am râdicat!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

MELANHOLIA GÂNDURILOR MELE

Septembrie 10. Mânăstirea Mărginenii

Of!
Ce este omul? Ce este lumea?
Cale de corabie pe marea,
Cale de pasere în văzduh,
Băşici de ploaie pe apă,
Toate nimic!
Numai cel ce le-au făcut au fost... este!
Şi va fi în veci, dar eu... ce să zic...

De la-nceput, Dumnezeu!
La mijloc, tot Dumnezeu!
Făr' de sfârşit, Dumnezeu!
Tu înţelegi, suflete-al mieu? /

130[v] El au fost dintru-nceput!
El este făr' de sfârşit,
El acest tot l-au zidit.
Cunoşti tu, suflete-al mieu?

El din veci împărăţeşte,
El toate le rânduieşte
Cum îi place şi voieşte,
Tu pricepi, suflete-al mieu?

El dă viaţă la toate,
El le hrăneşte pă toate,
El să le omoare poate,
Tu ce zici, suflete-al mieu?

Poţi tu astfel să gândeşti,
Altele să-nchipuieşti
Cât de mult să te trudeşti?
Nicidecum, suflete-al mieu!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Aceasta poţi să gândeşti,
Slobod eşti să te sileşti.
D-ai putea să dovedeşti
Greşala ce-ai făcut! /

131[r] La-nceput cu el erai,
În sânul lui te purtai.
O, ce fericit erai!
Aşa e, suflete-al mieu?

Aici poţi să te gândeşti
Dacă te simţi unde eşti,
Ce-ai fost ş-acum ce eşti!
Înţelegi tu, ticăloase suflete, că te afli surghiunit
Din slavă, din fericire,
Din viaţă, din nemurire,
La vecinică izgonire,
Aici, pe acest glob blestemat, într-un trup ticăloşit?

Plin de patimi, plini de boale,
Din firea lui slab şi moale,
Şi-n sfârşit, viermi şi putoare.
Vezi greşala-ţi şi ursita? De-amândouă să gândeşti!
Dar în zadar te vei trudi,
În zadar vei osteni
Taina a descoperi:
Hotărârea celui vecinic nu poţi să o dovedeşti! /

131[v] Din veci El au hotărât,
El singur s-au sfătuit,
Gândind, totul s-au făcut:
Şi cereşti, şi pământeşti... Înţelegi, suflete-al mieu?
Legi, hotar au pus la toate,
A să ţinea neschimbate.
Al tău trup supus la moarte
Şi la acea despărţire... ce groază, suflete-al mieu!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

SINGURĂTATEA MEA

M[ânăstirea] Mărgineni. Septembrie 12, 1842

Ce este omul, ce este lumea? Ce, slavă, ce, fericiri?
Sânt băşică, gâlcevi, rouă şi visuri,
Vicleşug, greşală, iarbă şi picătură.

O, Dumnezeule, aceasta e icoana lumii?
Într-acest fel de frumuseţe, acest fel de nimic<ni>cii
Să preface această lume şi frumoasa ei făptură?

Aşteptând răul să treacă, binele-l nădăjduim!
Printr-aceste două rele umblând ne învăluim!
Trece viaţa nesimţind, moartea dinapoi soseşte.

Omul la cincizeci de ani lumea-ncepe a lăsa.
La şaizeci, lumea pe dânsul începe a-l depărta.
Ce adevăr îmi răsare şi cu mine să-mplineşte! /

132[r] Acum, ani şaizeci şi doi din viaţă-mi au trecut.
Înainte-mi simţ o groază, dinapoi mă-nfiorez.
Între două grozăvii, oh, cât de mult mă strâmtorez!

Nici la dreapta, nici la stânga nu am loc de abătut.
Pe acest drum al vieţii un minunt n-avem zăbavă.
O putere ce ne-mpinge, vrând-nevrând înaintăm!

Acum crez că nu-i departe abisul nemărginit
Ce au înghiţit şi-nghite lumea de la început
Şi acel din urmă ceas va să bată pentru mine.

Vrând-nevrând, voi să las lumea. În veci să o părăsesc!
Ce frică, dar ce dorire, de-amândouă mă muncesc.
Dumnezeu să facă milă, liniştit să le priimesc!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

PĂIAJINUL DE LA MĂRGINENI

Septembrie 15, 1842

Numai cât un bob de linte un păiajin mititel
S-apucă a-şi face-o casă în colţul unei ferestri
Şi-ntr-o zi o săvârşi micul meşterul măestr
Carea privind-o de-aproape şi-un drac s-ar mira de el!

Cu astfel de meşteşug ţesu el această casă.
Fundu-n jos şi gura-n sus, săvârşi acest palat
Larg la gură, strâmt la fund, parcă dracu l-a-nvăţat.
Pe la gură-i împrejur sfori întinse lungi şi groasă! /

132[v] În lung şi în curmeziş toată fereastra coprinsă,
Ca orice insectă trece printr-acele mreji întinse,
Fiecare, fie mică, numaidecât să se prinze.
Apoi lucrul săvârşind să scoborî jos în casă,

Să aşeză binişor în tâlhărescul iatac,
Să strânsă şi să zgârci şi de-acolo priveşte
Cu un ochi neclipitor la vânatul ce doreşte.
Nu trecu nici un minunt, ş-o albină, vrând să treacă

Printr-acele mreje drăceşti, să-ncurcă, să-mpiedică,
Ţipă, geme, să-nvârteşte cu putere a scăpa,
Dar mrejile o-nfăşor de nu să poate mişca!
Aşa-nfăşurată bine de mreje să atârnă.

Micu hoţ, tâlhar politic, opt picioare lungi întinsă,
Să repede c-o iuţime la proasta insectă prinsă,
Puţin stătu ş-o priveşte, apoi de loc o cuprinsă,
Târându-o jos în casă, unde locul îşi gătisă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

O depusă pă jertvenic. Încă păzeind[11] şi ţipă
Săraca vieţuitoare, încă viaţa-i era-ntr-însa,
Iar se luptă, să-nvârteşte, să zvârcoleşte-a scăpa,
Dar crudul stăpân de casă o jertveşte într-o clipă!

Scoţând ciocul cel fatal o-mpunge neîncetat,
Suflarea, sângele ei, le suge micul vrăjmaş, /
133[r] Săvârşeşte această jertvă în dievolescul sălaş,
În linişte şi plăcere, de niminea supărat.

Întâi cât un bob de linte, iar dacă s-au săturat,
Să umflă, să făcu mare, mai n-avea loc în iatac.
Ciocul mare, lungi picioare, leit seamănă a drac.
Sătul, ţeapăn, odihneşte în dievolescul palat.

Mă uitai peste cinci zile, ce să vezi – tot atârnate,
Mari şi mici insecte prinse, coşori goale-nşiruite,
Pe drăceştile lui mreji văzui numai trupuri moarte.
Am vrut a le număra, dar crezui că nu se poate!

Apoi, întorcându-mi ochii să privesc acest tiran,
Îl văzui umflat şi mare – să făcuse cât o nucă.
Picioare lungi ca un drac, cu care orice apucă,
Nimic nu-i scapă din gheară acestui lacom Satan!

O, Dumnezeule sfinte, făcătoriule a toate,
Ce jertve fatale, crude, pe pământ să săvârşesc!
Câte ţipete şi lacrămi în air să răspândesc
Şi la tine nu ajung, preaputernice părinte!

Nu va veni oare ziua aceia ce-ai făgăduit,
Ca să judeci cu dreptatea, pedepsind nelegiuirea
Ce este-n toată natura, revărsând milostivirea,
Dând în totul mângâiere şi viaţă făr' de sfârşit! /

[11] A pezăi (vb.) – a bâzâi. (Formă proprie.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

133[v] **ÎN CLOPOTNIȚA MONASTIRII MĂRGINENI**

Avg[ust] 6, 1842

Of!... Să făcu seară!
Trecu și ziua de astăzi... cu ale ei întristăciuni...
Și ceasurile-i zburară, nevrând ca să mai aștepte...
Acum noaptea ne-mpresoară... Să mă scobor jos pe trepte,
Ori să mai stau puținel, până luna s-ar ivi?
Această crăiasă a nopții prea mult nu va zăbovi...
A! Începu să se ivească, văz lumina ei plăviță,
Searbădă și întristată, gălbinicioasă la față...
Ar putea cunoaște-oricine că și ea este mâhnită
De nenorocirea lumii, ce-o sfâșie ne-ncetat.
Nu e ceas, nu e minunt a trece făr' de-ntristare,
Fără dureri, fără chinuri, fără lacrămi și strigare.
Vai, aceasta e partea ei și ursita din-nceput?
Doamne, ce tăcere liniștită stăpânește-acest m<i>nunt!
Abia unde și unde încă tot să mai aude
Cât-un glas, zbierăt duios, ce-ntunerecul pătrunde.
Un taur singur rămas, din deal, din codri răgește,
Glasul lui cel lung și jalnic pe aer să prelungește,
Treptat merge și să-ntoarce răsunetul cel duios.
Vacile răspuns nu-i dă, că s-a dus pe vale-n jos.
El acum singur pustii cât poate fi de-ntristat! /
134[r] Tot asemenea să-ntâmplă și la biata omenire!
Vezi pe omul azvârlit din soțietatea sa,
Cufundat întru necazuri, chinuit de soarta sa,
Geme, strigă și răcnește făr' de nici o ascultare!
Răcnetul strigării lui treptat merge și să-ntoarce
Pe supt bolta cea măreață a palatelor cerești,
Răsunetul gol să-ntoarce d-ajutoare omenești!
Precum Caton cel Bătrân[12] pe elementul cel umed

[12] Marcus Porcius Cato, supranumit Cato cel Bătrân și Cato Cenzorul (234–149 î.Chr.), om de stat, istoric și scriitor roman.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Prin furtuni necontenite, cu undele să lupta,
Ţipetul, strigarea lui, nimic nu-l ajutora.
Îşi mai îndoia puterea valurile-a despica,
Ca s-ajungă la uscat, la Roma, patria sa!
Prin silinţi necontenite, iroul acest vestit,
Slujindu-se cu răbdarea, aşteaptă mila de sus,
Dumnezeiesc ajutor în starea ce l-au fost pus...[13]
Aşa e dator tot omul – suferiri până-n sfârşit!

.....

Colo pă Cricov în sus să văd focuri luminând,
Prin lumina lor cea dulce copii mici s-aud cântând: /
134[v] Acolo va fi vrun sat, că să văd colini pe rând.
Ah, aci nevinovăţia gânduri nu lasă să vie,
Nu lasă să otrăvească suflete nevinovate.
Simplitatea-mpărăţeşte mulţumirea-n starea lor!
Aceasta e fericirea ce-o gustă muritorii în copilăria lor.
Of, acest fel de fericire am avut şi eu odată, în copilăria mea!

.....

Zglobiu, tânăr, sănătos, cu starea mea mulţumit,
Cu acestea-ndestulat, fără griji, fără nevoi,
Mă jucam cu mieluşeii, având o turmă de oi.
Abia-mi aduc aminte păstorii miei cum cânta...
Cavalu şi buciumul, cu fluieru însoţite,
Făceau o muzică-ntreagă ş-un concert melodios.
Prin întunerecul nopţii să lungea pe văi în jos,
Rescântecul să-ntorcea pe aerul cel frumos.
O, ce zile fericite! Cât de reped-aţi trecut!

..... /

[13] Episoade semnificative din viaţa spectaculoasă a lui Cato au fost evocate de Cornelius Nepos şi Plutarh.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

135[r]

ÎNTÂMPLAREA UNUI VIS

Octomvrie 23, 1840

Vesel, fără nici o grije, privind soarele apusă,
Intrai în coliba mea, cu o plăcere nespusă
Să gust somnul liniştit.

Pe când noaptea grăbea umbrele să şi le-ntinză,
Din răsărit la apus desfăşura neagra pânză,
Ceriul să văzu cernit.

Zgomotul universal ce să face prin oraşe
De oameni şi de trăsuri, acum de tot încetase,
Popolul s-au liniştit.

În smerita mea colibă mă urcasem sus pe pat
Şi-ncepusem a gândi, cugetând neturburat
Despre om şi viaţa lui.

Frământat de aşa gânduri luai carte de citit
Viaţa, nopţile lui Iung[14], acelui poet vestit –
Lăcrămam de mila lui.

Într-acestea cufundat, câtevaşi ceasuri trecuse,
Dar în cămările firii dulcele somn să gătise,
Merezmit, afionat.

Şi-n zburarea sa cea iute peste lumea obosită
Parfumuri slobozea ş-o dulceaţă felurită
Răvărsa neîncetat. /

[14] Edward Young (1683–1765), poet englez, autor al unor celebre *Nopţi (Night Thoughts)* care au marcat profund lirica europeană. În 1769 au fost traduse în franţuzeşte, în proză, de Le Tourneur; această versiune de mare succes, mereu reeditată, a avut un deosebit ecou şi în ţările române.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

135[v] Într-acel minunt sfinţit, acest zeu mângâitori
Au atins şi ochii miei de lacrămi izvorâtori.
Lăsai cartea de citit...

De un somn dulce coprins şi luat în braţul lui,
Liniştit, neturburat, sorbeam din cupa lui
Nictar dulce, feliurit.

Dar această liniştire deodată s-au schimbat
Precum furtunile-n marea, când e ceriul seninat.
Începe un gemăt, un vâjeit!

Apele bolborosânde, cerul negru, încruntat,
Valurile cât şi munţii, vor să zboare la uscat
Împinse de vântur iuţi!

Navigatorii p-atunci toţi să coprind d-un fior,
Din trup suflete să sară, să-şi apuce al lor zbor
Şi rămân înmărmuriţi!

Aşa somnul mieu cel dulce să făcu posomorât,
Nişte năluciri grozave într-un minunt s-au ivit:
Munţi, păduri, pustietăţi.

O, Doamne, ce crunte frici şi nişte fiori de moarte
Mi-au hrănit toată simţirea, fusei mort de jumătate!
N-au fost îndestul atâta, /

136[r] Mă văzui închis d-o apă, d-un râu mare, revărsat,
Ce curgea cu o iuţime, turbure şi spumegat.
Sloi de gheaţă, copaci mari pă spinare-i plutea,

De groazele din napoi eram silit ca să trec,
Dar prin valuri spumegânde, trebuia să mă înec!
Pe ţărmur, de ceea parte, un bordei să zărea,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

În vârf pe acel bordei un mic copilaş şedea.
Să trec râul fără frică acel copil mă-ndemna,
Să plutesc ne-nspăimântat.

Îndată m-am azvârlit şi-ncepui a-nota,
Hainele-mi ajuta mult şi apa-n sus mă sălta.
Ajunsei ţărmul uscat,

Mă dusei lângă bordei – de ţărm nu era departe.
Acel copil mă priimi cu un chip grozav, de moarte.
Din copil, privii – om mare!

Din căutătura lui mă coprinseră fiori, mă pătrunsei deodată,
Chipul lui era o iazmă, o făptură prea ciudată.
Mă luă un tremur mare!
.....

Să vă fac acum, aici, urâcios portretul lui:
Avea un ochi tras, zgâit, potrivit cu firea lui,
Şchiop d-un picior, ciung d-o mână, /

136[v] C-o sabie atârnată, ce-o purta de brâul său,
Haina neagră ostăşească ce îmbrăca trupul său,
Vorba lui pe nas răsună!

El e drac, nu e-ndoială, acum ieşit din Tartar.
Peste râu, peste bordei, el este proprietar.
Şi eu sânt în mâna lui!

Mă cheamă sus pe bordei – şi peri, nu-l mai văzui.
Dar fiorile şi groaza ce aveam de chipul lui
A le uita nu putui!

Bezna nopţii, loc pustii, şase lupi vene<a>u d-o parte
Năvălind asupra mea, toţi cu gurile căscate,
Să mă sfâşie au vrut!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Eu în mâini toiag nu am, să poci a mă apăra.
Mă crezui că-s jertva lor, de groază-ncep a striga
Şi din somn m-am deşteptat!

[OH, ÎN VREMEA DE ACUM, CÂT MĂ SIMŢ DE SUPĂRAT]

Monastirea Căldăruşani, oct[omvrie] 30, 1842

Oh, în vremea de acum, cât mă simţ de supărat,
De scârbe, de nedreptăţi foarte tare-amerinţat.
Ce visuri spăimântătoare /
137[r] Mă turbură, mă-ngrozesc!
Ziua noapte-o socotesc.
Ce viaţă amărâtoare!
Lipse, necazuri şi strâmtorări,
În trup dureri necurmate şi ne-ncetate fiori,
Gânduri nefolositoare,
Geamăt greu, suspin amar,
Adâncul e fără fund şi-un adevărat Tartar!
Toate-mi sânt îngrozitoare!
Of! Suflete... să ne-mpăcăm,
Câte-am tras să le uităm!
Încă una mai avem:
Lupta morţii ne aşteaptă,
Grozavă! Dar ea e dreaptă.
Aibi curaj s-o-mbrăţişem!
.....
Ce! Nouă luni şi jumătate în arest posomorât!
Scârba, groaza, neodihna – iadul sămâna leit!
L-am lăsat pe seama lor.
Zece luni şi zile cinci în Znagov, templu sfinţit,
Dar din dosu-i neodihna – oricine stă mărmurit
Şi nu-şi cred viaţa lor!
..... /

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

137[v] E destul numai atâta – să vedem că odinioară
Acest monument sfinţit Basarabii-ntemeiară
Pentru pomenirea lor
Ş-un azil de apărare la săraci de ajutor,
La bătrâni neputincioşi, odihnă şi hrana lor,
Sufletească mântuire!
Numai cântări îngereşti să-nălţau neîncetat,
Privegheri de toată noaptea cerescului împărat,
De slavă şi de mărire! /

138[r] **IDEILE SINGURĂTĂŢII MELE**

M[ânăstirea] Căldăruşani. 1842, dech[emvrie] 1

O, lume înşelătoare,
Eu te chem amăgitoare!

Toate trec şi toate zbor,
Nu mai cunoşti locul lor.
Lumea este o fantomă,
De nenorociri izvor.
Drum de corabie-n mare
Şi de paseri zburătoare
Şi al şarpelui pă piatră
Şi un mincinos amor.
Omul este o floricică,
Nastur de rouă ce pică,
În pământ să râsipeşte,
Jucăreie de noroc.
Nu e singur, nici statornic,
Aici pe pământ nimic.
Toate pier ca o nălucă,
Nu mai cunoşti al lor loc! /

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

138[v] Omul este o cre<a>tură,
Toţi d-o vecinică natură,
Azvârlit din sânul ei
Pe acest loc blestemat!
Fie domn, fie-mpărat,
Fie sărac sau bogat,
În ticăloşii gem toţi,
Nimenea nu e scăpat!
Unii plâng de sărăcie,
Altul de a sa soţie
Ce-au pierdut-o de curând,
Alţii mici copiii săi,
Unul de dulcina sa
Ce prea mult o iubiia
Şi acum, necredincioasă,
L-au lăsat singur, pustii.
Unul plânge că-i bătrân
Şi moartea cea de comun
Stă aproape lângă dânsul
Şi el are bani destui, /
139[r] El i-ar da pe jumătate
Să se apere de moarte
Pe la doctori şi beserici,
Numai să poată scăpa!
Împăraţii, ce bogăţii n-ar vărsa,
Pe toţi supuşii i-ar da,
Lumea-ntreagă ar jertvi
Pentru dulcea viaţa sa.
O, ce nebunie mare,
Cum iubeşte fieşcare
A trăi făr' de sfârşit
Aici pe acest pământ!
Ei toţi zic că vor să moară,
Pântre dinţi vorba-şi stricoară,
Dar inima lor nu crede
Vecinicul aşezământ

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ce-l făcu Adam în Rai
Vânzându-şi vecinicul trai,
Au schimbat viaţa cu moartea
Pentru-o poftă de nimic! /
139[v] De-atunci toţi ne-am osândit
Supt acel blestem cumplit,
Toţi cu moarte a muri
Prin graiul dumnezeiesc!
Acea naltă hotărâre
De moarte şi izgonire
Ce s-au scris atunci în Rai
Ne supuse a muri!
Şi crezând şi necrezând
Ne seceră vrând-nevrând,
Cu vreme şi făr' de vreme
Ne azvârle-ntr-un mormânt!
Nu să teme de-mpăraţi,
Nici ruşine de bogaţi,
N-are milă de săraci,
Nici umilinţă de prunci.
Ea străbate prin palate,
Prin oraşe şi prin sate,
Prin colibile sărace,
Sfâşie, omoară, stinge, /
140[r] De niminea nu să teme,
Cu vreme şi fără vreme
Omoară – nu oboseşte,
Puterea nu i să-nfrânge!
Oarbă şi nemilostivă,
Nimini nu-i stă împrotivă,
De la toţi viaţa zmulge
Şi sătulă nu mai este!
Aceasta e soarta lumii,
Aceasta e slava ei,
La acest sfârşit ne duce
Ş-apoi toţi o prăznuieşte! /

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

140[v] **CUGETĂRILE MELE ÎN SINGURĂTATE**

Dech[emvrie] 8, 1842. M[ânăstirea] Căldăruşani

O, Dumnezeule milostive!...

Ce este omul?
Ce este viaţa?
Ce este lumea?
Ce este frumuseţea ei?
Ce este slava ei?
Şi ce este moartea, carea le-nghite pe toate?

Într-aceste cugetări mă cufund ca-ntr-un ocean
Ce este neţărmurit.
Valuri, furtuni, întunerec şi nu poci zări liman...
Corăbier rătăcit!
Nu poci descoperi omul pentru ce au fost zidit,
Că-l văd din toate mirat:
Statul, chipul, frumuseţea îl face deosibit
Şi-ndestul de lăudat.
Şi privindu-l mai de-aproape, mii de daruri văz având:
Înţelept şi gânditor,
Vrea să ştie totu-ntreg, pătrunde-n ceri şi-n pământ,
Despre toate spuitor! /
141[r] Nălţimea şi adâncimea, mărire nemărginite,
Lui îi sânt spre desfătare,
Gândurile-i zburătoare să duc, vin, necontenite,
Şi-i aduc şti<i>nţi de mirare.
Firmamentul înstelat est-un leagăn pentru dânsul
Şi de cunoştinţi izvor.
Bucuria, desfătarea, când să roteşte printr-însul
Îşi uită că el este muritor.
Dintr-acele înălţimi, prin gânduri străbătătoare
Să repede şi mai sus,
Să prevaze pe cel vecinic în lumea cea gânditoare
Scaunul unde e pus.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

De la pământ pân' la ceriu treptat suie, să scoboară,
Nu-şi dă odihnă deloc.
Câteodată să deşteaptă din visările-i ce zboară
Şi să vede într-alt loc.
Să mire singur de sineş şi d-acele prevederi
Ce şi le-au descoperit.
Din universul întreg, cu înaltele-i gândiri
Cele cereşti au privit.
Să întoarce-apoi într-însul, pe sineş să cercetează
De-a să cunoaşte ce este.
Lui îşi zice: „Eu sânt om – dar ce sânt?" ş-apoi oftează:
„O, fiinţă de poveste! /
141[v] Am un suflet minunat, care-mi dă mintea şi viaţă –
Câteştrele de mirat.
Dintr-însul izvorăsc toate, cunoştinţa mea mă-nvaţă.
Dar ăst trup dărăpănat,
Organul a câteştrele, aşa e de slab zidit...
Fost-au oare cu putinţă
Suflet, viaţa şi simţirea să-l las-aşa prăpădit?
O, ce ticăloasă fiinţă!
Iată omul – vezi-i viaţa, carea zboară ş-au perit!
Minunea lui încetează,
Abi-un nume-i mai rămâne, şi-acela... ori cinstit, sau necinstit...
Vedem lumea ce-nsemnează!"

Lumea este totu-ntreg: într-însa să coprind toate,
Am putea-o numi Rai.
Munţi, păduri, câmpuri întinse, nu să pot număra toate,
Nici a lor osibit trai!
Mări lăţite, râuri mari ş-atâtea vieţuitoare
Într-însele lăcuiesc!
Dar în munţi, păduri şi câmpuri, câte sânt lăcuitoare?
Să le număr, rătăcesc!
Chipul, viaţa, frumuseţea: numai gândind amuţesc
De minuni şi osibiri! /
142[r] Prin aerul cristalat, când în linişte privesc,
Descopăr atâtea măriri!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Fără număr mii de paseri printr-însul înoată, zboară
Şi dacă să ostenesc
Să coboară pe pământ, pe la râuri şi izvoară,
Codri, câmp împodobesc.
De cântarea lor cea dulce răsună bolta cerească
Şi ne face-o armonie!
Fermecă pe călătoriul şi-l face să rătăcească
Coprins d-o melanholie.
Prin munţi nalţi, codri-nverziţi, mii de glasuri repetite
Dezmiardă pă privitoriul
Şi-l aruncă-n neşte gânduri abstracte, nehotărâte,
A-şi cunoaşte viitoriul.
Bucuria şi-ntristarea amândouă-l războiesc
Pătrunzând sufletul său.
El gândeşte la amor, la slavă, la bogăţii
Şi la orb norocul său.
Să mai roteşte-mprejuru-şi, priveşte peste câmpii
Acoperite de flori,
Rai pământesc socoteşte şi-l numim de multe ori
Aerul mirositor.
Acestea-l pun în uimire şi-şi uită omul de sine
Şi că este peritor. /
142[v] Nu gândeşte că pier toate, sfârşitul de obşte vine
Şi el este-un muritor.
Oare astfel de frumuseţe cum putu să amăgească
Pe om aşa cu lesnire?
Nu-i destul numai atât, dar când vede-mpărăţii
Şi oştiri nenumărate
Cu armele strălucinde, revărsate pe câmpii,
Şi capete-ncoronate
Pântre taberi poruncind, orizonul zgomotat,
Bronzurile fulgerând,
Foc şi moarte revărsând pântre taberi, ne-ncetat,
Ca frunza ostaşi căzând,
Vitejia, înfocarea varse sânge şiroind,
În sângiuri slava-notând,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Taberele amândouă când să luptă dopotrivă
Biruința ne-nsemnând,
Atâta omor să face și moartea, nemilostivă,
Îi înghite ne-ncetat,

Omul, slava și frumsețea într-ast fel să mistuiesc
Și rămâne-n veci uitat!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

CUPRINS

CHIPURILE ÎMPĂRAŢILOR TURCEŞTI (*Pavel Balmuş*) 5
EUROPA „PODOABA LUMII" (II) (*Ileana Stănculescu*) 31
NEBUNUL ÎNŢELEPT (III) (*Cătălina Velculescu*) 159
ECOURI ALE FILANTROPISMULUI GERMAN ÎN CULTURA ROMÂNĂ: „ÎNVĂŢĂTURA MORALĂ" A LUI JOACHIM HEINRICH CAMPE (1746–1818) (*Manuela Anton*) 229
MIHAIL MOLOGESCU – „STIHURI" (*Andrei Nestorescu*) 263

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Un manuscris, chiar când este o copie, este un unicat. Aş îndrăzni chiar să spun că este o personalitate, cu caracterele şi diferenţele specifice, care-l fac să fie totdeauna altceva decât un manuscris similar. Într-un manuscris intră în întregime personalitatea autorului sau a copistului. În foile lui simţim sufletul celor care au migălit, de multe ori în miez de noapte, gândurile lor sau gândurile altora. Îl simţim într-o literă rotunjită cu îngrijire, într-o poartă de carte, într-un frontispiciu, într-o literă începătoare. Simţim în paginile înflorate de scris, de linii sau de flori, cum au căutat, după măsura talentului lor, să coboare din suflet pe hârtie frumuseţe din frumuseţea sufletului lor. Pentru aceste pricini un manuscris este altceva decât o tipăritură. Este deosebirea dintre un tablou şi o fotografie. Chiar tipăritura executată în cele mai bune condiţiuni tehnice este de mai puţin preţ decât cel mai lipsit de preţ manuscris.

Dacă ar putea fi unul ca acesta, după trecere de secole, simţim şi azi cum bate într-un manuscris inima celui ce a scris cuvântul şi a înflorat scrisul. Într-o tipăritură, inima aceasta este îngheţată, moartă, pietrificată. Aici stă taina şi frumuseţea unui manuscris. Un manuscris întinde în faţa noastră un câmp larg, în care visul şi realitatea îşi dau mâna, cum îşi dau ele mâna în sufletul nostru.

Pr. Dumitru Fecioru

ISBN 973 - 7934 - 61 - X

Lei 5

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro